T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
MEVLÂNA ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
MEVLÂNA VE MEVLEVÎLİK ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI
MEVLÂNA MEVLEVÎLİK ARAŞTIRMALARI BİLİM DALI

MEVLÂNA'NIN MESNEVÎ'SİNDE SON PEYGAMBER'İN ADLARI VE BAZI ÖZELLİKLERİ İLE İLGİLİ HİKAYELER

Hasan NACAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Ali TEMİZEL

Konya 2017

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Mevlâna Araştırmaları Enstitüsü Müdürlüğü

ÖZET

Öğrencinin		
	Adı Soyadı	HASAN NACAR
	Numarası	127201002023
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Mevlana ve Mevlevilik Araştırmaları
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Ali TEMİZEL
	Tezin Adı	MEVLÂNA'NIN MESNEVÎ'SİNDE "SON PEYGAMBER'İN ADLARI VE BAZI ÖZELLİKLERİ İLE İLGİLİ HİKAYELER"

ÖZET

"Mevlâna'nın Mesnevî'sinde Son Peygamber'in Adları Ve Bazı Özellikleri İle İlgili Hikayeler" başlığını taşıyan bu araştırma dört bölümden oluşmaktadır.

Giriş Bölümüde Mesnevi'nin de müellifi olan Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin kısaca hayatı, eserleri, şeyhleri ve halifeleri hakkında genel bilgiler sunulmuş olup; fazlaca detaylı konulara girilmemiştir.

Birinci Bölümde Mesnevi'de adı geçen Peygamberler hakkında ana hatlarıyla bilgiler verilmiştir. Bu bölümde genel olarak Peygamberlerin Mesnevi'de anlatımlarına dair örneklere ve bazı mucizelerine yer verilmiştir.Son Peygamber'in beşeri ve manevi yönü de bu bölümde ele alınmıştır.

İkinci Bölümde Son Peygamber'in adlarına, sıfatlarına ve kendisine yapılan hitaplara yer verilmiştir.

Üçüncü Bölümde ise Son Peygamber'in ailesi, yakın çevresi, etrafındaki farklı toplum kesimleri ile ilişkileri, hayatındaki olağanüstü haller ve mucizeleri Mevlana'nın bakış açısı ile tespit ve takdim edilmeye çalışılmıştır.

Yaşadığı asrın sorunlarını ve sıkıntılarını gündemine alan Mevlana; teşhis ve tedavisinin merkezine öncelikle Kur'an ayetlerini ve Hz. Peygamber'in hadislerini koyarak Müslümanları bu iki kaynağa, yani Allah'ın Son İlahi Mesajı olan Kuran-ı Kerim'e ve Son Peygamber'in mesajlarına doğru yönlendirmeye gayret eder. Mevlana'nın Mesnevi'de genel olarak Peygamberlere ayırdığı bölümler ve özelde ise Son Peygamberle ilgili yaptığı anlatımlar onun bu yöndeki hassasiyetini bütün içtenliğiyle ortaya koyduğunu göstermektedir.

Büyük oranda "Mesnevi'de Son Peygamber'in Anlatımı" nın yapıldığı bu çalışmada Mevlana'nın özellikle Peygamberimiz konusundaki duruşuna ve duyarlılığına dair, çeşitli örnekler ve olaylar üzerinden tespitler yapılmaya gayret edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mevlana, Mesnevi, Son Peygamber, Mucize,Sahabe.

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Mevlâna Araştırmaları Enstitüsü Müdürlüğü

ABSTRACT

Öğrencinin		
	Adı Soyadı	HASAN NACAR
	Numarası	127201002023
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Mevlana ve Mevlevilik Araştırmaları
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Ali TEMİZEL
	Tezin İngilizce Adı	THE STORIES ABOUT THE NAMES AND SOME CHARACTERISTICS OF THE LAST PROPHET IN MEVLANA'S MESNEVI

ABSTRACT

This research, titled "The Stories about the Names and Some Characteristics of the Last Prophet in Mevlana's Mesnevi", consists of four chapters. Introduction The general information about Mevlana Celaleddin-i Rumi, which is the author of Mesnevi, is briefly given on the lives, works, sheikhs and calligraphies; Have not been entered into much detail. In the first chapter, information about the prophets mentioned in Mesnevi is given. In this section, examples of Prophets' narrations in Mesnevi and some of their miracles are given in general. The human and spiritual aspects of the Last Prophet are also discussed in this section. In the second chapter The names of the Last Prophet, his adjectives and his addresses were included. In the third chapter, the family of the Last Prophet, the immediate surroundings, the relations with the different social segments around him, the extraordinary situations and miracles in his life have been tried to be determined and presented with Mevlana's point of view. Mevlana, who took the troubles and troubles of his century, The center of the diagnosis and treatment of the Qur'an verses and Hz. By putting the hadiths of the Prophet, he strives to direct Muslims towards these two sources, the Quran, the Last Divine Message of God, and the messages of the Last Prophet. Mevlana in Mesnevi generally divided the Prophets in the sections and in particular the Last Prophet expressions he made about the Prophet reveal that he expresses all his sincerity in his sensitivity towards this direction. In this work, which was performed in a great way in "The Expression of the Last Prophet in Mesnevi", Mevlana tried to make determinations on various aspects and events, especially about the position and sensitivity of our Prophet.

Key words: Mevlana, Mesnevi, Son Prophet, Miracle, Companion.

İÇİNDEKİLER

Özet……VII

Abstract……..IX

Ön Söz……XVIII

Kısaltmalar……XX

GİRİŞ

1.MEVLÂNA'NIN HAYATI VE ESERLERİ……21

1.1. Hayatı……21

1.1.1.Hocaları-Mürşitleri…….30

1.1.1.1.Seyyid Burhaneddin Muhakkik-i Tirmizî…….30

1.1.1.2.Kemaleddin bin Adim…… 30

1.1.1.3.Şemseddin-i Tebrizî (Şems)……....32

1.1.2.Halifeleri-Naibleri……..34

1.1.2.1.Selahaddin-i Zerkub……...34

1.1.2.2.Çelebi Hüsameddin…….35

1.2.Eserleri……37

1.2.1.Manzum Eserleri……38

1.2.1.1.Mesnevî……38

1.2.1.2.Divan-ı Kebir……..39

1.2.2.Mensur Eserleri…….....39

1.2.2.1.Fihi Ma Fih…….39

1.2.2.2.Mecalis-i Seb'a……40

1.2.2.3.Mektubat…….40

BİRİNCİ BÖLÜM

2.MESNEVÎ'DE ADI GEÇEN PEYGAMBERLER VE HZ.PEYGAMBER'İN BEŞERİ VE MANEVİ YÖNÜ……..42

2.1.Mesnevî'de Adı Geçen Peygamberler…….42

2.1.1.Ana Hatlarıyla Mesnevî'de Adı Geçen Peygamberler……...42

2.1.1.1.Hz. Âdem……43

2.1.1.2.Hz. Nuh……...44

2.1.1.3.Hz. İbrahim……49

2.1.2.Peygamberlerin Mucizeleri……....53

2.1.2.1.Hz. Musa……56

2.1.2.2.Hz. İsa…….58

2.2. Hz. Peygamber'in Beşeri Ve Manevi Yönü…….60

2.2.1.Hz. Peygamber'in Beşeri Yönü……...61

2.2.2.Hz. Peygamber'in Manevi Yönü……...63

İKİNCİ BÖLÜM

3.MEVLÂNA'NIN MESNEVÎ'SİNDE SON PEYGAMBER'İN ADLARI, SIFATLARI VE KENDİSİNE YAPILAN HİTAPLAR……..67

3.1.Mesnevi'de Son Peygamberin Adları……..67

3.1.1.Hz. Peygamber'in İncil'deki Adı……..67

3.1.2.Hz. Peygamber'e Atfedilen İsimler……..69

3.1.2.1.Mesnevi'nin Birinci Defterinde Hz. Peygamber'in özel isimlerinin geçtiği beyitler…….70

3.1.2.1.1. 'Mustafa' isminin yer aldığı beyitler……...70

3.1.2.1.2."Ahmed" isminin yer aldığı beyitler…….72

3.1.2.1.3."Muhammed" isminin yer aldığı beyitler……75

3.1.2.2.Mesnevi'nin İkinci Defterinde Hz. Peygamber'in özel isimlerinin geçtiği beyitler……76

3.1.2.2.1."Mustafa" isminin geçtiği beyitler……...76

3.1.2.2.2."Ahmed" isminin geçtiği beyitler…….77

3.1.2.2.3."Muhammed" isminin geçtiği beyitler……78

3.1.2.3.Mesnevi'nin Üçüncü Defterinde Hz. Peygamber'in özel isimlerinin geçtiği beyitler…….79

3.1.2.3.1."Mustafa" isminin geçtiği beyitler……....79

3.1.2.3.2."Ahmed" isminin geçtiği beyitler……..80

3.1.2.3.3."Muhammed" isminin geçtiği beyitler…….80

3.1.2.4.Mesnevi'nin Dördüncü Defterinde Hz. Peygamber'in özel isimlerinin geçtiği beyitler…….81

3.1.2.4.1."Mustafa" isminin geçtiği beyitler……....81

3.1.2.4.2.“Ahmed” isminin geçtiği beyitler……..83

3.1.2.4.3.“Muhammed” isminin geçtiği beyitler…….85

3.1.2.5.Mesnevi’nin Beşinci Defterinde Hz. Peygamber’in özel isimlerinin geçtiği beyitler…….86

3.1.2.5.1.“Mustafa” isminin geçtiği beyitler……....86

3.1.2.5.2.“Ahmed” isminin geçtiği beyitler……..87

3.1.2.5.3.“Muhammed” isminin geçtiği beyitler…….88

3.1.2.6.Mesnevi’nin Altıncı Defterinde Hz. Peygamber’in özel isimlerinin geçtiği beyitler……..89

3.1.2.6.1.“Mustafa” isminin geçtiği beyitler……89

3.1.2.6.2.“Ahmed” isminin geçtiği beyitler……..91

3.1.2.6.3.“Muhammed” isminin geçtiği beyitler…….92

3.2.Mesnevide Son Peygamber’e Atfedilen Sıfatlar Ve Kendisine Yapılan Hitaplar…….93

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

4. MEVLANA’NIN MESNEVİ’SİNDE SON PEYGAMBER’İN BAZI ÖZELLİKLERİ İLE İLGİLİ HİKAYELER…….100

4.1.Hz. Peygamber'in Cebrail İle İlk Karşılaşmaları…….100

4.2.Hz. Peygamber'in Mucizeleri……..……...103

4.3.Hz. Peygamber'in Huzurunda İki Aylık Çocuğun Konuşması…….106

4.4.Hz. Peygamber'in Yardımseverliği……...109

4.5.Hz. Peygamber'in Hayatındaki İbretlik Sahneler…….……..112

4.5.1.Hz. Peygamber'in Abdest Alırken Tavşancıl Kuşuyla Yaşadıkları……..112

4.5.2.Hz. Peygamber'in Çocukluğunda Kabe'de Kaybolması Ve Süt Annesi Halime İle Dedesi Abdülmuttalib'in Onu Arayışları…….…..115

4.6.Hz. Peygamber'in İdarecilik Vasfı…….....……128

4.7.Hz. Peygamber'in Misafirperverliği……...……..132

4.8.Hz. Peygamber'in Fetihlerdeki Amacı……....…….143

4.9.Hz. Peygamber'in Hasta Ziyareti…….…….145

4.10.Hz. Peygamber'in Münafıklara Karşı Tavrı…….....….153

4.11.Hz. Peygamber'in Yakın Çevresi İle İlişkileri…….....……...158

4.11.1.Hz. Peygamber'in, Eşi Hz. Aişe İle Münasebeti…….158

4.11.2.Hz. Peygamber'in, Hz. Ali İle Münasebeti…….162

4.12.Hz.Peygamber'in, Hz.Ali'nin Geleceğiyle İlgili Önsezisi……...164

4.13.Hz. Peygamber Ve Evlatlığı Zeyd…….…..……..169

4.14.Hz. Peygamber'in Kölelerle Münasebetleri……...…….175

4.14.1.Bilal-İ Habeşi……..175

4.14.2.Hilal……...……182

SONUÇ……..……187

KAYNAKÇA……191

ÖN SÖZ

Mevlâna'nın en çok tanınan ve en çok okunan eseri olan Mesnevî ile ilgili sayısız çalışma yapılmış; neredeyse üzerinde çalışılmamış hiçbir bölüm de kalmamıştır, denilebilir. Ancak her şeye rağmen milenyum çağında da Mevlâna ve eserlerinin; özellikle de insanın, eşyanın, kâinatın ve yaratılışın sırlarının; Yaratıcının sonsuz güç ve kudretiyle birlikte hikmetlerinin de ele alınıp yorumlandığı eseri Mesnevînin, Doğu'da ve Batı'da araştırmacıların ilgisini çekmeye devam ettiği görülmektedir. Mesnevî'de üzerinde durulan konulardan biri de peygamberlerdir. Özellikle Son Peygamber Muhammed Mustafa (SAV)'ya, beklendiği gibi, daha fazla yer verildiği de dikkatlerden kaçmamaktadır.

Aslında bu çalışmaya başlanırken Mesnevîde Hz. Peygamber'in hangi konu ve konumlarla ilişkilendirildiği; hangi kişi ve guruplarla irtibatlandırıldığı görülmek ve belirlenmek istenmiştir. Bütün bunların sonucunda da Mevlâna'nın gözüyle Son Peygamber Muhammed Mustafa (SAV); yaşadığı çevre, içinde bulunduğu toplum, birlikte olduğu insanlar da dikkate alınarak bütünlüklü bir yaklaşımla takdim edilmeye; yaşamının ana hatları, çevresinde bulunup da gerek inanarak yanında, gerekse inanmayarak karşısında olanlarla birlikte yaşanan diyalogları Mevlâna'nın perspektifinden tespit edilip, değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın asıl ve ağırlıklı konusu Mesnevîde Son Peygamber Muhammed Mustafa(SAV)'nın çeşitli yönleriyle anlatımı olmakla birlikte;

Giriş Bölümünde, Mevlâna'nın hayatına ve eserlerine dair kısa bilgilerin sunulmasının uygun olacağı kanaatine varılarak, buna dair temel ve özet bilgilere yer verilmiş; özellikle hayatına dair üzerinde görüş birliği sağlanamayan ve teferruat niteliğindeki konulara girilmemeye de özen gösterilmiştir.

Birinci Bölümde, Mesnevi'de adı geçen Peygamberlere dair genel ve temel tespitlerde bulunulmuş; başta Hz.Adem olmak üzere, Ulü'l-Azim Peygamberlerden Hz.Nuh, Hz. İbrahim, Hz.Musa ve Hz.İsa'ya dair örnek anlatımlara ve mucizelerine yer verilmiştir. Ayrıca Hz.Peygamber'in beşeri ve manevi yönü de bu bölümde kısaca anlatılmıştır.

İkinci Bölümde, Mevlâna'nın Mesnevîsinde Hz. Peygamber'e atfedilen isimlere yer verilmiş ve özellikle en çok geçen isimlerinden "Mustafa", "Ahmed" ve "Muhammed" isimlerinin Mesnevi'nin 6 Defterinde de geçen beyitleri Farsça ve Türkçe tercümeleri ile

birlikte bu bölümde yerini almış ve değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Ayrıca Son Peygamber'e atfedilen sıfatlara ve kendsine yapılan hitaplara da bu bölümde yer verilmiştir.

"Mevlâna'nın Mesnevîsinde Son Peygamber'in Bazı Özellikler ile İlgili Hikayeler" başlığı ise çalışmanın Üçüncü Bölümünü teşkil etmektedir. Bu bölümde Hz. Peygamber'in ailesi, yakın çevresi, etrafındaki farklı toplum kesimleri, yaşadığı olağanüstü haller ve mucizeleri Mevlâna'nın bakış açısı ile tanımlanmaya ve takdim edilmeye çalışılmıştır.

Çoğunlukla İkinci ve Üçüncü Bölümde ve kısmen de diğer bölümlerde yer verilen Farsça Mesnevi beyitlerinin Türkçe tercümelerinde Veled Çelebi İZBUDAK tarafından yapılan ve 1988 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı tarafından basılan nüsha esas alınmıştır. Genel olarak beyitlerin Farsça orijinal metinleri çoğunlukla Semazen. Netteki internet sayfasından; ayrıca ihtiyaç duyuldukça Prof. Dr. Adnan KARAİSMAİLOĞLU ile Doç. Dr. Derya ÖRS tarafından hazırlanan ve Akçağ Yayınları tarafından 2007 yılında basımı yapılıp "Mesnevi-i Ma'nevi" adıyla yayınlanan eserden de istifade edilerek hazırlanmıştır.

Ayrıca bu çalışmada yer verilen Kuran-ı Kerim ayetlerinin tercümelerinde ise Diyanet İşleri Başkanlığınca bir heyete hazırlatılıp 2011 yılında basımı yapılan Kur'an-ı Kerim Meali referans alınmıştır.

Mesnevîde "Son Peygamber Muhammed Mustafa (SAV)'nın Adları, Sıfatları ve Bazı Özellikleri ile İlgili Hikayeler" üst başlığını araştırmamızın merkezine koyduğumuz bu çalışmamızın, yapılacak olan daha kapsamlı ve derinlikli araştırmalara kapı aralamasını Yüce Rabbim'den niyaz ederim. Ayrıca bu çalışmamızda bize yardımcı olan ve katkısını esirgemeyen Enstitümüzün Uzmanlarından Sayın Selman KARADAĞ'a, Enstitümüzün kurucu müdürü Sayın Doç. Dr. Nuri ŞİMŞEKLER'e ve Müdür Yardımcısı Sayın Yrd.Doç.Dr.Hakan KUYUMCU'ya, tezimi başından sonuna en ince ayrıntılarına varıncaya kadar inceleyip yol gösteren Danışman Hocam Sayın Doç. Dr. Ali TEMİZEL'e; Sayın Prof. Dr. Dilaver GÜRER ve Sayın Prof. Dr. Adnan KARAİSMAİLOĞLU hocalarıma, fedakar eşime, aileme ve dostlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Hasan NACAR

Ankara / Şubat 2017

KISALTMALAR

SAV	: Sallallahü aleyhi vesellem
CC	: Celle celalüh
b.	: bin
s.	: sayfa
çev.	: çeviren
Hz.	: Hazreti
SÜ	: Selçuk Üniversitesi
DKS	: Dini Kavramlar Sözlüğü
DTS	: Dini terimler Sözlüğü
TDVİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
AŞ	: Anonim Şirket
Ltd. Şti.	: Limited Şirketi
TDV	:Türkiye Diyanet Vakfı

GİRİŞ

1.MEVLÂNA'NIN HAYATI VE ESERLERİ

1.1.HAYATI

Mevlâna'nın doğum yeri, genel kanaate göre, Belh şehridir (Füruzanfer, 1963: 4). Doğum tarihi ise 6 Rebiülevvel 604/30 Eylül 1207 olarak kabul edilir (Sipehsalar, 1977: 33).

Mevlâna, Mesnevî'nin girişinde adını Muhammed b. Muhammed b. Hüseyin el-Belhî diye kaydetmiştir. Lakabı Celâleddin'dir. "Efendimiz" anlamındaki "Mevlâna" unvanı onu yüceltmek maksadıyla söylenmiştir. "Sultan" manasına gelen Farsça "hudâvendigâr" unvanı da kendisine babası tarafından verilmiştir. Ayrıca doğduğu şehre nispetle "Belhî" olarak anıldığı gibi, hayatını geçirdiği Anadolu'ya nispetle "Rûmî, Mevlâna-yi Rûm, Mevlâna-yi Rûmî" ve müderrisliği sebebiyle "Molla Hünkâr, Mollâ-yı Rûm" gibi unvanlarla da zikredilmektedir (Öngören, 2004:XXIX. 441).

Özellikle Rûmî lakabı, Mevlâna'nın geçmişte Diyar-ı Rum adıyla anılan Anadolu'ya yerleşmesi ve hayatının büyük kısmını o tarihlerde Anadolu Selçuklularının başkenti olan Konya'da geçirmesi sebebiyle kullanılır. Mevlâna, günümüzde batıda genellikle bu adla anılmaktadır (Yeniterzi, 2015: 14).

Hz. Mevlâna'nın nesebinin, Hz. Ebubekir'e kadar uzandığı kaynaklarda zikredilir. İlk Dönem kaynaklarından olan Sultan Veled'in İbtida-name'sinde (s.187-188) büyük babası Bahaüddin Veled hazretlerinden bahsederken: "Onun lakabı Bahaüddin Veled oldu. Ona gönül verenler hadsiz, hesapsızdır. Onun nesebi Hazreti Ebubekir'e kadar uzar. Bu sebepledir ki o, Hazreti Sıddık gibi en yüksek mana makamını elde etti" demektedir. Eflaki de aynı kanaattedir (Can, 2006: 32).

Öte yandan Eflâkî, Bahâeddin Veled'in bir sözüne dayanarak onun soyunun anne tarafından Hz. Ali'ye ulaştığını da söyler. Türklüğü ile ilgili tartışmalar ise özellikle son döneme ait olup büyük ölçüde, "Beni yabancı sanmayınız, ben bu mahalledenim. Sizin mahallenizde evimi arıyorum. Her ne kadar düşman görünüyorsam da düşman değilim. Her ne kadar Hintçe söylüyorsam da aslım Türk'tür" şeklindeki rubâîsi çerçevesinde cereyan etmiş, şiirdeki Türk kelimesiyle ırkî mensubiyetin kastedildiğini savunanların yanında,

bazıları kelimenin burada farklı anlamlara geldiğini, bir kısmı da bununla Türk ırkına ruh yakınlığının kastedildiği ileri sürülmüştür (Öngören, 2004:XXIX: 441).

Mevlâna'nın babası Muhammed Bahaeddin Veled, iki yaşındayken babası Hüseyin Hatibi'yi kaybetmiş, Horasan sarayında son derece de dirayetli ve kültürlü bir hanım olan annesinin terbiyesi ile büyümüştür. Bahaeddin Veled, bir şehzade olmasına rağmen dünya saltanatına istek duymamış, kendisini ilim tahsiline vermiştir (Eflaki, 2001: I. 4; Yeniterzi, 2015: 15).

Bahaeddin Veled'in keşif sahibi, olgun, zahiri ve batını ilimlerde benzersiz; vera ve takva sahibi bir alim olduğu kaynaklarda belirtilir. Ayrıca Belh'te üç yüz civarında bilgin ve müfti'nin Hz. Peygamber'i rüyalarında gördükleri ve Peygamberimizin, Bahaeddin Veled'i kucaklayıp, iltifatta bulunduğu ve kendisine "Sultanu'l-Ulema" (Bilginler Sultanı) lakabını verdiği, ve bunu orada bulunan alimlere hitaben söylediği de yine aynı kaynaklarda ifade edilir (Sipehsalar, 1977: 19-20; Can, 2006: 32).

Bilginler Sultanı Bahaeddin Veled, Belh'te çok sayıda müridi olan, sohbet ve vaazları halk üzerinde çok büyük etki bırakan, çevresinde kendisini seven ve sayan kalabalık bir topluluk bulunan bir din adamı iken (Sipehsalar,1977: 18-19) Belh'i terk etmeye karar verir (Yeniterzi, 2015: 16). Bu kararın sebebi kaynaklarda, bir yönüyle Bahaeddin Veled'in, Belh'in meşhur alimlerinden Fahreddin-i Razi ile yaşadığı fikir ayrılıklarına, Horasan Sultanı Alaeddin Muhammed Harzemşah'ın da dahil olmasının kendisine verdiği rahatsızlık, olarak zikredilir (Sipehsalar, 1977: 20-21; Füruzanfer, 1963: 11-12; Yeniterzi, 2015: 16).

Muhtemelen Bahaeddin Veled'i ve yakın çevresini göçe sevk eden hususlardan biri olarak da, yaklaşan Moğol tehlikesini sezmiş olmaları şeklindeki ön kabulden hareketle gerçekleştirildiği gündeme getirilebilir. Nitekim onların Belh'i terk edişinden kısa bir süre sonra şehir Cengiz'in orduları tarafından yerle bir edilmiştir. Diğer yandan bir başka sebep olarak da; Bahaeddin Veled'in vaaz ve sohbetlerinin yaşadığı çevrede geniş yankılar uyandırması ve çok sayıda seveni olması nedeniyle Horasan Sultanının endişelenmesi ve dünya saltanatında gözü olmayan Bahaeddin Veled'in bu durumdan rahatsız olup Belh'ten ayrıldığı da dillendirilen hususlardan biridir (Yeniterzi, 2015: 16).

Ayrıca Bahaeddin Veled'in bu ayrılışının sebebini, Belh şehri ahalisinin büyük babasına yaptığı eziyetlerde gören torunu Sultan Veled, bu ayrılışı Mesnevî'sinde şöyle anlatır:

O ebedi Sultanın Belh ahalisinden gönlü kırılınca

Tanrı tarafından şöyle hitap geldi: Ey Kutupların şehinşahı!

Mademki seni incittiler, tertemiz yüreğini müteessir eylediler,

Bu düşmanların arasından çık, çünkü ben onlara azap ve bela göndereceğim.

Allah tarafından böyle hitap işitince öfke ipliğini daha uzun büktü,

Belh'ten Hicaz cihetine yöneldi; çünkü o sırlar ona tesir eylemişti.

Gitmek için hazırlıkta idi ki o sırların eseri zuhur eylediğine dair haber geldi.

Tatarlar o iklimi kastedip, İslam askerleri bozuldu.

İnlete inlete Belh'i aldı; o kavimden hadsiz, hesapsız kimseleri öldürdü.

Büyük şehirleri harab etti; Tanrı'nın bin türlü azabı vardır (Füruzanfer, 1963: 22-23).

Bahaeddin Veled, gerek Belh halkı ve hükümdarından incinmesi, gerekse Moğol askerlerinin korkusundan dolayı hanedanı ile birlikte Belh şehrini ve akrabalarını terk ettikten sonra hacca gitmeye niyet eder. Bağdat'a doğru yola çıkar. Nişabur'a vardığı zaman şeyh Feriduddin-i Attar ile görüşür. Şeyh Attar kendisi, doğrudan doğruya Mevlâna Bahaeddin'i görmeye gelir. O zaman Mevlâna Celaleddin (6 veya 14 yaşlarında) bir çocuktur. Şeyh Attar, Esrar-name adlı kitabını Mevlâna Celaleddin'e armağan olarak verir ve Bahaeddin'e şöyle der:

"Umarım ki yakın zamanda senin bu oğlun âlemde yanacak gönüllere ateş verir." (Füruzanfer, 1963: 24-25).

Mevlâna'nın babası müritleri ve ailesiyle birlikte yol üzerinde bulunan şehirlerde bir müddet konaklayıp sonunda Bağdat'a ulaşmış, orada Şehâbeddin es-Sühreverdî tarafından karşılanmış, Bağdat'tan Kûfe yoluyla Hicaz'a gitmek üzere iken Moğollar'ın Belh'i işgal ettiği haberini almıştır. Eflâkî, Bahâeddin Veled'in Hicaz'dan dönerken Şam'a uğradığını, 614/1217 yılında Malatya'ya, 616/1219'da Sivas'a geldiğini, daha sonra Erzincan üzerinden Akşehir'e geçerek kendi adına yaptırılan medresede dört yıl ders okuttuğunu, oradan Lârende (Karaman)'ye gittiğini belirtir (Öngören, 2004: XXIX.441-442).

Bahaeddin Veledin Karaman'a gelişini, oğlu Mevlâna'yı burada evlendirmesini ve Konya'ya gidişini Eflaki şöyle anlatır: "Bahaeddin Veled, menzil menzil, Konya'ya bağlı olan Karaman'a ulaşmıştı. Orada, Alaeddin Keykubad'ın tayin ettiği Emir Musa isminde bir yönetici vardı. O, samimi ve gayretli bir vali idi. Horasan'dan böyle bir şahsiyetin geldiğini öğrenince, maiyetiyle birlikte yaya olarak Bahaeddin Veledi karşılamaya çıkmıştı. Bahaeddin Veled'i sarayına davet etmişti. Fakat Bahaeddin Veled kabul etmemiş, ondan bir medrese göstermesini talep etmişti. Derhal Emir Musa, şehir merkezine onun için bir medrese yapılmasını emretmişti. Medrese yapılmış ve büyük üstat Bahaeddin Veled, orada yedi yıl kalmıştı. Mevlâna delikanlı olunca, Semerkant'lı Hoca Şerafeddin Lala'nın kızıyla evlendirmişti. Hoca Şerafeddin saygıdeğer ve asil bir insandı. Kızı Gevher Hatun da çok güzel, eşsiz ve iyi kalpli birisiydi. 1225 yılında, muhteşem bir düğün yapılmıştı. İşte Mevlâna'nın Sultan Veled ve Alaeddin Çelebi isimli çocukları bu izdivaçtan olmuştu. Karaman'da uzun bir ikametten sonra, Selçuklu Sultanı Alaeddin Keykubad, Bahaeddin Veledi Konya'ya davet etmişti. Selçuklu Sultanı, Bahaeddin Veledi Konya'da, büyük bir kalabalıkla karşılamış, atından inmiş ve şeyhin eteğini öpmüştü. Bahaeddin Veled yaşadığı müddetçe, Sultan O'na hep saygı ve sevgi göstermiştir" (Meyerovitch, 2012: 6-7).

Eflaki'ye göre, Bahaeddin Veled'in Fatıma Hatun adında bir kızı vardı; Horasan'da evlenmiş ve Bahaeddin Veled ailesiyle batıya göç ederken kocasıyla orada kalmıştı. Ayrıca ev halkından Nusub (Nasb) Hatun adında bir sütannesi vardı. Bazıları onun Bahaeddin'in kız kardeşi olduğunu söyler. Her durumda bu kadın da evlenmiş ve aynı biçimde kocasıyla birlikte o bölgede kalmıştı (Lewis, 2010:78).

Mevlâna'nın birinci evliliğinden kısa bir süre sonra, annesi Mümine Hatun'un vefat ettiği görülür. Mümine Hatun'un vefatını, Mevlâna Celaleddin Muhammed'in ağabeyi Alaeddin Muhammed'in vefatı takip eder. Çok geçmeden Mevlâna'nın kayın validesi de vefat eder ve Karaman'da Mevlâna'nın annesi "Mader Sultan"ın ve ağabeyinin yanına defnedilir.

Üç yakınını art arda kaybeden Mevlâna ve babası Sultanu'l-Ulema, yine ardı ardına doğan iki oğlan evladı ile çok sevinirler. Mevlâna'nın, ilk oğluna babasının adı olan "Sultan Veled", ikinci oğluna ise ağabeyinin adı olan "Alaeddin Çelebi" isimlerini verdiği kaynaklarda zikredilir. Bu iki erkek çocuk onları teselli etmiş, acılarını unutturmuştur. Sultanu'l-Ulema Bahaeddin Veled'in, tahminen yedi sene kadar Karaman'da kaldığı, burada çok talebe yetiştirdiği, birçok kişiye Hak yolunu gösterdiği; müritlerinin sayısının gittikçe

arttığı, vaazlarının, hayırlı gayretlerinin tez zamanda etrafa yayılmış olduğu görülür (Can, 2006: 37-38).

Yıllar sonra birinci eşi Gevher Hatun'u kaybeden Mevlâna, Kerra (Kira) Hatun ile ikinci evliliğini yapmış ve bu evlilikten de Emir Muzaffereddin Alim Çelebi ile Melike Hatun dünyaya gelmişlerdir (Yeniterzi, 2015: 17; Öngören, 2004: XXIX.442).

Bahaeddin Veledin Karaman'da bulunduğunu öğrenen Sultan I. Alaeddin Keykubad onu Konya'ya davet eder. 3 Mayıs 1228'de Bahaeddin Veled, ailesi ve dostlarıyla birlikte Selçukluların başkenti olan Konya'ya gelir. Sultan ve şehir halkı onları yolda karşılarlar. Sultan sarayda kalmalarını teklif ederse de; Bahaeddin Veled bilginlere medresenin uygun olduğunu söyleyerek Altunaba (Altunapa/Altunpâ) Medresesine iner; ders ve sohbetlerine Konya'da devam eder. Sultan Alaeddin başta olmak üzere pek çok kişinin onun müridi olduğu görülür (Yeniterzi, 2015: 18).

Sultanu'l-Ulema Bahaeddin Veledin torunu Sultan Veled, İbtida-name adlı eserinde dedesinin Konya'ya gelişini ve karşılanışını şöyle tasvir eder: "Kadın, erkek, çocuk, yaşlı, genç bütün ahali, ona yöneldi. Açıkça onun kerametini gördüler. Ondan nice nice sırlar işittiler. Himmetinden, feyzinden yüceldiler. Hep ondan, onun büyüklüğünden bahsettiler. Birkaç gün böyle geçti. Sonra büyük, küçük, kadın, erkek ona mürit oldular. Çok zaman geçmeden Sultan Alaeddin, kumandanları ile beraber büyük bir hürmetle gelip onu ziyaret ettiler. Sultan Alaeddin onun nurlu yüzünü görünce aşkla, sıdk ile ona mürit oldu. Onun vaazını işitince, onun hayranı olup gönlünde, canında ona yer verdi. Ondan nice kerametler gördü. Kendi gönlünde, ondan birçok alametler buldu (Can, 2006: 40).

Bahâeddin Veled, Konya'da Altunaba Medresesi'nde iki yıl müderrislik yaptıktan sonra 18 Rebîülâhir 628/23 Şubat 1231 tarihinde vefat etti. Bu sırada yirmi dört yaşında olan Mevlâna babasının yerine geçip müderrislik yapmaya başladı. Ertesi yıl, hem Mevlâna'nın çocukluğu sırasında terbiyesini üstlenen, hem de Bahâeddin Veled'in müritlerinden olan Seyyid Burhâneddin Muhakkık-ı Tirmizî şeyhini ziyaret etmek için Konya'ya geldi, ancak burada şeyhin öldüğünü öğrendi. Seyyid Burhâneddin'in daha önce şeyhinin vefatından haberdar olduğu, rüyasında Bahâeddin Veled'in kendisine oğlunu irşad etmesini söylediği için Konya'ya geldiği de kaydedilmektedir. Seyyid Burhâneddin Konya'ya gelince Lârende'de bulunan Mevlâna'ya mektup yazarak onu Konya'ya çağırmış, buluştuklarında ise; babasının hem zâhir hem hal ilimlerinde kâmil bir şeyh olduğunu, kendisinin zâhir ilimlerinde elde ettiği üstün dereceyi hal ilimlerinde de kazanması gerektiğini, Mevlana'ya söylemiştir. Bunun

üzerine Mevlâna, Seyyid Burhâneddin'e mürid olup dokuz yıl ona hizmet etmiştir (Öngören, 2004: XXIX.442).

Ayrıca, ilk ve asıl eğitimini babası Bahaeddin Veled'den elde eden Mevlâna'nın daha Belh'te iken, babasının müritlerinden olan Seyyid Burhaneddin Muhakkik-i Tirmizî'den ders adığı, Bahaeddin Veled'in ölüm haberini alınca da, Seyyid Burhaneddin'in, şeyhinin emaneti olan Mevlâna'yı yalnız bırakmamak amacıyla Konya'ya geldiği ve onun manevi terbiyesini üstlendiğine dair bilgiler de kaynaklarda anlatılır (Yeniterzi, 2015: 18-19).

Daha sonra Mevlâna, yine onun yönlendirmesi ile zahiri ilimleri tamamlamak üzere Halep ve Şam medreselerinde dört veya yedi yıl eğitim alır. Şam'dan Konya'ya dönünce Seyyid Burhaneddin'in yanında hücreden hiç çıkmadan kırkar günlük üç çile çıkarır; bu süreyi yalnız ibadet ve tefekkürle geçiren Mevlâna, arınmış bir nefis ve ilahi sırlara açılmış bir gönülle dış dünyaya döner. Çilenin sonunda Seyyid Burhaneddin:

"Haydi yürü de insanların ruhunu taze bir hayat ve ölçülemeyecek bir rahmete boğ, bu suret âleminin ölülerini kendi mana ve aşkınla dirilt" sözleriyle Mevlâna'nın eğitiminin bittiğini, artık irşat ile görevli olduğunu belirtir (Yeniterzi, 2015: 18-19).

Sultan Veled, Mevlâna'nın Seyyid Burhâneddin'e dokuz yıl hizmet ettiğini, mâna âleminde gönüllerinin birleştiğinden dolayı sözde, özde ve sırda bir olduklarını, Burhâneddin'in bu dünyadan göçmesiyle Mevlâna'nın tek başına kaldığını, Allah'a yönelip yanıp yakılarak, dertlere düşerek beş yıl riyâzet çektiğini, sayısız kerametleri zuhur ettiğini, bu arada irşad faaliyetinden geri durmayıp halka vaaz vermeyi, çoğu ulemâ ve yönetici kesiminden olan müridleriyle sohbet etmeyi sürdürdüğünü anlatır (İbtidânâme, 2001: 195).

Mevlâna, Seyyid Burhâneddin'in vefatından beş yıl sonra Konya'da Şems-i Tebrizî ile karşılaşır. Dönemin pirleri tarafından "Tebrizli Kâmil" olarak isimlendirilen ve birçok yer dolaştığı için "Şems-i Perende" (uçan Şems) diye anılan bu zat ilk önce Tebriz'de Şeyh Ebû Bekr-i Selebâf'ın hizmetinde bulunur ve ardından birçok mutasavvıfla da sohbet etmişliği söz konusudur. Bir görüşe göre Rükneddîn-i Sücâsî'ye, bir başka görüşe göre ise Baba Kemal Cendî'ye de mürit olduğu söylenir. Camî, adı geçen şeyhlerin hepsiyle görüşmüş olma ihtimalinden söz etmektedir. Eflâkî, Şems'in Konya'ya 26 Cemâziyelâhir 642/29 Kasım 1244 tarihinde geldiğini söyler ki bu, Sultan Veled'in verdiği bilgiyle hemen hemen aynıdır. Eflâkî'nin kaydettiği tarih, Şems-i Tebrizî'nin sözlerinden derlenen Makalât'ta da bulunmaktadır. Makalât'ta, "Beni velîlerinle tanıştır" diye dua etmesi üzerine rüyasında,

“Seni bir velîye yoldaş edelim” denildiğini, onun nerede olduğunu sorduğunu, ertesi gece o velinin Anadolu’da bulunduğunu, ancak tanışma vaktinin henüz gelmediğinin söylendiğini anlatan Şems ile Mevlâna arasında ilk karşılaştıkları sırada geçen konuşmanın mahiyeti hakkında farklı rivayetler vardır. Şöyle ki:

Sipehsâlâr, bir gece Konya’ya gelip Pirinççiler Hanı’na yerleşen Şems-i Tebrizî’nin sabahleyin hanın önündeki sedirde otururken oradan geçmekte olan Mevlâna ile göz göze geldiğini, ilk manevî etkinin bu şekilde gerçekleştiğini, Mevlâna’nın hemen karşısındaki bir sedire oturduğunu, uzun müddet hiç konuşmadan birbirlerine baktıklarını, ardından Şems’in söze başlayarak Bâyezîd-i Bistâmî’nin, Hz. Peygamber’in kavunu nasıl yediğini bilmediği için ona bağlılığı sebebiyle ömrü boyunca hiç kavun yemediği halde, “Kendimi tesbih ederim, şanım ne yücedir”; “Cübbemin içinde Allah’tan başka kimse yoktur” gibi sözler ettiğini, Hz. Muhammed (SAV)’in ise, “Bazen gönlüm bulanır da, o sebeple ben Allah’a her gün yetmiş defa istiğfar ederim” dediğini ve bunları nasıl yorumlamak gerektiğini sorduğunu kaydeder. Mevlâna, cevap olarak Bâyezîd’in kâmil velîlerden olmakla birlikte çıktığı tevhid makamının yüceliği kendisine gösterilince bunu yukarıdaki sözlerle ifade etmeye çalıştığını, Resûl-i Ekrem’in ise her gün yetmiş makam geçtiğini, ulaştığı makamın yüceliği yanında bir önceki makamın küçüklüğünü görünce daha önce o kadarla yetindiğinden dolayı istiğfar ettiğini söylemiş, bu cevabı çok beğenen Şems-i Tebrizî ayağa kalkarak Mevlâna ile el sıkışıp kucaklaştığı kaynaklarda anlatılır (Öngören, 2004: XXIX.442-443; Sipehsâlâr, 1977:124-125).

Mevlâna, Şems-i Tebrizî ile karşılaştıktan sonra halkla tamamen alâkasını kesmiş, medresedeki derslerini ve müritleri irşat işini bir yana bırakıp bütün zamanını Şems ile sohbet ederek geçirmeye başlamış, bu durum müritlerin şeyhlerini kendilerinden ayıran, kim olduğunu bilmedikleri Şems’e karşı kin beslemelerine sebep olmuştur. Mevlâna’nın vaazlarından mahrum kalan halk arasında da çeşitli dedikoduların yayılması üzerine Şems’in ansızın şehri terk ettiği, Mevlâna’yı çok üzen bu olayın ardından durumun daha da kötüleştiğini fark eden müritlerin Mevlâna’dan özür diledikleri kaydedilmektedir. Bir müddet sonra gönderdiği mektuptan Şems’in Şam’da olduğunu öğrenen Mevlâna, dönmesi için ona çok içli mektuplar yazmıştır (Gazel tarzında yazılmış manzum Arapça ve Farsça dört mektup metni için bk. Eflâkî, 2001: II.283-286). Bu mektuplardan ilkinin tarihi 21 Şevval 643/11 Mart 1246 olduğuna göre, Şems’in Konya’da on altı ay kadar kaldığı söylenebilir.Eflâkî, Mevlâna’nın bu ayrılık sırasında matem tutanların giydiği, “hindibârî” denilen kumaştan bir ferecî (önü açık hırka) yaptırdığını, başına bal renginde yünden bir külâh geçirip üzerine

şekerâvîz tarzında sarık sardığını ve öteden beri dört haneli olan rebabı altı haneli yaptırarak sema meclislerini başlattığını söyler. Sipehsâlâr, onu sema yapmaya Şems'in teşvik ettiğini belirtmektedir. Sultan Veled, daha sonra babasının kendisini Şam'a gönderdiğini, ısrarlı davet karşısında Şems'in Konya'ya dönmeyi kabul ettiğini ve birlikte Konya'ya döndüklerini belirtir. Mevlâna ile Şems arasındaki ilişkiyi Hz. Musa-Hızır ilişkisine benzeten Sultan Veled, Hz. Musa'nın peygamber olmasına rağmen Hızır'ı araması gibi Mevlâna'nın da zamanında ulaştığı makama ulaşmış hiçbir kimse bulunmadığı halde Şems'i aradığını söyler (Öngören, 2004: XXIX.443-444; İbtidânâme, 2001: 47- 48).

İkinci kez Şems'in Konya'ya gelişine herkes sevinir. Şems'in şerefine ziyafetler verilir, sema meclisleri düzenlenir, sohbet ve muhabbet dolu günler başlar. Fakat bu huzur ve sevgi dolu günler uzun sürmez. Ham kişiler yeniden kin ve kıskançlığa kapılır, Şems'e düşman olurlar. Nihayet 5 Aralık 1247 gecesi Şems aniden ortadan kaybolur. Bu iki seçkin velinin dostluğunu idrak edemeyenler Şems'i yok etmişlerdir denilebilir. Bu durum Mevlâna'ya söylenilmez, Şems'in gittiği haberi yayılır. Ancak Mevlâna'nın vefatından sonra kaleme alınan kaynaklar Şems'in esrarlı ölümüne bir nebze ışık tutarlar. Şemseddin-i Tebrizî'nin Konya'da bulunan türbesi de Mevlâna'nın ölümünden sonra mezarının üstüne inşa edilir. Mevlâna, Şems'i kaybettikten sonra bu ayrılığın üzüntüsüyle gönülleri yakan hasret dolu şiirler söyler. Divan-ı Kebir'deki "Şems" mahlaslı şiirlerin büyük kısmı bu dönemin mahsulüdür. Bu arada Mevlâna, Şems'i aramak için Şam'a giderse de, bulamaz; onu gönlünde yaşatarak aramaktan vazgeçer (Yeniterzi, 2015: 22-23; Eflaki, 2001: II.282; Sipehsalar, 1977: 131).

Ansızın hastalanıp yatağa düşen Mevlâna, son demlerinde olduğunu anlamıştır. Hastalık haberi hızla yayılır. Herkes şifa dilemek, duasını almak için Mevlâna'ya koşar. O ise, şifa istemiyor; bir an önce Hakk'a kavuşmayı diliyordu. Eşi Kira Hatun'un; "Hudavendigar Hazretleri'nin dünyayı hakikat ve manalarla doldurması için üç yüz veya dört yüz yıllık bir aziz ömrünün olması lazımdı." sözlerine Mevlâna: "Niçin? Niçin? Biz ne Firavun ve ne de Nemrut'uz. Bizim bu toprak âlemiyle ne işimiz var, bize bu toprak âleminde huzur ve karar nasıl olur? Biz, birkaç mahpusun kurtulması için bu dünya zindanında hapsolmuşuz. Yakında Hakk'ın sevgili dostunun (Hz. Peygamber'in) yanına döneceğimiz umulur." cevabını verir (Yeniterzi, 2015: 26).

Nihayet 17 Aralık 1273 Pazar günü güneş batarken Mevlâna bu âlemden göçer, Hakk'a ve Sevgili Peygamberine kavuşur. Hak ve hakikat güneşi artık bu ölümlü dünyadan

gurup etmiş, ölümsüz âlemde batmamak üzere yeniden doğmuştur. İşte bu yüzden Mevlâna'nın ölüm gecesine, ayrılık gecesi denilmez; dostuna kavuştuğunu ve ebedi vuslata erdiğini belirtmek için düğün gecesi anlamında "Şeb-i Arus" denilir (Yeniterzi, 2015: 26).

Mevlâna'nın Vasiyetine gelince; Mevlâna son demlerindeyken bile nasihat vermeyi sürdürmüş, insanları hidayet yoluna davet etmiştir. Dostlarına vasiyeti şu olmuştur: "Ben size; gizlice ve açıkça Allah'tan korkmayı, az yemeyi, az uyumayı, az konuşmayı, günahlardan çekinmeyi, oruç tutmaya ve namaz kılmaya devam etmeyi, daima şehvetten kaçınmayı, halkın eziyet ve cefasına dayanmayı, avam ve sefihlerle düşüp kalkmaktan uzak bulunmayı, kerem sahibi salih kişilerle beraber olmayı vasiyet ederim. Çünkü insanların hayırlısı, insanlara faydası olandır. Sözün hayırlısı da az ve öz olanıdır (Yeniterzi, 2015: 26-27; Füruzanfer, 1963: 152).

Mevlana oğlu Sultan Veled'e ise şöyle vasiyet etmektedir: "Bahaeddin; senin düşmanını sevmeni, düşmanının da seni sevmesini istersen, kırk gün onun hayrını ve iyiliğini söyle, o düşman senin dostun olur; Çünkü gönülden dile yol olduğu gibi, dilden de gönle yol vardır. Allah'ın sevgisini de O'nun aziz isimleriyle elde etmek mümkündür. Cenab-ı Hak buyurdu ki: "Ey kullar, kalbinizde safa (gönül temizliği) hasıl olması için daima beni çok anmaktan geri durmayın". Safa ne kadar olursa Allah'ın nurunun parlaklığı da kalpte o nispette fazla olur. Tıpkı ekmekçinin fırını gibidir. Tandır ne kadar sıcak olursa o kadar ekmek alır. Soğuk olunca ekmek almaz" (Yeniterzi, 2015: 27).

Yine ölümüne yakın; dostu Kadı Siraceddin'e hem iyi, hem de sıkıntılı zamanlarında okuması için şu duayı tavsiye etmiştir: "Ya Rabbi! Sana vesile olan sağlığı, seni bol bol tespih etmek için istiyorum. Ya Rabbi! Bana, ne senin zikrini unutturacak, sana olan şevkimi söndürecek, seni tespih ederken duyduğum lezzeti kesecek bir hastalık; ne de beni azdıracak, şer ve kötülüğümü artıracak bir sıhhat ver. Ey merhamet edenlerin en merhametlisi! Merhametinle bu duamı kabul et" (Yeniterzi, 2015: 27-28).

1.1.1.HOCALARI-MÜRŞİTLERİ

1.1.1.1.Seyyid Burhaneddin Muhakkik-i Tirmizî

Mevlâna'nın ilk mürşidi, doğal olarak babası Bahaeddin Veled'dir. O büyük insanın terbiyesi altında yetişen Mevlâna henüz küçük bir çocukken olgunlaşmış, muhakeme sahibi olmuştur. Diğer çocukların oyunlarına katılmıyor, yüceltilmiş bir varlık olan insanın damdan dama atlamak gibi hayvanların bile yapabileceği işleri yapmasına itiraz ediyor; zamanını yalnızca dini bilimlerin tahsiline harcıyordu (Yeniterzi, 2015: 18).

Seyyid Burhaneddin Muhakik-i Tirmizî'nin, Mevlâna'nın çocukluğunda kendisine lala ve atabek olarak hizmet ettiğini de kaynaklar zikreder (Eflaki, 2001: I.249). Bahaeddin Veled, Belh'den göç ettiği zaman Seyyid Burhaneddin de Tirmiz'e gitmişti. Bahaeddin Veled'in ölüm haberini alan Seyyid Burhaneddin, bir görüşe göre, şeyhinin emaneti olan Mevlâna'yı yalnız bırakmamak amacıyla Konya'ya gelir ve onun manevi terbiyesini böylece üstlenmiş olur (Yeniterzi, s.19).

Sultan Veled *İbtida-name* adlı eserinde Seyyid Burhaneddin'in, hem Konya'ya gelişini, hem de Mevlâna ile buluşmasını anlattıktan sonra, eski öğrencisine, yani Mevlâna'ya şunları söylediğini yazmaktadır:

"Bilgide eşin yok. Üstün ve seçkin bir kişisin. Fakat, baban hal sahibi idi. Sen de sözü bırak da onun haline sahip olmaya bak. Bu hususta çalış da, onun yalnız ilmine değil, manevi yönüne de varis ol. Güneş gibi alemi aydınlat da karanlıkta kalanlara, Muhammedi yoldan çıkanlara yol göster. İstiyorum ki şeyhim olan babandan bana ulaşan hakikatleri, sen de benden alasın. Vakit geçirmeden, senin dervişlik yoluna girmen gerek. Ledün ilmi Hakk'ı bilme, bulma ilmi; peygamberlerin, velilerin ilmidir. Artık senin bu ilimde de ilerlemen lazımdır." O günden sonra Mevlâna, Seyyid Burhaneddin'e mürid olmuş ve şeyhinin ona talim ettiği Kübreviyye tarikatının evrad ve tesbihine devam etmeğe başlamıştır (Can, 2011: 43).

1.1.1.2.Kemaleddin bin Adim

Mevlâna, zahiri ilimlerde bilgisini artırmak üzere, babasının müritlerinden birkaçı ile Halep'te bulunan Halaviyye Medresesi'ne gider. O dönemde medresenin hocası Kemaleddin bin Adim'dir. Kendisi hakkında Melikü'l-Ümera ve Halep ülkesinin sahibi gibi ifadeler kullanılan bu alim ile Mevlâna arasındaki hoca-öğrenci ilişkisi hakkında kaynaklarda şu

bilgilere yer verilir: “Halep’in Melikü’l-Ümerası olan Adim oğlu Kemaleddin, Halep diyarının Meliki idi. Bu faziletli, engin bilgili, iş bilir, gönül sahibi, gönlü aydın bir erdi. Çok inancı olduğundan Mevlâna’ya çok hizmetlerde bulundu. Daima onun hizmetine bağlı idi. Zira Mevlâna, Sultanü’l-Ulema’nın oğlu idi. Onun öğretimi ile uğraşıyordu. Mevlâna’nın zatında büyük bir anlayış, zeka kabiliyeti görüyordu. Bunun için onun terbiyesine pek fazla dikkat etmiyordu. Diğerlerinden fazla olarak ona ayrıca birkaç ders fazla veriyordu” (Füruzanfer, 1963: 55-57; Eflaki, I.245-246).

Aynı şekilde yine Sipehsalar da, Mevlâna’nın İbnü’l-Adim’den Halep’in çeşitli medreselerinde eğitim aldığını ve farklı konularda icazetnameleri olduğunu belirtir (Lewis, 2010: 151).

Yine kaynaklarda bildirildiğine göre Mevlâna, bilgisini artırmak için Şam’a da bir yolculuk yapar. Şam’ın bilginleri ve zamanın ululları onu karşılayıp, Mukaddemiye Medresesi’ne götürürler. Mevlâna bu medresede, tam bir riyazetle din ilmi ile meşgul olur. Şam’daki bu ilimle meşguliyeti dört veya yedi sene devam eder (Eflaki, 2001: I.250-251; Füruzanfer, 1963: 58).

Şam dönüşü Kayseri’ye gelen Mevlâna, devrin bilginleri ve arifleri tarafından karşılanır ve Sahib İsfahani, Mevlâna’yı sarayına götürmek ister; fakat Seyyid Burhaneddin, Mevlâna’nın saraya gitmesine, babası Bahaeddin Veled’in âdetini hatırlatarak, müsaade etmez ve manevi yönden gelişimini sağlamak üzere ona şu programı önerir:

“Allah’a hamd ve minnet olsun ki bütün zahir ilimlerde babandan yüz misli ilerdesin, fakat ledün ilminin incilerini de açıklaman için batın ilimlerine de dalmanı istiyorum. Benim arzum, senin benim önümde bir çile çıkarmandır.”

Bu manevi özel programı, yani çileyi, şeyhi Seyyid Burhaneddin’in nezaretinde, her biri kırk gün olmak üzere, üç kere peşi peşine uygulayan Mevlâna’ya, bundan sonraki hayatında irşat faaliyetlerini yapabilmesi için hocası ve şeyhi Seyyid Burhaneddin’in icazet verdiğine dair beyanlar da yine kaynaklarda şu şekilde zikredilir:

“Nakli, akli, kisbi ve keşfi bütün ilimlerde eşi, benzeri bulunmayan bir insan olmuşsun. Bu halinle batın sırlarını bilmede, hakikat ehlinin siretleri seyrinde, gayıpları keşifte ruhaniyette, gayıpların yüzünü görmekte Peygamberin ve velilerin parmakla gösterdiği bir kişi olmuşsun. Gerçekten şimdiye kadar gelip geçmiş bütün şeyhler ve hakikati görenler senin gibi bir padişahın huzuruna nasıl ulaşmak ve senin, vuslata nasıl eriştiğini öğrenmek

için hasret ve şaşkınlık içinde gelip geçtiler. Dünya ve ahirette Allah'a hamdolsun ki zayıf ve nahif olan bu kul, bu ebedi saadet ve devlete erişip gördü. Bismillah diyerek yürü de, insanların ruhunu taze bir hayat ve ölçülemeyecek bir rahmete boğ, bu suret âleminin ölülerini kendi mana ve aşkınla dirilt" (Eflaki, 2001: I.253-254).

Sipehsalar ayrıca bize, Mevlâna'nın Şam'dayken İbnü'l-Arabi, Sadeddin Hamevi, Osman er-Rumi, Evhadeddin Kirmani ve Sadreddin Konevi gibi yüce zatların eşliğinde bir süre geçirip onlarla görüş alış verişinde bulunduğu bilgisini de verir (Sipehsalar, 1977: 35; Lewis, 2010: 153).

Sultan Veled, Seyyid Burhaneddin'in Anadolu'ya varışını Bahaeddin Veled'in ölümünden bir yıl sonraya tarihler ve Mevlâna'nın onun vesayeti altında dokuz yıl geçirdiğini söyler; böylece Burhaneddin'in 1240 veya 1241'de Kayseri'de öldüğü sonucuna varılır (Lewis, 2010: 159).

1.1.1.3.Şemseddin-i Tebrizî (Şems)

Şems ile Mevlâna ilişkisi, tamamıyla nevi şahsına münhasır, bütünüyle özel bir ilişki olup, asla bir hoca-talebe veya şeyh- mürit ilişkisine benzer bir durumla izah edilemeyecek bir konumda gözükmektedir.

Mevlâna, zamanının belli başlı ilimlerini tahsil etmiş ve asrının önde gelen bilginlerinden biri haline gelmişti. O bütün hayatını özetlerken, "Bütün ömrümün hasılı şu üç sözden fazla değildir: Hamdım, piştim, yandım" diyerek, babası Sultanü'l-Ulema'nın ve şeyhi Seyyid Burhaneddin'in feyizleriyle pişmişti. Ancak onu yakacak bir kıvılcıma ihtiyacı vardı. Mevlâna'yı yakacak kıvılcımın çıngısının Şemseddin-i Tebrizî (Şems) tarafından çakıldığı görülür. Mevlâna-Şems karşılaşmasının ilkinin Şam'da vuku bulduğu kaynaklarda geçse de, asıl karşılaşmanın 29 Kasım 1244 tarihinde Konya'da gerçekleştiği bilinir. Bu karşılaşma ile ilgili iki farklı rivayet vardır. Bunlardan birisi olan Pirinççiler Hanı'nın önündeki karşılaşma ve konuşmalara daha önceki kısımda yer verilmişti. Diğer bir anlatıma göre ise bahsi geçen tarihte Şems Konya'ya gelir, Şekerciler Hanı'na iner. Mevlâna o dönemde dört medresede birden ders veren müderristir. Öğrencileri ile birlikte Şekerciler Hanı'nın önünden geçen Mevlâna'nın bineğinin dizginini tutan Şems, "Ey dünya ve mana bilgilerinin sarrafı, söyle! Muhammed Hazretleri mi, yoksa Bayezid mi daha büyüktür?" şeklinde bir soru sorar (Yeniterzi, 2015: 20-21).

Mevlâna, Şems'in bu sorusuna, "Allah'ın elçisi Hz. Muhammed (SAV), bütün yaratıkların en büyüğüdür. Burada Bayezid'in sözü mü olur" diye cevap verdi. Bunun üzerine Şems: "O halde bu ne demektir? Peygamber bu kadar büyüklüğü ile: "Ya Rabbi! Biz Seni layık olduğu veçhile bilemedik" buyuruyor. Bayezid ise: "Ben kendimi tenzih ederim, benim şanım ne kadar büyüktür" diyor. Mevlâna'nın, Şems'i derinden etkileyen cevabı ise şu şekilde ifade edilir: "Bayezid'in susuzluğu bir yudumla dindi ve suya kandığından dem vurdu. Onun idrak testisi o kadar suyla doldu. O nur da onun evinin penceresinin büyüklüğü nispetinde içeri girdi. Hz. Muhammed Mustafa'ya gelince, o susuzluktan yanıyor, bir yudumla doymuyordu… Bayezid, Hakk'a ulaştığı için kendini o nurla dolmuş gördü ve daha çok bakmadı. Mustafa'ya gelince, o her gün onu daha çok görüyor, daha çok ilerliyordu. Günden güne ve saatten saate Allah'ın hikmet, kudret ve ululuk nurlarını daha çok görüyordu. Bundan dolayı, "Rabbim! biz seni layıkı veçhile bilemedik" dedi (Eflaki, 2001: II.194-195).

Mevlâna'nın Şems'le olan birlikteliğini ve etkileşimini bazı araştırmacılar üç aşamalı olarak ele almaktadır. Bu aşamaların ilki ham Mevlâna'dır ve henüz eğitiminden gururlanmaktadır. Bu noktada Mevlâna, Şems'in söylediği her şeyi kabul etme konusunda kararsızdır ve başkalarının eserlerini okumaya devam eder. İkinci aşamada Mevlâna tamamıyla Şems'e kapılmıştır, ama Şems onu bu kapılma halinden çıkarıp gerçek dünyaya döndürmek için mürşitlik etmeye çalışır. Bu aşamanın süresi Mevlâna'dan ilk ayrılışı da içerir, fakat ilk ortadan kayboluşundan sonra Konya'ya döndüğünde Şems, Mevlâna'yı İnsan-ı Kamil olma yolunda bulur. Kemalata erişmenin ilk devresinde Mevlâna, ayın güneş ışığını yansıtması gibi, Şems'in öğretilerini ve yapıp ettiklerini başkalarına yansıtır. Aynı zamanda bu dönem Divan'ın yazıldığı dönemdir. Mesnevî'ye yansıyan diğer üçüncü aşamadaysa Mevlâna, refiklerini evliyaya çeviren Şems'in bile aklının almadığı bir dereceye ulaşır (Lewis, 2010: 211).

Mevlâna'nın, Şems ile başlayan bu dostluk ve etkileşim süreci, birinci geçici kayboluşundan önce on altı ay ve ikinci sürekli kayboluşundan önce de sekiz ay olmak üzere toplamda iki yıllık bir zaman dilimini kapsamasına rağmen, Mevlâna üzerindeki etkisi, yankısı ve yansıması ile adeta yeni, farklı, taşkın ve aşkın bir Mevlâna olarak tarif edilebilecek yepyeni bir dönemin, Şems sorası Mevlâna'sında başlamasının ve derinleşmesinin de tohumlarının ekildiği bir dönem olarak kabul edilebilir. Buradan hareketle denilebilir ki, Mevlâna'nın hayatında biri Şems'le karşılaşmalarına kadarki yetişme, gelişme, ilim ve marifet yolunda yükselme, çile ve seyr-i sülükle pişme dönemi; Şemsle geçen iki yıllık mayalanma-özel aşı ara dönem; Şems'in sürekli kaybolduğu ya da öldürüldüğü 5 Aralık

1247 tarihinden sonra başlayan ve coşkun bir çağlayan gibi akan, içten içe yanan ve yakan bu ikinci dönem, Mevlâna'nın, Şems özlemiyle yazdığı gazellerle başlayıp, zirvelerden başlayarak coşkun ve taşkın akan ırmakların, düz ovalardan ağır ağır ilerleyerek ummana karışmaları gibi, Mesnevî deryasının derinlerindeki incilerin beyitler halindeki ifadeleriyle, adeta manevi bir ummanın oluşmasının yolunu açan çok farklı bir dönem olarak karşımıza çıkar. Aslında Şems, Mevlâna'nın hocası, tarikat silsilesindeki mürşidi değildi. Lakin, "Şems olmasaydı, bugünkü Mevlâna olur muydu?" sorusu da gündeme gelen konulardan biri olarak kabul edilebilir. Bu sebeple denilebilir ki: "Şems etkilemek ve aşılamak için Mevlâna'dan daha büyük bir derya bulamazdı. Mevlâna da, Şems'siz, dünyaya mal olan evrensel ve kuşatıcı bir Mevlâna olamazdı."

1.1.2.HALİFELERİ-NAİBLERİ

1.1.2.1.Selahaddin-i Zerkub

Mevlâna'nın, sağlığında iken, hakiki manada ilk halifesinin Selahaddin-i Zerkub olduğu görülür. Zira Şems'ten sonra Mevlâna'nın hayatında yeni bir dönem başlamıştır. Günleri sema etmek, şiir söylemek ve gönüller terbiyesi ile geçer. Şems'e duyduğu sevgiyi bir başka dost olan ve müritlerine Şeyh-Halife olarak tayin ettiği, Selahaddin-i Zerkub'a yöneltir. Şeyh Selahaddin; medrese tahsili görmemiş ama Seyyid Burhaneddin'den feyiz almış, Şems'in sohbetlerinde bulunmuş, engin gönüllü, veli tabiatında, olgun bir insan olduğu bilinen bir şahsiyettir (Yeniterzi, 2015: 23).

Selahaddin-i Zerkub'u zahid, haramdan sakınan, nefsi ile mücadele eden, Yaratıcıya karşı saygıda benzersiz olarak tarif eden Sipehsalar, onun tarikata girişini ise Mevlâna'nın, Selahaddin'e ait olan kuyumcu dükkânına yaptığı bir ziyaretin ardından gerçekleştiğine dair olayı da şöyle anlatır: "Onun(Selahaddin'in) her şeyden sıyrılmasının, Mevlâna'ya yönelmesinin sebebi şuydu: Adeti üzere kendi dükkanında zerkubluk (kuyumculuk) işi ile meşguldü. Tesadüfen o günü Hüdavendigar'ın (Mevlâna'nın) büyük bir heyecan ve hali vardı. Birdenbire şeyh Selahaddin'in dükkanının içine girdi ve içinde bulunduğu halden dolayı şeyh Selahaddin'in çekicinin vuruş ve ahengi ile sema'a ve harekete geldi. Zevk ve şevk içine gömülü idi. Şeyh Selahaddin, Mevlâna'nın hareket ve sema'ının, kendi çekiç seslerinin ahengine uyduğunu görünce, durmadı ve o hali muhafaza etti, altının zayi olmasını düşünmedi. Bir süre sonra Mevlâna, Şeyh Selahaddin'i tutup dışarı çıkardı. Şeyh Selahaddin,

bir süre Mevlâna ile sohbet edip, kendi iç aynasını parlatınca, nefsinin olgunluğunu o Hazrete (Mevlâna'ya) iradet getirmede buldu ve bu sebeple Mevlâna'ya mürit olma şerefi ile vasıflandı" (Sipehsalar, 1977: 132).

Eflaki'ye göre Mevlâna, Şeyh Selahaddin'i yanına aldı, onu arkadaşlarına başbuğ seçti; kendisine halife, meclislerinin enisi, halvetinin nedimi yaptı. Onun varlığı ile sükunet buldu. Müritler, her ikisinin sohbetinden faydalandılar. On sene bu durum devam etti. Hatta Mevlâna, oğlu Sultan Veled'i daima velileri ağırlamaya ve Şeyh Selahaddin'in hizmetinde kusurda bulunmamaya teşvik, sohbetlerine devam etmeye tenbihte bulunmuştur (Eflaki, 2001: II.287).

Furuzanfer de Mevlâna ile Selahaddin-i Zerkub arasındaki yakınlaşmaya dair şu yorumu yapar: "Selahaddin, Mevlâna'ya karşı saygı ile bağlılık gösteriyordu. Mevlâna ise ona inayetten geri durmuyordu. Lakin Mevlâna ilk zamanlarda, Şeyh Selahaddin'den daha kuvvetli bir zatla, yani Şems'le meşgul olduğundan dolayı onunla çok ilgilenmemiştir. Mevlâna, Şems'e kavuşmaktan ümidini kesince bütün kalbi ve himmetiyle Selahaddin'e yöneldi. Onu şeyhliğe, halifeliğe, Allah askerlerinin kumandanlığına tayin buyurdu. Dostlarını, müritlerini ona itaat etmeye mecbur tuttu." (Füruzanfer, 1963: 126).

Mevlâna, ruhen manevi bir alemde yaşıyordu. Bu yüzden müritlerin irşadıyla bizzat meşgul olması için halife tayin ettiği Şeyh Selahaddin'le kurduğu dostluk on sene kadar devam etti. Nihayet bu on yılın sonunda Şeyh Selahaddin, 1259 yılının Ocak ayında vefat etti (Yeniterzi, s. 24).

1.1.2.2.Çelebi Hüsameddin

Mevlâna'nın hayatta iken kendine naib-halife olarak tayin ettiği ikinci kişinin Çelebi Hüsameddin olduğu görülür.

Mevlâna'nın Mesnevî'nin önsözünde, "aşk hazinelerinin anahtarı, yeryüzü definelerinin emini, vaktin Bayezid'i, zamanın Cüneyd'i" diye adlandırdığı Hüsameddin Hasan Çelebi, aslen Urumiye ahalisindendir. Bundan dolayı Mevlâna ona Mesnevî'sinin Mukaddimesinde Urmeviyyül Asıl diye söylemektedir. Ailesi vaktiyle Konya'ya göç etmiş, Hüsameddin Çelebi de 1225 yılında bu şehirde doğmuştur. Mevlâna'nın şiirlerinde, tezkerelerde onun adına izafe edilen "Çelebi" kelimesi, Hüsameddin'in bir unvanı olup, asıl

manası olan “Seyyidim=Efendim” ifadesinin karşılığı olarak, bir anlamda Hüsameddin’e mahsus kılınmıştır. Hüsameddin’in lakabına Çelebi unvanından başka “Ahi Türkoğlu” unvanı da katılmış, bununla da meşhur olmuştur. Füruzanfer bu şöhretin sebebini, Çelebi’nin babalarının Fütüvvet “Ahilik” tarikatının başlarından “Yiğitler”, civanmertlere Fütüvvet öğretenlerden olmasına bağlamaktadır (Füruzanfer, 1963: 138-139).

Çelebi Hüsameddin’in Mesnevî’nin yazılış hikâyesindeki etkisini Şefik Can şöyle anlatır: Rivayet’e göre Çelebi Hüsameddin, Mevlâna’ya gönül verenlerin, Hak aşıklarının, Hakim Senai’nin Hadika’sını, Feridüddin-i Attar’ın Mantuku’t-Tayr adlı eserini okuduklarını görüyor, bu hale gönlü razı olmuyordu. Mevlâna’nın bir çok gazel söylediğini ve divanının her gün yeni gazellerle büyüdüğünü, fakat Senai ve Attar’ın eserleri gibi Sufilik yollarını, hakikatlarını, inceliklerini gösteren kitapların henüz meydana gelmediğini düşünerek üzülüyordu. Bir gece Hüsameddin, Hz. Mevlâna’yı yalnız buldu. Kendisine gazellerinin çokluğundan bahsederek, Senai ve Attar’ın eserleri gibi dervişlere yol gösterecek tasavvufi hikâyeler de söylemesini rica etti. Mevlâna da böyle herkesin anlayacağı şekilde hikâyelerle hakikatleri isteklilere duyurmak istiyordu ve bu hususta bir karara varmıştı. Çelebi’nin bu sözleri üzerine derhal sarığının arasından bir kağıt çıkardı. Kağıtta Mesnevî’nin ilk on sekiz beyti yazılı idi. “Çelebi” dedi, “eğer sen yazarsan, ben de söylerim.” Çelebi Hüsameddin bu müjdeli karara canla, başla razı oldu. Böylece Mesnevî-i Şerif yazılmağa başlandı (Can, 2011: 73-74).

Selahaddin-i Zerkub bu alemden göçünce; Mevlâna kendi manevi terbiyesi altında yetişmiş, olgun ve velilik nuru taşıyan bir müridi olan Çelebi Hüsameddin’i halife seçmiş ve Mevlâna’nın sağlığında da bu vazifeyi sürdürmüş; onun vefatından sonra da 1284 yılına kadar (toplamda 25 yıl) şeyhlik yapmıştır. Çelebi Hüsameddin, Mevlâna için yakın bir sohbet arkadaşıdır. Bunun yanında onun asıl önemi ve değeri, yukarıda yazılış öyküsünde de geçtiği gibi, Mevlâna’yı ölümsüz eseri Mesnevî’yi yazma hususundaki teşvikidir. Çelebi Hüsameddin’in teklifi ile başlayan Mesnevî, yine onun hizmetleri sayesinde tamama erdirilmiştir. Eser bitinceye kadar Çelebi, Mevlâna’nın yanından ayrılmamış; Mevlâna otururken, semadayken, yolda giderken söylemiş, Çelebi Hüsameddin yazmıştır.

Her cilt tamamlanınca yüksek sesle Mevlâna’ya okumuş, beyitleri yeniden gözden geçirerek düzeltmiştir. Mevlâna da kendisine ilham ve teşvik kaynağı olan bu eserin yazılmasında fedakarca hizmet eden sadık dostunu; Mesnevî’nin her cildinin ön sözünde derin

bir samimiyetle över, onun şahsiyetindeki olgunluk ve güzelliği dile getirir (Yeniterzi, 2015: 24-25).

Füruzanfer'in Çelebi ve Mesnevî hakkındaki yorumu ise şöyledir: Şems'in çekim kuvvetinden daha az olmayan Hüsameddin'in çekiciliği, bir dereceye kadar sükunet bulmuş olan Mevlâna'nın tabiat denizini tekrar kaynatmaya başladı. Ona başka bir coşkunluk, kararsızlık geldi. Mevlâna bundan sonra geceleri, gündüzleri sükunet ve rahat bulamıyordu. Mesnevî'yi yazmakla uğraşıyordu. Geceleri Hüsameddin, Mevlâna'nın huzurunda oturur; Mevlâna eline kalem, kağıt almadan söyler, Çelebi Hüsameddin söylediklerini süratle yazardı. Yazdıklarının hepsini güzel ve yüksek bir sesle Mevlâna'ya okurdu (Füruzanfer, 1963: 146-147).

Hüsameddin'in babası Ahi Türk, Ahilik (kardeşlik) tarikatının bir kolunun başındaydı ve bu yüzden Hüsameddin de İbn Ahi Türk, yani Ahi Türkoğlu diye tanınırdı. Fakat o henüz ergenlik çağına gelmeden babası Ahi Türk ölmüş ve anlaşıldığına göre, Fütüvvet erbabı cemaatin başına Hüsameddin'in geçmesini istemişse de, o gelenlerin hepsini Mevlâna'ya yönlendirmiştir. Kendi hizmetkarları ve tarikatın gençlerine gidip çalışmalarını ve bütün geliri Mevlâna'ya getirmelerini istemiştir. Mevlâna'ya duyduğu aşkın bir nişanesi olarak Hüsameddin müritlerini kendisine verdikleri sadakat yeminlerinden azat ederek kendisini Mevlâna'nın hizmetine adamıştır. Mevlâna da bunun üzerine mali işlerini ve medresesinin murakıplığını Çelebi Hüsameddin'e havale etmiştir. Mevlâna'ya üç naibinden hangisinin en yüksek mertebede olduğunu soranlara Mevlâna; Şems'in güneş, Selahaddin'in ay ve Hüsameddin'in yıldızlar gibi olduğu cevabını verir. Ayrıca Mevlâna'nın müritlerine Hüsameddin'in emirlerine itaat etmelerini ve onu kendisiyle bir tutmalarını tenbihlediği de araştırmacılar tarafından ifade edilir (Lewis, 2010: 266-267).

1.2.ESERLERİ

Mevlâna'nın eserleri olarak bilinen ve kabul edilen beş eserden bahsedilebilir. Bunların hiçbirisi bizzat Mevlâna'nın eline kalem alarak yazdığı eserler değildir. Ancak bu eserlerin Mevlâna'ya aidiyetinde ise herhangi bir tereddüt bulunmamaktadır. En çok meşhur olan ve içeriğiyle dikkat çeken eseri Mesnevî ile çoğunluğunu gazellerin oluşturduğu Divan-ı Kebir adlı eseri manzum tarzda yazılmış olmakla birlikte; çeşitli konulardaki sohbetlerini içeren Fihi ma Fih, verdiği vaazların kaydından oluşan Mecalis-i Seb'a ve değişik şahıslara

yazdığı mektupları kapsayan Mektubat adlı üç eser ise mensur tarzdaki eserleridir (Şimşekler, 2002: 47).

Mevlâna'ya ait olan bu beş eserin özet mahiyetindeki tanıtımı; "manzum eserleri" ve "mensur eserleri" olmak üzere iki alt başlık altında yapılacaktır.

1.2.1.MANZUM ESERLERİ

1.2.1.1.Mesnevî

Mesnevî adı verilen ve İslami Edebiyatın önemli bir bölümünü teşkil eden bu usulde, özellikle Mevlâna dönemine gelindiğinde tasavvufi içerikli pek çok eser yazıldığı görülür. Aynı zamanda Senai'nin Hadikatü'l-Hakika ve Attar'ın Musibetname ile Mantıku't-Tayr adlı eserleri tasavvufi Mesnevî geleneğinin ilk ve en güzel örnekleri sayılmıştır (Şimşekler, 2002: 47).

Mevlâna'nın Mesnevîsi ise onun hayatının son on beş yılının bir ürünü olarak ortaya çıktığı görülür. Mevlâna tarafından irticalen söylenen Mesnevînin Hüsameddin Çelebi tarafından kaydedilmesi, sonra gözden geçirilmesi ve üzerinde düzeltmeler yapılması, Mevlâna'nın hayatının son yıllarına kadar sürmüştür denilebilir. Mevlâna, Mesnevîsinde bilgilendirici ve öğretici bir yol izlemiş, dini ve tasavvufi bilgileri, yaşadığı yıllara kadar hayata geçen anlayış ve tavırları konu edinmiştir. Yaklaşık altı defter/cilt ve yirmi altı bin beyitten oluşan Mesnevî, dünya çapında büyük bir ilgiye mazhar olmuş; pek çok dile tercüme edilmiş, çoğunluğu Türkçe ve Farsça olmak üzere kırkın üzerinde şerhleri yapılmış, dünya çapında etkili olmuş bir eserdir. Başta Konya Mevlâna Müzesi Kütüphanesi ve İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi olmak üzere yüzlerce ve belki de binlerce yazma nüshası bulunmaktadır. Anadolu'da yüzyıllar boyunca okunup dinlenen ahlaki ve edebi eserler içerisinde Mesnevî farklı ve önemli bir yer tutmaktadır. Tasavvufi anlayış çerçevesinde aşk, sabır, gayret, tevekkül, ilim, akıl, idrak, hakikat, suret, mana…vs pek çok kelime ve kavram Mesnevîde ele alınmıştır (Karaismailoğlu, 2010: I.30).

Ayrıca başta Mesnevî olmak üzere Mevlâna'nın eserleri, çevresi ve Mevlevilikle ilgili eski harfli Türkçe yazılan eserlerin tespit, tasnif ve tanıtımına dair geniş çaplı bir çalışmanın, 2000'li yıllarda Ali Temizel tarafından yapıldığı görülür. Temizel, "Mesnevî'nin Eski Harfli Türkçe Tercüme ve Şerhleri" başlığı altında yaklaşık olarak on yedi eserin müellifi ile birlikte

ismini zikrederken şu açıklamayı da başlangıçta ifade eder: Bu tür eserler, Mesnevî'nin altı cildinin tercüme ve şerhi ya da birkaç cildinin veya çoğunluk itibarıyla birinci cildin tercüme ve şerhi şeklindedir (Temizel, 2009: 7-8).

Altı ciltlik dev bir eser olan Mesnevî, 1259/60-1268 tarihleri arasında yaklaşık dokuz yılda tamamlanmıştır. Beyit sayısı değişik nüshalarda farklı olmasına rağmen 25600 civarındadır. Eser; aruz vezninin; fa'ilatün, fa'ilatün, fa'ilün kalıbıyla kaleme alınmıştır (Yeniterzi, 2011: 168).

Mesnevî konusunda önemli bir ölçü ve temel kabul edilen Konya nüshasının beyit adedi ise Nicholson baskısına da esas teşkil etmesi itibariyle; Birinci cilt: 4003, İkinci cilt: 3810, Üçüncü cilt: 4810, Dördüncü cilt:3855, Beşinci cilt:4238, Altıncı cilt:4919 olmak üzere toplam yirmi beş bin altı yüz otuz iki (25632)'dir (Arpaguş, 2008: 63).

1.2.1.2.Divan-I Kebir

"Divan" kelimesinin sözlük anlamı "büyük meclis, toplanılan yer" olarak kabul edilir. Edebiyatta ise bir şairin söylediği- yazdığı şiirlerin tamamının belli bir düzen içerisinde bir kitapta toplanmasına denir. Mesnevî'den sonra en fazla değer atfedilen Divan-ı Kebir, Mevlâna'nın çeşitli zamanlarda, özellikle de Şems'in kaybolmasından sonra söylediği şiirlerin bir araya toplanmasıyla meydana getirilmiş bir eserdir. Divan-ı Kebir, Divan-ı Şems, Külliyat-ı Divan-ı Şems gibi adlarla anılan bu divan, Mevlâna'nın vefatından sonra muhtemelen oğlu Sultan Veled ve halifesi Hüsameddin Çelebi ve diğer müritleri tarafından şiirlerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Bu eserin de onlarca yazma nüshaları ve başta Türkçe olmak üzere birçok dillerde tercümeleri bulunmaktadır. Abdülbaki Gölpınarlı'nın tamamını tercüme ettiği Divan-ı Kebir'in Mevlâna Müzesinde nr. 68-69'da kayıtlı yazma nüshası ise 44834 beyittir. Furuzanfer'in on nüshanın karşılaştırılması ile yaptığı neşir, araştırmacılar tarafından en iyi neşir olduğu kabul edilir (Şimşekler, 2002: 57).

1.2.2.MENSUR ESERLERİ

1.2.2.1.Fihi Ma Fih

Mevlâna'nın mensur olarak kaleme alınan üç eserinden biridir. Bu eserin de bizzat Mevlâna tarafından yazılmayıp, onun çeşitli zamanlardaki sohbetlerinin yakınları ve müritleri tarafından yazılarak kitaplaştırılmasıyla meydana geldiği söylenebilir. Eserin orijinal adı Fihi

Ma Fih olmakla beraber, bazı yazma nüshalarda Esraru'l-Celaliyye, Risale-i Sultan Veled gibi isimlerle de anıldığı görülür. Türkiye, İran ve Hindistan'da birçok yazması bulunan eserin en önemli neşri, Tahran Üniversitesi profesörlerinden Bediuzzaman Furuzanfer tarafından beş önemli yazmanın karşılaştırılarak oluşturulduğu ve açıklamaların eklendiği baskıdır. Birçok dilde tercümesi bulunan Fihi Ma Fih'in Türkçe tercümeleri ise ilk kez Ahmed Avni Konuk, sonra Meliha Ü. Tarıkahya, sonra da Abdülbaki Gölpınarlı tarafından yapılmıştır. Mevlâna bu eserinde de diğer eserlerinde olduğu gibi bahsettiği konulara açıklık getirmek için başta Ayet ve Hadisler olmak üzere, hikâye ve bazı tarihi olaylara değinir; bazen diğer şairlerden, bazen de Mesnevî'sinden beyitler nakleder (Şimşekler, 2002: 63-64).

1.2.2.2.Mecalis-i Seb'a

Bu eser, Mevlâna'nın çeşitli zamanlarda kürsüden ve bazı toplantılarda yaptığı yedi vaazın yazılmasından oluşmuş olup, "Yedi Meclis" anlamına gelmektedir. Eser, Mevlâna'nın yaptığı vaazların, oğlu Sultan Veled veya talebelerinin tuttukları notların bir araya getirilmesiyle oluştuğu anlaşılmaktadır. Mesnevî ve Divan-ı Kebir'e göre daha az yazması bulunan bu eserin en önemli ve en eski yazması Mevlâna Müzesi Kütüphanesi'nde nr.79'da yer alan mecmua içerisindedir. Eser ilk olarak "Mevlâna'nın Yedi Öğüdü" adıyla M. Hulusi Karadeniz tarafından tercüme edilmiş ve Farsça metniyle birlikte 1937 yılında yayınlanmıştır. Ancak bu neşir bazı dizgi ve tercüme yanlışlıklarından dolayı eleştiri almıştır. Hayatının büyük bir bölümünü Mevlâna ve Mevlevilik araştırmalarına adayan Abdülbaki Gölpınarlı, Mecalis-i Seb'a'yı da tercüme etmiş; açıklama ve indekslerle birlikte 1965 yılında Konya'da yayınlamıştır (Şimşekler, 2002: 66).

1.2.2.3.Mektubat

"Mektuplar" anlamına gelen bu eser, Mevlâna'nın emir, vezir, dost ve akrabalarına yazdığı mektupları içeren bir kitap olup, vefatından sonra bir araya getirilmiştir. Şu ana kadar tespit edilen Mevlâna'nın mektuplarının sayısı 147 adet olup, bunların dördü Arapça, diğerleri Farsça yazılmıştır. Bu Mektuplar Mevlâna'nın diğer mensur eserleri gibi çevresindekiler ve müritleri tarafından kitap haline getirilmiştir. Eserin Türkiye Kütüphanelerinde birçok yazması bulunmaktadır. Mevlâna'nın mektuplarını ilk kez Prof. Dr. Nafiz Uzluk neşretmiş, Ahmed Remzi Akyürek'in tashihiyle gerçekleştirilen bu metinden yararlanılarak da eser, İran'da Yusuf Cemşid tarafından yayınlanmıştır. Ayrıca eser, Abdülbaki Gölpınarlı tarafından altı yazma nüshası değerlendirilerek, Konya Mevlâna Müzesi Kütüphanesi'nde nr.79'da yer

alan kayıtlı bir nüsha esas alınmış ve karşılaştırmalı olarak tercüme edilmiştir (Şimşekler, 2002: 67).

BİRİNCİ BÖLÜM

2.MESNEVÎ'DE ADI GEÇEN PEYGAMBERLER VE HZ. PEYGAMBER'İN BEŞERİ VE MANEVİ YÖNÜ

2.1.MESNEVÎ'DE ADI GEÇEN PEYGAMBERLER

2.1.1. ANA HATLARIYLA MESNEVÎ'DE ADI GEÇEN PEYGAMBERLER

"Peygamber" sözcüğü, "haber getiren" anlamında Farsçadan dilimize geçmiş bir kavram olup; Arapça karşılığı "resul ve nebi" olan iki farklı kelime ile de dini içerikli kavramlar arasında kendine yer bulan ve sıkça kullanılan bir isimdir.

Istılah olarak "peygamber", "Allah'ın, kulları arasından seçtiği ve vahiyle şereflendirerek emir ve yasaklarını insanlara ulaştırmak üzere görevlendirdiği elçiye" denir (Kılavuz, 2006: I.106).

Genel olarak Peygamberlerin sayısının yüz yirmi dört bin olduğu, Kur'anda kıssaları anlatılan Peygamberlerin sayısının yirmi beş veya yirmi sekiz olarak kabul edildiği, bunlardan Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. Muhammed (SAV)'in Ulü'l-Azm (Büyük) Peygamberler olduğu, ilk Peygamberin Hz. Adem ve son Peygamberin ise Hz. Muhammed Mustafa (SAV) olduğu temel dini kaynaklarda açık ve net bir şekilde dile getirilir (Gürer, 2011: 55-57).

Yüce Yaratıcı, yeryüzüne yerleştirdiği insanoğlu için, içlerinden birini Peygamber olarak seçip, görevlendirmiştir. Kur'an-ı Kerim'de, "Eğer yeryüzünde,(insanlar yerine) yerleşip dolaşan melekler olsaydı, elbette onlara gökten bir melek peygamber indirirdik" (Kur'an,2011: 17/95) buyurularak, insanların kılavuzunun, insanların içinden olmasının gerekliliğine ve zorunluluğuna işaret edilmiştir. Arakasından "Andolsun, Allah, mü'minlere kendi içlerinden; onlara ayetlerini okuyan, onları arıtıp tertemiz yapan, onlara kitap ve hikmeti öğreten bir peygamber göndermekle büyük bir lütufta bulunmuştur. Oysa onlar, daha önce apaçık bir sapıklık içinde idiler" (Kur'an,2011: 3/164) beyanıyla da, aslında peygamberlerin görevlendirilmesinin insanlık için büyük bir lütuf olduğuna dolaylı olarak işaret edilmiştir. Muhammed Mustafa(SAV)'nın Peygamber olarak görevlendirilmesinin mü'minler için büyük lütuf olduğu ise bu ayetle doğrudan açık ve net olarak ifade edilmiştir.

Bu dünya hayatını bir zindana, bir efsun sandığına benzeten Mevlâna ise onları buradan, bu efsun sandığından kurtaracak olanların ancak peygamberler olduğunu vurgulayarak şöyle der: "Peygamberlerden, şeriat sahibi elçilerden başka kim kurtarabilir, halkı efsun sandığından?..." (Gürer, 2011: 102).

Mesnevî'de yaklaşık olarak on beş peygamberle ilgili bilgi ve yoruma yer verilir. Bazı peygamberlerle ilgili açıklamalar kısaca verilmişken, Hz. Muhammed Mustafa (SAV) da dahil olmak üzere, bir çoğu ile alakalı pek çok hikâye ve yorumlar geniş bir şekilde ele alınmıştır. İkinci ve Üçüncü bölümlerde Son Peygamber Muhammed Mustafa (SAV)'nın adlarına, sıfatlarına ve bazı özelliklerine dair konuların ele alınacağı da dikkate alındığında; bu bölümde Mesnevi'de çokça geçen Hz. Peygamber dışındaki diğer bazı peygamberlerle ilgili kısa bilgilerin verilmesinin uygun olacağı düşüncesiyle birkaç örnek sunulacak ve arkasından Hz.Peygamber'in sadece beşeri ve manevi yönüne işaret edilecektir:

2.1.1.1.Hz. Âdem

Mevlâna Mesnevî'de ilk insan olan Hz. Adem'in yaratılışından ve vasıflarından bahseder; Allah, isimleri Adem'e öğretmiş, o artık meleklerin bile hocası sayılabilecek noktaya erişmiştir. İblis ise ona düşman olmuştur. İblis'in teşviki ile yasak meyveden yiyen Adem suça bulaşmıştır. Ancak bu hataya düşmede tek etkili şeytan değildir; kader, nefsin zaafları ve kadın, yani Havva da Adem'in bu suçu işlemesinde etkili olmuştur. (Gürer, 2011: 149).

Kaderin bir cilvesi olsa gerektir ki, şeytan saf Adem'i hile ile aldatmaktan umduğu faydayı bulamamıştır. Bu olaydan karlı çıkan yine Adem olmuştur. Bunun sebebi ise, şeytan ile Adem'in olaylar karşısındaki tutumlarında bulunan farktır: Adem kulluk peşindedir; şeytan ise ululanma. Adem: "Ben toprağım" diyerek kendisine varlık atfetmemiş, çarığı, postu önceden dürerek tevazuyu tercih etmiştir. Buna karşılık şeytan kendi hatasını yaratıcısına mal etmiş, suçunu ona yüklemiştir. Şeytan: "Beni sen azdırdın!...Hem kadehimizi kırıyorsun, hem de bizi dövüyorsun" dedi. Çeşitli mantık yürütmelerle suçu Allah'ın üzerine attı da o alçak kendi yaptığı işi gizledi. Adem ise onun gibi davranmadı. "Rabbimiz! Biz gerçekten de nefsimize zulmettik, dedi." Küstahlığı aklının ucundan bile geçirmedi. Rabbinden hatasını affetmesini diledi, o da affetti. Mevlâna, bu noktada kendi hayal gücünü kullanarak Adem ile Allahu Teala arasında geçen konuşmanın devamını şöyle tanımlar: "Allah, tevbe ettikten sonra Adem'e hitaben: "Ey Adem" dedi, senin işlediğin o suçu, uğradığın o mihnetleri ben

takdir etmedim mi? Benim takdirimle değil miydi o kaza? Ne diye özür dilerken gizledin onu?" Adem dedi ki: "Korktum, edebi bırakmadım." Allah da, "İşte" dedi "ben de onun için bağışladım seni." (Gürer, 2011: 150-152).

2.1.1.2.Hz. Nuh

Hz. Adem sonrası dönemde, insanlığın ikinci atası (ebu'l-beşer) olarak kabul edilen ve Ulü'l-Azm sıfatına sahip olan Nuh Peygamberle ilgili de Mevlâna'nın bir çok tespit ve tasvirleri bulunmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de başta Nuh Suresi olmak üzere, diğer birçok surelerdeki ayetlerde Hz. Nuh'un, çoğunluğu inanmayanlardan oluşan kavmiyle olan mücadelesi, Tufan Hadisesi, eşi ve evladının bile kendisine inanmayarak karşı cephede yer alışları ve helakleri ibretlik sahneler ve diyaloglarla anlatılır. Mevlâna ise bu olayları farklı bir anlatımla ortaya koyar.

Nuh Peygamber kavminin yola gelmeyeceğine kanaat getirir ve Allah'a yeryüzünde kafir bırakmaması için dua eder. Allah, Nuh Peygamber'i teselli eder, zalimlerin helak edileceğini bildirir ve bir gemi yapmasını emreder. Marangoz olan Hz. Nuh gemiyi tamamladıktan ve gerekli hazırlıkları yaptıktan sonra, kendisine inananlarla birlikte, her canlıdan birer çift alarak gemiye binmesi emredilir. Nuh Peygamber ve beraberindekiler gemiye bindikten bir müddet sonra hava birdenbire kararır. Ortalık gece gibi olur. Sular bir yandan gökyüzünden boşanmaya, bir yandan da yerin dibinden fışkırmaya başlar ve her tarafı kaplar. Böylece yeryüzünde, gemidekilerden başka insan cinsi kalmaz, helak olur (Gürer, 2011: 158).

Mevlâna'ya göre Nuh Peygamber bir kaptandır; bu halk ile konuşmak ise bir tufandır. Bu onun görünüşteki sıfatıdır. Aslına bakılırsa o (Nuh) Fena-Fillah mertebesine ulaşmış bir hak eridir. O, Allah'ın hicabıdır; onunla uğraşmak aslında Allah ile uğraşmaktır (Gürer, 2011: 165).

Mevlâna bu hususu Hz. Nuh'un lisanıyla şöyle anlatır:

گفت نوح ای سرکشان من من نی‌ام — من ز جان مرده به جانان می‌زی‌ام
چون بمردم از حواس بو البشر — حق مرا شد سمع و ادراک و بصر
چون که من من نیستم این دم ز هوست — پیش این دم هر که دم زد کافر اوست
هست اندر نقش این روباه شیر — سوی این روبه نشاید شد دلیر

گر ز روی صورتش می‌نگروی | غره‌ی شیران از او می‌نشنوی
گر نبودی نوح را از حق یدی | پس جهانی را چرا بر هم زدی
صد هزاران شیر بود او در تنی | او چو آتش بود و عالم خرمنی
چون که خرمن پاس عشر او نداشت | او چنان شعله بر آن خرمن گماشت
هر که او در پیش این شیر نهان | بی‌ادب چون گرگ بگشاید دهان
همچو گرگ آن شیر بردراندش | فانتقمنا منهم بر خواندش
زخم یابد همچو گرگ از دست شیر | پیش شیر ابله بود کاو شد دلیر

"Nuh "Ey serkeşler! Ben, ben değilim. Ben, canımdan öldüm, varlığımı terk ettim. Tanrı ile diriyim.

İnsanlık duygularımı değiştirdiğim için Tanrı bana duyuş, anlayış, görüş oldu.

Çünkü ben, ben değilim. Bu nefes ondandır. Bu sözün karşısında söz söyleyen, inkârda bulunan kâfirdir" dedi.

Bu tilki suretinde aslan gizlidir. Bu tilkinin bulunduğu yerde yiğitlik taslamağa gelmez.

Sûretine bakıp aslan olduğuna inanmıyorsan ondan aslan kükreyişini de duymuyor musun?

Nuh'ta Tanrı'dan bir kudret yoktu da bütün dünyayı neden birbirine vurdu?

Bir vücutta yüz binlerce aslan vardı. O, ateş gibiydi, âlemse bir harman.

Harman, onun onda bir hakkını gözetmeyince o da harmana böyle bir şûleyi saldı, yakıp kül etti.

Kim, bu gizli aslanın önünde kurt gibi ağız açıp edepten dışarı konursa,

Aslan, kurdu nasıl paraladıysa onu da paralar, ona nasıl "Fentekamna" âyetini(Kur'an,7/136) okuduysa buna da okur.

Aslandan pençeyi yer. Aslanın önünde yiğitlik satanın aklı yoktur" (Mesnevî, 1988: I/3124-3134).

Mevlâna'ya göre, aslında gemi de bir semboldür. Pek çok kimse çeşitli manevi dalgalar karşısında Hz. Nuh'a teslim olarak, onun gemisine binerek kurtulma yerine, yüzmesine, kulaçlarına güvenerek suların içinde boğulup gitme gafletine düşer. Oysa onların yüzmeyi becerdiği deniz ve yüzme becerileri hayalidir. Orada Nuh'un gemisine binmekten başka çare yoktur. "Nuh'un gemisi" ise peygamberler ve onların varisleridir (Gürer, 2011: 166).

Nuh Peygamber'in gemisine binmeyip, onun uyarılarını dikkate almayarak felakete ve helake doğru sürüklenenlerden birisi de, ne yazık ki oğlu Kenan idi. Mevlâna, "Nuh'un gemisinde yüzgeçlik bahsini bırak!" (Mesnevî, 1988: III/1307), şeklindeki sözleriyle başlayan bölümde baba ile oğul arasında geçen konuşmayı dıramatize ederek, uzunca bir diyalog halinde insanların dikkatine şöyle sunar:

همچو کنعان کشنا می‌کرد او — که نخواهم کشتی نوح عدو
هی بیا در کشتی بابا نشین — تا نگردی غرق طوفان ای مهین
گفت نه من آشنا آموختم — من بجز شمع تو شمع افروختم
هین مکن کین موج طوفان بلاست — دست و پا و آشنا امروز لاست
باد قهرست و بلای شمع کش — جز که شمع حق نمی‌پاید خمش
گفت نه رفتم برآن کوه بلند — عاصمست آن که مرا از هر گزند
هین مکن که کوه کاهست این زمان — جز حبیب خویش را ندهد امان
گفت من کی پند تو بشنوده‌ام — که طمع کردی که من زین دوده‌ام
خوش نیامد گفت تو هرگز مرا — من بری‌ام از تو در هر دو سرا
هین مکن بابا که روز ناز نیست — مر خدا را خویش وانباز نیست
تا کنون کردی واین دم نازکیست — اندرین درگاه گیرا ناز کیست
لم یلد لم یولدست او از قدم — نه پدر دارد نه فرزند و نه عم
ناز فرزندان کجا خواهد کشید — ناز بابایان کجا خواهد شنید
نیستم مولود پیراکم بناز — نیستم والد جوانا کم گراز
نیستم شوهر نیم من شهوتی — ناز را بگذار اینجا ای ستی
جز خضوع و بندگی و اضطرار — اندرین حضرت ندارد اعتبار
گفت بابا سالها این گفته‌ای — باز می‌گویی بجهل آشفته‌ای
چند ازینها گفته‌ای با هرکسی — تا جواب سرد بشنودی بسی
این دم سرد تو در گوشم نرفت — خاصه اکنون که شدم دانا و زفت
گفت بابا چه زیان دارد اگر — بشنوی یکبار تو پند پدر
همچنین می‌گفت او پند لطیف — همچنان می‌گفت او دفع عنیف

نه پدر از نصح کنعان سیر شد | نه دمی در گوش آن ادبیر شد
اندرین گفتن بدند و موج تیز | بر سر کنعان زد وشد ریز ریز
نوح گفت ای پادشاه بردبار | مر مرا خر مرد و سیلت برد بار
وعده کردی مر مرا تو بارها | که بیابد اهلت از طوفان رها
دل نهادم بر امیدت من سلیم | پس چرا بربود سیل از من گلیم
گفت او از اهل و خویشانت نبود | خود ندیدی تو سپیدی او کبود

“Bu bahse girersen Kenan’a benzersin. “Bana düşman olan Nuh’un gemisini istemem” diye o da yüzmeye girişmişti.

Nuh, ona “ Hey, gel, babanın gemisine gir de behey aşağılık oğul, tufana gark olma” demişti.

O, “ Hayır, ben yüzme öğrendim. Senin mumundan başka bir mum yaktım “ diye cevap verdi.

Nuh, “ Kendine gel, buna belâ tufanının dalgası derler. Bugün yüzme bilenin eli, ayağı bir işe yaramaz” dedi.

Fakat Kenan dedi ki: “ Yok yok… ben o yüce dağa çıkarım; o dağ beni her türlü belâdan kurtarır.”

Nuh, “Aklını başına topla, şimdi dağ, bir saman çöpü mesabesindedir.

Allah, kendi dostundan başkasına aman vermez” dediyse de Kenan,

“Ben ne vakit senin öğüdünü dinledim ki benim de sana uyanlardan olmama tamah ettin,

Senin sözün bana hiç hoş gelmedi ki… ben, iki âlemde de senden uzağım” dedi.

Nuh, “ Yapma yavrum, bugün, naz günü değildir… Allah’ın ne eşi var, ne benzeri!

Şimdiye kadar inat etmedin ama bu zaman, nazik bir zaman. Bu kapıda kimin nazı geçer ki?

O, ezelde “ Doğmadı da, doğurmaz da” (Kur’an, 112/3) hakikatine mazhardır. Allah’ın ne babası var, ne oğlu, ne amcası!

Oğulların nazını nerden çekecek, babaların niyazını nerden duyacak?

“Ey ihtiyar, ben doğmadım, bana az nazlan… ey genç, ben baba değilim, öyle pek salınma!

Ben koca değilim, şehvetim de yok… hanım nazı bırak.

Bu hususta kulluktan, ihtiyaçtan, zaruretten başka hiçbir şeyin itibarı yok” demekte,

Dedi ama Kenan: “ Baba, yıllardır bu sözleri söylemektesin, yine de söylüyorum… cahil misin ne?

Bu sözleri herkese ne kadar söyledin de nice soğuk cevaplar aldın, kötü sözler duydun.

Bu soğuk sözlerin kulağıma bile girmedi, şimdi mi girecek? Artık ben bilgi sahibiyim, büyüdüm” diye cevap verdi.

Nuh, “ A yavrum, bir kerecik olsun babanın öğüdünü tutsan ne olur? “ dedi.

O, böyle güzel güzel nasihatler ediyor, Kenan’da bu çeşit ağır sözlerle karşılık veriyordu.

Ne babası, Kenan’a öğüt vermeden usandı, ne o kötü oğlun kulağına babasının bir sözü girdi!

Onlar, böyle konuşup dururlarken bir çevik dalgadır geldi. Kenan’ın başından aştı, onu boğup götürüverdi.

Nuh, “Ey sabırlı padişahım, eşeğin öldü, yükümü sel götürdü.

Bana nice defalar, “sana mensup olanlar tufandan kurtulacaklar” diye vaatlerde bulundun.

Ben de safım, senin vaatlerine kandım, ümitlendim… iyi ama neden sel kilimimi aldı, götürdü” dedi.

Allah dedi ki: “ O senin ehlinden, yakınlarından değil… kendin de görmedin mi? Sen aksın, o mavi!” (Mesnevî, 1988: III/1308-1334).

Mevlâna, Yüce Allah’ın, yüreği evlat acısı ile yanan bir baba konumundaki Hz. Nuh’u teselli edişini de, Nuh’un sadakatini teslim edişini de şöyle dile getirir:

گفت ای نوح ار تو خواهی جمله را — حشر گردانم بر آرم از ثری
بهر کنعانی دل تو نشکنم — لیکت از احوال آگه می‌کنم
گفت نه نه راضیم که تو مرا — هم کنی غرقه اگر باید ترا
هر زمانم غرقه می‌کن من خوشم — حکم تو جانست چون جان می‌کشم
ننگرم کس را وگر هم بنگرم — او بهانه باشد و تو منظرم
عاشق صنع توم در شکر و صبر — عاشق مصنوع کی باشم چو گبر
عاشق صنع خدا با فر بود — عاشق مصنوع او کافر بود

“Ey Nuh, eğer istiyorsan bütün boğulanları yeniden ve tekrar dirilteyim, yeryüzüne getireyim.

Senin hatırını bir Kenan için kırmam ben. Fakat seni ahvalden haberdar ediyorum” dedi.

Nuh, “ Hayır hayır… eğer beni de gark etmek istesen yine hükmüne razıyım.

Her an beni gark et. Hoşlanırım bundan, hükmün cana benzer, canla başla razıyım.

Hiç kimseciğe bakmam, bakmam bile o bakış bahanedir, gördüğüm sensin.

Şükür, zamanında da senin yaptığın işe, sana âşığım, sabır zamanında da. Kâfir gibi hiç senin yarattığına âşık olur muyum?

Allah hükmüne âşık olan nurlanır, yarattığına âşık olansa kâfir olur” diye cevap verdi” (Mesnevî, 1988: III/1355-1361).

2.1.1.3.Hz. İbrahim

Hz. İbrahim putperest bir kavmin içinde ve put yapıp satan bir baba olan Azer’in evladı olarak dünyaya gelmiştir. “Kesin iman edenlerden olması için İbrahim’e göklerin ve yerin melekutunu gösteriyorduk” ifadeleriyle başlayan ayetlerde, karanlık basınca ortaya çıkan

yıldızın, o batınca doğan ayın, onun da kaybolmasıyla doğan güneşin rab olabileceği ihtimalini dillendiren çocuk yaştaki İbrahim'in, sonuç itibariyle batan ve kaybolan hiçbir şeyin ilah olamayacağına aklen kanaat getirdiğine işaret edilen bölümün sonunda, kavmine seslenerek, "Ey kavmim! Ben sizin (Allah'a) ortak koştuğunuz şeylerden uzağım. Ben hanif (hakka yönelen birisi) olarak, yüzümü, gökleri ve yeri yoktan yaratan Allah'a çevirdim ve ben müşriklerden değilim" (Kur'an, 2011: 6/75-79) diyerek, kavminin yanlış inanışından uzak olduğunu ve Tek Allah inancına yani Tevhid akidesine bağlı olduğunu dile getirir.

Mevlâna, İbrahim Peygamber'in yıldıza, aya ve güneşe bakıp "Bu benim rabbim!" demesinin, vehmin insanı nasıl aldatabileceğinin unutulmaz bir misali olduğunu ise şöyle dile getirir:

عالم وهم و خیال طمع و بیم — هست رهرو را یکی سدی عظیم
نقشهای این خیال نقش‌بند — چون خلیلی را که که بد شد گزند
گفت هذا ربی ابراهیم راد — چونک اندر عالم وهم اوفتاد
ذکر کوکب را چنین تاویل گفت — آن کسی که گوهر تاویل سفت
عالم وهم و خیال چشم‌بند — آنچنان که را ز جای خویش کند
تا که هذا ربی آمد قال او — خربط و خر را چه باشد حال او
غرق گشته عقلهای چون جبال — در بحار وهم و گرداب خیال

"Vehim ve tamahla korku âlemi, yolcuya pek büyük bir settir.
Bu nakışlar, bu hayal suretleri, dağ gibi Halil'e bile zarar verdi.
Cömert İbrahim bile vehim âlemine düşünce : "Bu, benim rabbimdir" dedi.

Tevil incisini delen o zat, yıldızı görünce böyle dedi işte.

Gözleri bağlayan vehim ve hayal âlemi, öyle bir dağı bile yerinden oynattı.

O bile "Bu, benim rabbimdir" dedi. Artık, eşeği ne hale kor, bir düşün!

Dağ gibi akıllar bile vehim deniziyle hayal girdabına gark olur."

(Gürer, 2011: 183; Mesnevî, 1988: V/2648-2654).

Putları kırmak suretiyle devrin hükümdarı Nemrud'a ve halkına karşı mücadeleye girişen İbrahim Peygamber'e (Kur'an, 21/51-68) ateşe atılma cezası uygulamaya konulduğunda, Yüce Allah'ın ateşe, "Ey ateş! İbrahim'e karşı serin ve esenlik ol"

(Kur'an,2011: 21/69) emriyle ateşin Hz. İbrahim'i yakmaması mucizesi de yine onun hakkında anlatılan çok önemli bir olay olarak Mevlana tarafından şöyle değerlendirilir:

"Ben Firavun değilim ki, Nil'e dönüp gideyim… Halil gibi ateşe gidiyorum ben.. Ateş değil, arı-duru su; öbürüyse su görünen, hileli bir ateş…" diyerek, kendini Hz. İbrahim ile özdeşleştiren Mevlâna, onun atıldığı ateşin görüntüsünün insanı aldatmaması gerektiğine dikkat çeker ve "Halil gibi aklı başında bir ersen, ateş suyundur senin; sen de pervanesin" der. Mevlâna'ya göre ateş, inançlı kimselere, Hakk'ın güzide dostlarına diş geçiremez, onları ısıramaz. İnsan, Hak eri olunca, ateş, Hakk'ın seçkin kullarını beslediği, onları içinde yetiştirdiği bir gül bahçesi oluverir. Fakat bu ateşin içine herkes atlayamaz. Bu ateşe atılmak ancak put kıranların karıdır. Ona atılmak için önce İbrahim olmak gerekir (Gürer, 2011: 183-184).

Yine Hz. İbrahim'in, oğlu İsmail'in kurban edilmesi konusunda da, Allah tarafından imanındaki samimiyet, sadakat ve oğlu ile birlikte ortaya koyduğu teslimiyet ve sonunda bedel olarak gönderilen büyük kurbana da, onun ne denli büyük imtihanlara; sonunda büyük başarı ve iyi bir nama ulaştığına da, Kur'an'da (Kur'an, 37/102-111) etraflıca değinilir.

Aslında, Mevlâna'ya göre, İbrahim Peygamber öyle bir cana sahipti ki, o canın ışığıyla ateşin içinde cennet olduğunu görürdü. Dolayısıyla, ona uyan kimse İsmail gibi olmalıdır. Onu kurban etse de baş çekmemelidir. Bedeni İsmail'e, canı da İbrahim'e benzeten Mevlâna, öyle bir can ulu bir bedene tekbir getirince, o bedenin şehvetlerden, hırslardan kurtulacağını belirterek; kurban hadisesinde İsmail'in kazancına ve İbrahimler bulunduğunda onlara teslim olmanın önemine dikkat çeker (Gürer, 2011: 182).

Hz. İbrahim'in, " Hani İbrahim, "Rabbim! Bana ölüleri nasıl dirilttiğini göster" demişti. (Allah ona) "İnanmıyor musun?" deyince, "Hayır (inandım) ancak kalbimin tatmin olması için" demişti. "Öyleyse, dört kuş tut. Onları kendine alıştır. Sonra onları parçalayıp her bir parçasını bir dağın üzerine bırak. Sonra da onları çağır. Sana uçarak gelirler. Bil ki, şüphesiz Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir." (Kur'an,2011: 2/260), ayetinde anlatılan; kalbinin mutmain olması için ölüleri nasıl dirilttiğine dair bir sahnenin kendisine gösterilmesi talebine olumlu bir cevap niteliğindeki dört kuşun diriltilmesi hadisesine Mevlâna farklı bir yorumla, apayrı bir boyut kazandırır. Şöyle ki:

Yüce Allah'ın kurbiyetinden uzaklaşarak, bu maddi ve süfli aleme inen ruhlara maddi ve süfli vasıflar arız olmuş, ruhlar önceki saflık ve özelliklerini kaybetmişlerdir. Ruhların önceden olduğu gibi saf ve manen diri olmaları için, kendilerine galebe gelmeye çalışan bu

süfli arızlardan kurtulmaları, yani onları yok etmeleri gerekmektedir. Bu arız olan vasıfların en zararlıları ise, ayette kesilmesi bildirilen ve horoz, karga, tavus ve kazın temsil ettiği; şehvet, çok yaşamak arzusu, kibir ve hırs huylarıdır. Mevlâna insandaki bu dört vasfın, onun aklını kullanmasına engel olan, onda aklı yok eden birer çarmıh mesabesinde olduğunu (Gürer, 2011: 187), Mesnevînin şu beyitlerinde değişik bir anlatımla şöyle dile getirir:

تو خلیل وقتی ای خورشیدهش — این چهار اطیار رەزن را بکش
زانک هر مرغی ازینها زاغوش — هست عقل عاقلان را دیدەکش
چار وصف تن چو مرغان خلیل — بسمل ایشان دهد جان را سبیل
ای خلیل اندر خلاص نیک و بد — سر ببرشان تا رهد پاها ز سد
کل توی و جملگان اجزای تو — بر گشا که هست پاشان پای تو
از تو عالم روح زاری می‌شود — پشت صد لشکر سواری می‌شود
زانک این تن شد مقام چار خو — نامشان شد چار مرغ فتنەجو
خلق را گر زندگی خواهی ابد — سر ببر زین چار مرغ شوم بد
بازشان زنده کن از نوعی دگر — که نباشد بعد از آن زیشان ضرر
چار مرغ معنوی راەزن — کردەاند اندر دل خلقان وطن
چون امیر جمله دلهای سوی — اندرین دور ای خلیفەی حق توی
سر ببر این چار مرغ زنده را — سر مدی کن خلق ناپاینده را
بط و طاوست و زاغست و خروس — این مثال چار خلق اندر نفوس
بط حرصست و خروس آن شهوتست — جاه چون طاوس و زاغ امنیتست

“Ey idraki güneşe benzeyen, sen vaktin Halil’isin. Bu yol kesen dört kuşu öldür!

Çünkü bunların her biri de karga gibi akıllıların akıl gözlerini oyar, çıkarır.

Tene ait dört huy, Halil’in kuşlarına benzer. Onları kesmek cana yol açar.

Ey Halil, iyiden kötüden kurtulmak için kes onların başlarını da ayaklar setten kurtulsun.

Kül, sensin, hepsi de senin cüzlerindir. Çöz ayaklarını, onların ayakları senin ayakların demektir.

Alem, senin yüzünden ruhların uçtuğu, toplandığı bir yer haline gelir; bir atlı, yüzlerce orduya dayanç olur.

Çünkü bu ten dört huyun durağıdır, o huyların adları, dört fitneci kuştur.

Halkın ebedi olarak diriliğini istersen bu dört şom ve kötü kuşun başlarını kes.

Sonra da onları bir başka çeşit dirilt de artık onlardan bir zarar gelmesin.

Dört yol kesen manevi kuş, halkın gönlünü yurt edinmiştir.

Bütün gönüllere emir olursan, ey kişi, bu zamanda Allah halifesi sensin.

Bu dört diri kuşun kes başlarını da ebedi olmayan halkı ebedileştir!

Bu kuşlar, kaz, tavus, kuzgun ve horozdur. Bunların içerdeki benzerleri de dört huydur.

Kaz hırstır, horoz şehvet. Makam tavusa benzer, kuzgun (karga) dileğe" (Mesnevî, 1988: V/31-44).

Genel anlamda Mesnevîde adı geçen peygamberlerin nasıl anlatıldığına dair kısa örneklendirmeler, bu kısımda üç peygamberle sınırlı tutulmak suretiyle böylece tamamlanmıştır.

2.1.2.PEYGAMBERLERİN MUCİZELERİ

Mucize, peygamberlerin tebliğ ve davetlerinde karşılaştıkları muhalefet ve inkar sahiplerine karşı kendilerine teyit ve destek için verilmiş olan ilahi güç ve kuvvettir. Mevlâna da eserlerinde peygamberlerin ve Hz. Peygamber'in mucizelerine değinmektedir. Bu mucizeleri anlatmasındaki maksat olarak da çoğu zaman önceki peygamberlerin irşat ve tebliğine işaret ve ümmetlerin akıbetlerinin anlatımı ile kıssadan hisse alınmasına matuf olduğu anlaşılmaktadır (Arpaguş, 2008: 341).

Mucizenin, bir peygamberin tebliğ hayatında önemli bir yeri vardır. Mucize peygamberin davasında sadakatini tasdik eden fizikötesi bir şahittir. Mucize davacının (peygamberin) davasında şüphesiz olarak gerçek olduğunu ispat eden, gerçekliğine inanılmış bir delildir. Mevlâna, mucizenin inkarcılar üzerindeki tesirini şu sözleriyle anlatır: "Şeytanlar, canavarlar insandan nasıl korkarlar, insana haset ederler de ıssız adalara kaçarlarsa; inkar edenler de peygamberlerin mucizelerinin korkusundan başlarını kuru otların içine sokarlar" (Gürer, 2011: 119).

Yine Mevlâna mucize ile ilgili olarak;

صد هزاران معجزات انبیا — که آن نگنجد در ضمیر و عقل ما
نیست از اسباب تصریف خداست — نیستها را قابلیت از کجاست
قابلی گر شرط فعل حق بدی — هیچ معدومی به هستی نامدی

"Peygamberlerin aklımıza, fikrimize sığmayan yüz binlerce mucizeleri, Sebeplerden olmamıştır, Tanrı yaratması ile olmuştur. Yoklara kabiliyet nereden geliyor?

Kabiliyet, Tanrı işinde şart olsaydı; hiçbir yok, varlık alemine gelmezdi" (Mesnevî, 1988: V/1540-1542) sözleriyle de, bilinen veya bilinmeyen pek çok mucizenin, peygamberlerden sadır olduğunu insanların dikkatine sunmuştur.

Mesnevîde, peygamberlerden mucize isteyen bir toplumun durumunun anlatıldığı uzunca bir hikâye vardır. Mevlâna bu hikâyede peygamberleri hekimlere, onları inkar eden toplumları da, tedaviye muhtaç olmalarına rağmen, hasta olduklarının dahi farkında olmayan sağlıksız kişilere benzetir. Buna rağmen peygamberler, o inkarcıların kendilerine karşı takınmış oldukları küstahça tavırlara aldırmadan, onlara muhtaç oldukları ilaçları vermeye çalışırlar. Halbuki peygamberlerin böyle bir mecburiyetleri, inkarcıları yola getirmede kendilerini zorlamaları, vazifelerinin aslından değildir. Aslında peygamberleri o türlü "illetli" kişilerin anlaması mümkün değildir (Gürer, 2011: 120).

Mevlâna'ya göre peygamberler sadece Allah'ın hükümlerini insanlara tebliğ ederler ve şu sözlerle öğütler verirler:

بعد نومیدی بسی اومیدهاست — از پس ظلمت بسی خورشیدهاست
خود گرفتم که شما سنگین شدیت — قفلها بر گوش و بر دل بر زدیت
هیچ ما را با قبولی کار نیست — کار ما تسلیم و فرمان کردنیست
او بفرمودستمان این بندگی — نیست ما را از خود این گویندگی
جان برای امر او داریم ما — گر به ریگی گوید او کاریم ما
غیر حق جان نبی را یار نیست — با قبول و رد خلقش کار نیست
مزد تبلیغ رسالاتش ازوست — زشت و دشمنرو شدیم از بهر دوست
ما برین درگه ملولان نیستیم — تا ز بعد راه هر جا بیستیم
دل فرو بسته و ملول آنکس بود — کز فراق یار در محبس بود

دلبر و مطلوب با ما حاضرست — در نثار رحمتش جان شاکرست
در دل ما لالەزار و گلشنیست — پیری و پژمردگی را راه نیست
دایما تر و جوانیم و لطیف — تازه و شیرین و خندان و ظریف
پیش ما صد سال و یکساعت یکیست — که دراز و کوته از ما منفکیست
آن دراز و کوتهی در جسمهاست — آن دراز و کوته اندر جان کجاست
سیصد و نه سال آن اصحاب کهف — پیششان یک روز بی اندوه و لهف
وانگهی بنمودشان یک روز هم — که به تن باز آمد ارواح از عدم

“Ümitsizlikten sonra nice ümitler var… karanlığın ardında nice güneşler var!

Esasen tutalım yürekleriniz taş kesildi, kulağınıza, gönlünüze kilitler vuruldu.

Sözümüzü kabul edecek yahut etmeyeceksiniz… biz buna aldırış etmeyiz. Aldırış ettiğimiz şey Allah’a teslim olmak, fermanını yerine getirmektedir.

Bize o kulluğu o buyurdu… bu söz söylememiz, kendiliğimizden değil ki!

Canımız, onun emrini yerine getirmek için… bunun için yaşıyoruz, bunun için yaratıldık. Kuma tohum ek dese bile biz ekeriz.

Peygamberin canına Allah’tan başka bir dost yoktur. Halk, sözünü kabul edecekmiş, reddedecekmiş… bununla hiçbir alışverişi bulunmaz ki!

Allah, emirlerini halka bildirir, bunun için alacağı ücreti de Allah verir. Biz, sevgilinin uğrunda halka çirkin göründük; yüzümüz, düşman yüzüne benzedi gitti!

Fakat bu kapıdan usanmadık da, usanmayız da. Yol uzun olduğundan her yerde oturup dinleniyoruz.

Sevgiliden ayrılan, hapislere düşen adamın gönlü soğur, o çeşit adam usanır, bıkar.

Halbuki bizim sevgilimiz, bizim dilediğimiz canan, bizimle beraber… rahmetini saçıp durmakta; canımız da ona şükretmekte.

Bizim gönlümüzde lâlelik var, gül bahçesi var. oraya solmanın, perişan olmanın yolu yok!

Daima terütazeyiz, daima genciz, lâtifiz… daima güzeliz, tatlıyız, daima gülüp durmadayız, zarifiz!..

Bizce yüzyılla bir saat birdir… uzun yol, kısa zaman bize göre değil!

O uzunluk, kısalık cisimlere göredir, cana nasıl sığar.

Eshab-ı Kehif, üç yüz dokuz yıl yattılar. Uyudular ama bu üç yüz dokuz yıl, onlara bir gün geldi, ne gamlandılar, ne teessüf ettiler.

Uyandıkları anda uyudukları o uzun yıllar, kendilerine bir gün gibi göründü. Çünkü ruhları, yokluktan tekrar bedenlerine geldi" (Mesnevî, 1988: III/2925-2940).

Peygamberlerin mucizeleri konusunda Mesnevîde pek çok örnek anlatılmakla beraber, bu bölümde sadece iki peygamber gündeme alınacak ve onların mucizelerine örnek olması bakımından bazı bilgilere yer verilecektir. Bunlar Musa ve İsa peygamberlere dair değerlendirmelerdir:

2.1.2.1.Hz. Musa

Dört büyük ilahi kitaptan biri olan Tevrat'ın kendisine indirildiği ve İbrahim Peygamber'in beşinci batından torunu olan Hz. Musa, Kur'an-ı Kerim'de adından sıkça bahsedilen; 34 surede ve 136 yerde kendisi ve kıssaları zikredilen bir Ulü'l-Azm peygamberdir.

Mevlâna, bu dünyayı bir çöle, insanları çölde kalmış kişilere ve Hz. Musa'yı da bu insanlara çölde rehberlik eden bir yol göstericiye benzetir. Burada ilginç olan şudur ki, insanlar suçları yüzünden çölde türlü belalara uğramış, rehberlerinin de gönlünü incitmiştir. Bu yüzdendir ki, yıllarca yol yürümelerine rağmen, dönüp dolaşıp ilk adımı attıkları yere gelirler. Oysa, Musa'nın gönlü onlardan razı olsaydı, bu kadar çabaya karşılık, onlara çölde bir yol belirir ve çölün bir kenarına mutlaka ulaşırlardı (Gürer, 2011: 229-230).

Mevlâna'ya göre, Musa'nın hakikati aşktan ve aşk gibidir. Onun hakikatinin de dağa, asaya ve denize tesir ettiği görülür. Bu noktada Mevlâna çeşitli varlıklar ile Hz. Musa arasındaki olağanüstü ilişkilere dikkatimizi çeker. Mesela, Allah'ın emri ile kabaran deniz dalgaları, Musa'nın adamları ile Kıbtileri birbirinden ayırt etmiş, onun adamlarına zarar vermezken, Kıbtileri helak etmiştir. Nil suyu Kıbti'ye kan görünmüştür, fakat Musa'nın kavmine berrak su olmuştur. Yine İsrailoğulları'na bir inek kesmeleri Allah tarafından emredilmiştir. Mevlâna'ya göre bu inek sıradan bir inek değildi. O Musa Peygamber'in

ineğiydi. Kurban edilmişti ama, en basit parçası bile ölen bir kişiyi yeniden canlandırmış, ölüye can vermişti. Aslında burada kurban edilen inek, nefsi temsil etmektedir. Nefs kurban edilirse, insanda sırlar canlanır. Hz. Musa'ya verilen bir başka mucize de Yed-i Beyda(ışıldayan el)'dir. Herkesin iki eli vardır. Ancak, Musa Peygamber'in eli koynundan çıktığı an, gökteki aydan da aydınlık olur. Bu el, gayb aleminin şekilsiz ve sınırsız olarak Hz. Musa'nın koynundan ve gönül aynasından parlayan halidir. Herkes bu ele sahip olamaz. Bu ele sahip olmak için Musa gibi olmak gerekir. Duygu yükünü gayb alemine götürmüş olmak gerekir. Yine Hz. Musa'nın asası da basit bir asa olarak görülmemelidir. Aslında o bir semboldür. O, Hakk'ın kudret elindendir. Asa, Hakk'ın kahır sopasıdır. Büyücülerin şatafatlarını yok eder. Firavun'un düzenini yerle bir eder. İşte böyle bir gücün, sopanın sahibi tek başına değildir. Onu yüz binlerce kişi addetmelidir. Böyle olmasaydı, bir Musa, tek bir sopa ile Firavun'u alt edebilir miydi? Hz. Musa, Firavun'un yüzbinlerce mızrağını o bir tek sopayla kırıp geçirmiştir. Gerçekte, Musa Peygamber'in asası, cansız gibi görünen her şeyin Hakk'ın kudretiyle birer ibret levhası olabileceğini gösteren açık delillerdendir. Aslında insan da bir avuç, basit topraktan yaratılmamış mıdır? (Gürer, 2011: 231-234).

Mevlâna, Hz. Musa'nın asasını diğer mucizelerle ilişki kurarak da ele alır. Aslında mucizeler, peygamberlerin Allah tarafından gönderildiklerini doğrulamak ve onlara güç vermek üzere bağışlanmış olağanüstü olaylardır. Onlar bu mucizelerle güçlenmiş olarak mücadeleye başlarlar. Mevlâna hem bu özelliği belirtir, hem de asa mucizesiyle diğer mucizeleri birlikte anarak aralarında ilişki kurar; asa mucizesinin de dini yaymak için gösterilen diğer mucizeler gibi olduğunu söyler (Çavuşoğlu, 2007: 206).

Bu durum, Mevlâna'nın şu sözlerinde de açıkça görülebilir: "Ben Musa'nın elinde bir asayım; Musa'm gizli, bense önündeyim, buracıkta meydandayım. Müslümanlara deniz üstünde köprü kesilirim. Sonra da Firavun'a ejderha olurum. A oğul bu asayı, yalnızca bir asa olarak görme; Tanrı'nın kudret elinde olmasa böyle mi olur asa? Tufan dalgası da asaydı; dertle coştu, köpürdü de büyücülere tapanların şatafatlarını sömürüverdi. Tanrı asalarını sayarsam şu Firavun toplumunun düzenini yırtar giderim. Yırtarım, ama bırak, şu zehirli tatlı otu birkaç günceğiz daha otlayadursunlar" (Gölpınarlı, 1973: IV/156).

2.1.2.2.Hz. İsa

Hz. İsa, Kur'an'da adı zikredilen, İncil adlı Kutsal Kitab'ın kendisine indirildiği Ulü'l-Azm peygamberlerden biridir. Babasız olarak Hz. Meryem'den doğması ise O'nu diğer peygamberlerden farklı kılan özelliklerin başında gelir. Kur'an'da Hz. İsa ve annesi Meryem'le ilgili pek çok ayet bulunurken, Mesnevî'de bahsinin azlığı dikkat çeker.

Mevlâna'ya göre, İsa Peygamber'in mucizelerinden biri de ölüleri diriltmesi, hastalara şifa vermesidir. O nefesiyle ölüleri dirilten bir "mesih"tir. Onun elinde her derde derman, her hastaya ilaç vardır. Fakat onun hayat bahşeden nefesine nail olmak için önce ölmek, maddi varlıktan geçmek lazımdır. Ancak o zaman İsa'nın soluğu kişiye hayat verir.

"İsa'nın bir dua ile hemencecik ölüyü diriltmeye gücü yeter de; İsa'yı yaratanın yığın yığın insan yaratmaya gücü yetmez mi?" diye soran Mevlâna'dır (Gürer, 2011: 267-268).

Bütün bu olup bitenlerin yani mucizelerin gerisindeki asıl kudretin Yüce Yaratıcıya ait olduğunu fark etmemenin büyük bir gaflet olduğunu ise Mevlâna şu beyitlerinde vurgular:

هین مرا مرده مبین گر زنده‌ای — در کف شاهم نگر گر بنده‌ای
مرده زنده کرد عیسی از کرم — من به کف خالق عیسی درم
کی بمانم مرده در قبضه‌ی خدا — بر کف عیسی مدار این هم روا
عیسی‌ام لیکن هر آنکو یافت جان — از دم من او بماند جاودان
شد ز عیسی زنده لیکن باز مرد — شاد آنکو جان بدین عیسی سپرد

"Diriysen aklını başına topla da beni ölü görme…kulsan benim padişah elinde olduğumu gör!

İsa, keremiyle ölüyü diriltti... halbuki ben, İsa'yı yaratanın elindeyim.

Allah elinde oldukça hiç ölü kalır mıyım? İsa'nın elinde bile olsam buna imkân yok!

İsa'yım ama nefesimden can bulan bir daha ölmez, ebediyen diri kalır.

İsa'nın nefesiyle dirilen, tekrar öldü... fakat bu İsa'ya can verene ne mutlu!" (Mesnevî, 1988: IV/1064-1068).

Mesnevîde, Hz. İsa ile ilgili mucizevi yönlerden birisi de, onun babasız olarak dünyaya gelmesidir. Mevlâna, Hz. Meryem'in, İsa Peygamber'e hamile kalış sürecini, şiirsel ve oldukça romantik bir üslup ile anlatır (Gürer, 2011: 269).

Şu beyitler, müjdeci melek ile Meryem arasında geçtiği farz edilen bu anlatımın en açık göstergesi mesabesindedir:

بانگ بر وی زد نمودار کرم	که امین حضرتم از من مرم
از سرافرازان عزت سرمکش	از چنین خوش محرمان خود درمکش
این همی گفت و ذبالهی نور پاک	از لبش میشد پیاپی بر سماک
از وجودم میگریزی در عدم	در عدم من شاهم و صاحب علم
خود بنه و بنگاه من در نیستیست	یکسواره نقش من پیش ستیست
مریما بنگر که نقش مشکلم	هم هلالم هم خیال اندر دلم
چون خیالی در دلت آمد نشست	هر کجا که میگریزی با توست
جز خیالی عارضی باطلی	کو بود چون صبح کاذب آفلی
من چو صبح صادقم از نور رب	که نگردد گرد روزم هیچ شب
هین مکن لاحول عمران زادهام	که ز لاحول این طرف افتادهام
مر مرا اصل و غذا لاحول بود	نور لاحولی که پیش از قول بود
تو همیگیری پناه ازمن به حق	من نگاریدهی پناهم در سبق
آن پناهم من که مخلصهات بوذ	تو اعوذ آری و من خود آن اعوذ
آفتی نبود بتر از ناشناخت	تو بر یار و ندانی عشق باخت
یار را اغیار پنداری همی	شادیی را نام بنهادی غمی

“O Allah rahmetini gösteren melek, Meryem’e bağırdı: ” Ben, Allah tapısının eminiyim, benden ürkme.

Allah’ın yücelttiği kimselerden baş çekme. Bu çeşit güzel mahremlerden çekinme!”

Hem bu sözleri söylüyordu, hem de dudaklarından pak nurlar çıkıyor, birbirine ulanıp göğe ağrıyordu.

Melek diyordu ki: “ Sen, benim varlığımdan yokluğa kaçıyorsun ama ben yokluktan bir padişahım, bir bayrak sahibiyim.

Zaten yurdum orası, ağırlığım da orada… sana görünen bir suretimden ibaret.

Ey Meryem, bir bak hele… ben, anlaşılması müşkül bir nakşım, hem hilâlim, hem gönüllerde ki hayal!

Gönlüne bir hayal geldi de yerleşti mi nereye kaçsan o seninledir.

Ancak gelip geçici bir aslı olmayan hayal müstesna… o çeşit hayal yalancı sabah gibi gözden kayboluverir.

Bense Allah nurundan doğmuş düpedüz sabahım… gündüzümün etrafında gece, hiç dönüp dolaşamaz.

Kendine gel… Lâhavle deyip durma ey İmran' ın kızı… ben zaten buraya Lâhavle makamından gelip düştüm.

Daha Lâhavle denmeden önce Lâhavlenin nuru benim aslımdı, benim gıdamdı.

Sen, benden Allah'a sığınmadasın ama ben o sığındığın Allah'ın ezelde düzüp koştuğu bir suretim zaten.

Seni defalarca kurtaran o sığındığın makam, benim makamım… Allah'a sığınırım diyorsun ya; o sığınmak yok mu? Ben ta kendisiyim zaten.

Tanımazlıktan beter bir âfet yoktur. Sen, sevgilinin yanındasın da aşkbazlığı bilmiyorsun.

Yari, ağyar sanmada, neşeye gam adını takmaktasın" (Mesnevî, 1988: III/3768-3782).

Hz. Meryem'in, vahiy meleği Cebrail'den korkması ve ondan Allah'a sığınması, her ne kadar samimi olsa da boşunadır. Zira Cebrail, Hz. Meryem'in sığındığı kimsenin emrini yerine getirmekten başka bir şey yapmamaktadır. Aslında Mevlâna burada, başına gelen olayların hakikatini ve olayların hakiki kaynağını göremeyenleri de üstü kapalı ve ince bir üslup ile eleştirmektedir (Gürer, 2011: 271).

2.2. HZ. PEYGAMBER'İN BEŞERİ VE MANEVİ YÖNÜ

Peygamber Efendimizin hem bir insan olarak beşeri yönüne, hem de bir Peygamber olarak manevi yönüne Kuran-ı Kerim'de işaret edilir (Kur'an,2011: 18/110). Mevlana da Mesnevi'nin çeşitli bölümlerinde Son Peygamber'in bu iki yönünü ele alarak değerlendirmelerde bulunur. Bu kısımda Mevlana'nın Hz.Peygamber'in beşeri ve manevi yönüne dair tespitlerinin özeti sunulacaktır.

2.2.1.HZ. PEYGAMBER'İN BEŞERİ YÖNÜ

Hz. Peygamber'in beşeri yönünü ortaya koyan dikkat çekici olaylardan birisinin, vahiy meleği Cebrail ile ilk defa karşılaştıkları zaman yaşandığı görülür. Mesnevî'de Hz. Peygamber'in, Cebrail'i büyük bir tutkuyla görme arzusu ile başlayan olayın, melek Cebrail'in asli suretinde kendisini göstermesi karşısında Sevgili Peygamberimizin dayanamayarak bayılması ve Cebrail'in de Hz. Peygamber'i bağrına basması ve sonunda Peygamberimizin ayılması ile olay neticelenir (Mesnevî, 1988: IV/3768-3770).

Burada söz konusu olan bir Peygamber de olsa, Kur'an'da da Hz.Peygamberin dilinden ifade edildiği şekliyle, "Ben de ancak sizin gibi bir insanım" (Kur'an, 2011: 18/110) ayeti dikkate alındığında; bir beşer, bir insan olarak Hz. Peygamber'in de tahammül edemeyeceği durumlar mutlaka vardır ve olmuştur. Yukarda bahsi geçen vahiy meleği Cebraili gören Peygamberimizin, Mevlana'nın yorumuna göre, bayılması olayı bu beşeri durumun en açık göstergesidir.

Mustafa Peygamber (SAV)'in herkese ve her kesime karşı gösterdiği şefkat, merhamet ve yardımseverliğini Mevlâna da gündemine alır ve çölde susuz kalmış bir arap kabilesini su ile buluşturmak için nasıl gayret gösterdiğinin anlatıldığı hikâyenin birinci bölümünde onun insanlara yardım etme yönündeki duyarlılığı ve insani hassasiyeti tasvire konu edilir (Mesnevî, 1988: III/3130-3134).

Hz. Peygamber'in de, bir insan olarak, diğer insanların maruz kalacağı tehlikeler karşısında benzer durumlar ve sıkıntılarla karşılaşabileceği, Allah'ın yardım ve desteği olmazsa Peygamber'in de ne kadar çaresiz ve zor durumda kalacağının hikâyesini, Mevlâna'nın, Tavşancıl kuşunun abdest alan Mustafa Peygamber (SAV)'in, içinde yılan olan pabucunu alıp götürmesi; ters çevirip de yılan düştükten sonra ise namaza gitmesi için tekrar getirmesi, şeklinde cereyan eden olayın üzerinden anlattığı görülür (Mesnevî, 1988: III/3238-3249).

Bu hikâyede Hz. Peygamber'in, Allah'tan mesaj almasına rağmen, en yakınındaki, yani ayakkabısındaki tehlikeyi görememesi bir yönden onun beşeri yönüne işaret ederken; diğer yönden ise sahip olduğu her türlü bilgi ve aldığı her çeşit desteğin sadece ve daima Allah tarafından verildiğine de ışık tutulmaktadır.

Her insanın bir çocukluk dönemi vardır. Genel olarak çocukları anneleri emzirir ve büyütürler. Mustafa Peygamber'in doğduğu Mekke ve civarında ise çocukların süt anneye

verilmeleri adeti vardır. Muhammed Mustafa (SAV)'nın da, çocukluk döneminde bu adetin bir gereği olarak, süt annesi Halime'nin himayesine verilmesinin, yine Mevlâna tarafından ilgili bölümde anlatılmış olması, O'nun Peygamberlik öncesindeki hayatının ve özellikle çocukluk döneminin tanıtımı bakımından dikkate değer önemli bir konu olarak değerlendirildiği ortaya çıkar (Mesnevî, 1988: IV/916-919).

Yine Mesnevî'nin bu bölümünde kendisine emanet edilen bir yavruyu, bir an için bile olsa kaybeden sütanne Halime'nin, hem hüzün ve kederi; hem de onun bulunması için gösterdiği olağanüstü mücadele ve kararlığın sonucunda kaybolan yavrusuna, yani çocuk yaştaki Peygamberimize ulaşılması ile sonuçlanan mutlu sonun anlatıldığına da şahit olunur (Mesnevî, 1988: IV/975-982).

Hz. Peygamber'in insani yönden ne kadar cömert ve yardımsever; Müslüman olmayanlara bile ne kadar müsamahakar ve hoşgörülü olduğunun örnekleri de yine Mesnevî hikâyelerinde Mevlâna tarafından dile getirilir. Özellikle puta tapan bir gurup insanın Hz. Peygamber ve ashabına misafirliklerinin anlatıldığı olayda; gurubun en cüsselisinin Hz. Peygamber tarafından misafir edilişi ve hane halkının bütün yiyeceklerinin o obur kişi tarafından nasıl çabucak tüketildiği de farklı bir üslupla dile getirildikten sonra; o kişinin çok yemek yiyip, kapı kapalı olduğu için de, yattığı yatağa pislemesi, hoşgörü sahibi olan Peygamberimizin ise, diğer insanlar tiksinmesin diye, o pislenmiş yatağı, su isteyip bizzat kendi elleriyle yıkaması, Mustafa Peygamber(SAV)'in, insani yönden, inanç farkı gözetmeksizin, her insana değer verdiğinin göstergesi olarak Mesnevî'de dile getirilen hususlar arasında yerini alır (Mesnevî, 1988: V/64-67; 74-96; 114-117).

Mevlâna'nın, Hz. Peygamber'in beşeri yönünü vurguladığı bir başka olay da, Peygamber'in arkadaşlarına (ashabına) verdiği değerin bir göstergesi olarak, hastalanmış olan sahabisini ziyaret çerçevesinde gündeme gelir.

Mustafa Peygamber'in bu arkadaşına verdiği önemin yanında; ayrıca bu ziyaret vesilesiyle hasta sahabinin duyduğu sevinç ve elde ettiği moral ve motivasyon sonucu hissettiği iyileşme hali de Mesnevî beyitlerinde Mevlâna tarafından ifade edilir (Mesnevî, 1988: II/2141-2144; 2254-2260).

Hz. Peygamber'in, kendi döneminde insanların en zayıf, en çaresiz ve en mağdur kesimini oluşturan kölelerle ilgili ortaya koyduğu insani duyarlılığa da işaret eden Mevlâna, Peygambere aşık olan ve Allah'ın birliğini açıktan ifade eden köle Bilal-i Habeşi'nin

yaşadıklarını anlatırken; onu kurtarmak için Hz. Peygamber'le Hz. Ebubekir'in nasıl birlikte gayret edip, maddi ve manevi yardımlaşma yaparak Bilal'i kölelikten kurtardıkları da Mesnevî'de etraflıca anlatılır (Mesnevî, 1988: VI/953-957; 886-992).

Yine Hz. Peygamber'in bir diğer insani hassasiyeti de, köle olup hastalanan Hilal'in, hayvanların kaldığı ahırda geçen perişan haline manen vakıf olan Mustafa Peygamber (SAV)'in ona olan sevgisinin ve ilgisinin gündeme geldiği bölüm de yine Mevlâna'nın anlatımıyla Mesnevî'deki yerini aldığı müşahede edilir. Hz. Peygamber, toplumda hiçbir kıymet taşımayan bir köleyi-Hilal'i- ziyerete giderek,öncelikle insani duyarlılığını gösterir (Mesnevî, 1988: VI/1150-1155).

Hilal'in efendisinin, Sevgili Peygamberimizin kendisini ziyarete geldiğini düşünerek büyük bir sevinç yaşaması; ancak kısa süre sonra ziyaretin kendisine değil de , kendisinin kölesi olup günlerce ahırda hayvanların arasında hasta yatan kölesine olduğunu, bizzat Hz. Peygamberin ağzından duymasıyla birlikte yaşadığı hayal kırıklığı ve Köle Hilal'in ise Yüce Peygamber'in ziyaretinden duyduğu neşe ve mutluluk ifadelerinin serdedildiği olay üzerinden Mevlâna, Hz. Peygamber'in toplumun mağdur ve mazlumlarını merkeze alan insani yönünü bir kez daha bu hikâye ile öne çıkararak ortaya koymuş olur (Mesnevî, 1988: VI/1158-1172;1173-1185).

2.2.2. HZ. PEYGAMBER'İN MANEVİ YÖNÜ

Mevlâna, Hz. Peygamber'in manevi yönünü ve çok yönlü etkisini Mesnevî'nin bir-çok bölümünde dile getirmektedir. Bu bölümde Hz. Peygamber'in manevi yönünü ve tesirini konu alan örnekler, özet ifadelerle aktarılacaktır:

Muhammed Mustafa (SAV), daha dünyaya gelmezden önce bile, Hz. İsa'nın kavmi olan Hristiyanlar nezdinde, İncil'deki ismiyle "Ahmed" olarak tanınan, bilinen ve hürmet edilen bir etkiye ve saygınlığa sahip olduğu görülür (Mesnevî, 1988: I/727-733).

Hz. Peygamber'i manen sevip, saygı duyanların elde ettikleri kazanımlara dikkat çeken Mevlâna;

"Ahmed'in adı böyle yardım ederse acaba nuru nasıl korur?

Ahmed adı sağlam bir kapı olunca o emin ruhun zatı ne olur?" (Mesnevî, 1988: I/737-738), sorularıyla birlikte, Muhammed Mustafa (SAV)'nın nurunun ve özellikle Peygamberlik

zamanındaki zatının-varlığının etkisinin çok daha fazla olacağına dair kanaatini, tarihin perspektifinden bakarak ifade eder.

Hz. Peygamber'in manevi etkisine işaret eden bir başka örnek, O'nun sahabisi Enes b.Malik tarafından ve cansız bir nesne olan peşkir (el havlusu) üzerinden verilir. Misafirlerinin huzurunda, hizmetçisine, sararıp kirlenmiş olan peşkiri, temizlenmesi için ateş dolu tandıra atmasını emreden Enes'in; yanmamış ve temizlenmiş olarak çıkarılan peşkirin sırrını soranlara söylediği, "Mustafa (Peygamber), bu peşkire elini, ağzını silmişti; onun için! (yanmadı)", ifadesi; Hz. Peygamber'e inananların nezdinde, O'nun manevi etkisinin, cansız varlıklar üzerinde de kendisini gösterdiğinin bilindiği ve kabul edildiği anlamı taşımaktadır. Burada Mevlâna, Hz. Peygamber'i kastederek; Mustafa Peygamber (SAV) ile O'na inanan insanlar arasındaki iletişim ve etkileşime kapı aralamak üzere, "Bu el, bu ağız, cansız bir şeye böyle bir yücelik verirse âşığın ruhuna neler açmaz, neler yapmaz?" sözünün ardından, Ka'be'nin dahi, taşı ve kerpici Hz. Peygamber tarafından öpüldüğü içindir ki, putlardan temizlenebildiği; bedeni-mayası toprak olan insanın da, erlerin (Peygamber'in yolundan giden İnsan-ı Kamillerin) himayesinde, her türlü kötülüklerden arınacağı, temizleneceği mesajını ilgili beyitlerde vermektedir (Mesnevî, 1988: III/3110-3120).

Mustafa Peygamber (SAV)'in yine manevi etkisine yönelik bir diğer hadise, insanların gözleri önünde gerçekleşen, Hannane direğinin, Hz. Peygamber'in Cuma günleri kendisine dayanarak hutbe verme işini bırakması sebebiyle; onun ayrılığının-bırakmasının- tesiriyle yaşadığı üzüntüyü dile getirmesi ve adeta bir çocuk gibi sızlanmasıdır (Mesnevî, 1988: I.2113-2119). Bu olayda da Hz. Peygamber'in manevi etkisinin, canlıların ötesinde, cansızlara bile nasıl tesir ettiğinin nadir bir örneği, Mevlâna tarafından gündeme getirilmektedir.

Hz. Peygamber'in cansızlar üzerindeki manevi etkisinin bir başka örneği taşlar üzerinden verilir. Görünüşte insan canlıdır, kalbi bir et parçası olarak yumuşaktır. Ancak Peygamber'in manevi yönünü (peygamberliğini) kabul etmeme ve inkarda direnme bakımından insan, adeta taştan da katıdır ki Mevlâna, bu katılığı-etkilenmezliği, avucuna sakladığı nesnenin ne olduğunu Mustafa Peygamber (SAV)'e sorarak, onu imtihan etmeye kalkışan Ebu Cehil'in, inkarındaki ve inadındaki direniş tavrı üzerinden ortaya koymak ister.

Ebu Cehil'in avucundaki taşlar, Allah'ın bir mucizesi olarak Hz. Peygamber'in peygamberliğini ikrar etmesine rağmen, Ebu Cehil; Allah ve Peygamber'ini inkar ve isyanda adeta taştan daha katı olduğunun ispatını tavır ve davranışlarıyla ortaya koyduğunu Mevlana bu olayda anlatır (Mesnevî, 1988: I/2154-2160).

Zaten insanla taş arasındaki bu ters orantıya; yani bazı insanların kalplerinin Allah'a yöneliş ve itaatte taştan daha sert; taşların ise Allah'ın emirlerini yerine getirme ve itaat konusunda insandan daha yumuşak ve hassas olduklarına dair mesajlara Kur'an'da da yer verildiği görülür (Kur'an: 2/74).

Mustafa Peygamber (SAV)'in manevi etkisinin, erkekler üzerinde olduğu kadar, kadınlar üzerinde de olduğunun farklı örnekleri, yine Mevlâna'nın anlatımlarında görülür. Mesnevî'de anlatılan ve iki aylık bebeğiyle Hz. Peygamber'in huzuruna gelen kadının kendi kucağındaki çocuğun -Hz. İsa Peygamber gibi ki; Kur'an'da anlatılır (Kur'an, 2011: 5/110)- beklenmedik konuşması karşısındaki şaşkınlığı, etkilenişi, imana gelmesi ve çocuğuyla birlikte bu hidayet hali üzere ölmek istemeleri; Sevgili Peygamberimizin manevi ağırlığının ve güçlü etkisinin bir göstergesi olarak Mevlâna'nın anlatımlarında kendini gösterir (Mesnevî, 1988: III/3222-3229; 3233-3235).

Hz. Peygamber'in manevi etkisini ortaya koyan bir başka olay ise, çölde susuzluktan ölümle adeta pençeleşen bir kervana, suyundan vermesi için Peygamber'in kendisini ikna etmeye çalıştığı zenci bir kölenin, başlangıçta inatçı ve önyargılı tutumuna karşın; Mustafa Peygamber'in gayret, mücadele ve iknası sonucunda kölenin kişiliği ve inancındaki değişim ve hatta simasındaki(zenci iken beyaz tenli olmasındaki) olumlu gelişim sürecinin konu edildiği hikâyede de, Hz. Peygamber'in manevi çekim gücünün Mevlâna tarafından, O'nun manevi etkisini müşahhaslaştırma adına önemli bir gündem maddesi yapılmış olduğu da açıkça görülmektedir (Mesnevî, 1988: III/3172-3176).

Hz. Peygamber'in peygamberlik öncesi dönemdeki manevi etkisinin de Mevlâna tarafından Mesnevî'de ifade edildiği dikkatlerden kaçmamaktadır. Muhammed Mustafa (SAV)'nın çocukluk dönemindeki süt anneye verilişi, beşeri yönü itibariyle, kısaca ifade edilmişti.

Mevlâna, Muhammed Mustafa'nın çocukluğundaki manevi etkisini ise, süt annesi Halime ile beraberken Ka'be'nin çevresinde bir anlık kaybolduğu dönemde, O'nun bulunması için Uzza Putu'nun önüne varılıp da "Muhammed" ismi anıldığında, putların o isme hürmeten nasıl secdeye kapandıklarının anlatıldığı ise Mesnevî'nin ilgili kısmında görülmektedir (Mesnevî, 1988: IV/924-935; 944-954; 955-963).

Hz. Peygamber'in manevi etkisinin insanlar üzerinde olduğu gibi, cansız gibi görünen varlıklar (putlar) üzerinde de ne denli güçlü ve karşı konulamaz olduğu, Mevlâna

tarafından bu hikâyede Peygamberimizin Muhammed ismi ile ilişkilendirilerek, hem de putların ağzından ve onların lisanından, dile getirildiği ve sergilendiği görülür.

Yine Mevlâna'nın, kafir bir gurup içinde bulunup Hz. Peygamber tarafından misafir edilen çok cüsseli ve obur bir kişinin pisletmiş olduğu yatağın, bizzat Peygamberimiz tarafından yıkanılması sebebiyle o kişinin Peygamber'in bu müsamahakar ve mütevazi tavrından etkilenerek Müslümanlığı tercih etmesi; çok ve ölçüsüz yeme alışkanlığından vazgeçmesini de, Mevlana'nın Mustafa Peygamber'in manevi yöndeki etkisinin oluşturduğu bir sonuç olarak değerlendirdiği ve kendine mahsus bir üslup ile bu etkileşimi ortaya koyduğu görülür (Mesnevî, 1988: V/114-117; 168-172; 261-269).

İKİNCİ BÖLÜM

3. MEVLÂNA'NIN MESNEVÎ'SİNDE SON PEYGAMBER'İN ADLARI, SIFATLARI VE KENDİSİNE YAPILAN HİTAPLAR

"Mesnevi'de Son Peygamber" bölümüne geçmeden önce Mesnevi'de Hz.Peygamber konusunda yapılan çalışmalarla ilgili eserlerden ve sunulan tebliğlerden bazılarını şöylece sıralayabiliriz:

1."Mevlana ve Mesnevi Gözüyle Peygamber Efendimiz", Tahir Büyükkörükçü, Konya:1963.

2. "Hazret-i Mevlana'da Peygamber Sevgisi"(Tebliğ), Şefik Can, Konya:1998.

3."Mesnevi'nin (1.2.3.4.5.6.Defterinde) Hz.Peygamber'e ve Hadislerine Yapılan Atıflar"(1987-1998 Yılları arasında sunulanTebliğler). Ali Osman Koçkuzu.
(Bu tebliğlerin daha sonra "Mesnevi'de Hz.Peygamber-Hadis-i Şeriflere Atıflar" adıyla bir kitap halinde Rumi Yayınları tatafından basımı yapılmıştır).

4. "Hadis Bilgini Olarak Mevlana" (6.Milli Mevlana Kongresi Tebliğleri), Abdülkadir Karahan, Konya: 1993.

5. "Mesnevi Hadisleri", Ali Yardım (Damla Yayınevi)(Gürer,2011:294).

3.1. MESNEVİ'DE SON PEYGAMBERİN ADLARI

Mevlana'nın Mesnevi'sine genel olarak bakıldığında Kuran-ı Kerim'de ismi geçen pek çok peygamberden bahsedildiği görülecektir. Ancak Hz. Peygamber'e ayrılan bölümler ve ona dair hikayeler, diğerlerine nispetle çok daha büyük bir yekun oluşturmaktadır. Bizim de araştırmamızın omurgasını teşkil eden bu bölüm, yani Mesnevi'de Son Peygamber Muhammed Mustafa (SAV)'nın adları, sıfatları ve kendisine yapılan hitapların anlatımı konusu, bu bölümde çeşitli başlıklar altında ele alınmıştır. Burada Hz. Peygamber'e dair yapılan tespit ve değerlendirmeler, bütünüyle Mevlana'nın hayal ve düşünce dünyasında, Son Peygamber Muhammed Mustafa'yı hangi yönlerini öne çıkararak bize tanıttığı, anlattığı ve algılattığı sorularının cevabı niteliğinde olacaktır.

3.1.1. HZ. PEYGAMBER'İN İNCİL'DEKİ ADI

İsa Peygamberi, peygamberler silsilesinin tarihi seyri içerisinden baktığımızda, tabii olarak Son Peygamber Muhammed Mustafa (SAV)'dan önce Peygamber olarak gönderilmiş

ve kendisine “İncil” adı verilen bir kutsal kitap verilmiş Ulü’l-azm vasfına haiz bir resul olarak görmekteyiz. Hz.İsa’ya vahyedilen bu kutsal kitapta Son Peygamber’in geleceği müjdelenmiş ve adından bahsedilmiştir. Hatta Peygamberimizin isminin o dönem için “Faraklit” ismiyle anıldığı hususunun bir kısım araştırmacılar tarafından ifade edildiği görülür (Koçkuzu,1986:242).

Mevlâna, Mesnevîsinde, Son Peygamber’in, daha henüz doğmadan önce doğumunun müjdelendiğini, Hz. İsa dönemi halkının Son Peygamberin geleceğini bildiğini, vasıflarını tanıdığını ve adına hürmet ettiklerini gösterir nitelikteki tavır ve davranışlarını gündeme getirerek, İncil’de Hz.Peygamber’in müjdelendiği hakikatini ilgili beyitlerde ortaya koymaya çalışır (Mesnevî, 1988: I/727).

Mevlâna, Peygamberimiz için genel olarak “Mustafa” ismini çokça kullanırken, İsa Peygambere indirilen kutsal kitap İncil’de ve ona inanan Hristiyanlar nezdinde “Ahmed” adıyla bilindiği ve tanındığı da Mesnevîde ifade edilmiştir. Öyle ki, onların, kutsal kitapları vasıtasıyla Ahmed Peygamber’in sıfatlarını, şeklini, oruç tutması ve yemek yemesi konusunda dahi bilgi sahibi oldukları (Mesnevî, 1988: I/728), İncil’de Ahmed adının geçtiği yere geldiklerinde sevap için o yüce adı öpüp, yüz sürdükleri (Mesnevî, 1988: I/729-730), fitne ve karışıklık dönemlerinde o ismin hürmetine korundukları (Mesnevî, 1988: I/732), hıristiyanlardan Ahmed adını kötü görenlerin ise hor ve kıymetsiz bir hale geldikleri (Mesnevî, 1988: I/734-735) yine Mevlana tarafından dile getirilmiştir.

Ayrıca Kuran-ı Kerimde de Hz. İsa’nın İsrailoğullarına hitap ederken, kendisinin, bir taraftan önceki kutsal kitap olan Tevrat’ı doğrulayıcı, diğer taraftan da kendinden sonra gelecek “Ahmed” adında bir peygamberi müjdelemek üzere gönderilmiş ve görevlendirilmiş bir peygamber olduğu, bizzat Hz. İsa’nın kendi ifadesi olarak Kur’an’da şöyle yer almıştır: ‘Hani, Meryem oğlu İsa, "Ey İsrailoğulları! Şüphesiz ben, Allah'ın size, benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek, Ahmed adında bir peygamberi müjdeleyici (olarak gönderdiği) peygamberiyim" demişti’(Kur’an,2011: 61/6).

Mevlâna, belli ki, bu ayetten hareketle İsa Peygamber tarafında müjdelenen Hz. Peygamber’in; isim ve sıfatlarıyla, şekil ve şemailiyle hıristiyanlarca yakinen bilindiği, belli bir kısmı tarafından saygı da gördüğünü yukardaki beyitlerde vurguladıktan sonra sözü Ahmed Peygamber’in nuruna ve ruhuna getirir ve “Ahmed’in adı böyle yardım ederse acaba nuru nasıl korur? Ahmed adı sağlam bir kale olunca o emin ruhun zatı ne olur?” (Mesnevî, 1988: I/737-738) diyerek, Ahmed Peygamber’in, peygamber olarak göreve başlamasıyla

birlikte Nur-u Muhammedî'nin tesirinin daha da artacağına işaret eder ve O'nun varlığının ümmeti için çok büyük bir güç ve güvence olduğunu dile getirir.

3.1.2.HZ. PEYGAMBER'E ATFEDİLEN İSİMLER

Mevlâna, Mesnevîde Hz. Peygamberi birçok isim ve sıfatlarla anar ve kendisine farklı hitaplarda bulunulduğunu gösteren beyitlere eserinde yer verir. İlk olarak kullandığı isim-ki çoğunlukla da onu kullanacaktır- "Mustafa" ismidir. Mesnevînin ilk hikâyesi olan "Padişah ve halayık" bahsinde padişaha yol göstermek ve halayığı tedavi etmek üzere gelen Piri, yani Mürşidi bizzat karşılayan padişaha:

ای مرا تو مصطفی من چون عمر از برای خدمتت بندم کمر

"Ey aziz, sen bana Mustafa'sın. Ben de sana Ömer gibiyim. Senin hizmetin uğrunda belime gayret kemerini bağladım", sözlerini söyleten Mevlâna (Mesnevî, 1988: I/77), böylece Hz. Peygamber'in özel isimlerinden biri olan "Mustafa" ismini bu beyitle birlikte ilk defa kullanmış olmaktadır.

Bu hikâyenin sonunda ise "Ahmed" ismine yer verildiği görülmekte olup;

تا بماند جانت خندان تا ابد همچو جان پاک احمد با احد

"Ahmed'in pak canı, Ahad'la nasıl ebediyse, senin canın da ebede kadar sevinçli ve gülümser bir halde kalsın" (Mesnevî, 1988: I/228), ifadeleriyle Hz. Peygamber'in Ahmed olan ikinci bir özel ismine de dikkat çekilmektedir.

Kaldı ki, "Yahudi Padişahın Hikâyesi" kısmında, Son Peygamber'in geleceğinin müjdelendiği hıristiyanların kutsal kitabı İncil'de de aynı Ahmed ismiyle anıldığı ve o dönemdeki insanların o isme çokça hürmet ettiklerinden de bahsedilmektedir (Mesnevî, 1988: I/727-739).

Mesnevi'de Peygamberimiz için kullanılan üçüncü isim Muhammed ismidir. Mevlana, Hz. Peygamber zamanında "Muhammed" ismini kullanarak Peygamberi alaya alan Emevi halifesi Mervan b. Hakemin babası ve Peygamberimizin komşusu Hakem b. Ebi'l-As olduğu söylenen (Can, 2004: I.64, dipnot-75), kişinin ağzının nasıl çarpıldığını ve o halden kurtulmak için Peygamber'e nasıl yalvardığını da şu şekilde anlatılır:

آن دهان کژ کرد و از تسخر بخواند | مر محمد را دهانش کژ بماند
باز آمد کای محمد عفو کن | ای ترا الطاف و علم من لدن
من ترا افسوس می‌کردم ز جهل | من بدم افسوس را منسوب و اهل

“Birisi ağzını eğerek Muhammed adını alayla andı, ağzı çarpıldı öyle kaldı.

Pişman olup “Ey Muhammed, affet! Ey Peygamber, sen, Minledün ilminden lütuflara mazharsın.

Ben bilgisizlikten seninle alay ettim. Alay edilmeğe lâyık ben oldum” dedi” (Mesnevî, 1988: I/812-814).

Mevlana’nın, Mesnevi’de Hz. Peygamber’in özellikle “Mustafa”, “Ahmed” ve “Muhammed” şeklindeki üç özel ismini öne çıkardığı ve bu isimleri Mesnevi’nin her defterinde (cildinde) ve pek çok beyitlerinde kullandığı görülür. Mesnevide Mevlana’nın toplamda en fazla kullandığı isim olan “Mustafa” ismi olup 83 beyitte yer almıştır. İkinci sırada ise 79 beyitte yer verilen “Ahmed” ismidir. Üçüncü sırada da 34 farklı beyitte yer verilen “Muhammed” ismidir. Şimdi de Mesnevi’nin her defterinde yer verilen Hz. Peygamber’in bu üç özel isminin geçtiği Farsça beyitleri ve Türkçe tercümelerini belirli bir bütünlük içerisinde; sıralamayı da dikkate alarak şöyle aktarabilir ve tasnif edebiliriz:

3.1.2.1.Mesnevi’nin Birinci Defterinde Hz. Peygamber’in özel isimlerinin geçtiği beyitler

3.1.2.1.1. ‘Mustafa’ isminin yer aldığı beyitler

ای مرا تو مصطفی من چون عمر | از برای خدمتت بندم کمر
بود در انجیل نام مصطفی | آن سر پیغمبران بحر صفا
پس ترا هر لحظه مرگ و رجعتی است | مصطفی فرمود دنیا ساعتی است
گفت طوبی من رآنی مصطفا | و الذی یبصر لمن وجهی رأی
اشتر آمد این وجود خار خوار | مصطفی زادی بر این اشتر سوار
مصطفی آمد که سازد هم دمی | کلمینی یا حمیراء کلمی
جان کمال است و ندای او کمال | مصطفی گویان ارحنا یا بلال

مصطفی بی‌خویش شد ز آن خوب صوت — شد نمازش از شب تعریس فوت
مصطفی روزی به گورستان برفت — با جنازه‌ی مردی از یاران برفت
کاشتران قربان همی‌کردند تا — چیره گردد تیغشان بر مصطفا
هم ز نساخی بر آمد هم ز دین — شد عدوی مصطفی و دین به کین
مصطفی فرمود کای گبر عنود — چون سیه گشتی اگر نور از تو بود
هین بگویم یا فرو بندم نفس — لب گزیدش مصطفی یعنی که بس

"Ey aziz, sen bana Mustafa'sın. Ben de sana Ömer gibiyim. Senin hizmetin uğrunda belime gayret kemerini bağladım" dedi.

İncil'de Mustafa'nın, o Peygamberler başının, o sefa denizinin adı vardı.

Şu halde sen her göz açıp kapamada ölüyor, diriliyorsun. Mustafa "dünya bir andan ibarettir" buyurdu.

Mustafa, "Beni görene benim yüzümü gören kişiyi görene ne mutlu" dedi.

Bu diken yiyen vücut, devedir. Mustafa'dan doğan da bu deveye binmiştir.

Mustafa bir hemdem elde etmek için geldi; "Kellimînî yâ Humeyrâ" dedi.

Can, kemaldir, çağırması sesi de kemaldir. Onun için Mustafa "Ey Bilâl bizi dinlendir ferahlandır"(dedi).

Mustafa o güzel sesle kendinden geçti. Ta'rîs gecesinde namazı kaçtı.

Mustafa, bir gün, dostlarından birinin cenazesiyle ve dostlarla mezarlığa gitti.

Kâfirler; kılıçları, Mustafa'ya üstün olsun diye develer kurban edenlerdi.

Hem kâtiplikten çıktı, hem dinden. Kinlenip Mustafa'ya ve dine düşman oldu.

Mustafa " Ey inatçı kâfir! Nur, sendense niçin şimdi kapkara kesildin?(dedi).

Hemen şimdicik söyleyeyim mi? Yoksa kapayayım mı?" dedi. Mustafa, dudağını ısırarak sus demek istedi"

(Mesnevi, 1988: I / 77, 727, 1142, 1946, 1966, 1972, 1986, 1989, 2012, 2228, 3234, 3235, 3527)

3.1.2.1.2.“Ahmed” isminin yer aldığı beyitler

تا بماند جانت خندان تا ابد — همچو جان پاک احمد با احد
شیر پشمین از برای کد کنند — بو مسیلم را لقب احمد کنند
ایمن از شر امیران و وزیر — در پناه نام احمد مستجیر
نسل ایشان نیز هم بسیار شد — نور احمد ناصر آمد یار شد
و آن گروه دیگر از نصرانیان — نام احمد داشتندی مستهان
نام احمد این چنین یاری کند — تا که نورش چون نگهداری کند
نام احمد چون حصاری شد حصین — تا چه باشد ذات آن روح الامین
دست را اندر احد و احمد بزن — ای برادر واره از بو جهل تن
گر به صورت آدمی انسان بدی — احمد و بو جهل خود یکسان بدی
عقل چون جبریل گوید احمدا — گر یکی گامی نهم سوزد مرا
از درمها نام شاهان بر کنند — نام احمد تا ابد بر می‌زنند
نام احمد نام جمله انبیاست — چون که صد آمد نود هم پیش ماست
معجزه‌ی موسی و احمد را نگر — چون عصا شد مار و استن با خبر
سنگها اندر کف بو جهل بود — گفت ای احمد بگو این چیست زود
لا إله گفت و إلا الله گفت — گوهر احمد رسول الله سفت
دید احمد را ابو جهل و بگفت — زشت نقشی کز بنی هاشم شگفت
گفت احمد مر و را که راستی — راست گفتی گر چه کار افزاستی
گفت احمد راست گفتی ای عزیز — ای رهیده تو ز دنیای نه چیز
بنده‌ی خود خواند احمد در رشاد — جمله عالم را بخوان قل یا عباد
چشم احمد بر ابو بکری زده — او ز یک تصدیق صدیق آمده
آمده عباس حرب از بهر کین — بهر قمع احمد و استیز دین
امت احمد که هستند از کرام — تا قیامت هست باقی آن طعام

“Ki Ahmed’in pak canı, Ahad’la nasıl ebediyse senin canın da ebede kadar sevinçli ve gülümser bir halde kalsın.

Dilenmek için yünden aslan yaparlar. (yol aslanlarının şekline bürünür, onlar gibi görünürler), Ebu Museylim’e Ahmet lâkabı verirler.

Onlar, o emirlerin ve vezirin şerlerinden emin olup Ahmed adının sığınağında korunmuşlardı.

Onların nesli de çoğaldı. Ahmed'in nuru, bunlara yardım etti, yâr oldu.

Hıristiyanlardan Ahmed adını hor tutan diğer fırka,

Ahmed'in adı böyle yardım ederse acaba nuru nasıl korur?

Ahmed adı sağlam bir kapı olunca o emin ruhun zatı ne olur?

Ahad ve Ahmed'e yapış, ey kardeş, ten Ebucehl'inden kurtul!

Eğer insan, suretle insan olsaydı Ahmed'le Ebucehil müsavi olurdu.

Akıl; Cebrail gibi "Ey Ahmed, bir adım daha atarsam yanarım!

Paralara padişahların adlarını kazırlar; Ahmed'in adını ise kıyamete kadar hâk kederler.

Ahmed'in adı, bütün Peygamberlerin adıdır. Yüz, elimizde olunca doksan da bizde demektir.

Mûsâ ve Ahmed'in mucizelerine dikkat et. Sopa nasıl yılan şekline girdi, direk nasıl irfan sahibi oldu?

Ebucehl'in elinde taş parçaları vardı. Dedi ki: "Ey Ahmed, şu avucumdaki nedir? Çabuk söyle!

"İbadete layık hiçbir şey yoktur, ancak Tek Tanrı'ya tapılır" dedi ve "Ahmed, Tanrı elçisidir" incisini deldi.

Ebucehil, Ahmed'i görüp "Beni Hâşim'den çirkin bir çehre zuhur etti" dedi.

Ahmet ona dedi ki: " Haddini tecavüz ettinse de doğru söyledin."

Ahmet dedi ki: "Ey aziz, ey değersiz dünyadan kurtulan! Doğru söyledin."

Ahmed, irşadederken halka “Kullarım” dedi. Tanrı bütün âlemi “ Kul yâ ibâdî” diye çağır” buyurdu.

Ahmed’in gözü Ebubekir’e değince o bir tasdik yüzünden Sıddıyk olmuştur.”

Abbas, kin güderek eski dinin öcünü almak ve Ahmed’i ortadan kaldırmak üzere harp etmeye gelmişti.

Ahmed’in yüce ümmeti için o yemek kıyamete kadar bakidir”

(Mesnevi, I / 228, 321, 732, 733, 734, 737, 738, 782, 1019, 1066, 1105, 1106, 2141, 2154, 2159, 2365, 2366, 2368, 2496, 2688, 2794, 3739).

3.1.2.1.3.“Muhammed” isminin yer aldığı beyitler

بو مسیلم را لقب کذاب ماند — مر محمد را اولو الالباب ماند
آن دهان کژ کرد و از تسخر بخواند — مر محمد را دهانش کژ بماند
باز آمد کای محمد عفو کن — ای ترا الطاف و علم من لدن
چون محمد پاک شد زین نار و دود — هر کجا رو کرد وجه الله بود
آن نمک کز وی محمد املح است — ز آن حدیث با نمک او افصح است
پس از این فرمود حق در و الضحی — بانگ کم زن ای محمد بر گدا
یک جهودی این قدر زهره نداشت — چون محمد این علم را بر فراشت

“Ebu Müseylim’in lâkabı yalancı olarak kaldı, Muhammed’e de akıllar sahibi dendi.

Birisi ağzını eğerek Muhammed adını alayla andı, ağzı çarpıldı öyle kaldı.

Pişman olup “Ey Muhammed, affet! Ey Peygamber, sen, Minledün ilminden lütuflara mahzarsın.

Muhammed, bu ateşten, bu dumandan temizlendiğinden nereye yüz çevirse orada Allah cemalini gördü.

O tuz, öyle bir tuzdur ki Muhammed, ondan meslâhat kazanmış, o yüzden melih sözü fasih olmuştur.

Bundan dolayı Hak “Vedduhâ” sûresinde “ Ey Muhammed, yoksula bağırma” buyurdu.

Muhammed, bu bayrağı kaldırınca bir tek yahudi bile bu istekte bulunmaya cüret edemedi”

(Mesnevi, I / 322, 812, 813, 1397, 2004, 2747, 3971)

3.1.2.2.Mesnevi'nin İkinci Defterinde Hz. Peygamber'in özel isimlerinin geçtiği beyitler

3.1.2.2.1."Mustafa" isminin geçtiği beyitler

ز آن سبب فرمود یزدان و الضحی — و الضحی نور ضمیر مصطفی
مصطفی مه می‌شکافد نیم شب — ژاژ می‌خاید ز کینه بو لهب
مصطفی فرمود از گفت جحیم — کاو به مومن لابه گر گردد ز بیم
مصطفی فرمود اگر گویم به راست — شرح آن دشمن که در جان شماست
مصطفی آمد عیادت سوی او — چون همه لطف و کرم بد خوی او
وین دگر شه زاده و سلطان ماست — سید است از خاندان مصطفاست
از حضور نور بخش مصطفا — پیش خاطر آمد او را آن دعا
عجلوا الطاعات قبل الفوت گفت — مصطفی چون در معنی می‌بسفت
بنگر آن سالوس روز و فسق شب — روز همچون مصطفی شب بو لهب
کینه‌های کهنه‌شان از مصطفی — محو شد در نور اسلام و صفا

"Allah onun için "Vedduha" buyurdu. "Vedduha", Mustafa'nın gönlünün nurudur.

Mustafa, gece yarısı ayı ikiye böler; Ebulehep, kininden saçma sapan söylenir!

Mustafa, cehennemin sözünü naklederek buyurdu ki: "Cehennem, korkusundan mümine yalvararak, ("Padişahım, çabuk geç, Nurun, ateşimi söndürecek" der).

Mustafa "Canınızdaki düşmanı size, olduğu gibi anlatsam,(Yiğitlerin bile ödü patlar).

Mustafa halini, hatırını sormaya geldi. Çünkü Peygamber'in huyu tamamıyla lütuf ve keremden ibaretti.

Bu da bizim şehzademiz, sultanımız. Seyit ve Mustafa'nın soyundan, sopundan.

Mustafa'nın nur bağışlayan huzuru hürmetine duayı hatırladı.

Mustafa, mana incisini delerek "Acele edin, ibadetleri vakti geçmeden yapın buyurdu" dedi.

Gündüzün riyasiyle gecenin fıskını seyret. Gündüz Mustafa gibi, gece Ebuleheb gibi!

Mustafa'nın yüzünden o eski kinleri İslâm ve sâflık nuruyla mahvoldu"

(Mesnevi, II / 295, 420, 1248, 1911, 2142, 2176, 2460, 2613, 3402, 3714)

3.1.2.2.2."Ahmed" isminin geçtiği beyitler

احمدا خود کیست اسپاه زمین ماه بین بر چرخ و بشکافش جبین

غوطه ده موسای خود را در بحار از میان دوره‌ی احمد بر آر

چند بت بشکست احمد در جهان تا که یا رب گوی گشتند امتان

گر نبودی کوشش احمد تو هم می‌پرستیدی چو اجدادت صنم

یا چو بوی احمد مرسل بود کان به عاصی در شفاعت می‌رسد

کافران دیدند احمد را بشر چون ندیدند از وی انشق القمر

احمدا دیدی که قومی از ملوک مستمع گشتند گشتی خوش که بوک

احمدا نزد خدا این یک ضریر بهتر از صد قیصر است و صد وزیر

احمدا اینجا ندارد مال سود سینه باید پر ز عشق و درد و دود

آن عنایت بود و اهل آن بدی احمدا ور نه تو بد دل می‌شدی

کز برای عز دین احمدی مسجدی سازیم و بود آن مرتدی

بهر این بو گفت احمد در عظات دایما قرة عینی فی الصلاة

عقل احمد از کسی پنهان نشد روح وحیش مدرک هر جان نشد

"Ey Ahmet, yeryüzünün askeri kim oluyor ki? Aya bak, ayın bile alnını yar!

Musa'nı denizlere daldır da Ahmet'in devrinde izhar et'' dedi.

Ahmet, ümmetler " Yarab" desinler diye dünyada nice put kırdı.

Ahmet'in çalışması olmasaydı sen de ataların gibi puta tapardın.

Veya asi kişiye şefaat için gelen gönderilmiş Ahmed'in kokusu gibidir.

Kâfirler, Ahmet'i beşer gördüler. Çünkü onun ayı böldüğünü görmemişlerdi.

Ey Ahmet, büyüklerin bir kısmı seni dinlemeye koyulunca hoşlandın, belki.

Fakat Ey Ahmet, Allah indinde bu bir tek kör, yüzlerce Kayserden, yüzlerce vezirden yeğdir.

Ey Ahmet, burada malın faydası yok. Aşkla, dertle, dumanla dolu gönül lâzım.

Ey Ahmet o bir inayetti ve sen onun ehliydin. Yoksa gönlün kötüleşir bozulurdu.

"Ahmet dinini yüceltmek için bir mescit yapalım" dediler. Hâlbuki bu mürtetlikten başka bir şey değildi.

Ahmet, bu koku için vaizlerinde daima " Gözüm namazda ışıklanır" buyurdu.

Ahmed'in aklı kimseden gizli değildir, herkes onun akıl ve kemal sahibi olduğunu bilirdi. Fakat vahiy ruhunu her can anlayamadı."

(Mesnevi, II / 353, 358, 366, 367, 1204, 1606, 2070, 2076, 2079, 2294, 2827, 3235, 3259)

3.1.2.2.3."Muhammed" isminin geçtiği beyitler

آن ابو جهل از محمد ننگ داشت — وز حسد خود را به بالا می‌فراشت
چون محمد یافت آن ملک و نعیم — قرص مه را کرد او در دم دو نیم
چون دم رحمان بود کان از یمن — می‌رسد سوی محمد بی‌دهن
عقل با حس زین طلسمات دو رنگ — چون محمد با ابو جهلان به جنگ
چون ابو بکر از محمد برد بو — گفت هذا لیس وجه کاذب

"Ebucehil, Muhammed'e uymaya utandı, hasedinden kendisini yüceltmeye, ondan yüksek olmaya çalıştı.

Muhammed, o mülkü, o nimeti buldu da hemencecik ayı ikiye böldü.

Muhammet'e Yemen'den gelen ve ağızsız söylenen Rahman nefesine.

Akıl, bu iki renkli tılsımlar yüzünden Muhammet'le, Ebucehil'lerin savaştığı gibi duygu ile savaşır durur.

Ebubekir, Muhammet' den bir koku alınca "Bu yüz yalancı yüzü değil" dedi."

(Mesnevi, 1988: II / 808, 921, 1203, 1605, 2059)

3.1.2.3.Mesnevi'nin Üçüncü Defterinde Hz. Peygamber'in özel isimlerinin geçtiği beyitler

3.1.2.3.1."Mustafa" isminin geçtiği beyitler

مصطفی چون برد بوی از راه دور — چون نیابد از دهان ما بخور
مصطفی را وعده کرد الطاف حق — گر بمیری تو نمیرد این سبق
راست فرمودست با ما مصطفی — قطب و شاهنشاه و دریای صفا
گفت زانک مصطفی دست و دهان — بس بمالید اندرین دستارخوان
ناگهانی آن مغیث هر دو کون — مصطفی پیدا شد از ره بهر عون
دستهای مصطفی بر رو نهاد — بوسه‌های عاشقانه بس بداد
مصطفی دست مبارک بر رخش — آن زمان مالید و کرد او فرخش

"Mustafa, ta uzak yoldan koku alır da ağzımızda ki güzel kokuyu nasıl almaz?

Allah'ın lütufları, Mustafa'ya vaatlerde bulundu da dedi ki: "Sen ölsen bile bu din, bu iman ölmez.

Mustafa, o kutup, o padişahlar padişahı, o temizlik denizi bize ne doğru buyurmuştur.

Enes dedi ki. "Mustafa, bu peşkire elini, ağzını silmişti; onun için!"

Ansızın o iki dünyanın imdadına yetişen Mustafa, onların imdadına erişmek üzere yoldan çıkageldi.

Mustafa'nın ellerini yüzüne koydu,aşık gibi çokça öptü.

Mustafa o sırada mübarek elini onun yüzüne sürdü ve onu kutlu yaptı"

(Mesnevi, 1988: III / 162, 1197, 2196, 3117, 3132, 3171, 3172)

3.1.2.3.2.“Ahmed” isminin geçtiği beyitler

احمدم در مانده در دست یهود — صالحم افتاده در حبس ثمود
ماه با احمد اشارت‌بین شود — نار ابراهیم را نسرین شود
سنگ بر احمد سلامی می‌کند — کوه یحیی را پیامی می‌کند
گر درین مکتب ندانی تو هجا — همچو احمد پری از نور حجی
زین قبل فرمود احمد در مقال — در زبان پنهان بود حسن رجال
دیدن آن بند احمد را رسد — بر گلوی بسته حبل من مسد
نجم ثاقب گشته حارس دیوران — که بهل دزدی ز احمد سر ستان

“Yahudiler elinde âciz kalmış Ahmed’im, Semud kavminin hapsine düşmüş Salih’im.

Ay, Ahmet’in işaretini emrini anlar, fermanına uyar; ateş, İbrahim’e ağustos gülü olur…

Taş, Ahmet’e selâm verir; Dağ Yahya’ya haber yollar…

Bu mektepde hecelemeyi bilmezsen, Ahmed gibi akıl ve irfan nuriyle dolarsın.

Ahmed, “Erlerin güzelliği, dillerinin altında gizlidir” mealinde bir söz söyledi.

O bağı Ahmed görebilir de, “Boynunda da hurma lifinden bir ip var” der.

Delici Şahab, şeytanları, hırsızlığı bırakın da Ahmed’ den sır öğrenin diye kovar, sürer”

(Mesnevi, 1988: III / 406, 1016, 1018, 1131, 1538, 1663, 4533)

3.1.2.3.3.“Muhammed” isminin geçtiği beyitler

سر کشد گوش محمد در سخن — کش بگوید در نبی حق هو اذن
زین تنازعها محمد در عجب — در تعجب نیز مانده بولهب
قافله حیران شد اندر کار او — یا محمد چیست این ای بحر خو
لیک از نور محمد من کنون — نیستم این شهر فانی را زبون
آن محمد خفته و تکیه زده — آمده سر گرد او گردان شده

“Muhammed’in kulağı, sözlerin iç yüzünü duyar. Allah, ona Kuran da “ Kulağın ta kendisi” der.

Bu kavgalardan, bu aykırı hareketlerden Muhammed’de şaşmaktaydı. Ebu leheb de!

Evet… Kafile halkı Peygamber’in mucizesine hayran oldu… “Ya Muhammed, ey deniz huylu Peygamber, bu ne?(dedi).

Fakat şimdi Muhammed’in nuruyla bu fâni şehre zebun değilim ki.

Muhammed’se dayanıp yatmış, uyurken o sır gelir, başucunda döner durur!”

(Mesnevi, 1988: III / 102, 2043, 3161, 3431, 4531)

3.1.2.4.Mesnevi’nin Dördüncü Defterinde Hz. Peygamber’in özel isimlerinin geçtiği beyitler

3.1.2.4.1.“Mustafa” isminin geçtiği beyitler

هست این بالا مقام مصطفی — وهم مثلی نیست با آن شه مرا
مصطفی زین گفت که آدم و انبیا — خلف من باشند در زیر لوا
مصطفی را چون ز شیر او باز کرد — بر کفش برداشت چون ریحان و ورد
مصطفی را بر زمین بنهاد او — تا کند آن بانگ خوش را جست و جو
باز آمد سوی آن طفل رشید — مصطفی را بر مکان خود ندید
چون خبر یابید جد مصطفی — از حلیمه وز فغانش بر ملا
عقل قربان کن به پیش مصطفی — حسبی الله گو که الله‌ام کفی
میر آخر بود حق را مصطفی — بهر استوران نفس پر جفا
در حضور مصطفای قندخو — چون ز حد برد آن عرب از گفت و گو
چند گویی ای لجوج بی‌صفا — این فسون دیو پیش مصطفی
مرگ پیش از مرگ امنست ای فتی — این چنین فرمود ما را مصطفی
مصطفی را رای‌زن صدیق رب — رای‌زن بوجهل را شد بولهب
پس قضیب انداخت در وی مصطفی — آن قضیب معجز فرمان روا
چون درخت و سنگ کاندر هر مقام — مصطفی را کرده ظاهرالسلام
جز عمادالملک نامی در خواص — در شفاعت مصطفی‌وارانه خاص
بهر شرح این حدیث مصطفی — داستانی بشنو ای یار صفا

بهر این فرمود آن شاه نبیه — مصطفی که الولد سر ابیه
راست بینی گر بدی آسان و زب — مصطفی کی خواستی آن را ز رب
زین وصیت کرد ما را مصطفی — بحث کم جویید در ذات خدا
شهپری بگرفته شرق و غرب را — از مهابت گشت بیهش مصطفی

"Bu üst basamak, Mustafa'nın makamı... O padişaha benzememe zaten imkânı yok.

Mustafa, onun için "Âdem'le bütün peygamberler, benim ardımda ve sancağımın altındadır" dedi.

Mustafa'yı sütten kesince fesleğen ve gül gibi elini alıp bağrına basarak...(Mekke'ye geldi).

Halime, o güzel ses nereden geliyor, kim söylüyor diye araştırmak üzere Mustafa'yı yere bıraktı.

Tekrar o aklı başında olan çocuğu bıraktığı yere döndü... Bir de ne baksın, Mustafa, koyduğu yerde yok!

Mustafa'nın ceddi, Halime'nin halini, halk içinde ağlayıp sızladığını (duydu).

Aklı Mustafa'nın önünde kurban et... Hasbiyallah de, yani Allah'ım bana yeter!

Cefakâr nefis katırlarını bakmak, yola getirmek için Mustafa, Hakk'ın imrahorudur.

Şeker huylu Mustafa'nın huzurunda o Arap, sözü haddinden aşırınca,

A pis inatçı, bu Şeytan masalını Mustafa'nın huzurunda nice bir söyleyeceksin?

Ey yiğit ölümden önce ölmek emniyettir... Bize Mustafa böyle buyurdu.

Mustafa'nın meşveret ettiği zat, Allah Sıddıkıydi. EbucehFe fikir veren Ebuleheb'di!

Mustafa'da elindeki sopayı, o buyruklar yürüten inanmayanları âciz bırakan sopayı attı.

Nerede bir ağaç ve taş varsa Mustafa'yı görünce apaçık selâm verdi ya! İşte cansızların hepsini de böyle bil, böyle tanı!

Yalnız padişah yakınlarından İmadülmülk adlı birisi, Mustafa'casına şefaate kalkıştı;

Ey temiz dost, Mustafa'nın bu hadisini anlatmak için bir hikaye söyleyeceğiz, dinle.

Onun için o uyanık padişah, Mustafa "Çocuk, babanın sırrıdır" buyurdu.

Doğru görüş kolay ve bedava olsaydı Mustafa Allahdan bu görüşü diler miydi?

Bundan dolayı, Hz. Mustafa s.a.v. "Allah'ın zatına dair mübahase etmeyin" diye, bize vasiyet etmiştir.

Bir kanadı doğuydu, batıyı kaplayıverdi... Mustafa, görünce heybetinden kendinden geçti"

(Mesnevi, 1988: IV / 495, 525, 916, 926, 930, 983, 1408, 2005, 2081, 2091, 2272, 2654, 2792, 2832, 2936, 3084, 3116, 3567, 3700, 3769)

3.1.2.4.2."Ahmed" isminin geçtiği beyitler

احمد و بوجهل در بتخانه رفت — زین شدن تا آن شدن فرقیست زفت

گفت احمد را رضیعم معتمد — پس بیاوردم که بسپارم به جد

که نمی‌ماند به ما گرچه ز ماست — ما همه مسیم و احمد کیمیاست

بس عجب فرزند کو را بوده است — لیک احمد بر همه افزوده است

این پیمبر گفت چون بشنید قدح — که چرا فربه شود احمد به مدح

این چنین جذبیست نی هر جذب عام — که نهادش فضل احمد والسلام

بو مسیلم گفت خود من احمدم — دین احمد را به فن برهم زدم

بعد از آنت جان احمد لب گزد — جبرئیل از بیم تو واپس خزد

احمد آخر زمان را انتقال — در ربیع اول آید بی جدال

کین قران احمدست و دور او — هین بگیرید امر او را اتقوا

سکه‌ی شاهان همی گردد دگر — سکه‌ی احمد ببین تا مستقر

اندر احمد آن حسی کو غاربست — خفته این دم زیر خاک یثربست

جسم احمد را تعلق بد بدآن — این تغیر آن تن باشد بدان

کف احمد زان نظر مخدوش گشت — بحر او از مهر کف پرجوش گشت

احمد ار بگشاید آن پر جلیل — تا ابد بیهوش ماند جبرئیل

چون گذشت احمد ز سدره و مرصدش | وز مقام جبرئیل و از حدش
پیش از آنک نقش احمد فر نمود | نعت او هر گبر را تعویذ بود
تا به نام احمد از یستفتحون | یاغیانشان می‌شدندی سرنگون
هر کجا حرب مهولی آمدی | غوثشان کراری احمد بدی

“Ahmed de put haneye gitti, Ebu Cehil de... Fakat bunun gitmesiyle onun gitmesi arasında pek büyük bir fark var!

Halime “Ben Ahmed’in inanılır, güvenilir sütninesiyim... Onu atasına teslim etmek üzere getirdim.

O bizden ama bize benzemiyor... Biz hep bakırız, Ahmet kimya!

Onun nice şaşılacak çocukları var... Fakat Ahmet hepsinden üstün!

Bunu hakkındaki hicivleri duyunca, müşriklerin “Ahmet neden medihten hoşlanıyor, neden medihten memnun oluyor?” dediklerini işitince söyledi.

Bu çekilip gitme, alelade çekilip gitme değildir... Bunu, Ahmed’in lütfu meydana getirdi vesselâm!

Ebu Süleyman dedi ki: ben de Ahmet’im... Ahmet’in dinini hileyle vurup kıracağım.

Ondan sonra Ahmed’in canı (esrarı faş etme sakın diye) sana karşı dudağını ısırsın... Cebrail, senden korksun, geride kalsın!

Ahir zaman Peygamberi Ahmed, Rebiyülevvel ayında göçtü, bunda hiç ihtilâf yoktur.

Buyurdu ki: Bu devir, Ahmed’in devridir, bu zaman, Ahmed’in zamanı... Kendinize gelin de onun emrine uyun!

Padişahların paraları değişir durur.. fakat Ahmed’in parası, kıyamete dek sürer gider!

Hazreti Ahmet’teki o batmış olan duygu, şimdi Medine topraklarında uyumakta...

Hazreti Ahmet’in bedeninin o yüce ruhla alâkası vardı... bu değişme, bil ki bedene ait bir haldir.

Cebrail'e baktı da Hazreti Ahmet'in ancak köpüğü yaralandı... denizi köpük sevgisiyle coştu, köpürdü.

Hazreti Ahmet eğer o ulu ve yüce kanadını açarsa Cebrail, ebedi olarak kendisinden geçip gider.

Ahmet, sidreden ve Cebrail'in gözetme yerinden, makamından sınırından geçince.

Hazreti Ahmet'in sureti, bu âleme ziya salmadan önce onun vasıfları, her kâfirin muskasıydı.

Hazreti Ahmet'in adı ile fetih dilerler... düşmanları, bu yüzden baş aşağı gelirdi.

Nerede bir korkunç savaş olsa Hazreti Ahmet'in döne döne hücumu, onlara yardım ederdi"

(Mesnevi, 1988: IV / 816, 938, 991, 1017, 1199, 1561, 1695, 1889, 2585, 2783, 2873, 3786, 3791, 3798, 3800, 3801, 3836, 3839, 3840)

3.1.2.4.3."Muhammed" isminin geçtiği beyitler

تا بیابی بوی خلد از یار من — چون محمد بوی رحمن از یمن
که ازو فرزند طفلی گم شدست — که ازو فرزند طفلی گم شدست
چون محمد گفت آن جمله بتان — سرنگون گشت و ساجد آن زمان
که برو ای پیر این چه جست و جوست — آن محمد را که عزل ما ازوست
دور شو ای پیر فتنه کم فروز — هین ز رشک احمدی ما را مسوز
که محمد گفت بر دست صبا — از یمن می‌آیدم بوی خدا

"İçini arıt da Muhammed'in Yemen ülkesinde Rahman kokusunu aldığı gibi sende benim sevgilimin ebedîlik kokusunu bul!

Onun bir küçük çocuğu kaybolmuş... Adı Muhammed'miş!" dedi.

Arap, Muhammed der demez derhal bütün putlar yere kapandılar, secde ettiler.

"A ihtiyar, Muhammed'i ne çeşit arayış bu? Biz onun yüzünden işten kalacak, hor hakir olacağız!

A ihtiyar, uzaklaş bizden sınama ateşini alevlendirme; Ahmed'in kıskançlığıyla bizi yakma!

Muhammet demiştir ki. Seher yelinin eliyle bana Yemen'den Allah kokusu gelmekte"

(Mesnevi, 1988: IV / 551, 954, 955, 956, 960, 1827)

3.1.2.5.Mesnevi'nin Beşinci Defterinde Hz. Peygamber'in özel isimlerinin geçtiği beyitler

3.1.2.5.1."Mustafa" isminin geçtiği beyitler

مصطفی بردش چو وا ماند از همه — هفت بز بد شیرده اندر رمه
مصطفی صبح آمد و در را گشاد — صبح آن گمراه را او راه داد
در گشاد و گشت پنهان مصطفی — تا نگردد شرمسار آن مبتلا
مصطفی می‌دید احوال شبش — لیک مانع بود فرمان ربش
از پی هیکل شتاب اندر دوید — در وثاق مصطفی و آن را بدید
چون ز حد بیرون بلرزید و طپید — مصطفی‌اش در کنار خود کشید
خواست دیوانه شدن عقلش رمید — دست عقل مصطفی بازش کشید
این سخن پایان ندارد مصطفی — عرضه کرد ایمان و پذرفت آن فتی
گشت ممن گفت او را مصطفی — که امشبان هم باش تو مهمان ما
آن یکی زاهد شنود از مصطفی — که یقین آید به جان رزق از خدا
مصطفی را هجر چون بفراختی — خویش را از کوه می‌انداختی
مصطفی ساکن شدی ز انداختن — باز هجران آوریدی تاختن
چون طمع بستی تو در انوار هو — مصطفی گوید که ذلت نفسه

"O herkesten arda kalınca Mustafa, alıp götürdü. Sürüde yedi tane süt verir keçi vardı.

Mustafa sabahleyin gelip kapıyı açtı. Sabah o yolunu sapıtmış kişiye yol gösterdi.

Mustafa , o belalara uğrayan utanmasın diye gizlendi.

Mustafa onun geceki halini görüyordu. Fakat Allah fermanı…mani olmaktaydı.

Heykelin ardına düşüp koşa koşa geldi, onu Mustafa'nın odasında gördü.

Hadden artık titreyip çarpınınca Mustafa, onu kucakladı.

Deli oluyordu aklı kaçayazdı. Mustafa'nın akıl eli onu geri çekti.

Bu söze son yoktur, Mustafa, ona iman etmesini söyledi, o da kabul etti.

İmana geldi. Mustafa ona dedi ki: Bu gece de bizim konuğumuz ol.

Bir zahit, Mustafa'dan "Herkesin rızkı Tanrıdan gelir" sözünü duymuştu.

Mustafa'yı ayrılık derdi kapladı, daraldı mı, kendisini dağdan atmaya kalkardı.

Mustafa yatışır, kendini atmaktan vazgeçerdi. Sonra yine ayrılık derdi gelip çattı mı,

(tekrar atmak isterdi).

Fakat tamahı bağladın mı Tanrı nurlarına dalarsın. Mustafa, bunun için "Tamaha düşenin nefsi alçalır" demiştir"

(Mesnevi, 1988: V / 76, 97, 98, 103, 121, 132, 169, 261, 263, 2401, 3535, 3537, 3631)

3.1.2.5.2."Ahmed" isminin geçtiği beyitler

احمد چون کوه لغزید از نظر	در میان راه بی‌گل بی‌مطر
این جهان و آن جهان با او بود	وین حدیث احمد خوش‌خو بود
تا احب الله آیی در حساب	کز درخت احمدی با اوست سیب
صدق احمد بر جمال ماه زد	بلک بر خورشید رخشان راه زد
با چنان انکار کوته کن سخن	احمدا کم گوی با گبر کهن

"Dağ gibi Ahmet bile yolda çamur ve yağmur yokken nazara uğradı da ayağı titremeye başladı.

Bu alemde de onunladır, o alemde de. Bu, huyları güzel Ahmet'in hadisidir.

Böyle yap da “Tanrı için sever” lerden sayıl. Çünkü Ahmet’in ağacında biten elma ondadır.

Ahmed’in doğruluğu ayın yüzüne tesir etti. Hatta parlak güneşin bile yolunu vurdu.

Böyle bir inkâra karşı sözü kısa kes. Ey Ahmet, eski kâfirle az konuş!”

(Mesnevi, 1988: V / 500, 746, 1236, 2776, 3941)

3.1.2.5.3.“Muhammed” isminin geçtiği beyitler

چون فناش از فقر پیرایه شود — او محمدوار بی‌سایه شود
هر کرا دیدی ز کوثر سرخرو — او محمدخوست با او گیر خو
هست ترکیب محمد لحم و پوست — گرچه در ترکیب هر تن جنس اوست
با محمد بود عشق پاک جفت — بهر عشق او را خدا لولاک گفت
یک ستاره در محمد رخ نمود — تا فنا شد گوهر گبر و جهود

“Bir adam yokluğa erişir, kendisine yokluğu ziynet edinirse, o adamın, Muhammet gibi gölgesi olmaz.

Kimi, kevserden benzi kızarmış görürsen onun la düş kalk, onun huyuyla huylan. Çünkü o, Muhammed huyuyla huylanmıştır.

Muhammet de etten deriden meydana gelmiştir, bu hususta her beden, onun cinsindendir.

Pak, aşk, Muhammed’le eşti. Tanrı aşk yüzünde ona “Sen olmasaydın...” dedi.

Muhammed’in yüzünde bir yıldızdır parladı,kafirlerin,çıfıtların gevherleri yok oldu”

(Mesnevi, 1988: V / 672, 1235, 1323, 2737, 3397)

3.1.2.6.Mesnevi'nin Altıncı Defterinde Hz. Peygamber'in özel isimlerinin geçtiği beyitler

3.1.2.6.1."Mustafa" isminin geçtiği beyitler

مصطفی زین گفت کای اسرارجو — مرده را خواهی که بینی زنده تو
از سوی معراج آمد مصطفی — بر بلالش حبذا لی حبذا
بعد از آن صدیق پیش مصطفی — گفت حال آن بلال با وفا
مستمع چون یافت همچون مصطفی — هر سر مویش زبانی شد جدا
مصطفی گفتش که اکنون چاره چیست — گفت این بنده مر او را مشتریست
مصطفی گفتش کای اقبال‌جو — اندرین من می‌شوم انباز تو
چون بدید آن خسته روی مصطفی — خر مغشیا فتاد او بر قفا
مصطفی‌اش در کنار خود کشید — کس چه داند بخششی کو را رسید
از قضا رنجور و ناخوش شد هلال — مصطفی را وحی شد غماز حال
مصطفی بهر هلال با شرف — رفت از بهر عیادت آن طرف
این ترا باور نیاید مصطفی — چون ز مسکینان همی‌جوید دعا
آنچنان که از صقل نور مصطفی — صد هزاران نوع ظلمت شد ضیا
همچنان تا دور و طور مصطفی — با ابوجهل آن سپهدار جفا
که اکابر را مقدم داشتن — آمدست از مصطفی اندر سنن
پس مسلمان گفت ای یاران من — پیشم آمد مصطفی سلطان من
هادی راهست یار اندر قدوم — مصطفی زین گفت اصحابی نجوم
زین سبب درخواست از حق مصطفی — زشت را هم زشت و حق را حق‌نما
تا بگفته مصطفی شاه نجاح — السماح یا اولی النعمی رباح
مصطفی کرد این وصیت با بنون — اطعموا الاذناب مما تاکلون
مصطفی بین که چو صبرش شد براق — بر کشانیدش به بالای طباق

"Mustafa, bunun için ey sırları arayan, diri olan bir ölü görmek istersen dedi...

Mustafa, Miraçtan geldi, Bilâl'ine ne mutlu ne mutlu!

Sıddıyk bunun üzerine Mustafa'nın yanına gelip vefalı Bilâl'in halini anlattı.

Mustafa gibi bir dinleyici duyunca her kılı, ayrı bir dil oldu.

Mustafa dedi ki: Peki, ne çaresi var şimdi? Ebubekir ben ona müşteriyim dedi...

Mustafa dedi ki: Ey devlet arayan, bu hususta ben de sana ortağım.

Zayıf, hasta bir haldeydi. Mustafa'nın yüzünü görünce sırt üstü düşüp bayıldı.

Mustafa onu kucakladı. Ona ne bağışladı, ne ihsanlarda bulundu kim bilir?

Hilâl kazara hastalandı, zayıflamaya, erimeye başladı. Mustafa, vahiyle onun halini anladı.

Mustafa kadri yüce Hilâl'i görmek, ona geçmiş olsun deyip hatırını sormak için o tarafa doğru yola çıktı.

Buna inanmıyorsan neden Mustafa yoksullardan dua ister durur du ya?

Nitekim Mustafa'nın nurunun cilâsı ile yüz binlerce çeşit karanlık ışık kesildi.

Mustafa'nın devrine, onun zuhuruna kadar bu böyle gitti. O zuhur edince Ebucehil'le o cefa askerinin başbuğuyla savaştı.

Yaşlılara hürmet Mustafa'nın sünnetlerindendir çünkü.

Müslüman, bunu üzerine dedi ki: Dostlar, sultanım Mustafa zuhur etti.

Dost kudümiyle âdeta yol kılavuzudur. Mustafa, bunun için, "Sahabem yıldıza benzer" demiştir.

Mustafa, Tanrı'dan çirkini çirkin, hakkı hak olarak göstermesini diledi.

Bunun içindir ki o kurtuluş padişahı Mustafa, " Ey nimet sahipleri, cömertlik kazançtır, kârdır" demiştir.

Mustafa, evladı olan ümmetine " Elinizin altındakilere yediğiniz şeyden yedirin" diye vasiyette bulundu.

Mustafa'ya bak, sabrı Burak edindi de bu Burak, onu göklere çekti, çıkardı"

(Mesnevi, 1988: VI / 742, 951, 953, 985, 986, 989, 1061, 1063, 1150, 1155, 1632, 1861, 2165, 2460, 2486, 2643, 3513, 3572, 3975, 3979)

3.1.2.6.2.“Ahmed” isminin geçtiği beyitler

ختمهایی که انبیا بگذاشتند — آن بدین احمدی برداشتند

مرغ گفتش خواجه در خلوت مه‌ایست — دین احمد را ترهب نیک نیست

در میان امت مرحوم باش — سنت احمد مهل محکوم باشد

چون جمال احمدی در هر دو کون — کی بدست ای فر یزدانیش عون

زاده‌ی ثانیست احمد در جهان — صد قیامت بود او اندر عیان

زان سبب قل گفته‌ی دریا بود — هرچه نطق احمدی گویا بود

پیش تو آن سنگ‌ریزه ساکتست — پیش احمد او فصیح و قانتست

پیش تو استون مسجد مرده‌ایست — پیش احمد عاشقی دل برده‌ایست

که چرا تو یاد احمد می‌کنی — بنده‌ی بد منکر دین منی

گوید احمد گر یقینش افزون بدی — خود هوایش مرکب و مامون بدی

آن ز پایان‌دید احمد بود کو — دید دوزخ را همین‌جا مو به مو

همچو احمد که برد بو از یمن — زان نصیبی یافت این بینی من

همچو احمد که کمند انداخت جانش — تا کمندش برد سوی آسمانش

“Peygamberlerden kalan mühürleri, Ahmed’in dini hürmetine kaldırdılar.

Kuş dedi ki: Azizim, halvette oturma. Ahmed’in dininde rahiplik iyi değildir.

Acınmış, Allah rahmetine erişmiş ümmetin arasında ol. Ahmed’in sünnetini bırakma, ona mahkûm et kendini.

İki âlemde de Ahmed’in güzelliği gibi güzellik mi var? Allah nuru, ona yardım etmede.

Ahmet bu dünyaya ikinci defa doğmuştu. O, apaçık yüzlerce kıyametti.

Onun için “Söyle” sözü, denizin sözüdür. Ahmed, neyi söylerse hakikatte o söz hakikat denizinindir.

Senin önünde o kırık taşlar susarlar. Fakat Ahmed’in önünde fasih bir hale gelir, hamdü senada bulunurlar.

Senin önünde mescidin sütunu ölüdür, fakat Ahmed'e karşı gönlünü aldırmış bir âşıktır.

Efendisi, neden Ahmed'i anmaktasın diyordu... Sen, kötü bir kulsun, benim dinimi inkâr ediyorsun.

Ahmed dedi ki: Eğer yakıyni fazla olsaydı hava ona binek olurdu.

Ahmed'in gözü de onu görmüş, cehennemi buradayken kıldan kıla seyretmişti.

Ahmet gibi hani. O da Yemen'den koku alırdı ya. Benim de şu burnum, o nasibe erişmiştir işte.

Ahmet gibi... Onun canı da bir kement attı, kemendi ta göğe ulaştı"

(Mesnevi, 1988: VI / 165, 478, 483, 676, 751, 815, 858, 859, 889, 1187, 1358, 2831, 2834)

3.1.2.6.3."Muhammed" isminin geçtiği beyitler

هست اشارات محمدالمراد — کل گشاد اندر گشاد اندر گشاد
پس محمد صد قیامت بود نقد — زانک حل شد در فنای حل و عقد
فاش کرد اسپرد تن را در بلا — کای محمد ای عدو توبه‌ها
زان محمد شافع هر داغ بود — که ز جز شه چشم او مازاغ بود
زین سبب فرمود حق صلوا علیه — که محمد بود محتال الیه
تا که ما ینطق محمد عن هوی — ان هو الا بوحی احتوی

"Hâsılı mühürleri kaldırma ve kapıları açmada Muhammed'in işaretleri, tamamiyle açıklık içinde açıklıktır, açılık içinde açıklıktır,açıklık içinde açıklık.

Muhammed'de elde bulunan, görünüp duran yüzlerce kıyametti. Çünkü o, her hakikati,her sırrı çözüp bağlama yokluğunda hâl olmuş, hakiki varlığa ulaşmıştı.

İnanışını açığa vurdu, bedenini belâya attı, ey Muhammed dedi, ey tövbelere düşman!

“Gözü Tanrı’dan başka bir şeye kaymadı” da onun için Muhammed, her derdin şefaatçisi oldu.

Tanrı işte bu yüzden “ Muhammed’e salavat getirin” dedi. Çünkü Muhammed, inananların dönüp başvurdukları zattır.

Oku da Muhammed’in, heva ve hevesinden konuşmadığını, onun her sözünün, ancak vahiy olduğunu anla”

(Mesnevi, 1988: VI. / 174, 750, 899, 2861, 3258, 4670)

3.2.MESNEVİDE SON PEYGAMBER’E ATFEDİLEN SIFATLAR VE KENDİSİNE YAPILAN HİTAPLAR

Mesnevi’de Son Peygamber Muhammed Mustafa’ya atfedilen birçok sıfatlara ve kendisine yapılan pek çok hitaplara da rastlanmaktadır. Bu yolla Mevlana’nın Hz.Peygamberin hangi yönlerini öne çıkardığı da görülecektir.

Mesnevi’de “Bakkal ve dudu” hikâyesinde dünya hissi ile din hissinin mukayesesinin yapıldığı bölümde:

صحت این حس بجویید از طبیب　　صحت آن حس بخواهید از حبیب

“Bu hissin sağlığını hekimden isteyiniz, o hissin sağlığını Habib’den (Hz. Muhammed’den)” (Mesnevî, 1988: I/304), sözleriyle de Hz. Peygamber’in “Habibullah-Allah’ın sevgilisi” sıfatını da yine ilk bölümlerde görmeye başlıyoruz.

“Bakkal ve dudu” hikayesinin sonunda ise kaliteli insanla, aşağılık insan mukayesesi; Hz. Peygamber ile ‘yalancı peygamber’ lakaplı Ebu Museylim arasında yapılır. Buradaki vasıflandırmada Ebu Müseylim (Müseyleme) (كذاب) “yalancı” sıfatıyla anılırken, Hz. Muhammed (SAV)’in (اولو الالباب) “akıllar sahibi” olarak anıldığı ve anlatıldığı hikayenin orijinal beyitleri de Mesnevi’de şöyle yer alır:

کار مردان روشنی و گرمی است　　کار دونان حیله و بی‌شرمی است
شیر پشمین از برای کد کنند　　بو مسیلم را لقب احمد کنند
بو مسیلم را لقب کذاب ماند　　مر محمد را اولو الالباب ماند

“Erlerin huyu açıklık ve sıcaklıktır. Aşağılıkların işi hile ve utanmazlıktır

Dilenmek için yünden aslan yaparlar. (yol aslanlarının şekline bürünür, onlar gibi

görünürler), Ebu Museylim’e Ahmet lâkabı verirler.

Ebu Müseylim’in lâkabı yalancı olarak kaldı, Muhammed’e de akıllar sahibi dendi”

(Mesnevi, 1988: I/320-322)

Son Peygamberin incilde anıldığı vasıfların anlatıldığı bölümde Mevlana, Hz. Peygamberi tanımlarken;

بود در انجیل نام مصطفی آن سر پیغمبران بحر صفا

“İncil’de Mustafa’nın, o Peygamberler başının, o sefa denizinin adı vardı”, (Mesnevi, 1988: I/727) beytinde (سر پیغمبران) “Peygamberler başı” ve (بحر صفا) “sefa denizi” sıfatlarını kullandığı görülür.

Yine Hz. Peygamber’e eşi Hz. Aişe tarafından;

گفت صدیقه که ای زبده‌ی وجود حکمت باران امروزین چه بود

“Ey şu varlığın hulasası, vücudun zübdesi! Bu günkü yağmurun hikmeti neydi” (Mesnevî, 1988: I/2060) sorusu yöneltilirken de Hz. Peygamber’e Hz. Aişe’nin“ Ey şu varlığın hulasası (özü)’’ şeklinde de hitapta bulunulduğu dikkatlerden kaçmaz.

Ayrıca insanların Son Peygamber’e teveccüh ve bir konuda taaccüplerini dile getirdikleri bir hitaplarında; (ای صدر الوری) “Ey halkın ulusu” (Mesnevi, 1988: I/2369) hitabını kullandıkları görülür. Aslında halkın hayretle karşıladığı bu hadise Hz. Peygamber’i çok seven Hz. Ebubekir’in Peygamberimizi öven sözlerine de; Hz. Peygamber’i hiç sevmeyip nefret eden Ebucehil’in hakaret içeren sözlerine de “doğru söyledin” şeklinde karşılık vermesidir. Mevlana bu durumun gerekçesini ve iki zıt kişinin Muhammed Mustafa (SAV)’yı nasıl vasıflandırdıklarını şu şekilde ifade eder:

دید احمد را ابو جهل و بگفت | زشت نقشی کز بنی هاشم شگفت
گفت احمد مر و را که راستی | راست گفتی گر چه کار افزاستی
دید صدیقش بگفت ای آفتاب | نی ز شرقی نی ز غربی خوش بتاب
گفت احمد راست گفتی ای عزیز | ای رهیده تو ز دنیای نه چیز
حاضران گفتند ای صدر الوری | راست گو گفتی دو ضد گو را چرا
گفت من آیینه‌ام مصقول دست | ترک و هندو در من آن بیند که هست

“Ebucehil, Ahmed’i görüp “Beni Hâşim’den çirkin bir çehre zuhur etti” dedi.

Ahmet ona dedi ki: “ Haddini tecavüz ettinse de doğru söyledin.”

Sıddîk görüp “Ey güneş! Ne doğudasın, ne batıdan. Lâtif bir surette parla, âlemi nurlandır” dedi.

Ahmet dedi ki: “Ey aziz, ey değersiz dünyadan kurtulan! Doğru söyledin.”

Orada bulunanlar “ Ey halkın ulusu, ikisi birbirine zıt söz söyledi, sen ikisine de doğru söyledin, dedin... “Neden?” diye sordular.

Peygamber “Ben Tanrı eliyle cilâlanmış bir aynayım. Türk, Hintli nasılsalar, bende o sûreti görürler” dedi. (Mesnevi, 1988: I/2365-2370).

Hz. Peygamber’in bir hasta sahabisini ziyaretinin anlatıldığı bölümde ise Hz. Muhammed (SAV), “Mustafa’nın nur bağışlayan huzuru” (از حضور نور بخش مصطفا); “Her yanı aydınlatan Peygamber” (پیغمبر روشن‌کده); “Hakla bâtıl arasını ayırt eden aydınlık” (روشنی که فرق حق و باطل است) sıfatlarıyla da anılmıştır (Mesnevî, 1988: II/2460-2462).

Yine aynı sahabi tarafından Peygamber Efendimize, “Ey kutlu, ey kokusu güzel mübarek” (ای خجسته وی مبارک بوی تو) şeklinde hitap edilmiş ve Hz.Peygamber, ‘ Kutlu ve kokusu güzel mübarek’ tarzındaki sözlerle vasıflandırılmıştır (Mesnevî, 1988: II/2479).

Mevlâna’nın Mesnevî’sinde, münafıklar tarafından yaptırılan Mescid-i Dırar’la ilgili kısımların anlatıldığı bölümde ise, Hz. Peygamber’in, “Ey cemali, geceleri aydınlatan güneş”

(ای جمالت آفتاب جان فروز) (Mesnevî, 1988: II/2838) hitabına muhatap kılındığı; ayrıca “O merhametli, şefkatli Peygamber” (آن رسول مهربان رحم کیش) (Mesnevî, 1988: II/2849); “O lûtuf

sahibi Peygamber…O zarif kimse” (آن لطیف * آن ظریف) (Mesnevî, 1988: II/2852) sıfatlarıyla da vasıflandırıldığı görülür.

Mesnevî’de Hz. Peygamber’e atfedilen sıfat isimlerden biri de “Aziz” dir. Susuz kalan bir kafilede, siyah bir kölenin kırbasından bütün kafilenin su içtikleri halde suyun tükenmemesi mucizesinin anlatıldığı bölümde; “Zenciyi, Azizin (Peygamber’in) yanına getirdikleri zaman Peygamber, “Su için, mataralarınızı, kırbalarınızı da doldurun”

چون کشیدندش به پیش آن عزیز　　گفت نوشید آب و بردارید نیز

ifadelerinin yer aldığı beyitte Hz.Peygamber’in “Aziz” sıfatıyla anılan vasfına yer verildiği görülür (Mesnevî, 1988: III/3145).

Arıca Peygamberimizin yine, “ay yüzlü, şeker huylu” (ماەروی قندخو) (Mesnevî, 1988: III/3141) olarak vasıflandırıldığı da ilgili beyitlerde görülür.

Yine aynı hikâyede susuzluktan kurtulup rahatlayan kafilenin, Peygamberimize hitaben sarfettiği; “Evet… kafile halkı Peygamberin mucizesine hayran oldu… “Ya Muhammed, Ey deniz huylu Peygamber, bu ne?”

قافله حیران شد اندر کار او　　یا محمد چیست این ای بحر خو

sözleriyle de Peygamberimizi methi sena ettiği bu beyitte, Hz. Peygamberin “deniz huylu” olarak vasıflandırıldığı görülür (Mesnevî, 1988: III/3161).

Hz. Peygamber’e yapılan hitaplardan iki tanesi de Hz.Ebubekir tarafından dile getirilmiştir. Bunlardan bir tanesi Hz. Ebubekir’in bir köleyi, yani Bilal-i Habeşi’yi özgürlüğüne kavuşturma mücadelesi esnasında gündeme gelir. Karşılıklı konuşmanın sergilendiği bölümlerden birinin sonunda Hz. Ebubekir, Peygamberimize, “Ey Allah seçilmişi…”, şeklindeki hitabı da Mesnevi’nin şu beyitlerinde görülür:

گفت ای صدیق آخر گفتمت　　که مرا انباز کن در مکرمت
گفت ما دو بندگان کوی تو　　کردمش آزاد من بر روی تو
تو مرا می‌دار بنده و یار غار　　هیچ آزادی نخواهم زینهار
که مرا از بندگیت آزادیست　　بی‌تو بر من محنت و بیدادیست

ای جهان را زنده کرده ز اصطفا　　خاص کرده عام را خاصه مرا

“Peygamber dedi ki: Ey Sıddık, sana demedim mi ki bu ihsanda beni de ortak et.

Ebubekir, biz dedi, ikimiz de senin kullarınız. Ben, onu senin rızan için azat ettim.

Sen beni kul et, bana dostum de, de senden hiç azatlık istemem.

Benim azatlığım sana kul olmamdır. Sensiz olursam mihnetlere, azaplara uğrarım.

“Ey Allah seçilmişi, bu seçilişinle dünyayı dirilttin. Halkın geri kalanlarını ileri götürdün, hele beni yok mu?” (Mesnevî, 1988: VI/1075-1079).

İkinci bir hitap da diğer bir bölümde yine Hz. Ebubekir’in, Peygamber Efendimize “Ey şehirlerin ruhu…”, ifadesiyle seslendiği de, şu beyitlerde görülür:

چون ترا دیدم خود ای روح البلاد　　مهر این خورشید از چشمم فتاد
گشت عالی‌همت از نو چشم من　　جز به خواری نگردد اندر چمن
نور جستم خود بدیدم نور نور　　حور جستم خود بدیدم رشک حور

“Ey şehirlerin ruhu, seni görünce bu güneşin sevgisi, harareti, gözümden düştü”

Gözüm senin yüzünden yüce bir himmet sahibi oldu, artık çayırlığa, çimenliğe hor bakıyor, onları hoş görmüyor.

Nur aradım, kendimi nurun nuru olarak gördüm. Huri aradım, kendimi hurilerin bile kıskandıkları derecede güzel buldum.” (Mesnevî, 1988: VI / 1085-1087)

Hz. Peygamber’in orduya genç bir kumandan tayin etmesi ve buna yapılan itirazın anlatıldığı kısımda, sabır timsali oluşu vurgulandıktan sonra, huy güzelliğine de işaret etmek üzere Mevlâna’nın;

در حضور مصطفای قندخو　　چون ز حد برد آن عرب از گفت و گو

“Şeker huylu Mustafa’nın huzurunda o Arap, sözü haddinden aşırınca” (Mesnevî, 1988: IV.2081) beytinde, Peygamberimiz için “şeker huylu Mustafa” (مصطفای قندخو) sıfatını kullandığını görmekteyiz.

Son olarak Miraç Mucizesinin anlatıldığı bölümde Vahiy Meleği Cebrail, Hz. Peygamber’e hitabında;

“A benim güzel nurlu arkadaşım, bir kanat çırpıp buradan ileriye geçsem kolum kanadım yanar!

گفت بیرون زین حد ای خوش‌فر من　　گر زنم پری بسوزد پر من

(Mesnevî, 1988: IV/3804) beytinde (بیرون زین حد ای خوش‌فر من) “A benim güzel nurlu arkadaşım” vasfıyla Hz. Peygamber’e seslenmiş olduğu görülmektedir.

Mesnevî’de çeşitli yönleriyle anlatımı yapılan Mustafa Peygamber’in bir sıfatı da, “Alemlere Rahmet olması” şeklinde ifade edilen yönüdür. Müslüman olmayan bir gurup içinde bulunup, iri cüssesi ve obur yapısıyla öne çıkan bir şahsın dile getirildiği hikâyede, söz konusu şahsın, Hz. Peygamber’e konukluğu esnasında hane halkına verdiği onca zahmet ve çileye rağmen, Peygamberimizin hoşgörüsünü öne çıkaran Mevlâna;

بس عداوتها که آن یاری بود　　بس خرابیها که معماری بود

جامه خواب پر حدث را یک فضول　　قاصدا آورد در پیش رسول

که چنین کردست مهمانت ببین　　خنده‌ای زد رحمة للعالمین

که بیار آن مطهره اینجا به پیش　　تا بشویم جمله را با دست خویش

“Nice düşmanlıklar vardır ki dostluğa çıkar. Nice yıkılmalar vardır ki yapılmaya döner.

Bir herzevekil, o pis yatağı, inadına Peygamberin yanına getirdi.

Ve gör hele, konuğun bu işi işlemiş dedi. Alemlere rahmet olan Mustafa, bir güldü.

Getir o ibriği dedi, hepsini kendi elimle yıkayayım dedi” (Mesnevî, 1988: V/106-109), sözleri ile birlikte, Mevlana’nın, Peygamberimizi “Alemlere rahmet olan” (رحمةللعالمین) şeklinde vasıflandırarak, Hz. Peygamber’i hoşgörünün merkezine aldığı görülmektedir.

Aynı hikayede, kirlettiği yatağın Peygamber Efendimiz tarafıdan temizlendiğini gören iri cüsseli misafir kişinin mahcubiyeti ile birlikte Mustafa Peygamber (SAV)'in bu davranışı karşısında Peygamberimiz için kullandığı, "Ey cihanın kıblesi" (ای قبله‌ی جهان) hitabındaki vasıflandırmada da yine Hz. Peygamberin manevi şahsına yönelik cezbedici bir sıfat olarak kullanıldığı ise;

هر زمان می‌کرد رو بر آسمان که ندارم روی ای قبله‌ی جهان

"Her an yüzünü göğe kaldırıp Ey cihanın kıblesi, yüzüm yok diye feryat ediyordu" (Mesnevî, 1988: V/131), beytinde açıkça görülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

4.MEVLANA'NIN MESNEVİ'SİNDE SON PEYGAMBER'İN BAZI ÖZELLİKLERİ İLE İLGİLİ HİKAYELER

4.1.HZ. PEYGAMBER'İN CEBRAİL İLE İLK KARŞILAŞMALARI

Peygamberlerin birçoğu Yüce Yaratıcıdan vahiy alırken, vahiy meleği Cebrail ile manevi temasa geçerler. Hz. Peygamber de, ilk defa vahye (Allah'ın ayetlerine) muhatap olduğunda, Cebrail ile görüşmüştür. Temel Hadis Kaynaklarında, "Vahyin Başlaması bölümünde", Peygamberimizin, Cebrail'i ilk defa gördüğündeki etkilenişi ve karşılıklı diyaloğu geniş olarak şöyle anlatılır: "Hz. Peygamber bir gün Hira mağarasındayken ona hak (vahiy) geldi. Melek (Cebrail) geldi ve (Peygambere) oku dedi. O, ben okuma bilmem dedi. (Allah Resûlü yaşadıklarını şöyle anlattı): (Melek) Beni tutup gücüm tükeninceye kadar sıktı. Sonra bırakıp tekrar 'oku' dedi. 'Ben okuma bilmem' dedim. İkinci defa tutup gücüm tükeninceye kadar sıktı. Bırakıp tekrar 'oku' dedi. 'Ben okuma bilmem' diye cevap verdim. Üçüncü defa tutup gücüm tükeninceye kadar sıktı ve bırakıp şöyle dedi: "Yaratan Rabbinin adıyla oku! O insanı bir alaktan (embriyodan) yarattı. Oku! senin Rabbin en Kerim olandır. O, kalemle yazmayı öğretendir. İnsana bilmediğini öğretendir" (Kur'an, 2011: 96/1-5). Bunun üzerine Resûlüllah (kendisine vahyolunan) bu ayetlerle (korkudan) yüreği titreyerek döndü ve (hanımı) Hatice bnt. Huveylid'in yanına girerek 'üzerimi örtünüz, üzerimi örtünüz' dedi. Onun üzerini örttüler. Nihayet korkusu geçti." (Hadislerle İslam, 2013: I/390-391).

Peygamberlik görevinin ilk başlangıcında yaşanan bu olay hadis kaynaklarında yukardaki şekilde anlatılırken, Mevlâna'nın Mesnevîsinde farklı bir üslup ve diyalog tarzıyla şöyle sunulur:

مصطفی می‌گفت پیش جبرئیل — که چنانک صورت تست ای خلیل

مر مرا بنما تو محسوس آشکار — تا ببینم مر ترا نظاره‌وار

گفت نتوانی و طاقت نبودت — حس ضعیفست و تنک سخت آیدت

گفت بنما تا ببیند این جسد — تا چد حد حس نازکست و بی‌مدد

"Mustafa Cebrail'e "Ey dost, suretin nasıl...

Apâşikar olarak bana öyle görün de seni göreyim, sana bakayım “ dedi.

Cebrail dedi ki: “Takatın yoktur göremezsin... duygu zayıftır, pek yufkadır!”

Peygamber “Görün bakayım da bu beden, duygunun ne derece zayıf ve kuvvetsiz olduğunu anlasın” dedi” (Mesnevî, 1988: IV/3755-3758)

Peygamber’in, kendisini görmek istediği Cebrail’in bunun mümkün olmadığını Peygamber’e söylemesi; Peygamber’in de zaten bedenin duygusal yönden buna dayanamayacağını görmesi ve anlaması için bu istekte bulunduğundan bahsedişiyle diyalog başlar.

Bu görme talebinin devamındaki gelişme ise şöyle anlatılır:

چونک کرد الحاح بنمود اندکی — هیبتی که که شود زومند کی

شهپری بگرفته شرق و غرب را — از مهابت گشت بیهش مصطفی

چون ز بیم و ترس بیهوشش بدید — جبرئیل آمد در آغوشش کشید

آن مهابت قسمت بیگانگان — وین تجمش دوستان را رایگان

“Peygamber, Cebrail’in asli suretiyle görünmesine ısrar edince Cebrail, birazcık göründü... fakat öyle heybetliydi ki dağ bile görse paramparça olurdu.

Bir kanadı doğuydu, batıyı kaplayıverdi... Mustafa, görünce heybetinden kendinden geçti.

Cebrail, Mustafa’yı korkusundan baygın bir halde görünce kucakladı, bağrına bastı.

O heybet, yabancıların nasibi... bu lûtufsa dostların kısmeti!” (Mesnevî, 1988: V/3768-3771).

Bu görüşmenin devamında Peygamber’in etkilenmesini köpük gibi yüzeysel ve zahiri bir etkilenme olarak tarif eden Mevlâna, Mi’raç Mucizesinin yaşandığı geceye işaret ederek, Peygamber’in yüceltildiği makam karşısında, asıl etkilenmenin, “o makama çıkmak istersem yanarım”, ifadesiyle Cebrail’in tarafında yaşandığını da şu beyitlerinde ortaya koyar:

کف احمد زان نظر مخدوش گشت — بحر او از مهر کف پرجوش گشت

مه همه کفست معطی نورپاش — ماه را گر کف نباشد گو مباش

احمد ار بگشاید آن پر جلیل — تا ابد بیهوش ماند جبرئیل

چون گذشت احمد ز سدره و مرصدش — وز مقام جبرئیل و از حدش

گفت او را هین بپر اندر پیم | گفت رو رو من حریف تو نیم
باز گفت او را بیا ای پردەسوز | من باوج خود نرفتستم هنوز
گفت بیرون زین حد ای خوش‌فر من | گر زنم پری بسوزد پر من
حیرت اندر حیرت آمد این قصص | بیهشی خاصگان اندر اخص

"Cebrail'e baktı da Hazreti Ahmet'in ancak köpüğü yaralandı... denizi köpük sevgisiyle coştu, köpürdü.

Ay, baştan başa eldir, avuçtur, vericidir, nurlar saçar. Ayın eli, avucu yoksa ne zararı var ki? Varsın olmasın!

Hazreti Ahmet eğer o ulu ve yüce kanadını açarsa Cebrail, ebedi olarak kendisinden geçip gider.

Ahmet, Sidre'den ve Cebrail'in gözetme yerinden, makamından sınırından geçince, Cebrail'e "Hadi ardımca uç" dedi. Cebrail dedi ki: "Yürü, yürü ben senin eşin, eşitin değilim!"

Hazreti Ahmet tekrar "Ey perdeleri yakan, gel... ben daha kendi yüce makamıma gitmedim ki" dedi.

Cebrail dedi ki: "A benim güzel nurlu arkadaşım, bir kanat çırpıp buradan ileriye geçsem kolum kanadım yanar!"

Bu hikâyeler hayret içinde hayrettir... Allah hasları, daha has olanların ahvalini görünce kendilerinden geçerler" (Mesnevî, 1988: IV/3798-3805).

Hz.Peygamber'in, Peygamberlik görevini kendisine tebliğ etmek ve Kur'an'ın ilk ayetlerini kendisine okuyup öğretmek üzere gelen vahiy meleği Cebrail karşısındaki etkilenişi, Peygamberimizin konumu ile ilgili Mevlana'nın birinci tespitidir. Mustafa Peygamber'in Miraç Gecesi Yüce Allah'ın manevi huzuruna çıkmak üzere bütün makamları geçtiği halde, Cebrail'in Sidre'den ileriye gidemediği ve giderse yanacağı ifade edilerek Hz.Peygamber'in Allah katındaki değerine yaptığı vurgu da Mevlana'nın bu konudaki asıl ve nihai tespiti olmuştur.

4.2.HZ. PEYGAMBER'İN MUCİZELERİ

Mevlâna'nın Mesnevîdeki Hz. Peygamber'in mucizelerini tasvire başlamazdan önce "Mucize" kavramına kısaca değinmekte fayda vardır. Sözlükte "aciz bırakan, güçsüz kılan, harika olay" anlamlarına gelen mucize, ıstılahta, insanların benzerini meydana getirmekten aciz kalacakları ve adeta meydan okuma şeklinde, peygamberden âdetin hilafına ve tabiat kanunlarının aksine olarak zuhur eden harikulade olaylara denir. Asıl maksadı, peygamberin nübüvvet davasını ispat ve doğrulamaktır. Mucize gerçekte Allah'ın fiilidir, "peygamber mucizesi" denilmesi mecazidir (Dini Kavramlar Sözlüğü, 2007: 455).

Mesnevîde birçok Peygamberin mucizelerinden bahsedilmiştir. Hz. Peygamber'in bahse konu mucizelerinin "cemadat" denilen cansız yani maddi varlıklarda gerçekleşen yönlerinin bulunması hayli dikkat çekicidir. Bu mucizelerden bir tanesinde, yıllar önce kurumuş ve direk haline gelmiş bir hurma ağacının lisan-ı hal ile Hz. Peygamber'e olan muhabbetini dile getirmesi ve inananların buna şahit olması; diğerinde ise, Peygamber'i inkar eden birinin avuçlarındaki taşların apaçık bir lisan ile "Peygamberin hak peygamber" olduğunu dile getirmeleri ve o inkarcı kişinin bu fevkalade olaya şahit kılınmış olmasıdır.

Bugün, bütün cami ve mescitlerde, Cuma günleri imamların hutbelerini okumak için çıktıkları merdivenli minberler bulunmaktadır. Medine'de yapılmış olan ilk mescitte minber yoktu. Peygamber Efendimiz mescitte Cuma günleri ayakta hutbesini okurken mihrap yanındaki bir hurma direğine dayanırdı. Hicretin 8. senesine kadar bu böyle devam etti. Müslümanlar çoğalmış ve mescitte cemaat bir hayli artmıştı. Mescitte mihrabın uzağında oturanlar Hz.Peygamber'i göremedikleri için üç basamaklı basit bir minber yapıldı. Peygamber Efendimiz, ilk defa minber üzerine çıkıp hutbesini okumaya başlayınca, evvelce, hutbe okurken dayandığı hurma direğinden bir inilti, bir feryat duyuldu. Kundaktaki bir çocuğun ağlamasına benzer sesler işitildi. Bütün mescitte bulunanlar bu iniltiyi ve feryadı duydular. Hz. Peygamber minberden aşağı indi, inleyen hurma direğinin yanına gitti. Onu okşadı, kucakladı, direk sustu (Can, 2004: I/151, 173. dipnot).

Mesnevî'de ise bu mucize şöyle tasvir edilir:

استن حنانه از هجر رسول — ناله می‌زد همچو ارباب عقول
گفت پیغمبر چه خواهی ای ستون — گفت جانم از فراقت گشت خون
مسندت من بودم از من تاختی — بر سر منبر تو مسند ساختی
گفت خواهی که ترا نخلی کنند — شرقی و غربی ز تو میوه چنند

یا در آن عالم حقت سروی کند | تا تر و تازه بمانی تا ابد
گفت آن خواهم که دایم شد بقاش | بشنو ای غافل کم از چوبی مباش
آن ستون را دفن کرد اندر زمین | تا چو مردم حشر گردد یوم دین

"Hannâne direği, Peygamberin ayrılığı yüzünden akıl sahipleri gibi ağlayıp inliyordu.

Peygamber, "Ey direk, ne istiyorsun?" dedi. O da "Canım, ayrılığından kan kesildi.

Bana dayanıyordun, şimdi beni bıraktın. Mimberin üstüne çıktın" dedi.

(Bunun üzerine Peygamber ona dedi ki: "Ey iyi ağaç, ey sırrı bahta yoldaş olan!)

Söyle ne istersin? Dilersen seni yemişlerle dolu bir hurma fidanı yapayım ki doğudakiler de, batıdakiler de senin hurmanı yesinler.

Yahut Tanrı, seni o âlemde bir servi yapsın da ebediyen terü taze kal" dedi.

Hannâne "Daim ve baki olanı isterim" dedi. Ey gafil, dinle de bir ağaçtan aşağı kalma!

Peygamber, kıyamet günü insanlar gibi dirilmesi için o ağacı yere gömdü.(Mesnevî, 1988: I.2113-2119).

İnanan bir toplum olan Peygamberimizin ashabının (arkadaşlarının) gözleri önünde gerçekleşen bu mucize, güvenilir hadis kaynaklarında etraflıca anlatılmaktadır (Sahih-i Buhari, 1992:III.14)

Bu sebeptendir ki, o inleyen direğe "Hannane direği, yani "Ağlayan direk" adı verildi. Peygamber Efendimiz, bu mucizeyi izah için "Bu direk, işitmekte olduğu zikir ve hutbeden uzak düştüğü için inledi, ağladı" diye buyurdu (Can, 2004: I.151, 173. dipnot).

Ayrıca Kuran-ı Kerim'deki "Allah'ı tespih etmeyen hiçbir şey yoktur. Fakat siz onların tespihlerini duyamaz, anlayamazsınız" (Kur'an, 2011:17/44) ayetinde de bu mucizeye dolaylı yönden işaret vardır, denilebilir.

Bir diğer mucize ise, Hz. Peygamber'in amcası ve inkarcıların da başı olan Ebu Cehil ile aynı zamanda yeğeni de olan Mustafa Peygamber arasındaki bir konuşma sırasında meydana gelmiştir. Aslında Hz. Peygamber'i kendince sınava tabi tutmak ve sonuçta da O'nu mahcup etmek isteyen kişi Ebu Cehil'in kendisiydi. Ancak Yüce Allah'ın, Ahmed

Peygamber'i mahcup ettirmediği gibi, ayrıca muzaffer de kıldığı, olayın neticesinden anlaşılmaktadır.

Mevlâna, bu mucize ile ilgili anlatımına şöyle başlar:

سنگها اندر کف بو جهل بود — گفت ای احمد بگو این چیست زود
گر رسولی چیست در مشتم نهان — چون خبر داری ز راز آسمان
گفت چون خواهی بگویم کان چهاست — یا بگویند آن که ما حقیم و راست
گفت بو جهل این دوم نادرتر است — گفت آری حق از آن قادرتر است
از میان مشت او هر پاره سنگ — در شهادت گفتن آمد بی‌درنگ
لا إله گفت و إلا الله گفت — گوهر احمد رسول الله سفت
چون شنید از سنگها بو جهل این — زد ز خشم آن سنگها را بر زمین

"Ebucehl'in elinde taş parçaları vardı. Dedi ki: "Ey Ahmed, şu avucumdaki nedir? Çabuk söyle!

Mademki göklerin sırlarına vâkıfsın, peygambersen avucumda ne saklı?"

Peygamber "Onlar nedir, ben mi söyleyeyim; yoksa onlar mı doğru olduğumuzu söylesin, bizi tasdik etsinler; hangisini istersin? Dedi.

Ebucehil "Bu ikincisi daha garip" deyince Peygamber dedi ki: "Evet, Tanrı ondan daha ilerisine de kadirdir."

Derhal Ebucehl'in avucundaki taşların her biri, şahadet getirmeye başladı.

"İbadete layık hiçbir şey yoktur, ancak Tek Tanrı'ya tapılır" dedi ve "Muhammed, Tanrı elçisidir" incisini deldi.

Ebucehil, taşlardan bu sözü işitince hiddetle taşları yere vurdu" (Mesnevî, 1988: I.2154-2160)

Mevlâna, taşların sert olmalarına karşın, Allah'ın Resulünü ikrar ve kabulde ne kadar da yumuşak ve itaatkar olduklarını; insana mahsus yumuşak bir dokudan ibaret olan insan kalbinin ise, inkarcı olduğunda taştan da, kayadan da çok daha sert bir hal alabileceğinin örnekliğini bu anlatımıyla otaya koymaya çalışmıştır.

İnsan kalbinin katılaşmasının taştan da daha fazla olabileceğinin misali, Kur'an-ı Kerim'de, Musa Peygamber'in kavmine gösterilen onca mucize (Kur'an, 2011: 2/60,73), ikram edilen onca nimetlerden sonra (Kur'an, 2011: 2/57) kalplerinin tekrar nasıl da katılaştığı, dikkat çeken ifadelerle şöyle anlatılır:

"Sonra bunun ardından kalpleriniz yine katılaştı; taş gibi, hatta daha katı oldu. Çünkü taş vardır ki, içinden ırmaklar fışkırır. Taş vardır ki yarılır da içinden sular çıkar. Taş da vardır ki, Allah korkusuyla (yerinden kopup) düşer. Allah yaptıklarınızdan hiçbir zaman habersiz değildir" (Kur'an, 2011: 2/74).

Mucize ile inkarı, hidayetle dalaleti, taş yumuşaklığı ve kalp sertliği çelişkisi üzerinden kıyaslayan Mevlana'nın, bu mucize olayla;Yüce Yaratıcı'ya itaatta cansız varlıkların ne denli hassas ve duyarlı; inkarcı kalp sahibi insanların ise- Ebucehil örneğinde olduğu gibi- hakikatlere karşı ne kadar duyarsız, duygusuz ve inatçı katı kalp sahibi olduklarına 'Şehadet getiren taşlar' örnekliği üzerinden işaret etmek suretiyle muhataplarına mesaj verip, mukayesede bulunduğu görülür.

4.3.HZ. PEYGAMBER'İN HUZURUNDA İKİ AYLIK ÇOCUĞUN KONUŞMASI

Mesnevî'nin bu hikâyesinde, aslında kâfir olan, ancak bir arayış içinde de bulunan bir kadının, iki aylık süt emer çocuğu kucağında olduğu halde, Hz. Muhammed Mustafa (SAV)'nın Peygamberliğini adeta sınamak üzere anne ve çocuğunun Peygamberimizin yanına gelişi ve aralarında geçen konuşma anlatılır. Daha kadın söze başlamadan, sözü kucağındaki bebek başlatır ve anne ile çocuk arasında şu diyalog gerçekleşir:

گفت کودک سلم الله علیک — یا رسول الله قد جنا الیک
مادرش از خشم گفتش هی خموش — کیت افکند این شهادت را بگوش
این کیت آموخت ای طفل صغیر — که زبانت گشت در طفلی جریر
گفت حق آموخت آنگه جبرئیل — در بیان با جبرئیلم من رسیل
گفت کو گفتا که بالای سرت — می‌نبینی کن به بالا منظرت
ایستاده بر سر تو جبرئیل — مر مرا گشته به صد گونه دلیل
گفت می‌بینی تو گفتا که بلی — بر سرت تابان چو بدری کاملی
می‌بیاموزد مرا وصف رسول — زان علوم می‌رهاند زین سفول

“Çocuk, Peygamber’e “Allah, sana selâm söyledi Ya Rasûllâllah, sana geldik işte “ dedi.

Anası kızgınlıkla “ Sus be, bu şahadeti kulağına kim üfürdü?

A yumurcak, bunu sana kim söyledi de böyle dilin açıldı, söyleyip duruyorsun? “ dedi.

Çocuk dedi ki: “ Evvelâ Allah, sonra da Cebrail! Ben, bu sözde Cebrail’e ahenk uyduruyorum.”

Kadın “ Nerede Cebrail? “ deyince çocuk dedi ki: “ Nah; başının üstünde. Görmüyor musun? Kafanı kaldır da bir yukarıya bak!

Cebrail, başının üstünde duruyor; bana yüz çeşit delil olmakta!”

Kadın, “ Sahi görüyor musun ?” dedi. Çocuk dedi ki: “ Evet, başının üstünde ayın on dördü gibi durmakta.

Bana Peygamber’i vasfediyor. Beni, bu suretle bu aşağılıklardan yüceltmede!” (Mesnevî, 1988: III/3222-3229).

Mevlâna’nın bu noktadaki tasviri ifadesinde Hz. Peygamber devreye girer ve hem kadının hidayetine vesile olmak; hem de çocuğun konuşması mucizesinin kaynağını da netleştirmesi için çocuğa dönerek şu soruyu yöneltir:

پس رسولش گفت ای طفل رضیع　　چیست نامت باز گو و شو مطیع

“Sonra Peygamber “Ey süt emer yavru, adın ne? Hadi bunu da söyle de sonra ananın isteğine uy, sus” (Mesnevî, 1988: III/3230).

Hz. Peygamber’in sorusuna çocuğun verdiği cevap hayli ilginçtir:

گفت نامم پیش حق عبدالعزیز　　عبد عزی پیش این یک مشت حیز
من ز عزی پاک و بیزار و بری　　حق آنک دادت این پیغامبری

‘Çocuk, “ Adım, Allah yanında Abdülâziz, fakat bu bir avuç edepsize göre Abdül Uzzâ!

Halbuki ben sana bu peygamberliği veren Allah hakkı için Uzzâ’dan usanmışım, berîyim! dedi” (Mesnevî, 1988: III/3231-3232).

Bu sözlerle çocuk, hem kendi adını Allah’a izafe ederek, Aziz olan Allah’ın kulu olduğunu söyler, hem de Putperestlik döneminde insanların isimlerinin Abdü’l-Uzza v.s gibi “putların kulu” anlamına gelen isimlendirmelerin yanlışlığına, kendi usanmışlığıyla işaret ettiği ve hatta şikayette bulunduğu görülür.

Bu mucizeyi bize nakleden Mevlâna, hikâyenin sonunda hem acı, hem de mutluluk tablosunun birlikte yaşandığı şu manzarayı dikkatlerimize sunar:

کودک دو ماهه همچون ماه بدر — درس بالغ گفته چون اصحاب صدر
پس حنوط آن دم ز جنت در رسید — تا دماغ طفل و مادر بو کشید
هر دو می‌گفتند کز خوف سقوط — جان سپردن به برین بوی حنوط

“İki aylık, çocuk, ayın on dördü gibi parlamış, başköşeye geçen bilgi sahipleri gibi yetişmiş kişilere ders veriyordu.

Bu sırada çocuğun burnuna da, anasının burnuna da cennetten kâfuru kokusu geldi.

Her ikisi de, “yaşarsak yine bu mertebeden düşer, kâfir oluruz” korkusuyla bunu söylediler ve bu kokuyu duya duya can verdiler” (Mesnevî, 1988: III/3233-3235).

Mevlâna, burada Hz. Peygamber’in manevi şahsında, çocuğun dillenmesi ve neticede annesinin de kalbinde tasdiki iman ile yaşanıp gerçekleşmiş olan bu mucizede, kadının yeni elde ettiği imanını kaybetmekten korkarak, çocuğu ile birlikte ölüme rıza göstermelerinin tasvirini, tahkiye usulüyle dikkatlere sunduğu görülür.

Mucize dolu hikâye şu mesajla bitirilir:

آن کسی را کش معرف حق بود — جامد و نامیش صد صدق زند
آنکسی را کش خدا حافظ بود — مرغ و ماهی مر ورا حارس شود

“Birisini, Allah överse ona cansızlar da yüzlerce kere doğrudur, haktır der, canlılar da!

Birisini koruyan Allah olursa ona kuş da gözcü, bekçi kesilir, balık da!” (Mesnevî, 1988: III/3236-3237).

Hz.Peygamber öncesi Cahiliye Dönemi’nin inanç yapısının da da gündeme getirildiği bu hikayede; bir taraftan Hz.İsa’nın daha beşikte iken konuması mucizesinin(Kuran,2011: 5/110) bir benzerinin Mustafa Peygamber’in huzurunda anasının kucağındaki iki aylık bir çocukta meydana gelmesi anlatılırken; bir taraftan da İslam Peygamberi’nin yaşadığı ve İslam’ı tebliğ edeceği asrın en önemli sorununun toplumda kökleşmiş Putperestlik İnancı olduğuna Mevlana tarafından vurgu yapıldığı görülmektedir.

4.4. HZ. PEYGAMBER’İN YARDIMSEVERLİĞİ

Mesnevî’de Hz. Peygamber’e atfen anlatılan hikâyelerden biri de, çok yardımsever olan Peygamberimizin çölde susuz kalmış olan bir kervana, Allah’ın kendisine verdiği mucize yardımıyla su dağıtması ve önceleri kendisine inanmayan kişilerden biri olan bir kölenin, Peygamber’in mucizesi karşısındaki hayranlığı ve hidayete ermesi hakkındadır. Olayın başlangıç safhası şöyle dile getirilir:

اندر آن وادی گروهی از عرب — خشک شد از قحط بارانشان قرب
در میان آن بیابان مانده — کاروانی مرگ خود بر خوانده
ناگهانی آن مغیث هر دو کون — مصطفی پیدا شد از ره بهر عون
دید آنجا کاروانی بس بزرگ — بر تف ریگ و ره صعب و سترگ
اشترانشان را زبان آویخته — خلق اندر ریگ هر سو ریخته

“Çölde bir Arap kervanı susuz kalmış, yağmursuzluktan kırbalarında bir damlacık olsun su kalmamıştı.

Bütün kervan, o çöl ortasında bunalmış, ölüm haline gelmişti.

Ansızın o iki dünyanın imdadına yetişen Mustafa, onların imdadına erişmek üzere yoldan çıkageldi.

Çölde, o sarp ve sonsuz yolda, o kızgın kumların üstünde bunalıp kalmış olan o kalabalık kervanı gördü.

Develerinin dilleri, ağızlarından çıkmış; adamlar, taraf taraf kumlara serilmiş kalmıştı" (Mesnevî, 1988: III/3130-3134).

Kervanın bu perişan halini gören Hz. Peygamber o kervandan birkaç kişinin ilerdeki kum tepesine doğru koşmalarını, orada bir kölenin kırbasıyla efendisine su götürdüğünü ve onu tutup getirmelerini söyler (Mesnevî, 1988: III/3135-3138).

Hakikaten kum tepesine vardıklarında siyah bir kölenin su ile dolu bir kırbayı taşıdığını görürler ve ona Peygamber'in güzel vasıflarını sayarak kendisini Peygamber'e götürmek istediklerini, çünkü Peygamber'in kendisini çağırdığını söylerler. Ancak o gitmek istemediğini, ona inanmadığını ve kendisine gelen bilgiye göre o Peygamber'in olsa olsa bir şair veya sihirbaz olduğu düşüncesiyle bu görüşmeyi istemediğini söylediyse de haline bırakmayıp köleyi Hz. Peygamber'in yanına zorla getirirler. O kölenin elinde bulunan kırbadan, Peygamber'in emriyle bütün kafile su içerler, develerine su verirler ve kırbalarını da doldururlar. Bütün bunlarla birlikte kölenin kırbasının da hala su ile dolu olduğu herkes tarafından hayretle müşahede edilir (Mesnevî, 1988: III/3140-3146).

Mevlâna'nın bu hikâyeyi anlatırken aslında görünürde her şeyin bir sebebe bağlı gözüktüğünü, kölenin kırbasının da bu sebeplerden biri olduğunu, asıl her şeyi yapanın (failin) Allah olduğunu hatırlattığı ve hatta Yüce Yaratıcı, sebepleri ortadan kaldırıp, hakikatleri olduğu gibi gösterse bile insanın yine de sebeplere bağlanmaktan kendini alamayacağını da Mesnevî'nin çeşitli beyitlerinde dile getirdiği görülür (Mesnevî, 1988: III/3150-3158).

Bu noktada susuz kalan kafilenin kana kana içtiği ve bütün mataraların dahi doldurulduğu bu mucize karşısında kafilenin yaşadığı sevinç ve coşkunluk, Hz. Peygamber'e yönelik şu hitaplarda kendini gösterir:

قافله حیران شد اندر کار او　　یا محمد چیست این ای بحر خو

کرده‌ای روپوش مشک خرد را　　غرقه کردی هم عرب هم کرد را

"Evet…kafile halkı Peygamber'in mucizesine hayran oldu… " Ya Muhammed, ey deniz huylu Peygamber, bu ne?

Küçücük bir kırbayı sebep ittihaz ettin, Arap'ı da suya gark ettin. Kürdü de!" (Mesnevî, 1988: III/3161-3162).

Su mucizesine şahit olan kafileden sonra asıl bu olağanüstü hali yani mucizeyi bizzat yaşayarak şahit olan birisi olarak siyah kölenin durumu ve şaşkınlığı da bu hikâyede anlatılır. Öyle ki, köle hakiki bir imana ulaşır, bütün perdeler ve örtüler kalkar ve gayb çeşmesine doğru yol almaya başlarken onda bir titreme meydana gelir ki tam bu sırada Hz. Peygamber onu o alemden çeker ve şöyle der:

باز بهر مصلحت بازش کشید — که به خویش آ باز رو ای مستفید
وقت حیرت نیست حیرت پیش تست — این زمان در ره در آ چالاک و چست
دستهای مصطفی بر رو نهاد — بوسه‌های عاشقانه بس بداد

"Mustafa, iş görmesi için tekrar onu o âlemden çekti de dedi ki: "Kendine gel… ey faydalanmak isteyen, yürü…

Şaşırıp kalacak zaman değil. Asıl şaşılacak şey daha ileride.

Şimdi öyle durma; davranıver bakalım, çevik bir halde yola düş!" (Mesnevî, 1988: III/3169-3171).

Sonra Peygamber mübarek eliyle kölenin yüzünü sıvazlar, onu kutlu bir hale getirir. O kölenin, yüzü bembeyaz olur; gecesi, ayın on dördü gibi aydınlanır, gündüz gibi nurlanır.

Güzellikte, bir Yusuf kesilir. Hz. Peygamber ona " Hadi şimdi git de hali anlat " der. Köle elsiz, ayaksız sarhoş bir halde gelir, elden çıkar, ayağını tanımaz olur. Kervan halkından ayrılır, suyla dolu iki kırbasını alır, yola düşer (Mesnevî, 1988: III/3172-3176).

Mevlâna tarafından yukarıdaki beyitlerde, Peygamberin öncülüğü, irşadı ve mucizesiyle, köle olan bir insanın kalben değişiminin, ruhen dönüşümünün ve hatta bedenen bile zenci iken, beyaz tenli birisi olmasının, Allah'ın kudretiyle çok kolay ve mümkün olduğunun ispatı noktasında dile getirildiği görülür.

Bu hikâyenin sonunda zenci kölenin bembeyaz olan teni karşısında adeta şok geçiren ve kendi kölesini tanımayan kölenin sahibinin içinde bulunduğu ruh halini ve idrak eksikliğini ortaya koymak bakımından çok daha önemli olan akıl nuru noksanlığına da Mevlâna tarafından işaret edildiği görülür. Şöyle ki:

Mevlana'ya göre başlangıçta melek ve akıl birlikteliğine karşılık, nefis ve şeytan birlikteliği oluşmuştur. Canı tanımakla, teni tanımak arasındaki fark işte bu ikilide farklı tezahür edecektir. Melek de, akıl da; her ikisi de Hakk'ı buldu, Adem'e yardımda bulundu ve secde etti. Nefis ve şeytan ise ezelden bir olduğundan Adem'e düşmandı, ona haset etti, onu bedenden ibaret gördü ve Adem'e secde etmedi. Melekle aklın her ikisinin gözleri Adem'i görüp nurlandı. Ancak şeytanla nefsin gözleri, Adem'i toprak olarak gördü (Mesnevî, 1988: III/3196-3199).

Mevlâna tarafından, Peygamber'e atfen anlatılan bu hikâyede, sonuç olarak akıl nuruyla bakamayanların, zahirde birçok şeyi görebileceği, ancak Hakk'ın ve hakikatlerin sırlarından uzakta kalacakları, bunu aşabilmeleri için aklın nurani bakışına ihtiyaçlarının olacağına derinden bir işarette bulunulduğu da görülür. Ayrıca Hz.Peygamber'i hikayedeki köle figürü üzerinden 'şair,sihirbaz' şeklindeki aşağılayıcı sıfatlarla suçlayan o dönem insanlarından bir kısmının, Yüce Allah'ın Muhammed Mustafa'ya yaşattığı mucizeler neticesinde yaşadıkları şaşkınlık ve bir kısmının ise Peygamberimizin rehberliğinde hidayete erişmesi bu hikayenin özünü teşkil etmektedir. Ayrıca Kur'an'da da bahsi geçen, o döneme dair Hz.Peygamber'i 'şairlik ve sihirbazlık' suçlamalarına karşı da (Kuran,2011: 37/36; 69/42) bu hikaye vesilesiyle bir kez daha dolaylı olarak o suçlamalara işaret edilmiş ve cevap verilmiştir, denilebilir.

4.5.HZ. PEYGAMBER'İN HAYATINDAKİ İBRETLİK SAHNELER

Dikkatli bir bakış açısıyla incelendiğinde, Mevlâna'nın Mesnevî'de Hz. Peygamber'le ilgili pek çok olayı gündemine aldığı; incelenmesi, ibret alınması ve hatta üzerinde derinliğine düşünülmesi için insanların dikkatine sunduğu açıkça görülür. Bu kısımda, Hz. Peygamber'in hayatından dikkat çekici bazı ibretlik sahneler örnek olarak sunulacaktır.

4.5.1.HZ. PEYGAMBER'İN ABDEST ALIRKEN TAVŞANCIL KUŞUYLA YAŞADIKLARI

Mesnevî'de Hz. Peygamber'in hayatı, çok çeşitli kesitleriyle tasvir olunur. Bu kesitlerden bir tanesinde, aslında namaz ibadetine hazırlık mahiyetindeki abdest alma konusunda Hz. Peygamber'in yaşadığı; görünüşte bir sıkıntı, gerçekte ise bir rahmet olarak kabul edilmesi gereken bir olay anlatılır. Hikâyenin başlangıcı şu şekildedir:

اندرین بودند کواز صلا | مصطفی بشنید از سوی علا
خواست آبی و وضو را تازه کرد | دست و رو را شست او زان آب سرد
هر دو پا شست و به موزه کرد رای | موزه را بربود یک موزه‌ربای
دست سوی موزه برد آن خوش‌خطاب | موزه را بربود از دستش عقاب

“Tam bu sırada Mustafa, yücelerden ezan sesini duydu.

Abdest tazelemek üzere su istedi. O soğuk suyla elini, yüzünü yıkadı.

Ayaklarını da yıkayıp pabuçlarını giymek üzereyken bir kuş gelip pabucunun bir tekini kapıverdi.

O güzel sözlü Peygamber, tam pabucu eline almışken tavşancıl pabucunu elinden kapıvermişti” (Mesnevî, 1988: III/3238-3241).

Burada insanın sürekli kullandığı bir eşyanın (bir ayakkabının) ansızın elinden alınması ve adeta çalınması hadisesi, bir kuş tarafından bile gerçekleştirilse, çok kolay kabul edilebilecek bir durum değildir. Ancak hikâyenin devamında görülecek manzara, “iyi ki bu alma-çalma hadisesi gerçekleşmiş” dedirtecek cinsten bir içeriğe sahiptir.

Mesnevî’de olayın ikinci sahnesi ise şöyle anlatılır:

موزه را اندر هوا برد او چو باد | پس نگون کرد و از آن ماری فتاد
در فتاد از موزه یک مار سیاه | زان عنایت شد عقابش نیکخواه
پس عقاب آن موزه را آورد باز | گفت هین بستان و رو سوی نماز
از ضرورت کردم این گستاخیی | من ز ادب دارم شکسته‌شاخیی

“Kuş, yel gibi havalandı, pabucu, tersine çevirdi, içinden bir yılan düştü.

Kapkara bir yılandı o… tavşancıl, bu hareketiyle Peygamber’e iyilik etmek istemiş, Allah inayetine sebep olmuştu.

Kuş, sonra pabucu getirip “Buyur, namaza git” diye Peygamber’in önüne koydu.

Âdeta “ Bu küstahlığı zoraki yaptım, yoksa benim de edep ağacından bir dalcağızım var, ben de haddimce edep erkân nedir, bilirim” diyordu (Mesnevî, 1988: III/3242-3245).

Yaşanılan bu olay üzerine, Hz. Muhammed Mustafa (SAV)’nın hissiyatı ise Mevlâna tarafından şöyle dile getirilir:

پس رسولش شکر کرد و گفت ما | این جفا دیدیم و بود این خود وفا
موزه بربودی و من درهم شدم | تو غمم بردی و من در غم شدم
گرچه هر غیبی خدا ما را نمود | دل در آن لحظه به خود مشغول بود

“Peygamber, şükretti de dedi ki: "Biz, bunu cefa sanıyorduk, halbuki vefanın ta kendisiymiş!

Pabucumu kaptın, aklım karıştı, canım sıkıldı, sen beni gamdan kurtarıyormuşsun, bense gama düşmüştüm!

Allah, bize bütün gaybları gösterdi ama o sırada gönlüm, kendimle meşguldü!” (Mesnevî, 1988: III/3247-3249).

Kuş ise, görüp engellediği bu tehlikeyi, kendi maharetiyle değil, yine Peygamber’in bilgisinin aksetmesi yani yansıması sayesinde başardığını, açık bir dille şöyle ifade eder:

گفت دور از تو که غفلت در تو رست | دیدنم آن غیب را هم عکس تست
مار در موزه ببینم بر هوا | نیست از من عکس تست ای مصطفی

“Tavşancıl (kuşu), “Sen, gafil olmazsın, bu, senden uzak. Ey Mustafa, benim gaybı görmem de sendeki bilginin aksinden!

Havadayken pabucun içindeki yılanı görmem, kendimden değil, senden aksetti bu bana” dedi (Mesnevî, 1988: III/3250-3251).

Hikâyenin sonunda, Mevlâna’nın, alınması gereken ibretleri sıralarken, başa gelen kötülükler karşısında ye’se düşülmemesini, o halde bile hüsn-ü zanda bulunulmasını; gül gibi, birer birer yaprakları koparılsa da, gülmeyi bırakmamak gerektiğini; Allah’ın verdiği mihnet ve cefayı da Peygamber’in pabucunu kapan “tavşancıl kuşu” mesabesinde saymak gerektiğini öğütlediği; bütün bunları da, “Kaybettiğiniz şeylere eseflenmeyin” (Kur’an, 2011: 57/23) mealindeki ayetle doğrudan; “Şüphesiz her güçlüğün bir kolaylığı vardır” (Kur’an, 2011: 94/6) ayetiyle de dolaylı olarak irtibatlandırarak, insanların dikkatlerine sunma gayretine giriştiği görülür (Mesnevî, 1988: III/3255-3264).

4.5.2.HZ. PEYGAMBER'İN ÇOCUKLUĞUNDA KABE'DE KAYBOLMASI VE SÜT ANNESİ HALİME İLE DEDESİ ABDÜLMUTTALİB'İN ONU ARAYIŞLARI

Hz. Peygamber, yani çocukluğundaki ismiyle ifade edilecek olursa Muhammed Mustafa (SAV) da, çocukluk devresinde, o dönemin örfüne göre çocukların sütanneye verildiği gibi, bir süt anneye verildi.

Mevlâna'nın bu hikâyede özellikle Peygamber'in çocukluk, gençlik ve orta yaşlarının geçtiği Ka'be ve çevresindeki İslam öncesi en yaygın inanış olan putperestlikle ilgili tespitlere öncelikle yer vermek ve o dönemi-ki tarihi süreçte Cahiliye Dönemi olarak adlandırılan devreyi-bütün inançsal ayrıntısıyla birlikte tasvir etmek ve ortaya koymak istediği görülür.

Ayrıca çocukluğunda bile O'nun Peygamber olacağının işaretlerine yönelik olayların da yaşandığı sahnelere, farklı bir üslupla bu hikâyede yer verilir. Mesnevi'de bu tarihi olayın anlatımına şöyle başlanır:

Mustafa'nın sütannesi Halime onu sütten kesince, emaneti-emzirdiği küçük çocuğu-ailesine teslim etmek üzere Mekke'ye gelir. O emaneti (Mustafa'yı) zayi etmekten korkarak Ka'be'ye yani Mescid-i Haram'a girer ve Hatim denilen bölüme ulaşır (Mesnevî, 1988: IV/916-919).

Çocuk yaştaki Muhammed Mustafa (SAV)'nın Ka'be'ye gelişinin coşkusunun anlatıldığı ve daha sonra gelecek ve Ka'be'yi ziyaret edecek olan insanların yani hacıların geliş müjdesinin verildiği ifadelerin de içinde yer aldığı sahne ile birlikte, o esnada havadan ve etraftan gelen seslerin de duyulup ifade edildiği Ka'be'nin manevi ortamı Mevlana tarafından şu şekilde tasvir olunur:

از هوا بشنید بانگی کای حطیم — تافت بر تو آفتابی بس عظیم
ای حطیم امروز آید بر تو زود — صد هزاران نور از خورشید جود
ای حطیم امروز آرد در تو رخت — محتشم شاهی که پیک اوست بخت
ای حطیم امروز بی‌شک از نوی — منزل جانهای بالایی شوی

جان پاکان طلب طلب و جوق جوق — آیدت از هر نواحی مست شوق

"Fakat bu sırada havadan "Ey Hatîm, sana pek büyük bir güneş doğdu...

Ey Hatîm, bugün sana cömertlik güneşinden yüz binlerce nur isabet ediverdi...

Ey Hatîm, bugün sana, talih ve bahtın, ardında çavuş olduğu ulular ulusu bir padişah gelip kondu...

Şüphe yok ki yeni baştan yücelikler âlemine mensup canların konağı olacaksın...

Tertemiz canlar her yandan bölük bölük, takım takım, şevklerinden sarhoş olarak sana gelecekler" diye ses geliyordu" (Mesnevî,1988: IV/919-923).

Burada, Hz. Peygamber'in gelişi, yani Peygamber olarak görevlendirilmesiyle, Ka'be'nin yeniden asli hüviyetine kavuşacağı, insanların burayı ziyaret edeceği ve yeniden, tarihte olduğu gibi, muhteşem günlerine döneceği müjdesi verilirken, "İnsanlar arasında haccı ilan et ki, gerek yaya olarak, gerek uzak yollardan gelen yorgun develer üzerinde sana gelsinler" (Kur'an, 2011: 22/27) mealindeki Hac ayetine de işaret edildiği görülür.

Duyulan bu ses karşısında Mustafa'nın sütannesi Halime'nin etkilenişi, çocuğunu bir ara bırakarak sesin sahibini aramaya koyulması ve Mustafa'yı kaybedişi ile birlikte dillendirdiği feryat-ı figanı da şöyle dile getirilir:

گشت حیران آن حلیمه زان صدا — نه کسی در پیش نه سوی قفا
شش جهت خالی ز صورت وین ندا — شد پیاپی آن ندا را جان فدا
مصطفی را بر زمین بنهاد او — تا کند آن بانگ خوش را جست و جو
چشم می‌انداخت آن دم سو به سو — که کجا است این شه اسرارگو
کین چنین بانگ بلند از چپ و راست — می‌رسد یا رب رساننده کجاست
چون ندید او خیره و نومید شد — جسم لرزان همچو شاخ بید شد
باز آمد سوی آن طفل رشید — مصطفی را بر مکان خود ندید
حیرت اندر حیرت آمد بر دلش — گشت بس تاریک از غم منزلش
سوی منزلها دوید و بانگ داشت — که کی بر دردانه‌ام غارت گماشت
مکیان گفتند ما را علم نیست — ما ندانستیم که آنجا کودکیست
ریخت چندان اشک و کرد او بس فغان — که ازو گریان شدند آن دیگران
سینه کوبان آن چنان بگریست خوش — که اختران گریان شدند از گریه‌اش

"Halime bu sese şaşırıp kaldı... ne önde kimse vardı, ne artta!

Altı cihette de kimse yoktu... fakat bu canlar feda olası ses, ardı ardına gelip durmaktaydı.

Halime, o güzel ses nereden geliyor, kim söylüyor diye araştırmak üzere Mustafa'yı yere bıraktı.

Her tarafa göz gezdirdi... o sırlar açan, gizli şeyler söyleyen padişah nerede diye her tarafa baktı.

Yarabbi, böyle yüce bir ses sağdan, soldan gelmede... fakat söyleyen kim? diyordu.

Kimseyi göremeyince şaşırdı, ümidi kesildi, söyleyeni bulamayacağını anladı... söğüt dalı gibi her tarafı tir tir titriyordu.

Tekrar o aklı başında olan çocuğu bıraktığı yere döndü... bir de ne baksın, Mustafa, koyduğu yerde yok!

Büsbütün şaşırdı... Konağı dertlerle karardı âdeta!

Şu yana, bu yana koşup bağırmaya, "bir tanecik incimi kim aldı benim" diye feryat etmeye başladı.

Mekkeliler biz bilmiyoruz... hattâ orada bir çocuk olduğunu bile görmedik dediler.

Halime öyle bir feryat edip ağlamaya başladı ki onun ağlamasını görüp başkaları da ağladılar!

Göğsünü döverek öyle yanık yanık ağlıyordu ki ağlamasına bakıp yıldızlar bile ağlamaya koyuldular!" (Mesnevî, 1988: IV/924-935).

Hikâyenin bu bölümünde, Halime'nin bu feryadı karşısında elinde sopa-baston bulunan bir ihtiyar çıkagelir ve ona bu ağlayışının sebebini sorar da; Halime, karşılığında şunları söyler:

گفت احمد را رضیعم معتمد — پس بیاوردم که بسپارم به جد
چون رسیدم در حطیم آوازها — می‌رسید و می‌شنیدم از هوا
من چو آن الحان شنیدم از هوا — طفل را بنهادم آنجا زان صدا
تا ببینم این ندا آواز کیست — که ندایی بس لطیف و بس شهیست
نه از کسی دیدم بگرد خود نشان — نه ندا می منقطع شد یک زمان
چونک واگشتم ز حیرتهای دل — طفل را آنجا ندیدم وای دل

“Halime “Ben Ahmet’in inanılır, güvenilir süt ninesiyim... onu atasına teslim etmek üzere getirdim.

Fakat Hatîm’e gelince kulağıma havadan sesler gelmeye başladı.

Gökten gelen o sesleri duyunca çocuğu oraya bıraktım...

Bu sözleri kim söylüyor, göreyim dedim... çünkü pek lâtif, pek güzel bir sesti o.

Ne etrafımda kimseyi gördüm, ne de bir an o ses kesildi.

Şaşırıp kaldım, şaşkınlıkla şuraya buraya giderken bir de baktım ki çocuk, koyduğum yerde yok... eyvahlar olsun, yazık oldu bana!” dedi” (Mesnevî, 1988: IV/938-943).

O zamanın yani Cahiliye Dönemi’nin adetlerine göre insanlar kayıplarını bulmak için, ilah kabul ettikleri ve çok değer verdikleri putlara müracaat ederlerdi. Halime’nin feryadına yetişen ihtiyarın, kaybettiği çocuğunu bulması için Halime’yi, önünde secdeye kapandığı Uzza putunun yanına götürüşü ve o dönemin putperest inanç yapısına olan güçlü bağlılığı da Mevlana tarafından şöyle izah edilir:

گفتش ای فرزند تو انده مدار — که نمایم مر ترا یک شهریار
که بگوید گر بخواهد حال طفل — او بداند منزل و ترحال طفل
پس حلیمه گفت ای جانم فدا — مر ترا ای شیخ خوب خوش‌ندا
هین مرا بنمای آن شاه نظر — کش بود از حال طفل من خبر
برد او را پیش عزی کین صنم — هست در اخبار غیبی مغتنم
ما هزاران گم شده زو یافتیم — چون به خدمت سوی او بشتافتیم
پیر کرد او را سجود و گفت زود — ای خداوند عرب ای بحر جود
گفت ای عزی تو بس اکرامها — کرده‌ای تا رسته‌ایم از دامها
بر عرب حقست از اکرام تو — فرض گشته تا عرب شد رام تو
این حلیمه‌ی سعدی از اومید تو — آمد اندر ظل شاخ بید تو
که ازو فرزند طفلی گم شدست — نام آن کودک محمد آمدست

İhtiyar, “Meraklanma, kederlenme... ben sana bir padişah göstereyim.

O sana çocuğun ne olduğunu, nereye gittiğini, nerede bulunduğunu söyler” dedi. Halime, canım feda olsun sana ey güzel yüzlü, tatlı sözlü ihtiyar!

Hadi, hemen bana o yüce bakışlı padişâhı göster de çocuğun halinden haber alayım, dedi.

İhtiyar, Halime'yi Uzza'nın yanına götürdü... dedi ki: "Bu put, kayıpları haber vermede tecrübe edilmiştir.

Biz, ona tapı kılarak vardık mı binlerce kaybımızı bulmuştur."

İhtiyar, puta secde edip derhal "Ey Arabın velinimeti, ey cömertlik denizi!

Ey uzza! Sen bize nice lûtuflarda bulundun da biz tuzaklardan kurtulduk.

Lutûfların yüzünden Arap'ta hakkın var... Arab'ın sana ram olması farz olmuştur.

Sad kabîlesinden olan Halime, derdine derman olacağını umarak senin gölgene gelip sığındı.

Onun bir küçük çocuğu kaybolmuş... adı Muhammed'miş!" dedi" (Mesnevî, 1988: IV/944-954).

Buraya kadarki bölümde, İslam öncesi Cahiliye Dönemi'nde, insanların başına bir felaket veya bir acı geldiğinde, bu hikâyede de olduğu gibi, tecrübeli ve yaşlı insanların hemen yardım istemek üzere toplumu putlara nasıl yönlendirdiği görülmektedir. Çocuk yaştaki Peygamberimiz kaybolduğunda da, ihtiyar adam tarafından aynı yönteme başvurulmuş ve kaybolan yavrusunu bulabilmesi için Halime 'Uzza' putunun yanına götürülmüştür.

Ancak burada, bu yanlış inanışın da sarsılacağı, putların da; sonlarının geleceği endişesiyle feryat ettikleri, Peygamberimizin "Muhammed" ismini duyar duymaz bütün putların secdeye kapandıkları ve o Yüce Peygamber yüzünden yok olacakları korkusunu da ihtiva eden çok farklı ve beklenmedik bir teslimiyet sahnesi de şu beyitlerde anlatılır:

چون محمد گفت آن جمله بتان — سرنگون گشت و ساجد آن زمان
که برو ای پیر این چه جست و جوست — آن محمد را که عزل ما ازوست
ما نگون و سنگسار آییم ازو — ما کساد و بی‌عیار آییم ازو
آن خیالاتی که دیدندی ز ما — وقت فترت گاه گاه اهل هوا
گم شود چون بارگاه او رسید — آب آمد مر تیمم را درید
دور شو ای پیر فتنه کم فروز — هین ز رشک احمدی ما را مسوز

دور شو بهر خدا ای پیر تو | تا نسوزی ز آتش تقدیر تو
این چه دم اژدها افشردنست | هیچ دانی چه خبر آوردنست
زین خبر جوشد دل دریا و کان | زین خبر لرزان شود هفت آسمان

"Arap, Muhammed der demez derhal bütün putlar yere kapandılar, secde ettiler de: "A ihtiyar, Muhammed'i ne çeşit arayış bu? Biz onun yüzünden işten kalacak, hor hakîr olacağız!

Biz onun yüzünden yüz üstü düşeceğiz, taşlanacağız... onun yüzünden kârımıza kesat gelecek, ayarımız mahvolacak!

Fetret zamanında hevâ ve heves ehlinin arada bir bizden gördükleri o hayaller,

Onun devri gelince yok olacak... su görününce teyemmümün hükmü kalmayacak!

A ihtiyar, uzaklaş bizden sınama ateşini alevlendirme; Ahmet'in kıskançlığıyla bizi yakma!

Allah aşkına uzaklaş ey ihtiyar... uzaklaş da takdir ateşi, seni de bizimle beraber yakmasın!

Biliyor musun ki bu, âdeta ejderhanın kuyruğunu sıkmaktır... hiç biliyor musun, bu ne çeşit haber getiriştir?

Bu haberden denizin de yüreği coşar, madenin de ... bu haberden yedi kat gök bile tir tir titrer!" dediler (Mesnevî, 1988: IV/955-963).

Taşlardan-putlardan bu sesleri duyan ihtiyar titremeye; Halime ise daha çok endişelenmeye başlar, ancak olayların hakikatini nispeten fark etmeye başlayan ihtiyar, Halime'ye teselli vermekten de geri kalmaz. Aralarındaki konuşmanın seyri şöyle devam eder:

گفت پیرش کای حلیمه شاد باش | سجده‌ی شکر آر و رو را کم خراش
غم مخور یاوه نگردد او ز تو | بلک عالم یاوه گردد اندرو
هر زمان از رشک غیرت پیش و پس | صد هزاران پاسبانست و حرس
آن ندیدی کان بتان ذو فنون | چون شدند از نام طفلت سرنگون
این عجب قرنیست بر روی زمین | پیر گشتم من ندیدم جنس این

زین رسالت سنگها چون ناله داشت | تا چه خواهد بر گنه کاران گماشت
سنگ بی‌جرمست در معبودیش | تو نه‌ای مضطر که بنده بودیش
او که مضطر این چنین ترسان شدست | تا که بر مجرم چه‌ها خواهند بست

“İhtiyar dedi ki: “Halime, şad ol... şükür secdesine kapan, yüzünü pek yırtma.

Gam yeme... o kaybolmaz, belki bütün âlem onda kaybolur!

Her an onun önünde, ardında yüz binlerce gözcü bekçi var; onu korurlar.

Görmedin mi? O hünerli putlar, çocuğun adını duyunca nasıl yerlere kapandılar, secde ettiler!

Bu devir yeryüzünde acayip bir devir... ben ihtiyarladım gittim de buna benzer bir şey görmedim.

Bu haberden taşlar nasıl feryada geldiler ? Bilmem artık suçlulara neler olur?

Taşa biz mâbut diyoruz, mâbut oluşta onun bir suçu yok ...sen de ona kul olmaya mecbur değilsin! (Fakat ona sen mâbut diyorsun, o da bunu reddediyor, kabul etmeye mecbur.)

O, mecburken bu derecede korkarsa artık suçluya neler olacak, bir düşün!” (Mesnevî, 1988: IV/975-982).

Hikâyenin bu bölümüne kadarki süreçte Hz. Peygamber (SAV)’in Mustafa, Muhammed ve Ahmet isimlerine yer verilmiş oldu. O dönemde çoğunluğu putperest olan halkın içerisinde, puta tapmayan ve Allah inancına sahip olanların da bulunduğunu ve büyük sıkıntılar karşısında asıl başvurulacak ve sığınılacak olanın Allah’tan başkasının olamayacağı inancını ortaya koymak üzere, Muhammed Mustafa’yı arayanlar kervanına, dedesi Abdülmuttalib’in de, Halime’nin arama esnasındaki feryatlarını işittikten sonra, katılması; Ka’be’nin kapısına gelerek, Allah’a yalvarış ve yakarışı ise şöyle ifade edilir:

چون خبر یابید جد مصطفی | از حلیمه وز فغانش بر ملا
وز چنان بانگ بلند و نعره‌ها | که بمیلی می‌رسید از وی صدا
زود عبدالمطلب دانست چیست | دست بر سینه همی‌زد می‌گریست
آمد از غم بر در کعبه بسوز | کای خبیر از سر شب وز راز روز

خویشتن را من نمی‌بینم فنی
تا بود همراز تو همچون منی

خویشتن را من نمی‌بینم هنر
تا شوم مقبول این مسعود در

یا سر و سجده‌ی مرا قدری بود
یا باشکم دولتی خندان شود

لیک در سیمای آن در یتیم
دیده‌ام آثار لطفت ای کریم

که نمی‌ماند به ما گرچه ز ماست
ما همه مسیم و احمد کیمیاست

آن عجایبها که من دیدم برو
من ندیدم بر ولی و بر عدو

آنک فضل تو درین طفلیش داد
کس نشان ندهد به صد ساله جهاد

چون یقین دیدم عنایتهای تو
بر وی او دریست از دریای تو

من هم او را می شفیع آرم به تو
حال او ای حال‌دان با من بگو

“Mustafa’nın ceddi, Halime’nin halini, halk içinde ağlayıp sızladığını,

Sesi, bir millik mesafeye yetişecek kadar feryat ve figân ettiğini duyunca,

İşi anladı... eliyle göğsünü yumruklamaya, bağırıp ağlamaya koyuldu.

Derken yana yakıla Kâbe kapısına gelip dedi ki: “Ey gece sırlarını da, gündüzün gizlenen işleri de bilen Allah!

Kendimde bir hüner, bir marifet görmüyorum ki senin gibisiyle sırdaş olayım.

Kendimde bir ehliyet görmüyorum ki bu kutlu kapıda makbule geçeyim.

Ne başımda bir değer var, ne secdemde... ne de ağlamamla bir devlet gülümser benim.

Ancak o eşi bulunmaz tek incinin yüzünde senin lûtuf eserlerini görmüşüm ey kerem sahibi Allah’ım.

O bizden ama bize benzemiyor... biz hep bakırız, Ahmet kimya!

Onda gördüğüm şaşılacak şeyleri ne bir dostta gördüm ben, ne bir düşmanda!

Bu çocuğa ihsan ettiğin faziletleri, birisi yüzyıl mücadelede bulunsa elde edemez, nişanesini bile bulamaz.

Senin ona olan inayetlerini iyice gördüm... anladım ki o senin denizinin biricik incisi!

Ben de işte sana onu şefaatçı getirmedeyim... onun yüzü suyu hürmetine ey herkesin halini bilen Allah, o ne haldedir; bana bildir!" (Mesnevî, 1988: IV/983-995).

Putperestliğin yaygın olduğu bir dönemde, bu inanışlara itibar etmeyip, sadece Tek olan Allah'a inanan Abdülmuttalib'in, torunu Ahmed'e yönelik bu endişe ve kaygıları karşısında, Ka'be'nin içinden gelen seste, onun insanlık içindeki seçilmişliğine, Yüce Yaratıcı katındaki değerine ve Yaratıcı Kudretin bir tecellisi olarak hammaddesi ekşimiş-mayalanmış-toprak olan nesneden çok farklı insan tiplerinin yanı sıra, nice aşıklar ve maşukların yaratıldığına dair konuların anlatıldığı derin ve metafizik açıklamalara da yine Mevlana tarafından bu hikâyede yer verildiğine ise şu beyitlerde şahit olunur:

از درون کعبه آمد بانگ زود — که هم‌اکنون رخ به تو خواهد نمود
با دو صد اقبال او محظوظ ماست — با دو صد طلب ملک محفوظ ماست
ظاهرش را شهره‌ی گیهان کنیم — باطنش را از همه پنهان کنیم
زر کان بود آب و گل ما زرگریم — که گهش خلخال و گه خاتم بریم
گه حمایلهای شمشیرش کنیم — گاه بند گردن شیرش کنیم
گه ترنج تخت بر سازیم ازو — گاه تاج فرقهای ملک‌جو
عشقها داریم با این خاک ما — زانک افتادست در قعده‌ی رضا
گه چنین شاهی ازو پیدا کنیم — گه هم او را پیش شه شیدا کنیم
صد هزاران عاشق و معشوق ازو — در فغان و در نفیر و جست و جو
کار ما اینست بر کوری آن — که به کار ما ندارد میل جان
این فضیلت خاک را زان رو دهیم — که نواله پیش بی‌برگان نهیم
زانک دارد خاک شکل اغبری — وز درون دارد صفات انوری
ظاهرش با باطنش گشته به جنگ — باطنش چون گوهر و ظاهر چو سنگ
ظاهرش گوید که ما اینیم و بس — باطنش گوید نکو بین پیش و پس
ظاهرش منکر که باطن هیچ نیست — باطنش گوید که بنماییم بیست
ظاهرش با باطنش در چالش‌اند — لاجرم زین صبر نصرت می‌کشند
زین ترش‌رو خاک صورتها کنیم — خنده‌ی پنهانش را پیدا کنیم
زانک ظاهر خاک اندوه و بکاست — در درونش صد هزاران خنده‌هاست
کاشف السریم و کار ما همین — کین نهانها را بر آریم از کمین
گرچه دزد از منکری تن می‌زند — شحنه آن از عصر پیدا می‌کند
فضلها دزدیده‌اند این خاکها — تا مقر آریمشان از ابتلا

"Kâbe içinden derhal bir ses geldi: "şimdi sana yüz gösterecek !

O yüzlerce devletle bizden nasip almıştır... yüzlerce bölük melek, onu korumadadır.

Onun zâhirini, âleme meşhur edeceğiz... bâtınını da herkesten gizleyeceğiz!

Su ve toprak altın madeniydi; bizse kuyumcuyuz... gâh onu halhal yaparız, gâh yüzük!

Gâh kılıç bağı yaparız... gâh aslanın boynuna tasma!

Gâh onu tahtı bezeyen turunç yaparız, gâh devlet isteyen padişahların başına taç ederiz!...

Bu toprakla aşklarımız vardır bizim...çünkü o rıza ka'desine oturmuştur.

Gâh ondan böyle bir padişah çıkarırız... gâh o padişahı da bir padişaha âşık ederiz!

O topraktan yüz binlerce âşık, yüz binlerce mâşuk yaratırız... hepsi de feryad-ü figandadır, arayıp taramadadır!

Bizim işimize candan meyli olmayanın körlüğüne işimiz budur işte!

Nevaleyi azıksızlar önüne koruz...işte o yüzden toprağa bu faziletleri veririz biz.

Çünkü toprak, tozlu ve kapkara görünür ama içinde nurlu sıfatlar vardır.

Dış yüzü iç yüzüyle savaştadır... iç yüzü inci gibidir, dışı taşa benzer.

Dışı, biz, ancak buyuz der... içi, dikkat et, işin önüne, ardına iyi bak der!

Dışı içimizde hiçbir şey yoktur diye inkârda da bulunur... içi hele dur da sana hakikatimizi gösterelim der.

Dışıyla içi savaştadır... ve içi, dışına sabrettiğinden Allah yardımına nail olur.

İşte biz bu ekşi suratlı topraktan suretler düzer onun gizli gülümsemesini meydana çıkarırız.

Çünkü toprağın dışı kederden, ağlayıştan ibarettir ama içinde yüz binlerce gülüşler vardır.

Biz sırları açığa vururuz... işimiz budur bizim! Bu gizli şeyleri pusudan çıkarır dururuz!

Hırsız inkârdan gelir, susar bir şey söylemez ama sahne onu sıkıştırır, hırsızlığını meydana çıkarır!

Bu topraklarda da nice nimetler çalmıştır...onu belâlara uğratır, ikrar ettirir (Mesnevî, 1988: IV/996-1016).

Sevgili Peygamberimizin farklılığı, üstünlüğü ve ileride yükleneceği ağır sorumluluğa da işaret edilen noktalara da Mevlana tarafından bu hikâyede şöyle değinilir:

بس عجب فرزند کو را بوده است	لیک احمد بر همه افزوده است
شد زمین و آسمان خندان و شاد	کین چنین شاهی ز ما دو جفت زاد
می‌شکافد آسمان از شادیش	خاک چون سوسن شده ز آزادیش
ظاهرت با باطنت ای خاک خوش	چونک در جنگ‌اند و اندر کش‌مکش
هر که با خود بهر حق باشد به جنگ	تا شود معنیش خصم بو و رنگ
ظلمتش با نور او شد در قتال	آفتاب جانش را نبود زوال
هر که کوشد بهر ما در امتحان	پشت زیر پایش آرد آسمان
ظاهرت از تیرگی افغان کنان	باطن تو گلستان در گلستان
قاصد او چون صوفیان روترش	تا نیامیزند با هر نورکش
عارفان روترش چون خارپشت	عیش پنهان کرده در خار درشت
باغ پنهان گرد باغ آن خار فاش	کای عدوی دزد زین در دور باش
خارپشتا خار حارس کرده‌ای	سر چو صوفی در گریبان برده‌ای
تا کسی دوچار دانگ عیش تو	کم شود زین گلرخان خارخو
طفل تو گرچه که کودک‌خو بدست	هر دو عالم خود طفیل او بدست
ما جهانی را بدو زنده کنیم	چرخ را در خدمتش بنده کنیم

“Onun nice şaşılacak çocukları var... Fakat Ahmet hepsinden üstün!

Yerle gök, bizim gibi iki çiftten böyle bir tek padişah doğdu diye gülmekte, sevinip neşelenmektedir.

Gökyüzü neşesinden yarılmada ...yeryüzü, azadeliğinden süsene dönmektedir!

Ey güzel toprak, mademki dış yüzün iç yüzünle savaşta, çekişte...

Kim kendisiyle savaşa girişirse nihayet hakikati, bulur, rengin, kokunun (görünüşün) düşmanı olur.

Karanlığı nuruyla muharebeye girişenin can güneşine zeval yoktur.

Bizim için sınamalara giren, bizim için çalışan kişinin ayağına gök bile sırt verir!

Zâhirin karanlıklardan feryat etmede ama içyüzün gül bahçesi içinde gül bahçesi!

O, ekşi suratlı sofiler gibi nur söndüren kişilerle karışıp uzlaşmamak niyetinde.

Ekşi suratlı ârifler, kirpiye benzerler...sert dikenlerin dibinde gizlice zevki safâdadır onlar.

Bahçe gizlidir de bahçenin çevresindeki diken meydanda... yani ey düşman hırsız, bu kapıdan uzaklaş derler!

Ey kirpi, kendine dikeni bekçi yapmışsın... başını, sofiler gibi içine çekmişsin.

İstiyorsun ki şu gül yüzlü, fakat diken huylu kişilerden hiç kimse, senin azıcık bir zevkine bile ilişmesin!

Senin çocuğun, çocuk huylu ama iki âlem de onun yavrucağı... onun için yaratılmış!

Biz, âlemi onunla diriltir, feleği onun hizmetine kul, köle ederiz!" (Mesnevî, 1988: IV/1017-1031).

Mevlâna, hikâyenin buraya kadarki kısmında yaratılışı ve ahlakı güzel olan Muhammed Mustafa (SAV)'nın Yüce Yaratıcı nezdindeki değerini, ağırlığını yansıttıktan sonra, soy-sop bakımından da ne kadar temiz ve seçilmiş-süzülmüş olduğuna da işaret edilecek beyitler ve dede Abdülmuttalib'in, torunu Ahmet'e kavuşacağı yerin tarif edildiği müjdeli haber ile bu hikaye böylece tamamlanacaktır:

گفت عبدالمطلب کین دم کجاست — ای علیم السر نشان ده راه راست
از درون کعبه آوازش رسید — گفت ای جوینده آن طفل رشید
در فلان وادیست زیر آن درخت — پس روان شد زود پیر نیکبخت
در رکاب او امیران قریش — زانک جدش بود ز اعیان قریش
تا به پشت آدم اسلافش همه — مهتران بزم و رزم و ملحمه

این نسب خود پوست او را بوده است | کز شهنشاهان مه پالوده است
مغز او خود از نسب دورست و پاک | نیست جنسش از سمک کس تا سماک
نور حق را کس نجوید زاد و بود | خلعت حق را چه حاجت تار و پود
کمترین خلعت که بدهد در ثواب | بر فزاید بر طراز آفتاب

"Abdülmuttalip " şimdi nerede ey gizlileri bilen, bana ona varacak doğru yolu göster" dedi.

Kâbe içinden Abdülmuttalib'e ses geldi: "Ey o aklı başında olan çocuğu arayan, Filan vâdide, falan ağacın altında!" O iyi bahtlı, bu sesi duyunca hemen yürüdü.

Ardınca da Kureyş emîrleri gidiyorlardı. Çünkü Peygamber'in atası Kureyş ulularındandı.

Âdem Peygamber'e kadar bütün geçmişleri, mecliste de en ulu kişilerdi, savaşta da!

Bu soy, zâhiri soyuydu... ulu padişâhlar padişâhından süzülmeydi.

İçiyse zaten soydan, soptan uzaktı, paktı... balıktan "simak" denilen yıldıza kadar onunla cins ve eşit olacak kimse yoktu!

Hak nurunun kimden doğduğunu, nasıl vücut bulduğunu kimse aramaz. Allah halkının nescini arayıp sormaya ne lüzum var?

Allah'ın sevap karşılığı olarak verdiği en bayağı hil'at bile güneş ziyasından daha parlak, daha üstündür!" (Mesnevî, 1988: IV/1032-1040).

Çocukluğunda süt annesi Halime'nin himayesinde Ka'be'de iken kaybolma olayının anlatıldığı bu hikayede, öncelikle Peygamberimizin doğduğu ve çocukluğunun geçtiği toplumun inanç yapısının irdelendiği dikkatlerden kaçmamıştır. Kutsal olan Kabe'nin etrafının putlarla çevrildiğine vurgu vardır. Hz.Peygamber'in adının anıldığı anda putların secdeye kapanmaları ve kendi sonlarının geleceğinden endişeye kapılmalarının yanı sıra; Peygamberimizin öncülüğünde yeni bir dönemin başlayacağının, Ka'be'nin asli özelliğine döneceğinin ve hacılarla buluşacağının müjdesi de bu anlatımda verilmiştir. Ka'be'nin Rabbi'nin hem "güven yurdu" olan Ka'be'yi, hem de İslam Peygamber'ini her zaman ve mekanda koruyup gözeteceğinin dolaylı olarak vurgulandığı bütün bu mesajlar bu hikayenin özetini oluşturmaktadır.

4.6.HZ. PEYGAMBER'İN İDARECİLİK VASFI

Mevlâna, Hz. Peygamber'in yönettiği bir toplumdan ve maiyetindeki bir ordudan bahsettiği bu bölümde, bir başbuğ ve bir kumandana olan ihtiyacı ifade sadedinde sözü Hz.Peygamber'in reis seçme iradesine getirerek ve sahipsiz bir toplumun canavarın tuzağına düşeceği ikazını yaparak der ki:

یک سریه می‌فرستادش رسول — به هر جنگ کافر و دفع فضول
یک جوانی را گزید او از هذیل — میر لشکر کردش و سالار خیل
اصل لشکر بی‌گمان سرور بود — قوم بی‌سرور تن بی‌سر بود
این همه که مرده و پژمرده‌ای — زان بود که ترک سرور کرده‌ای
از کسل وز بخل وز ما و منی — می‌کشی سر خویش را سر می‌کنی
همچو استوری که بگریزد ز بار — او سر خود گیرد اندر کوهسار
صاحبش در پی دوان کای خیره سر — هر طرف گرگیست اندر قصد خر
گر ز چشمم این زمان غایب شوی — پیشت آید هر طرف گرگ قوی

"Peygamber, kâfirlerle savaşmak, abes şeyleri gidermek için bir ordu gönderiyordu.

Huzeyl kabilesinden bir genci seçti, orduya emir etti.

Askerin aslı kumandandır... kumandansız kavim, başsız bedene benzer!

Şu ölüşün, solup gidişin, hep başbuğu terk etmendendir.

Usançtan, nekeslikten, benlikten baş çekmede, kendini başbuğ saymadasın!

Tıpkı yükten kaçan katır gibi... o da başını alır, dağları boylar!

Sahibi, a sersem... her tarafta eşek avlamak üzere sinmiş bir kurt var...

Şimdi gözümden kayboldun mu her yandan kuvvetli bir kurt çıkagelir" (Mesnevî, 1988: IV/1992-1999).

Mevlâna'nın, sonraki beyitlerde, Kur'an'dan da referans göstererek, Allah'ın esenlik yurduna çağırdığını (Kur'an, 2011: 10/25), bunun da, "başbuğ olmak" ısrarıyla değil, "başbuğ aramak" gayretiyle; ona tabi ve teslim olmak bilinciyle mümkün olacağını beyan ettiği görülür (Mesnevî, 1988: IV/2028-2029).

Hz. Peygamber'in Huzeyl kabilesinden bir genci, askerin başına başbuğ yani kumandan tayin etmesiyle birlikte, bir hasetçinin bu atamaya karşı çıkışını; bunu da onca tecrübeliler varken tecrübesiz birinin orduya kumandanlık yapamayacağı düşüncesiyle dillendirdiği itirazlarının gerekçelerini ise Mevlana Mesnevi'de, itiraz edenin ağzından şöyle yansıtır:

گفت نه نه یا رسول الله مکن — سرور لشکر مگر شیخ کهن
یا رسول الله جوان ار شیرزاد — غیر مرد پیر سر لشکر مباد
هم تو گفتستی و گفت تو گوا — پیر باید پیر باید پیشوا
یا رسول‌الله درین لشکر نگر — هست چندین پیر و از وی پیشتر
زین درخت آن برگ زردش را مبین — سیبهای پخته‌ی او را بچین
برگهای زرد او خود کی تهیست — این نشان پختگی و کاملیست
برگ زرد ریش و آن موی سپید — بهر عقل پخته می‌آرد نوید
برگهای نو رسیده‌ی سبزفام — شد نشان آنک آن میوه‌ست خام
برگ بی‌برگی نشان عارفیست — زردی زر سرخ رویی صارفیست
آنک او گل عارضست ار نو خطست — او به مکتب گاه مخبر نوخطست
حرفهای خط او کژمژ بود — مزمن عقلست اگر تن می‌دود
پای پیر از سرعت ار چه باز ماند — یافت عقل او دو پر بر اوج راند
گر مثل خواهی به جعفر در نگر — داد حق بر جای دست و پاش پر

"O adam dedi ki: "Hayır hayır ey Allah elçisi. Askere ihtiyar birisini başbuğ yap!

Ey Allah elçisi, genç, aslan oğlu aslan bile olsa askere, ihtiyardan başkası kumandan olmasın!

Zaten sen söyledin... şahidim senin sözün: Kendisine uyulacak kişi pir olmalıdır, pir!

Ey Allah elçisi, şu askere bak! Ondan daha yaşlı daha ileri bunca kişi var!

Bu ağaçtaki şu sarı yaprağa bakma da onun olgun elmalarını devşir!

Onun sarı yaprakları nasıl olur da bomboş olur... zaten yaprağının sararması, olgunluk ve kemal alâmetidir.

Yüzün sararması, saçın sakalın ağarması, olgun aklı müjdeler!

Yeni sürmüş, yeni yeşermiş yapraklarsa meyvenin hamlığına delalet eder.

Azıksızlık azığı her şeyden vazgeçiş, âriflik nişanesidir.Altının sarılığı, sarrafın yüzünü kızartır, benzine kan getirir.

Gül yüzlü, sakallı, bıyığı yeni terlemiş genç, henüz mektepte okuma, yazma öğrenmededir.

Yazısı, yazısının harfleri eğri büğrüdür... gürbüz olsa bile delikanlıdır, aklı azdır onun!

İhtiyarın ayağı, hızlı adım atmasa da aklının iki kanadı vardır, yücelerde uçar!

Örnek istiyorsan Cafer'e bak! Allah, ona elinin, ayağının yerine iki kanat verdi!" (Mesnevî, 1988: IV/2047-2059).

Mevlâna, Hz. Peygamber'in, başbuğ tayinine itiraz eden şahsa yönelik davranışını tasvir ederken de şu vurguyu yapar:

در حضور مصطفای قندخو — چون ز حد برد آن عرب از گفت و گو
آن شه والنجم و سلطان عبس — لب گزید آن سرد دم را گفت بس
دست می‌زند بهر منعش بر دهان — چند گویی پیش دانای نهان

"Şeker huylu Mustafa'nın huzurunda o Arap, sözü haddinden aşırınca,

O "Vennecmi" padişahı, "Abese" sultanı, o soğuk nefesiyle " Sözün kafi artık" diye dudağını ısırdı.

Söylemesin diye elini ağzına koydu... gizlileri bilen kişinin yanında nice bir söyleyip duracaksın?" (Mesnevî, 1988: IV/2081-2083).

Kumandan tayininde son sözü Peygamberimizin ağzından naklederek ifade eden Mevlâna, şu anlatımı paylaşır:

گفت پیغامبر کای ظاهرنگر — تو مبین او را جوان و بی‌هنر
ای بسا ریش سیاه و مردت پیر — ای بسا ریش سپید و دل چو قیر
عقل او را آزمودم بارها — کرد پیری آن جوان در کارها

"Peygamber dedi ki: Ey işin dış yüzünü gören, sen onu genç ve hünersiz görme.

Nice kara sakallı ihtiyarlar vardır... nice de gönülleri, zift gibi kapkara ak sakallılar.

Onun aklını defalarca denedim... o genç işlerde ihtiyarlık etti" (Mevlâna, 1988: IV/2160-2162).

Muhammed Mustafa (SAV)'nın bu sözlerinden sonra Mevlâna, asıl dikkate alınması gereken insana dair durumları, taklitçiliğin sakıncalarını; aklın önemini, içten- gönülden inanmanın ve beden piri değil de, din piri olmanın değerini; bakır ve altın mukayeselerini ve hatta mümin ve münafık olma pozisyonlarını da içeren örnekler ve ifadelerle genişliğine anlattığı da şu beyitlerde görülür:

پیر پیر عقل باشد ای پسر — نه سپیدی موی اندر ریش و سر
از بلیس او پیرتر خود کی بود — چونک عقلش نیست او لاشی بود
طفل گیرش چون بود عیسی نفس — پاک باشد از غرور و از هوس
آن سپیدی مو دلیل پختگیست — پیش چشم بسته کش کوته‌تگیست
آن مقلد چون نداند جز دلیل — در علامت جوید او دایم سبیل
بهر او گفتیم که تدبیر را — چونک خواهی کرد بگزین پیر را
آنک او از پرده‌ی تقلید جست — او به نور حق ببیند آنچ هست
نور پاکش بی‌دلیل و بی‌بیان — پوست بشکافد در آید در میان
پیش ظاهربین چه قلب و چه سره — او چه داند چیست اندر قوصره
ای بسا زر سیه کرده بدود — تا رهد از دست هر دزدی حسود
ای بسا مس زر اندوده به زر — تا فروشد آن به عقل مختصر
ما که باطن‌بین جمله‌ی کشوریم — دل ببینیم و به ظاهر ننگریم
قاضیانی که به ظاهر می‌تنند — حکم بر اشکال ظاهر می‌کنند
چون شهادت گفت و ایمانی نمود — حکم او ممن کنند این قوم زود
بس منافق کاندرین ظاهر گریخت — خون صد ممن به پنهانی بریخت
جهد کن تا پیر عقل و دین شوی — تا چو عقل کل تو باطن‌بین شوی

"İhtiyar, akıl ihtiyarıdır oğlum... saçın, sakalın ağarmasıyla adam, adam olmaz. İblis'ten daha ihtiyar kim var? Fakat değil mi ki aklı yok, hiçbir şeye yaramaz.

Birisi çocuktur ama İsa nefesli, gururdan, hevesten arınmış olursa ona nasıl çocuk diyebilirsin?

Saç ağarması, ancak gözü bağlı ve kısa görüşlü kişiye göre pişkinlik alâmetidir.

O mukallit, alâmet olarak delilden başka bir şey bilmediği için daima buna yol arar.

Onun için bir işe girişeceksen o pire danış dedi.

Çünkü o, taklit perdesinden çıkmış kurtulmuştur da ne varsa her şeyi Allah nuru ile görür.

Onun pak nuru delilsiz, beyansız deriyi yırtar, içi meydana çıkarır.

Yalnız dışı görene göre kalp nedir, geçer altın ne? Hurma sepetinde ne var? O bilir.

Nice altınları, hasetçi hırsızların elinden kurtulsun diye dumanla karartmışlardır.

Nice bakırlar vardır ki aklı kıt olanlara satsınlar diye onları altın suyuna batırmışlar, altın yaldızla yaldızlamışlardır.

Biz bütün ülkelerin iç yüzünü görenleriz... gönlü görürüz, dış yüzüne bakmayız biz!

Zâhirin etrafında dönüp dolaşan kadılar, zâhiri görünüşe göre hükmederler.

Birisi şahadet getirdi, imanını gösteren bir şey yaptı mı bunlar, derhal o adamın mümin olduğuna hükmederler.

Bu suretle de nice münafıklar, zâhire sığınmışlar... böylece de yüzlerce iman sahibinin kanını gizlice dökmüşlerdir.

Çalış çabala da akıl ve din piri ol... bu suretle aklı kül gibi iç âlemini gör" (Mesnevî, 1988: IV/2163-2178).

Bu hikayede Hz.Peygamber'in idarecilik vasfını orduya kumandan tayini konusunda ihtiyar birini değil de, genç birini tercih etmesi noktayı nazarından gündeme taşıyan Mevlana; bir taraftan akıl olgunluğunun beden olgunluğuna olan üstünlüğüne vurgu yaparken, diğer taraftan da zahire takılıp kalanların olayların iç yüzüne vakıf olamayacakları ve sonuçta da hakikatlara ve hakiki imana ulaşamayacakları uyarısında bulunmuştur.

4.7.HZ. PEYGAMBER'İN MİSAFİRPERVERLİĞİ

Genel olarak bütün Peygamberlerin ve özel olarak da Hz. Peygamber'in çok cömert, paylaşmaya önem veren, misafirperver birer şahsiyet oldukları tarihen bilinen bir gerçektir. Peygamberler her insanı kazanma adına yola çıktıkları için, insanlar arasında ayırım yapmamışlardır.

Mesnevî'nin bu bölümünde anlatılan hikâyede de Mustafa Peygamber (SAV)'in, inkarcı olarak nitelendirilen bir gurup insana, cömertlikte ve misafirperverlikte ne denli hassasiyet gösterdiği; insanların hidayetine vesile olma yolunda ne denli adanmış bir ruha sahip olduğunun tespiti ve izahı da Mevlâna tarafından şöyle yapılır:

کافران مهمان پیغامبر شدند — وقت شام ایشان به مسجد آمدند
که آمدیم ای شاه ما اینجا قنق — ای تو مهمان‌دار سکان افق
بی‌نواییم و رسیده ما ز دور — هین بیفشان بر سر ما فضل و نور
گفت ای یاران من قسمت کنید — که شما پر از من و خوی منید

"Kafirler, Peygambere konuk oldular. Akşam vakti mescide geldiler.

"Ey bütün dünyadakileri yurdunda konaklayan, ey padişah, biz sana konuk geldik.

Azığımız yok, uzaktan gelmişiz. Hemencecik başımıza rahmet ve nur saç" dediler.

Peygamber, sahabeye, dostlarım, dedi. Bunları paylaşın. Çünkü siz benimle, benim huyumla dolusunuz" (Mesnevî, 1988: V/64-67).

Bu hikâyenin özünü teşkil eden Peygamberimizin bu misafirleri paylaşma önerisine can-ı gönülden katılan arkadaşlarının, o inançsız guruptan olup da çok iri cüssesi olan bir tanesini evlerine konuk olarak götürmeye cesaret edemediklerini de ifade etmekten çekinmedikleri davet olayının Hz. Peygamberle ilgili olan bölümü, Mevlâna tarafından detaylandırılarak şöyle anlatılır:

هر یکی یاری یکی مهمان گزید — در میان یک زفت بود و بی‌ندید
جشم ضخمی داشت کس او را نبرد — ماند در مسجد چو اندر جام درد
مصطفی بردش چو وا ماند از همه — هفت بز بد شیرده اندر رمه
که مقیم خانه بودندی بزان — بهر دوشیدن برای وقت خوان
نان و آش و شیر آن هر هفت بز — خورد آن بوقحط عوج ابن غز
جمله اهل بیت خشم‌آلو شدند — که همه در شیر بز طامع بدند
معده طبلی‌خوار همچون طبل کرد — قسم هژده آدمی تنها بخورد
وقت خفتن رفت و در حجره نشست — پس کنیزک از غضب در را ببست
از برون زنجیر در را در فکند — که ازو بد خشمگین و دردمند
گبر را در نیم‌شب یا صبحدم — چون تقاضا آمد و درد شکم
از فراش خویش سوی در شتافت — دست بر در چون نهاد او بسته یافت
در گشادن حیله کرد آن حیله‌ساز — نوع نوع و خود نشد آن بند باز

شد تقاضا بر تقاضا خانه تنگ ماند او حیران و بی‌درمان و دنگ
حیله کرد او و به خواب اندر خزید خویشتن در خواب در ویرانه دید
زانک ویرانه بد اندر خاطرش شد به خواب اندر همانجا منظرش
خویش در ویرانه‌ی خالی چو دید او چنان محتاج اندر دم برید
گشت بیدار و بدید آن جامه خواب پر حدث دیوانه شد از اضطراب
ز اندرون او برآمد صد خروش زین چنین رسواییی بی خاک‌پوش
گفت خوابم بتر از بیداریم گه خورم این سو و آن سو می‌ریم
بانگ می‌زد وا ثبورا وا ثبور همچنانک کافر اندر قعر گور
منتظر که کی شود این شب به سر یا برآید در گشادن بانگ در
تا گریزد او چو تیری از کمان تا نبیند هیچ کس او را چنان
قصه بسیارست کوته می‌کنم باز شد آن در رهید از درد و غم

“Her dost bir konuk seçti, konukların arasında pek iri ve misli görülmemiş biri vardı.

Öyle iriydi ki kimse onu götürmeye cesaret edemedi. Kadehteki posa ve tortu gibi o da mescitte kalakaldı.

O herkesten arda kalınca Mustafa, alıp götürdü. Sürüde yedi tane süt verir keçi vardı.

Keçiler yemek zamanı, sağılmak üzere eve gelmişlerdi.

O kıtlık babası Oğuz oğlu Uç, ekmeği de yedi, yemeği de. O yedi keçinin sütünü de sildi süpürdü.

Ev halkı, hep o keçilerin sütünü umuyordu. Bu yüzden hepsi de kızdılar.

O bedavacı herif, midesini davula çevirdi, yalnız başına on sekiz adamın yiyeceğini yedi bitirdi.

Yatacağı zaman odaya girdi. Halayık da kızgınlıkla kapıyı kapadı.

Dışarıdan zincirini sürdü, bağladı. Ona pek kızmış ondan pek dertlenmişti.

Kafirin gece yarısı, yahut sabah vakti aptesi geldi, karnı guruldamaya başladı.

Yatağından kalkıp kapıya koştu, elini atınca kapıyı kapalı buldu.

O hileci herif kapıyı açmak için türlü türlü hilelere başvurduysa da kapıyı açamadı.

İyice sıkıştı, oda dardı. Şaşırıp kaldı; ne bir derman bulabildi, ne bir hile.

Nihayet bir hileye başvurdu, uyumaya bu buruntuyu geçiştirmeye savaştı. Uyudu da.Rüyada kendisini bir viranede gördü.

Hatırında virane vardı, ondan dolayı da rüyada onu gördü.

Kendisini tenha bir viranede görünce aptes bozmaya zaten ihtiyacı vardı, hemen işini beceriverdi.

Uyanınca bir de baktı ki yatak pislik içinde. Derdinden deliye döndü.

Bu çeşit rezillik toprakla bile örtülemez diye içinden yüzlerce defa coştu, köpürdü.

Uykum uyanıklığımdan beter. Burada yiyor, orada pisliyorum dedi.

Kafir, mezarın dibinde nasıl bağırırsa o da öylece keşke geberseydim demeye koyuldu.

Bu gece bir geçse de kapının açılmasını duysam diye beklemeye başladı.

Ok yaydan fırlar gibi kimsecikler görmeden kaçmayı kurmaktaydı.

Hikâye uzundur kısa kesiyorum. Nihayet kapı açıldı, o da dertten gamdan kurtuldu" (Mesnevî, 1988: V/74-96).

Cüssesi büyük ve obur nefisli de olan bu kişi, Hz. Peygamber'in ailesinin yiyeceğini bitirip, bunca rahatsızlık verdiği halde; Sevgili Peygamberimizin, konuğuna gösterdiği hassasiyet ve misafirini bulunduğu manevi karanlıktan yani imansızlıktan kurtarmak; onu İslam'a kazandırmak için ortaya koyduğu feragat ve fedakarlık da, bir Peygamber davranışı olarak, hikâyenin devamında şöyle anlatılır:

مصطفی صبح آمد و در را گشاد — صبح آن گمراه را او راه داد
در گشاد و گشت پنهان مصطفی — تا نگردد شرمسار آن مبتلا
تا برون آید رود گستاخ او — تا نبیند درگشا را پشت و رو
یا نهان شد در پس چیزی و یا — از ویش پوشید دامان خدا
صبغة الله گاه پوشیده کند — پرده‌ی بی‌چون بر آن ناظر تند

تا نبیند خصم را پهلوی خویش | قدرت یزدان از آن بیشست بیش
مصطفی می‌دید احوال شبش | لیک مانع بود فرمان ربش
تا که پیش از خبط بگشاید رهی | تا نیفتد زان فضیحت در چهی
لیک حکمت بود و امر آسمان | تا ببیند خویشتن را او چنان
بس عداوتها که آن یاری بود | بس خرابیها که معماری بود
جامه خواب پر حدث را یک فضول | قاصدا آورد در پیش رسول
که چنین کردست مهمانت ببین | خنده‌ای زد رحمةللعالمین
که بیار آن مطهره اینجا به پیش | تا بشویم جمله را با دست خویش

“Mustafa sabahleyin gelip kapıyı açtı. Sabah o yolunu sapıtmış kişiye yol gösterdi.

Mustafa, o belalara uğrayan utanmasın diye gizlendi.

Kapıyı açanı görmesin de, serbestçe dışarı çıksın diyordu.

Ya bir şeyin ardında gizlendi, yahut da Allah eteği Mustafa’yı ondan gizledi.

Allah boyası, bazen örter, neliksiz niteliksiz Allah perdesini, bakanın önüne örüverir.

Bu suretle düşmanını kendi yanındayken bile göstermez. Allah kudreti, bundan da artık, bundan da üstün.

Mustafa onun geceki halini görüyordu. Fakat Allah fermanı,

Ona hatasını bildirmeden bir yol açmasına, o kötülükle bir kuyuya düşmesine mani olmaktaydı.

Allah hikmeti ve gökten inen emir, onun kendisini o halde görmesini istemekteydi.

Nice düşmanlıklar vardır ki dostluğa çıkar. Nice yıkılmalar vardır ki yapılmaya döner.

Bir herzevekil, o pis yatağı, inadına Peygamberin yanına getirdi.

Ve gör hele, konuğun bu işi işlemiş dedi. Alemlere rahmet olan Mustafa, bir güldü.
Getir o ibriği dedi, hepsini kendi elimle yıkayayım dedi” (Mesnevî, 1988: V/97-109).

Peygamberimizin bir insanın ayıbını örtme ve onu İslam’a kazandırma uğruna-inanmayan bir kişinin kirlettiği yatağı temizleme pahasına da olsa-gösterdiği tevazu ve

nezaket karşısında; Hz. Peygamber'in arkadaşlarının gösterdikleri reflekste ise, onların Peygamberlerine karşı gösterdikleri saygı ve muhabbetin de ne denli derinlikli olduğunun izleri ve yansımaları da şu beyitlerde açıkça görülür:

هر کسی می‌جست کز بهر خدا — جان ما و جسم ما قربان ترا
ما بشوییم این حدث را تو بهل — کار دستست این نمط نه کار دل
ای لعمرک مر ترا حق عمر خواند — پس خلیفه کرد و بر کرسی نشاند
ما برای خدمت تو می‌زییم — چون تو خدمت می‌کنی پس ما چه‌ایم

"Herkes (Peygamber'e) "Allah hakki için yapma, canımız da sana kurban olsun, tenimiz de.

Sen bırak bu pisliği biz yıkayalım. Bu iş, el işidir, gönül işi değil.

Ey hakkında "Le amruka-ömrün için" diye Allah'ın and içtiği zat, Allah sana ömür dedi. Seni halife yaptı, kürsüye oturttu.

Biz sana hizmet için yaşıyoruz, sen hizmet etmeye kalkışırsan biz ne oluruz?" dedi (Mesnevî, 1988: V/110-113).

Arkadaşlarının (Ashabının) bu yardım teklifine razı olmayan Peygamberimiz, bu misafirinin kirlettiği yatağın temizliğini bizzat kendisinin yapacağını ve bunda da bir hikmet olduğunun vurgulandığı mesajlar ise Mevlana tarafından şu beyitlerde sergilenir:

گفت آن دانم و لیک این ساعتیست — که درین شستن بخویشم حکمتیست
منتظر بودند کین قول نبیست — تا پدید آید که این اسرار چیست
او به جد می‌شست آن احداث را — خاص ز امر حق نه تقلید و ریا
که دلش می‌گفت کین را تو بشو — که درین جا هست حکمت تو بتو

"Peygamber dedi ki: "Ben de biliyorum, fakat şimdi bunu ben yıkayacağım. Bunu bizzat yıkamamda bir hikmet var."

Bu söz Peygamber sözü diye hepsi sustular, bu sır nedir, hele bir çıksın diye beklemeye koyuldular.

Peygamber o pisliği, bilhassa Allah buyruğu ile adamakıllı yıkamakta idi, riya ile değil.

Çünkü, gönlü bunu sen yıka, bunda kat kat hikmetler var diyordu.” (Mesnevî, 1988: V/114-117)

Bu hikâyede bahsi geçen obur kişinin, batıl da olsa inancı açısından kendisi için çok değerli olan heykelciğini misafir olduğu Hz. Peygamber’in evinde unuttuğu; onu almak için döndüğünde ise kendisini misafir eden Peygamber’in, kendisinin kirlettiği yatağı bizzat kendi elleriyle temizlediğini görmesiyle birlikte, hayatında meydana gelecek köklü değişiklikler ve hidayetine vesile olması sahnesini anlatan şu beyitler ise, bu hikâyenin can damarını oluşturan bölüm olarak değerlendirilebilir:

کافرک را هیکلی بد یادگار — یاوه دید آن را و گشت او بی‌قرار
گفت آن حجره که شب جا داشتم — هیکل آنجا بی‌خبر بگذاشتم
گر چه شرمین بود شرمش حرص برد — حرص اژدرهاست نه چیزیست خرد
از پی هیکل شتاب اندر دوید — در وثاق مصطفی و آن را بدید
کان یدالله آن حدث را هم به خود — خوش همی‌شوید که دورش چشم بد
هیکلش از یاد رفت و شد پدید — اندرو شوری گریبان را درید
می‌زد او دو دست را بر رو و سر — کله را می‌کوفت بر دیوار و در
آنچنان که خون ز بینی و سرش — شد روان و رحم کرد آن مهترش
نعره‌ها زد خلق جمع آمد برو — گبر گویان ایهاالناس احذروا
می‌زد او بر سر کای بی‌عقل سر — می‌زد او بر سینه کای بی‌نور بر
سجده می‌کرد او کای کل زمین — شرمسارست از تو این جزو مهین
تو که کلی خاضع امر ویی — من که جزوم ظالم و زشت و غوی
تو که کلی خوار و لرزانی ز حق — من که جزوم در خلاف و در سبق
هر زمان می‌کرد رو بر آسمان — که ندارم روی ای قبله‌ی جهان
چون ز حد بیرون بلرزید و طپید — مصطفی‌اش در کنار خود کشید
ساکنش کرد و بسی بنواختش — دیده‌اش بگشاد و داد اشناختش

“O kafirciğin bir armağan heykeli vardı. Onu kaybolmuş görünce kararı kalmadı.

Dedi ki gece kaldığım odadadır, haberim olmadan orada bıraktım.

Utanıyordu ama hırsı da onu, o yana çekiyordu. Hırs ejderhadır küçücük bir şey değil.

Heykelin ardına düşüp koşa koşa geldi, onu Mustafa’nın odasında gördü.

Gördü ama Allah eli bizzat o pisliği yıkamaktaydı, kötü gözler ondan ırak olsun; kafir bunu da gördü.

Gördü de heykeli hatırından çıktı. Onda bir coşkunluktur baş gösterdi, yakasını yırttı.

İki elini yüzüne, başına vuruyor, kafasını duvara, kapıya çarpıyordu.

Bir halde ki burnundan, başından kanlar revan olmaya başladı. O ulu Peygamber, ona acıdı.

Naralar atıyordu. Halk başına toplanınca, Ey halk sakının diyordu.

Ey akılsız kafa diye başına vuruyor, ey nursuz göğüs diye göğsünü dövüyordu.

Ey yeryüzünün küllü, senden şu aşağılık cüz-ü, utanmaktadır diye secde ediyor;

Sen küllü olduğun halde O'nun emrine baş eğiyorsun da ben cüzü olduğum halde zulmediyor kötülükte bulunuyor, azıyorum;

Sen kül iken Allah'a karşı hor hakir oluyor, O'ndan titriyorsun da ben cüzü iken O'na aykırı hareket ediyorum diyor:

Her an yüzünü göğe kaldırıp Ey cihanın kıblesi, yüzüm yok diye feryat ediyordu"

Hadden artık titreyip çarpınınca Mustafa, onu kucakladı.

Yatıştırdı pek iltifat etti, gözlerini açtı, ona kendini tanıttı" (Mesnevî, 1988: V/118-133).

Yiyip içmeden ve dünyalıktan başka bir düşüncesi olmayan bu obur kişinin, Hz. Peygamber'in huzurunda hissettiği bu deruni duygular, yaptığı tefekkür ve içten bakışı sayesinde, onun kendi hayatında büyük bir değişim ve dönüşümün de alt yapısının oluştuğu yeni bir döneme adım atmasına vesile olduğu da hikayenin şu beyitlerinde görülür:

این سخن پایان ندارد آن عرب	ماند از الطاف آن شه در عجب
خواست دیوانه شدن عقلش رمید	دست عقل مصطفی بازش کشید
گفت این سو آ بیامد آنچنان	که کسی برخیزد از خواب گران
گفت این سو آ مکن هین با خود آ	که ازین سو هست با تو کارها
آب بر رو زد در آمد در سخن	کای شهید حق شهادت عرضه کن

“Bu sözün sonu yoktur. Arap o padişahın lütfuna şaşırıp kaldı.

Deli oluyordu aklı kaçayazdı. Mustafa’nın akıl eli onu geri çekti.

Bu yana gel dedi, bir kişi ağır bir uykudan nasıl uyanırsa uyandı. O tarafa geldi.

Mustafa bu yana gel, bu işi yapma, kendine gel. Bu yanda sana birçok işler var dedi.

Yüzüne su serpti, ey Allah şehidi, dedi, dile gel şahadet getir” (Mesnevî, 1988: V/168-172).

Peygamber’e konuk olup, O’na ve ailesine onca zahmet ve sıkıntı verdikten sonra, hidayet nurunu görüp, Hz. Peygamber’e tabi olmaya hazırlanan misafirin, kendinde meydana gelen manevi ve imani gelişmelere paralel olarak Mustafa Peygamber (SAV)’e yönelik bağlılığının, bir hayli farklı ve oldukça dikkat çekici mahiyette olduğu da şu beyitlerde görülür:

این سخن پایان ندارد مصطفی	عرضه کرد ایمان و پذرفت آن فتی
آن شهادت را که فرخ بوده است	بندهای بسته را بگشوده است
گشت ممن گفت او را مصطفی	که امشبان هم باش تو مهمان ما
گفت والله تا ابد ضیف توم	هر کجا باشم بهر جا که روم
زنده کرده و معتق و دربان تو	این جهان و آن جهان بر خوان تو
هر که بگزیند جزین بگزیده خوان	عاقبت درد گلویش ز استخوان
هر که سوی خوان غیر تو رود	دیو با او دان که همکاسه بود
هر که از همسایگی تو رود	دیو بی‌شکی که همسایه‌ش شود
ور رود بی‌تو سفر او دوردست	دیو بد همراه و همسفره‌ی ویست

“Bu söze son yoktur, Mustafa, ona iman etmesini söyledi, o da kabul etti.

O kutlu şahadet bağlanmış düğümleri çözdü.

İmana geldi. Mustafa ona dedi ki: Bu gece de bizim konuğumuz ol.

Adam vallahi dedi, ebedi olarak senin konuğunum. Nerede olursam olayım, nereye gidersem gideyim sana misafirim.

Beni dirilttin, senin azatlın, senin kapıcınım. Bu alem de senin sofranın başında, o alem de.

Bu seçilmiş sofradan başka bir sofra seçen kişinin boğazını, nihayet kemik yırtar, deler.

Kim senin sofrandan başka bir sofraya giderse bil ki Şeytan, onunla bir kâseden yemek yer.

Kim senin komşuluğundan kaçarsa şüphe yok ki Şeytan, ona komşu olur.

Kim sensiz uzak bir yola giderse Şeytan onunla yoldaş olur, onunla bir sofraya oturur" (Mesnevî, 1988: V/261-269).

Sevgili Peygamberimizin huzurunda şahadet getirerek iman eden ve böylece hidayete erişen misafirin, Hz. Peygamberin ısrarı neticesinde kaldığı son gecede, kısa bir sürede doyarak, alışkanlıklarını nasıl değiştirdiği ve hane halkının bu değişim karşısındaki hayretlerinin de gündeme getirilmesi ile birlikte Mevlâna'nın, bu hikâyedeki Muhammed Mustafa (SAV)'ya ve konuğuna dair değerlendirmeleri ile de bu anlatım tamamlanmış olur:

گشت مهمان رسول آن شب عرب — شیر یک بز نیمه خورد و بست لب
کرد الحاحش بخور شیر و رقاق — گفت گشتم سیر والله بی‌نفاق
این تکلف نیست نی ناموس و فن — سیرتر گشتم از آنک دوش من
در عجب ماندند جمله اهل بیت — پر شد این قندیل زین یک قطره زیت
آنچ قوت مرغ بابیلی بود — سیری معده‌ی چنین پیلی شود
فجفجه افتاد اندر مرد و زن — قدر پشه می‌خورد آن پیل‌تن
حرص و وهم کافری سرزیر شد — اژدها از قوت موری سیر شد
آن گدا چشمی کفر از وی برفت — لوت ایمانیش لمتر کرد و زفت
آنک از جوع البقر او می‌طپید — همچو مریم میوه‌ی جنت بدید
میوه‌ی جنت سوی چشمش شتافت — معده‌ی چون دوزخش آرام یافت
ذات ایمان نعمت و لوتیست هول — ای قناعت کرده از ایمان به قول

"Arap o gece Peygambere konuk oldu, bir keçiden sağılan sütün yarısını ancak yiyebildi, ağzını silip çekildi.

Peygamber süt iç, yufka ekmeği ye diye ısrar ettiyse de Vallahi dedi, riyasız doydum.

Bu, ne tekellüf, ne sıkılma, ne de hile. Dün geceden daha ziyade doydum.

Bütün ev halkı şaştılar. Bu kandil, şu bir kara zeytin yağı ile nasıl doldu diye hayretlere düştüler.

Bir ebabil kuşunun gıdası, böyle bir fili nasıl doyurdu dediler.

Kadın, erkek, o fil bedenli, bir sineğin yiyeceğini yiyor diye fısıldaşmaya başladılar.

Kafirliğin hırs ve vehmi baş aşağı düştü, ejderha bir karıncanın gıdası ile doydu.

Kafirliğin aç gözlülüğü ondan gitti, iman gıdası onu semirtti, geliştirdi.

Öküz açlığı illetine tutunan adam, Meryem gibi cennet meyvesini gördü.

Cennet meyvesi, bedenine koştu, ulaştı. Cehennem gibi olan midesi yatıştı, rahatladı.

Ey imandan yalnız bir lafa kanan, bununla kanaat eden kişi, zaten iman yüce bir nimettir, büyük bir gıdadır" (Mesnevî, 1988: V/277-287).

Hz. Peygamber'in ve ashabının yardımseverliğinin anlatıldığı bu hikayede, aslında söz konusu edilen bir hidayet öyküsüdür. Misafirperverlikte ashabına öncü olan Peygamberimizin, fedakarlıkta da öncü olduğunun yansıtıldığı bir anlatımdır. İslama aykırı bile olsa inaçlarından ve farklılıklarından dolayı dışlanmayan, hatta yardımcı olunup misafir edilen bir inkarcı şahsiyetin, gördüğü ikram, hoşgörü ve nezaketli davranışların sonucunda İslama gelişi, Peygamber'e bağlanışı ve hayatında meydana gelen manevi ve ahlaki değişimlerde ulaşılan mesafe, Mevlana'nın Peygamberimizle ilgili olarak anlattığı bu hikayenin özünü oluşturmaktadır.

4.8.HZ. PEYGAMBER'İN FETİHLERDEKİ AMACI

Bazı çevrelerin Hz. Peygamber'i dünyalık heveslisi göstermesine ve Mekke başta olmak üzere gerçekleştirilen bir çok fetihlerin de sırf dünyalık elde etmek için yapıldığı gibi benzer suçlamalara gerekçe gösterilmesine karşı çıkan Mevlâna, böyle bir ithamın kabul edilemeyeceğini ifade eder. Hatta İmtihan Gününde yani Miraç'ta bütün göklerin hazinelerine muhatap olduğunda bile Hz. Peygamber'in gözlerinin, başka yerlere değil, sadece Hakk'ın Makamına odaklandığına işaret eder. Ayrıca bu Miraç mucizesine Kur'an ayetinden kaynak da göstermek suretiyle adeta son noktayı koymak isteyen Mevlana, Hz. Peygamber'in fetihlerine dair yapılan basit, yersiz suçlamaları reddetmek üzere çok sert ve net ifadeler kullandığı şu beyitlerde görülür:

جهد پیغمبر به فتح مکه هم — کی بود در حب دنیا متهم
آن که او از مخزن هفت آسمان — چشم و دل بر بست روز امتحان
از پی نظاره‌ی او حور و جان — پر شده آفاق هر هفت آسمان
خویشتن آراسته از بهر او — خود و را پروای غیر دوست کو
آن چنان پر گشته از اجلال حق — که در او هم ره نیابد آل حق
لا یسع فینا نبی مرسل — و الملک و الروح ایضا فاعقلوا
گفت ما زاغیم همچون زاغ نه — مست صباغیم مست باغ نه
چون که مخزنهای افلاک و عقول — چون خسی آمد بر چشم رسول
پس چه باشد مکه و شام و عراق — که نماید او نبرد و اشتیاق
آن گمان بر وی ضمیر بد کند — که قیاس از جهل و حرص خود کند
آبگینه‌ی زرد چون سازی نقاب — زرد بینی جمله نور آفتاب
بشکن آن شیشه‌ی کبود و زرد را — تا شناسی گرد را و مرد را
گرد فارس گرد سر افراشته — گرد را تو مرد حق پنداشته
گرد دید ابلیس و گفت این فرع طین — چون فزاید بر من آتش جبین

"Peygamber, Mekke'yi fethe uğraştı diye nasıl olurda dünya sevgisiyle itham edilir?

O öyle bir kişiydi ki imtihan günü (yani Miraç'ta) yedi göğün hazinesine karşı hem gözünü yumdu, hem gönlünü kapadı.

Onu görmek için yedi kat gök uçtan uca hurilerle, meleklerle dolmuştur.

Hepsi kendilerini, onun için bezemişti, fakat onda sevgiliye aşktan, sevgiliye meyil ve muhabbetten başka bir heva ve heves nerede ki:

O, Tanrı ululuğuyla, Tanrı celâliyle öyle dolmuştur ki bu dereceye, bu makama Tanrı ehli bile yol bulamaz.

"Bizim makamımıza ne bir şeriat sahibi peygamber erişebilir, ne melek, hattâ ne de ruh" dedi. Artık düşünün anlayın!

"Göz Tanrı'dan başka bir yere şaşmadı, meyletmedi" (Kur'an, 2011: 53/17) sırrına mazharız, karga değiliz; âlemi renk renk boyayan Tanrı sarhoşuyuz; bağın bahçenin sarhoşu değil" buyurdu!

Göklerin, akılların hazineleri bile Peygamber'in gözüne bir çöp kadar ehemmiyetsiz görünürse.

Artık Mekke, Şam ve Irak ne oluyor ki onlar için savaşsın, onlara iştiyak çeksin!

Ancak gönlü kötü olan, onun işlerini kendi bilgisizliğine, kendi hırsına göre mukayese eden kişi onun hakkında böyle bir şüpheye düşer.

Sarı camdan bakarsan güneşin nurunu sapsarı görürsün.

O gök ve sarı camı kır da eri ve tozu gör!

Atlı bir er, atını koştururken tozu dumana katar, etrafta bir tozdur kalkar. Sen, tozu Tanrı eri sanırsın.

İblis de tozu gördü, "Bu toprağın fer'idir. Benim gibi ateş alınlı birisinden nasıl üstün olur?" dedi (Mesnevî, 1988: I/3948-3961).

Göklerin ve akılların hazinelerine iltifat etmeyen bir Peygamber'in, Mekke, Şam ve Irak gibi şehirlerin topraklarının maddi fethine asla heveskar olamayacağı tespitinde bulunan Mevlana, bunu söyleyenlerin aslında kendi kötü niyetlerini, bilgisizlik ve hırslarını dile getirdiklerini ilgili beyitlerde ifade eder. Sarı renkli camdan güneşe bakanların güneşin nurunu sarı gördüklerini söyleyen Mevlana, bu yanlış bakış açısının tıpkı tozu dumana katan bir atlıdan geriye kalan toz ve toprağı o atlı zannetme yanılgısıyla benzeştiğini; hatta

Şeytan'ın bile, Hz. Adem konusunda benzeri bir mantıkla aynı hataya düştüğünü, yine ilgili beyitlerde ifade etmiştir (Mesnevî, 1988: I/3956-3961).

Hz. Peygamber'in fetihlerdeki amacını toprak kazanıp dünyalık elde etmek olarak görüp de Peygamberimizi suçlamaya yeltenen çevrelere karşı Mevlana, Miraç mucizesinin yaşandığı gecede kendisine sunulan onca imkan ve hazinelere iltifat etmeyen Mustafa Peygamber'in o gece odaklandığı yegane şeyin Yüce Allah'ın makamı olduğu vurgusunu yaparak açıklamalarda bulunur. Mevlana'nın bütün bu anlatımlarını ve asılsız ithamlara karşı verdiği cevapları da Kur'an ayetine dayandırdığı görülmektedir.

4.9.HZ. PEYGAMBER'İN HASTA ZİYARETİ

Mevlâna'nın, Hz. Peygamber'in arkadaşlarından birinin ağır bir hastalığa tutulduğundan ve Mustafa Peygamber'in de bu arkadaşına yaptığı ziyaretten bahsettiği bu bölümde, hasta ziyareti konusundaki farklı değerlendirmeleri oldukça dikkat çekicidir ve Hz. Peygamber'in hasta ziyareti Mesnevî'de şu anlatımla başlar:

از صحابه خواجه‌ای بیمار شد — و اندر آن بیماریش چون تار شد
مصطفی آمد عیادت سوی او — چون همه لطف و کرم بد خوی او
در عیادت رفتن تو فایده است — فایده آن باز با تو عایده است
فایده اول که آن شخص علیل — بوک قطبی باشد و شاه جلیل

"Sahabeden biri hastalandı, o hastalık yüzünden zayıfladı, iplik gibi inceldi.

Mustafa halini, hatırını sormaya geldi. Çünkü Peygamber'in huyu tamamıyla lütuf ve keremden ibaretti.

Hastanın halini, hatırını sormaya gitmekte fayda vardır. Faydası da gene sanadır.

Birinci faydası şudur; O hasta adam, bir kutup, bir ulu şah olabilir" (Mesnevî, 1988: II/2141-2144).

Burada, Sevgili Peygamberimizin, "lütuf ve kerem sahibi bir huy ve ahlak sahibi" olmasının bir neticesi olarak hasta ziyaretinde bulunduğu ifade edilirken, ayrıca hasta ziyaretinin birçok faydasının olduğuna da işaret edilmiş; "her geceyi kadir bil, her gördüğünü Hızır bil" sözünde de olduğu gibi, ziyaret edilen kişinin "bir kutup veya bir ulu şah" olma olasılığının da dikkate alınarak, hasta ziyaretinin ve her insana iyiliğin önemi Mevlâna tarafından o derece ileriye götürülür ki, gerektiğinde düşmana bile iyilik yapılabileceğinden bahsedilir ve gerekçeleri de Mesnevî'de şu şekilde sıralanır:

پس صله یاران ره لازم شمار — هر که باشد گر پیاده گر سوار
ور عدو باشد همین احسان نکوست — که به احسان بس عدو گشته است دوست
ور نگردد دوست کینش کم شود — ز آن که احسان کینه را مرهم شود
بس فواید هست غیر این و لیک — از درازی خایفم ای یار نیک
حاصل این آمد که یار جمع باش — هم چو بتگر از حجر یاری تراش
ز آن که انبوهی و جمع کاروان — ره زنان را بشکند پشت و سنان
چون دو چشم دل نداری ای عنود — که نمی‌دانی تو هیزم را ز عود
چون که گنجی هست در عالم مرنج — هیچ ویران را مدان خالی ز گنج

"Âlemde hazineler var. Beyhude üzülme, yorulma. Yalnız hiçbir viraneyi de definesiz bilme.

Her dervişe ne olur, ne olmaz diye mülâzemette bulunadur, bir nişane buldun mu da artık onun etrafında adamakıllı dön, dolaş!

Mademki sende o can gözü yok, her vücutta define var san!

Kutup olmasa bile belki bir yol dostudur, padişah değilse bile bir atlı askerdir.

Kim olursa olsun, ister yaya, ister atlı…yol dostlarıyla buluşmayı, onların halini sormayı, hatırlarını ele almayı lâzım bil.

Hattâ o adam, düşman bile olsa yine ihsan iyidir. Çünkü ihsan yüzünden düşman bile adama dost olur.

Dost olmasa bile hiç olmazsa kini azalır. Çünkü ihsanda bulunmak, kine âdeta merhemdir.

Bundan başka daha nice faydaları var ama ey iyi adam, sözü uzatmadan korkuyorum" (Mesnevî, 1988: II/2146-2153).

Hz. Peygamber'in o hasta sahabisini görünce onun hal ve hatırını sorduğu, ona iltifatlarda bulunduğu; hastanın da Peygamberimizin bu ziyareti vesilesiyle adeta yeniden dirilip kendine geldiği; aslında kendisine erişen hastalık sebebiyle çektiği acı ve ıstırapları Hakk'ın kendisine verdiği bir lütuf ve ihsan saydığı; ayrıca bu ziyaretle birlikte o sahabinin yaşadığı sevinç ve mutluluk da Mesnevî'de şöyle izah edilir:

گفت بیماری مرا این بخت داد | کامد این سلطان بر من بامداد
تا مرا صحت رسید و عاقبت | از قدوم این شه بی‌حاشیت
ای خجسته رنج و بیماری و تب | ای مبارک درد و بیداری شب
نک مرا در پیری از لطف و کرم | حق چنین رنجوریی داد و سقم
درد پشتم داد هم تا من ز خواب | بر جهم هر نیم شب لا بد شتاب
تا نخسبم جمله شب چون گاومیش | دردها بخشید حق از لطف خویش
زین شکست آن رحم شاهان جوش کرد | دوزخ از تهدید من خاموش کرد

(Hasta sahabi) "Hastalık beni bu bahta eriştirdi; bu sultan sabah çağında beni dolaşmaya geldi.

Bu suretle bana sıhhat erişti, saltanatına bir hudut olmayan bu padişahın kademi bereketiyle iyileştim.

Ne güzel, ne mübarek ağrı, sızı. Ne mutlu, ne kutlu hastalık hararet, dert ve gece uykusuzluğu!

İşte Allah bana bu kocalığımda lütuf ve kereminden böyle bir hastalık, böyle bir illet verdi.

Arka ağrısı ihsan etti de her gece yarısı uykudan uyandırdı.

Bütün gece manda gibi uyumayayım diye Hak, lütfetti, bana dertler ihsan etti.

Bu sınıklıktan da padişahların merhameti coştu. Cehennem de beni tehdit etmeden vazgeçti, sukût etti" dedi (Mesnevî, 1988: II/2254-2260).

Karşılıklı sohbet esnasında Hz. Peygamber, hastanın halini ve hatırını sorduktan sonra, onun bu hastalığa düşmesinin sebebini sorgulamaya başladı ve "Acaba sen bir çeşit dua mı ettin, bilmeyerek bir zehirli aş mı yedin? Hele bir hatırla bakayım, nefsin, hilesinden coşunca ne çeşit duada bulundun?" şeklinde sorular sordu. Buna mukabil hasta: " Hiç hatırıma gelmiyor. Himmet et de hatırlayayım" dedi (Mesnevî, 1988: II/2457-2459).

Mevlâna, hastanın, "Muhammed Mustafa(SAV)'nın nur bağışlayan huzuru" hürmetine duayı hatırladığını, her yanı aydınlatan Peygamber'in himmetinin, ona hatırlayamadığını hatırlattığını, Hakla bâtıl arasını ayırt eden aydınlık olan Peygamber'in, gönülden gönüle açılmış olan pencereden parladığını beyitlerinde beliğ bir şekilde ifade eder (Mesnevî, 1988: II.2460-2462).

Hastanın hatalı tavrına ve unuttuktan sonra Hz. Peygamber'in hürmetine hatırladığı duasına da Mesnevi'nin şu beyitlerinde yer verilir:

گفت اینک یادم آمد ای رسول — آن دعا که گفته‌ام من بو الفضول
چون گرفتار گنه می‌آمدم — غرقه دست اندر حشایش می‌زدم
از تو تهدید و وعیدی می‌رسید — مجرمان را از عذاب بس شدید
مضطرب می‌گشتم و چاره نبود — بند محکم بود و قفل ناگشود
نی مقام صبر و نه راه گریز — نی امید توبه نه جای ستیز
من چو هاروت و چو ماروت از حزن — آه می‌کردم که ای خلاق من
از خطر هاروت و ماروت آشکار — چاه بابل را بکردند اختیار
تا عذاب آخرت اینجا کشند — گربزند و عاقل و ساحروش‌اند
نیک کردند و بجای خویش بود — سهلتر باشد ز آتش رنج دود
حد ندارد وصف رنج آن جهان — سهل باشد رنج دنیا پیش آن
ای خنک آن کاو جهادی می‌کند — بر بدن زجری و دادی می‌کند
تا ز رنج آن جهانی وارهد — بر خود این رنج عبادت می‌نهد
من همی‌گفتم که یا رب آن عذاب — هم در این عالم بران بر من شتاب
تا در آن عالم فراغت باشدم — در چنین درخواست حلقه می‌زدم
این چنین رنجوریی پیدام شد — جان من از رنج بی‌آرام شد
مانده‌ام از ذکر و از اوراد خود — بی‌خبر گشتم ز خویش و نیک و بد
گر نمی‌دیدم کنون من روی تو — ای خجسته وی مبارک بوی تو
می‌شدم از دست من یک بارگی — کردیم شاهانه این غم خوارگی

(Hasta) Dedi ki: "Ya Resulallah, bir hezeyandır ettim, şimdicek duamı hatırladım.

Daima günaha giriftar olup duruyordum. Denize düşenin yılana sarılması gibi, önüme ne gelirse sarılıyordum.

Sen, suçluları çok şiddetli azaplarla tehdit etmiştin.

Istıraba düştüm, çarem kalmadı. Bağ pek sıkı, kilit kapalıydı.

Ne sabredebiliyordum. Ne kaçacak, kurtulacak yer vardı. Ne tövbe etmeye bir ümidim kalmıştı, ne dayanmama imkân.

Elemden Harut'la Marut gibi ah ederek dedim ki: Ey yaratan Allah'ım.

Harut'la Marut tehlikeden kurtulmak için Bâbil Kuyusunu dilediler.

Gürbüz, akıllı, hatta sihirbaza benzer, her şeye muktedir oldukları halde onlar bile ahret azabını o kuyuda çekmek istediler.

İyi de ettiler, tam yerinde bir işti. Dumandan çekilen zahmet ateşe nispetle elbette kolaydır, ehemmiyetsizdir.

Ahiret âzabını tavsife imkân yoktur. Onun yanında dünya azabının ehemmiyeti olamaz.

Ne mutlu o kişiye ki savaşır, çabalar, bedenine azap eder.

O cihanın azabından kurtulsun diye, bu azap çekme ibadetine katlanır.

Ben de, Yarabbi, bana o azabı hemencecik burada çektir de,

O âlemde rahat edeyim diye dua edip durmaktaydım. İstek kapısının halkasını bu suretle çalıyordum.

Derken bu hastalığa tutuldum. Canım zahmetten âramsız bir hale düştü. Zikrinden, evradımdan kaldım. Kendimden de haberim yoktu, iyiden, kötüden de. Yüzünü görmeseydim; ey kutlu, ey kokusu güzel ve mübarek Peygamber;

Hayat kaydından tamamıyla sıyrılacaktım. Bana padişaha lütfedip derttaş oldun da bu gamdan kurtardın" (Mesnevî, 1988: II/2463-2480).

Bu sözlerine karşılık söz konusu hasta sahabi, Peygamber'in şu uyarısıyla karşılaşır:

گفت هی‌هی این دعا دیگر مکن　　بر مکن تو خویش را از بیخ و بن

تو چه طاقت داری ای مور نژند　　که نهد بر تو چنان کوه بلند

(Peygamber) "Ne yaptın? Sakın bir daha bu duada bulunma. Kendi kökünü kendin kazıp sökme.

Ey zayıf karınca, senin ne takatin var ki böyle bir yüce dağı yüklenmeye kalkışıyorsun!" dedi (Mesnevî, 1988: II/2481-2482).

Hasta sahabi, Hz. Peygamber'e, bu uyarıları dikkate alacağını şu sözleriyle ifade eder:

گفت توبه کردم ای سلطان که من　　از سر جلدی نه لافم هیچ فن

“Sultanım, tövbe ettim. Bir daha böyle bir cürette bulunmam, böyle bir lâf etmem” (Mesnevî, 1988: II/2483).

Mesnevî’nin bu bölümünde özellikle insandaki güç ve kuvvetin, olumlu ve olumsuz hallerin; hastalık ve sağlığın; güzellik ve çirkinliğin; iman ve küfrün bile Yüce Allah’ın sonsuz kudret ve kuvvetiyle; O’nun dilemesiyle meydana geldiği tespiti de, Kuran-ı Kerimdeki savaşla ilgili bir ayet ve Duha Suresi’ne de işaret edilmek suretiyle Mevlana tarafından şu şekilde anlatılır:

چون بگیری سخت آن توفیق هوست　　در تو هر قوت که آید جذب اوست
ما رمیت إذ رمیت راست دان　　هر چه کارد جان بود از جان جان
دست گیرنده وی است و بردبار　　دم‌به‌دم آن دم از او امید دار
نیست غم گر دیر بی‌او مانده‌ای　　دیرگیر و سخت‌گیرش خوانده‌ای
دیر گیرد سخت گیرد رحمتش　　یک دمت غایب ندارد حضرتش
گر تو خواهی شرح این وصل و ولا　　از سر اندیشه می‌خوان و الضحی

“Eteğini sıkıca tuttun mu, bu, Allah tevfikidir. Sende beliren her kuvvet, onun seni çekişinden, dileyişinden meydana gelir.

“Ma remeyte iz remeyte”yi (Kuran, 2011: 8/17) iyi bil. Canın nesi varsa canlar canındandır.

Elini tutan, yükünü yüklenen odur. Her an, her nefes, o anı, o nefesi ondan um! Onun feyzine geç mazhar olduysan gam yeme. Bilirsin ki ihmal etmez, imhal eder. Allah rahmeti geç erişir ama adamakıllı erişir, seni bir an bile huzurundan ayırmaz, her an seninledir.

Bu vuslatın, bu muhabbetin şerhini duymak istersen adamakıllı düşünerek “Vedduha” (Kur’an, 2011: 93/1-11) suresini okuyuver!” (Mesnevî, 1988: II/2529-2534).

“Her şey zıddıyla kaimdir” sözünün bir gereği olarak iyilik ve kötülük kıyaslamasını yapan Mevlâna, kötülüğün de, hastalığın da, çirkinliğin ve hatta küfrün de yaratıcısının Allah Teala olduğuna, verilen şu misallerle açıklık getirir:

ور تو گویی هم بدیها از وی است | لیک آن نقصان فضل او کی است
آن بدی دادن کمال اوست هم | من مثالی گویمت ای محتشم
کرد نقاشی دو گونه نقشها | نقشهای صاف و نقشی بی‌صفا
نقش یوسف کرد و حور خوش سرشت | نقش عفریتان و ابلیسان زشت
هر دو گونه نقش استادی اوست | زشتی او نیست آن رادی اوست
زشت را در غایت زشتی کند | جمله زشتیها به گردش بر تند
تا کمال دانشش پیدا شود | منکر استادی‌اش رسوا شود
ور نداند زشت کردن ناقص است | زین سبب خلاق گبر و مخلص است
پس از این رو کفر و ایمان شاهداند | بر خداوندیش و هر دو ساجداند
لیک مومن دان که طوعا ساجد است | ز انکه جویای رضا و قاصد است
هست کرها گبر هم یزدان پرست | لیک قصد او مرادی دیگر است
قلعه‌ی سلطان عمارت می‌کند | لیک دعوی امارت می‌کند
گشته یاغی تا که ملک او بود | عاقبت خود قلعه سلطانی شود
مومن آن قلعه برای پادشاه | می‌کند معمور نه از بهر جاه
زشت گوید ای شه زشت آفرین | قادری بر خوب و بر زشت مهین
خوب گوید ای شه حسن و بها | پاک گردانیدیم از عیبها

“Eğer sen kötülükler de ondandır dersen, öyledir ama bundan onun kemaline noksan mı gelir ki?

Bu kötülük ihsanı da onun kemalindendir. Dinle ulu kişi, sana bir misal getireyim:

Meselâ ressam iki türlü resim yapar: Güzellerin resimleriyle, çirkin resimleri.

Yusuf’un, yaratılışı güzel hurinin resmini de yapar, ifritlerin, çirkin iblislerin resmini de.

İki türlü resim de onun üstatlığının eseridir. Bu, ressamın çirkinliğine delil olamaz, bilâkis üstatlığına delildir.

Çirkini gayet çirkin olarak yapar, o derecede ki bütün çirkinlikler, onun etrafında döner, örülür.

Bu suretle de bilgisindeki kemal meydana gelir, üstatlığını inkâr eden rüsvay olur.

Eğer çirkinin resmini yapmayı bilmezse ressam, nâkıstır. İşte bu yüzden Allah hem kâfirin yaratıcısıdır, hem müminin.

Bu yüzden küfür de Allahlığına şahittir, iman da. İkisi de ona secde eder.

Fakat bil ki müminin secdesi dileyerektir. Çünkü mümin, Allah rızasını arar, maksadı onun rızasını almaktır.

Kâfir de istemeyerek Allah'a tapar ama onun maksadı başkadır.

Padişahın kalesini yapar ama beylik dâvasındadır.

Kale, onun malı olsun diye isyan eder, fakat nihayet kale, padişahın eline geçer.

Müminse o kaleyi padişah için tamir eder, makam sahibi, mevki sahibi olmak için değil.

Çirkin, " Ey çirkini de yaratan padişah, sen güzeli de yaratmaya kaadirsin, çirkini de" der.

Güzel de " Ey güzellik padişahı, beni bütün ayıplardan arıttın"der (Mesnevî, II/2535-2550).

Hz. Peygamber'in ziyareti, hastaya nasihat ve dua öğretisinin yer aldığı şu beyitlerle tamamlanır:

گفت پیغمبر مر آن بیمار را　　این بگو کای سهل کن دشوار را
آتنا فی دار دنیانا حسن　　آتنا فی دار عقبانا حسن
راه را بر ما چو بستان کن لطیف　　منزل ما خود تو باشی ای شریف

(Peygamber, o hastaya dedi ki)" Sen, şunu söyle; Allah, sen bize güçlükleri kolaylaştır.

"Dünya yurdunda bize iyilik ver, ahiret yurdunda da" (Kur'an, 2011: 2/201)

Yolumuzu gül bahçesi gibi lâtif bir hale getir, ey Yüce Allah, konağımız zaten sensin" (Mesnevî, 1988: II/2551-2553).

Mevlana bu hikaye vesilesiyle Hz. Peygamber'in hasta ziyaretine verdiği önemi gündemine almıştır. Hasta ziyaretinin en başta ziyaret edenin kendisine fayda verdiğinden, insanları kazanmak için, kin ve nefreti azaltmak, düşmanlıkları gidermek için bile bu tür ziyaretlerin faydalı olduğundan bahsetmiştir. Hastalığın da, sağlığın da; güzelliğin de, çirkinliğin de tamamıyla Allah'tan olduğu vurgusunu yapan Mevlana, ayrıca Ebedi Alem'de çekilecek azabı bu dünyada çekmeyi talep etmenin yanlışlığına değinilip, uyarının da yapıldığı bu ziyaretin sonunda Peygamberimiz hasta sahabisine " Ya Rabbi! Hem bu dünyada bize iyilik ve güzellik ver ver; hem de Ahirette iyilik ve güzellik ver" duasını yapması tavsiyesi ile bu anlatım tamamlanmıştır.

4.10.HZ. PEYGAMBER'İN MÜNAFIKLARA KARŞI TAVRI

İslam inanç sistemi bakımından insanlar üç guruba ayrılır: Mü'min, münafık ve kafir. Bu üç gurup insanla ilgili hem Kuran-ı Kerim'de, hem de Hz. Peygamber'in hadislerinde bir çok değerlendirme mevcuttur. Bunlardan her üç gurupla ilgili Kuran'an'da "Mü'minun, Münafikun, Kafirun" adlarını taşıyan müstakil sureler dahi vardır.

Bilindiği üzere, Medine şehrinin yakınındaki Kuba denilen mevkide Hz. Peygamberin öncülüğünde müslümanlar tarafından bir mescit yapılır ve Peygamberimiz orada namaz kılar. Ancak kalplerinde nifak olan kişiler yani münafıklar ayrı bir mescit inşa ederler ve Hz. Peygamber'i namaz kılması için oraya davet ederler. Tebük Savaşı öncesi yapılan bu mescitle ilgili davete Peygamber Efendimiz "savaş sonrası gelirim" der. Savaştan sonra inen Tevbe Suresi'ndeki, "Bir de zararlı faaliyetlerde bulunmak, küfre yardım etmek, mü'minler arasına ayrılık sokmak için ve öteden beri Allah ve Resûlüne karşı savaşanlara üs olsun diye bir mescit yapanlar vardır. Bunlar, "Bizim iyilikten başka hiçbir kasdımız yok" diye de mutlaka yemin ederler. Ama Allah şâhitlik eder ki bunlar mutlaka yalancıdırlar. Onun içinde asla namaz kılma. İlk günden temeli takva (Allah'a karşı gelmekten sakınmak) üzerine kurulan mescit (Kuba mescidi), içinde namaz kılmana elbette daha layıktır. Orada temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah da tertemiz onları sever"(Kur'an, 2011: 9/107-108), ayetlerde ise sözü edilen mescidin zarar vermek, inkar etmek ve mü'minler arasına tefrika sokmak için yapıldığı; bu alternatif mescidi yapanların münafık ve yalancı oldukları bildirilmekte ve Hz. Peygamber'e, o mescitte asla namaz kılmaması emredilmektedir. Sonunda Peygamberimiz o zararlı mescidi (Mescid-i Dıraru) yıktırmıştır (DKS, 2007: 429).

Bu nifak ehli gurupla yani münafıklarla ilgili olarak, Mescid-i Dırar (Zararlı Mescit) yapmaları konusu Mesnevî'de de ele alınır. Mesnevî'de münafıkların bizzat kendilerinin yaptığı bu mescide Hz. Peygamber'i bir hile ve plan çerçevesinde davet edişleri ve dolayısıyla Hz. Peygamber'in, münafıkların gizledikleri bu sinsi planları ve gizli emellerine karşı geliştirdiği tavır Mevlâna tarafından şöyle anlatılır:

این چنین کژ بازیی در جفت و طاق	با نبی می‌باختند اهل نفاق
کز برای عز دین احمدی	مسجدی سازیم و بود آن مرتدی
این چنین کژ بازیی می‌باختند	مسجدی جز مسجد او ساختند
فرش و سقف و قبه‌اش آراسته	لیک تفریق جماعت خواسته
نزد پیغمبر به لابه آمدند	همچو اشتر پیش او زانو زدند
کای رسول حق برای محسنی	سوی آن مسجد قدم رنجه کنی
تا مبارک گردد از اقدام تو	تا قیامت تازه باد ایام تو
مسجد روز گل است و روز ابر	مسجد روز ضرورت وقت فقر
تا غریبی یابد آن جا خیر و جا	تا فراوان گردد این خدمت‌سرا
تا شعار دین شود بسیار و پر	ز انکه با یاران شود خوش کار مر
ساعتی آن جایگه تشریف ده	تزکیه‌ی ما کن ز ما تعریف ده
مسجد و اصحاب مسجد را نواز	تو مهی ما شب دمی با ما بساز
تا شود شب از جمالت همچو روز	ای جمالت آفتاب جان فروز

"Münafıklar, buna benzer bir çift- tek oyununu da Peygamberle oynamışlardı.

"Ahmet dinini yüceltmek için bir mescit yapalım" dediler. Halbuki bu mürtetlikten başka bir şey değildi.

Bu çeşit aykırı bir oyuna girişerek Peygamber'in mescidinden başka bir mescit yaptılar.

Döşemesini, tavanını, kubbesini düzdüler. Fakat bununla cemaati ayırmak diliyorlardı.

Yalvararak Peygamber'in yanına geldiler, deve gibi huzuruna çöktüler.

"Ey Allah Peygamberi, lütfedip o mescide kadar bir zahmet etsen;

Kademlerinle kutlasan…günlerin kıyamete kadar ter-ü taze olsun!

Topraklı, bulutlu günün, zaruret ve yoksulluk gününün mescidi işte.

Diledik ki oraya bir garip gelirse yer bulsun, bu hizmet konağında bolluğa ersin.

Bu suretle de din şiarı çoğalsın, etrafa yayılsın, dostlarla olunca acı yemiş bile hoştur.

Bir an orayı şereflendir, bizi tezkiye et, diğer sahabeye bildir.

Mescide, mescittekilere iltifat et…sen aysın, biz de gece. Bir an olsun bizimle ol da.

Gece, cemalinle gündüze dönsün, ey cemali, geceleri aydınlatan güneş.!" dediler" (Mesnevî, 1988: II/2826-2838).

Hz. Peygamber'in bu davete karşı verdiği cevap ve gerekçeleri ise Mesnevî'de daha farklı bir anlatıma tabi tutularak Mevlana tarafından şöyle takdim edilir:

بر رسول حق فسون‌ها خواندند — رخش دستان و حیل می‌راندند
آن رسول مهربان رحم کیش — جز تبسم جز بلی ناورد پیش
شکرهای آن جماعت یاد کرد — در اجابت قاصدان را شاد کرد
می‌نمود آن مکر ایشان پیش او — یک به یک ز آن سان که اندر شیر مو
موی را نادیده می‌کرد آن لطیف — شیر را شاباش می‌گفت آن ظریف
صد هزاران موی مکر و دمدمه — چشم خوابانید آن دم ز ان همه
راست می‌فرمود آن بحر کرم — بر شما من از شما مشفق‌ترم
من نشسته بر کنار آتشی — با فروغ و شعله‌ی بس ناخوشی
همچو پروانه شما آن سو دوان — هر دو دست من شده پروانه ران

"Halk Peygamber'e masallar okumakta; yalan, dolan atını sürmekteydiler.

O merhametli, şefkatli Peygamber gülümseyerek ancak "Peki" diyebildi.

O cemaatin teşekkür edilmesi icap eden işlerini anladı, icabet edeceğini söyleyerek haber getirenleri sevindirdi.

Onların hileleri gözünün önünde görünüp duruyor, o hileleri süt içinde kıl görür gibi birer, birer görüyordu.

Fakat o lûtuf sahibi Peygamber, kılı görmemezlikten geliyor, o zarif kimse sütü övüyordu..

Yüz binlerce hile ve hud'a kıllarına o an gözünü yummuştu.

O kerem denizi doğru buyurmuştu: " Ben, sizi, sizden ziyade esirgerim,

Ben âdeta dehşetli surette alevlenmiş, yalınlanmış bir ateşin kıyısına oturmuş bir adama benzerim.

Siz pervane gibi o tarafa koşuyorsunuz. Ben de iki elimle pervane kovmaktayım" (Mesnevî, II/2848-2856).

Münafıkların gayesinin Peygamberin ashabı arasında nifak çıkarmak olduğu, Peygamber'in de savaş sebebiyle önce bu ziyareti erteleyip, daha sonra bu mescidi ziyaret edeceğinin anlatıldığı bu bölümde, sefer dönüşü bu davetin Hz.Peygamber'e münafıklar tarafından yinelendiği ve Yüce Allah tarafından ise onların nifaklarını ortaya koyması için Mustafa Peygamber'e emir verildiği ilgili beyitlerde (Mesnevî, 1988: II/2861-2867) ifade edildikten sonra, Mevlana tarafından, Hz. Peygamberin münafıkların bu gizli niyetlerini ve sinsi planlarını nasıl açık ettiğinin takdimine de şöyle başlanır:

گفت ای قوم دغل خامش کنید — تا نگویم رازهاتان تن زنید
چون نشانی چند از اسرارشان — در بیان آورد بد شد کارشان
قاصدان زو باز گشتند آن زمان — حاش لله حاش لله دم زنان
هر منافق مصحفی زیر بغل — سوی پیغمبر بیاورد از دغل
بهر سوگندان که ایمان جنتی است — ز انکه سوگندان کژان را سنتی است
چون ندارد مرد کژ در دین وفا — هر زمانی بشکند سوگند را
راستان را حاجت سوگند نیست — ز انکه ایشان را دو چشم روشنی است
نقض میثاق و عهود از احمقی است — حفظ ایمان و وفا کار تقی است
گفت پیغمبر که سوگند شما — راست گیرم یا که سوگند خدا
باز سوگند دگر خوردند قوم — مصحف اندر دست و بر لب مهر صوم
که به حق این کلام پاک راست — کان بنای مسجد از بهر خداست
اندر آن جا هیچ مکر و حیله نیست — اندر آن جا ذکر و صدق و یا ربی است
گفت پیغمبر که آواز خدا — می‌رسد در گوش من همچون صدا
مهر در گوش شما بنهاد حق — تا به آواز خدا نارد سبق
نک صریح آواز حق می‌آیدم — همچو صاف از درد می‌پالایدم

"Peygamber de, "Ey hilebaz Kavim, susun da sırlarınızı söylemeyeyim"

Deyip sırlarından birkaçını söyleyiverdi. Derhal halleri kötüleşti.

Münafıkların elçileri, hemen “Hâşa, hâşa” demeğe başladılar.

Her münafık, koltuğuna bir Mushaf urup hile ile Peygamber’e koştu;

Yemin etmeye koyuldu. Çünkü yemin etmek siperdir, ve yemin etmek, yalancı kişilerin âdetidir.

Yalancı, dolancı adam, dinde vefakâr olmadığından her an yeminini bozar.

Doğruların yemin etmeğe ihtiyaçları yoktur. Onların gözleri aydındır.

Ahdi, misakı bozmak, ahmaklıktandır. Yeminine vefa etmek ve yemininde durmaksa temiz kişinin işidir.

Peygamber dedi ki : “Sizin yemininize mi inanayım, Allah’ın yeminine mi?”

Münafıklar, yine ellerinde Mushaf olduğu halde güya ağızlarının orucuyla yemin etmeye giriştiler.

“Bu doğru ve temiz kelâm hakkı için o mescidi kurmamız Allah rızası içindir.

Bu hususta hiçbir hilemiz, düzenimiz yok. Orada ancak Allah’ı anacak, doğru bir yürekle Allah’a ibadet edeceğiz” dediler.

Peygamber dedi ki : “Allah’ın sesi, kulağıma diğer sesler gibi gelmekte.

Hak, kulaklarınızı mühürledi de Allah sesini duymuyorsunuz.

İşte apaçık kulağıma Allah sesi gelip duruyor. Âdeta tortuyu saftan süzmekteyim” (Mesnevî, 1988: II/2868-2882)

Bu beyitlerde Hz. Peygamber’in münafıkları sorgulayıp hesaba çekmesi, onların da kendilerini savunmalarına yönelik beyanları anlatıldıktan sonra, son söz olarak Hz. Peygamber’in münafıkların yalan söylediklerini onların yüzüne açıkça ifade etmesiyle bu bölüm sona erer (Mesnevî, 1988: II/2887).

Hz. Peygamber’in Mescidine paralel mescit yapan münafıkları, Ka’be’ye alternatif kendi ka’belerini yapan ve Kur’an-ı Kerim’de (Kur’an, 2011: 106/1-4) anlatılan Ashab-ı Fil’e benzeten Mevlâna, Kur’an’ın iyi okunup, anlaşılmasıyla bu hakikatlerin daha net ortaya

çıkacağını; nitekim Hz. Peygamber'in bütün sahabesinin de rüyalarında münafıkların asıl niyetlerini gördüklerini, ilgili beyitlerdeki ifade ve beyanlarıyla ortaya koymuştur (Mesnevî, 1988: II/2902-2906).

Allah'a ve Peygamber'ine karşı yanlış yapılamayacağı, hile ve tuzak kuranların planlarının her zaman boşa çıkacağı, Allah Teala'nın kendi Ka'be'sine paralel bir Ka'be'yi kabul etmediği gibi, Peygamber'inin mescidine paralel bir mescide de müsaade etmeyeceğini göstermesi, münafıkların gizli planlarını deşifre ederek bozması ve onları hezimete uğratması bu hikayenin özünü oluşturmaktadır.

4.11.HZ. PEYGAMBER'İN YAKIN ÇEVRESİ İLE İLİŞKİLERİ

4.11.1.HZ. PEYGAMBER'İN, EŞİ HZ. AİŞE İLE MÜNASEBETİ

Mevlâna Hz. Peygamber'in, eşleri ile olan münasebetlerini özellikle ve sadece Hz. Aişe üzerinden yansıtmaya çalışır. Bunun birçok sebebi olabilir. Hz. Peygamber'in eşleri, Kuranı-ı Kerim'in tarifine göre "müminlerin anneleri" olarak isimlendirilmişlerdir (Kur'an, 2011: 33/6). Peygamberimizin eşleri içerisinde en genç olmasına rağmen Kur'ân-ı Kerîm'i ve Hz. Peygamber'in sünnetini en iyi bilen, anlayan ve muhafaza eden sahâbîlerin başında Hz. Aişe yer almaktadır. O hem baba evinde, hem Hz. Peygamber'in yanında zekâsı, anlayış kabiliyeti, öğrenme arzusu, kuvvetli hâfızası, aşk ve imanı sayesinde en iyi şekilde yetişti ve başkalarına nasip olmayan bilgiler edindi. Arap dilini maharetle kullanması yanında Arap şiirini de çok iyi bilirdi. Hz. Aişe genç ve zeki bir kadın olmasının yanı sıra, 2210 sayısına ulaşan hadis rivayetiyle de Peygamber Efendimizden çokça hadis rivayet edenler gurubuna dahil olmuş birisidir. Kuvvetli hâfızası sayesinde Hz. Peygamber'in hadis ve sünnetinin daha sonraki nesillere ulaştırılmasında emsalsiz hizmetler ifa etmiştir (Fayda, 2004: II/203-204).

Dolayısıyla ilmi yönü Hz. Peygamber'in diğer eşlerine göre daha kuvvetli olduğundan olsa gerektir ki, Mevlâna da bu yönüyle Hz. Aişe'yi tercih etmiş ve gündemine almış olabilir.

Mevlâna, Hz. Peygamber'in eşi ile olan diyaloğunu öncelikle bir ölüm olayı üzerinden yansıtır. Burada takdimi yapılan olayın; hem Peygamber ve eşinin gördükleri ve yaşadıklarına, hem de ölüm olayının kendisine yönelik olmak üzere iki boyutlu olarak ele alındığı görülür.

Mustafa Peygamber (SAV) bir gün, dostlarından birinin vefatı sebebiyle defin merasimine katılmak üzere mezarlığa gider (Mesnevî, 1988: I/2012). Cenaze defnedildikten

sonra eşi Aişe-i Sıddika'nın yanına döner. Eşi, büyük bir telaşla elini Hz. Peygamber'in sarığına, yüzüne, saçına, yakasına, göğsüne ve kollarına sürer. Peygamberimiz, "Böyle acele acele ne arıyorsun?" deyince, Aişe "Bugün hava bulutluydu, yağmur yağdı. Üstünü, başını yağmurdan ıslanmamış görmekteyim" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber "o sırada başına ne örtmüştün, başörtün neydi?" diye sordu. Aişe "Senin ridanı başıma örtmüştüm" dedi. Hz. Peygamber dedi ki: "Ey yeni, yakası tertemiz hatun! Allah onun için temiz gözüne gayb yağmurunu gösterdi. o yağmur, sizin bu bulutunuzdan değildir. Başka bir buluttan, başka bir göktendir" (Mesnevî, 1988, I/2027-2034).

Hz. Aişe tarafından, bulutu ve göğü farklı olan bu yağmurun yağmasının hikmetinin sorulması ve karşılığında ise Hz. Peygamberin verdiği cevap da Mevlana tarafından şöyle anlatılır:

گفت صدیقه که ای زبده‌ی وجود — حکمت باران امروزین چه بود
این ز بارانهای رحمت بود یا — بهر تهدید است و عدل کبریا
این از آن لطف بهاریات بود — یا ز پاییزی پر آفات بود
گفت این از بهر تسکین غم است — کز مصیبت بر نژاد آدم است
گر بر آن آتش بماندی آدمی — بس خرابی در فتادی و کمی
این جهان ویران شدی اندر زمان — حرصها بیرون شدی از مردمان

"Ey şu varlığın hülâsası, vücudun zübdesi! Bu günkü yağmurun hikmeti neydi?

Bu yağmur, rahmet yağmurlarından mıydı, yoksa tehdit için mi yağıyordu, pek yüce, pek azametli Tanrı'nın adaletinden miydi?

Bu yağmur, bahara ait lûtuflardan mıydı, yoksa âfetlerle dolu güz yağmuru muydu?"

Peygamber dedi ki: "Bu yağmur musibetler yüzünden insanın gönlüne çöken gamı yatıştırmak için yağıyordu."

Eğer Âdemoğlu, o keder ateşi içinde kalıp duraydı ziyadesiyle harabolur, eksikliğe düşer, (hiçbir şey yapamaz bir hale gelir)di.

O anda bu dünya harap olurdu, insanların içlerinde hırs kalmazdı (Mesnevî, 1988: I/2060-2065).

Mevlâna, Hz. Peygamber'in, dostunun cenazesini kabre koyarak mezarını toprakla doldurmasını, bir tohumun veya fidanın toprağa dikilerek yeşertilmesine kıyaslamakta; ölüm

ve hayat da dahil olmak üzere her şeyin Yüce Yaratıcının bir plan ve projesi dahilinde meydana geldiğini ise şu ifadeleriyle vurguladığı gözlemlenmektedir:

مصطفی روزی به گورستان برفت — با جنازه‌ی مردی از یاران برفت
خاک را در گور او آگنده کرد — زیر خاک آن دانه‌اش را زنده کرد
این درختانند همچون خاکیان — دستها بر کرده‌اند از خاکدان
سوی خلقان صد اشارت می‌کنند — و آن که گوش استش عبارت می‌کنند
با زبان سبز و با دست دراز — از ضمیر خاک می‌گویند راز
همچو بطان سر فرو برده به آب — گشته طاوسان و بوده چون غراب
در زمستانشان اگر محبوس کرد — آن غرابان را خدا طاوس کرد
در زمستانشان اگر چه داد مرگ — زنده‌شان کرد از بهار و داد برگ

“Mustafa, bir gün, dostlarından birinin cenazesiyle ve dostlarla mezarlığa gitti.

Onun mezarına toprak doldurdu, tohumunu yeraltında diriltti.

Bu ağaçlar, toprak altındaki insanlara benzerler. Ellerini topraktan çıkarıp;

Halka doğru yüz türlü işaretlerde bulunurlar, duyana söz söylerler.

Yeşil dilleriyle, uzun elleriyle toprağın içindeki sırları anlatırlar.

Kazlar gibi başlarını su içine çekmişler...Karga gibiyken tavus haline gelmişlerdir.

Tanrı, onları kış vakti hapsetmişse de baharda o kargaları tavus haline getirir.

Kışın onlara ölüm vermişse de bahar yüzünden yine diriltip yapraklandırır, yeşertir” (Mesnevî,1988:I.2012-2019)

Ölüm ve hayatı, kış ve bahardaki değişimlerle gündemine alan ve Allah’ın kudretiyle olduğunu söyleyen Mevlâna, “Eskiden beri olagelmiş bir şey. Neden bunu kerem sahibi Tanrı’ya isnat edelim?” şeklindeki inkarcıların yaklaşımlarını ise, güzel kokuları sevmeyen kara böceklere; yahut da davul sesine tahammül edemeyen beyni zayıf kimselere benzeterek (Mesnevî, 1988: I/2020-2024); nasıl ki manevi yağmuru görebilmek için Hz. Aişe, Hz. Peygamber’in ridasına ihtiyaç duymuşsa, hakikatleri görebilmek için de insanların deruni (içten) bir bakışa muhtaç olduklarının mesajını ilgili beyitlerde çok açık bir şekilde vermektedir (Mesnevî, 1988: I/2025-2026).

Hz. Peygamber'in, eşi Aişe ile olan bir diğer diyaloğunda ise söz konusu olan bir görme engellinin gelmesi ve Hz. Aişe'nin yaşadığı kısmi tedirginliktir. Mevlana olayı şöyle anlatır:

اندر آمد پیش پیغامبر ضریر — کای نوابخش تنور هر خمیر
ای تو میر آب و من مستسقیم — مستغاث المستغاث ای ساقیم
چون در آمد آن ضریر از در شتاب — عایشه بگریخت بهر احتجاب
زانک واقف بود آن خاتون پاک — از غیوری رسول رشکناک

"Peygamberin huzuruna bir kör geldi, ey her hamur teknesine ihsanda bulunan dedi.

Sen, sulara, yağmurlara hâkimsin, ben de susuzum, su istiyorum. Ey beni suvaran medet, medet!

Kör kapıdan aceleyle gelince Aişe, görünmemek için derhal kaçtı.

O temiz kadın, kıskanç peygamberin gayretini biliyordu" (Mesnevî, 1988: VI/670-673).

Hz. Peygamber'in kıskançlığına da işaret edilen bu olayda, asıl dikkat çeken husus, Peygamberimizin, eşinin hassasiyetini ortaya çıkarmak üzere ona bir soru sorma girişiminde bulunmasında görülür:

گفت پیغامبر برای امتحان — او نمی‌بیند ترا کم شو نهان
کرد اشارت عایشه با دستها — او نبیند من همی‌بینم ورا

"Peygamber, sınamak için (eşine) "O kadar gizlenme, o seni görmüyor ki" dedi.

Aişe elleriyle işaret ederek "O görmüyor ama ben onu görüyorum ya" demek istedi" (Mesnevî, 1988: VI/686-687).

Kur'an-ı Kerim'de "Müminlerin anneleri" (Kur'an, 2011: 33/6) olarak tarif ve taltif edilen Peygamber'imizin eşlerinin, mahremiyet konusunda gösterdikleri hassasiyet; Hz. Peygamber'in de, onların sorumluluklarını takip hususunda ortaya koyduğu samimiyet ve gayretin, Mevlâna tarafından büyük bir dikkat ve inceliklerle bu hikâyede tespit ve takdim edildiği görülür.

4.11.2.HZ. PEYGAMBER'İN, HZ. ALİ İLE MÜNASEBETİ

Mevlâna Mesnevî'de birçok misaller verir, pek çok tavsiyelerde bulunur. İnsanların hak ve hakikate ulaşabilmelerinin ancak bir rehber, bir insan-ı kamil ile mümkün olacağının mesajlarını iletir. İşte bu mesajın verildiği bölümlerin bir tanesi de Hz. Peygamber'in ağzından Hz. Ali'ye yönelik olarak yaptığı tavsiyeler ve uyarılarda ifadesini bulacaktır. Aslında Hz. Ali çocukluğundan itibaren Peygamberimizin yanında yetişmiş, çocuk yaşta Müslüman olmuş ve Ehl-i Beyt'e yani Peygamber Ailesine mensup birisidir. Mürşidi Hz. Peygamber'dir. Ona iyi bir eğitim, iyi bir terbiye vermiş, güçlü bir imanı ona aşılamıştır. Mevlâna'nın tasvirine göre, Hz. Peygamber, genç yaştaki Ali'yi hem övecek, hem de uyaracaktır. Şu beyitler bunun en açık göstergesi olarak sayılabilir:

گفت پیغمبر علی را کای علی — شیر حقی پهلوانی پر دلی
لیک بر شیری مکن هم اعتماد — اندر آ در سایه‌ی نخل امید
اندر آ در سایه‌ی آن عاقلی — کش نداند برد از ره ناقلی
ظل او اندر زمین چون کوه قاف — روح او سیمرغ بس عالی طواف
گر بگویم تا قیامت نعت او — هیچ آن را مقطع و غایت مجو

"Peygamber Ali'ye dedi ki: "Ey Ali! Tanrı aslanısın, kuvvetlisin, korkmazsın, yüreklisin.

Fakat aslanlığına dayanma, güvenme. Ümit ağacının gölgesine sığın!

Hiç kimsenin rivayetlerle, masallarla yoldan ayıramayacağı akıllı bir kişinin gölgesine gir.

Yeryüzünde onun gölgesi Kafdağı gibidir, ruhu da Simurg gibi çok yükseklerde uçmakta, yücelerde dolaşmakta.

Kıyamete kadar onu övsem, söylesem tükenmez. Bu övüşe bir kesim, bir son arama" (Mesnevî, 1988: I/2959-2963).

Her insanın nefsin esaretinden kurtulması gerektiği, bunun için de yine bir Pir'e, bir Mürşid-i Kamil'e ihtiyacının olduğu da yine Mevlâna tarafından, hem Hz. Peygamber'in şahsında ve Hz. Ali'ye hitaben, hem de Kuran-ı Kerim'deki (Kur'an, 2011: 18/65-82) Hz. Musa ve Hz. Hızır kıssasına da işarette bulunulmak suretiyle şöyle anlatılır:

یا علی از جمله‌ی طاعات راه | بر گزین تو سایه‌ی خاص اله
هر کسی در طاعتی بگریختند | خویشتن را مخلصی انگیختند
تر برو در سایه‌ی عاقل گریز | تا رهی ز آن دشمن پنهان ستیز
از همه طاعات اینت بهتر است | سبق یابی بر هر آن سابق که هست
چون گرفتت پیر هین تسلیم شو | همچو موسی زیر حکم خضر رو
صبر کن بر کار خضری بی‌نفاق | تا نگوید خضر رو هذا فراق
گر چه کشتی بشکند تو دم مزن | گر چه طفلی را کشد تو مو مکن
دست او را حق چو دست خویش خواند | تا ید الله فوق أیدیهم براند
دست حق میراندش زنده‌ش کند | زنده چه بود جان پاینده‌ش کند
هر که تنها نادرا این ره برید | هم به عون همت پیران رسید
دست پیر از غایبان کوتاه نیست | دست او جز قبضه‌ی الله نیست

“Ya Ali! Sen, Tanrı yolundakini bütün ibadetler içinde Tanrıya ulaşmış kişinin gölgesine sığınmayı seç.

Herkes bir çeşit ibadete sarıldı, kendisi için bir türlü kurtulma çaresine yapıştı.

Sen, akıllı bir kişinin gölgesine kaç ki, gizli gizli savaşan düşmandan kurtulasın.

Bu, senin için bütün ibadetlerden daha iyidir.Bu suretle yolda ilerlemiş olanların hepsini geçer, hepsinden ileri olursun.

Bir Pîr ele geçirdin mi hemen teslim ol; Musa gibi Hızır’ın hükmüne girip yürü.

Ey münafıklık nedir, bilmeyen! Hızır’ın yaptığı işlere sabret ki Hızır “Haydi git, ayrılık geldi” (Kur’an, 2011: 18/78), demesin.

Gemiyi kırarsa ses çıkarma; çocuğu öldürürse saçını başını yolma.

Mademki Hak, onun eline “kendi elimdir” dedi;“Yedullahi fevka eydîhim” (Kur’an, 2011: 48/10)hükmünü verdi;

Şu halde Tanrı eli, onu öldürse de yine diriltir. Hattâ diriltmek nedir ki? Ona ebedî hayat verir.

Bu yolu, nadir olarak yapayalnız aşan bile yine Pîrlerin himmetiyle aşmış, varacağı yere onların sayesinde ulaşmıştır.

Pîrin eli, kısa değildir, gaiptekilere de erişir. Onun eli, Tanrı kabzasından başka bir şey değildir ki" (Mesnevî, 1988: I/2965-2975).

Bu noktadan bakıldığında, tasavvuf geleneğinde çok önemli bir yapı taşı olan "Mürşid, Pir, Şeyh" gibi unvanlara sahip olan kişilere dair ihtiyaç, Mevlâna tarafından, bir yönüyle Kur'an'daki Musa ve Hızır olayı referans alınarak, diğer taraftan da yukarda örneği sunulan Hz. Peygamber ve Hz. Ali diyaloglarındaki örneklemeler üzerinden taliplerin, müritlerin dikkatine sunulmuş olduğu görülür.

4.12.HZ. PEYGAMBER'İN, HZ.ALİ'NİN GELECEĞİYLE İLGİLİ ÖNSEZİSİ

Hz. Ali, öncelikle tarihi kaynaklarda çok cesur, yiğit ve kahraman bir şahsiyet olarak tarif edilir. Onun, İslâm'ın yayılış tarihinde ve müslümanlar arasındaki ilim, takvâ, ihlâs, samimiyet, fedakârlık, şefkat, kahramanlık ve şecaat gibi yüksek ahlâkî ve insanî vasıflar bakımından müstesna bir mevkie sahip bulunduğunu, Kur'an ve Sünnet'i en iyi bilenlerden biri olduğunu hemen hemen bütün Sünnî ve Şiî kaynaklar ittifakla belirtirler (Fığlalı,2004: II/374).

Bu kısımda kaza ve kader olayının, Hz. Peygamber'in bildirimiyle, Hz. Ali ve seyisi arasında nasıl canlandırıldığına, Mevlâna'nın perspektifinden şahit olunacaktır. Aslında doğrudan Hz. Peygamberle ilgili olmayan, ancak Peygamberimize yakınlığı yönüyle özel bir yeri olan ve ölümü ile ilgili sırrı seyisinin kulağına bizzat Mustafa Peygamber (SAV)'in fısıldamasıyla hikâyenin başlaması ve şekillenmesi sebebiyle, Hz. Ali'ye ait olan bu bölüm de anlatıma konu olan kısımda yerini almıştır. Bu diyalog, Hz. Peygamber'in, Hz. Ali'nin seyisinin kulağına eğilerek, "Ali'nin şahadeti senin elinle olacak, sana haber veriyorum", şeklindeki sözleriyle başlayacaktır. Bu diyalogda ilk önce ortaya konan tablo Hz. Ali'nin kendi ölüm haberi karşısındaki cesareti, tevekkülü ve kadere; kaderi planlayan Allah'a olan teslimiyeti, Mesnevî'de şöyle ifade edilir:

من چنان مردم که بر خونی خویش — نوش لطف من نشد در قهر نیش
گفت پیغمبر به گوش چاکرم — کاو برد روزی ز گردن این سرم
کرد آگه آن رسول از وحی دوست — که هلاکم عاقبت بر دست اوست
او همی‌گوید بکش پیشین مرا — تا نیاید از من این منکر خطا
من همی‌گویم چو مرگ من ز تست — با قضا من چون توانم حیله جست
او همی‌افتد به پیشم کای کریم — مر مرا کن از برای حق دو نیم
تا نیاید بر من این انجام بد — تا نسوزد جان من بر جان خود

من همی‌گویم برو جف القلم ز آن قلم بس سر نگون گردد علم
هیچ بغضی نیست در جانم ز تو ز آن که این را من نمی‌دانم ز تو
آلت حقی تو فاعل دست حق چون زنم بر آلت حق طعن و دق

“Ben öyle bir erim ki kanlıma, katilime bile lütuf şerbetim, kahır zehri olmadı.

Peygamber, hizmetkârımın kulağına, bu başımı boynumdan onun ayıracağını söyledi.

Peygamber, sevgilinin vahyiyle nihayet ölümümün onun eliyle olacağını haber verdi.

O (hizmetkarım), daima “Beni önce öldür de benden bu kötü ve yanlış iş zuhur etmesin” demekte;

Ben de “Mademki ölümüm senden olacak, ben kaza ve kadere karşı nasıl hile edebilirim?” demekteyim.

O, daima önümde yerlere kapanarak “Ey Kerem sahibi, beni Tanrı hakkı için ikiye böl,

Ki bu kötü akıbete uğramayayım. Bu yüzden canım yanmasın” der;

Ben de daima “Yürü, git. Kader kalemi, bunu yazdı, yazının mürekkebi de kurudu. Olan oldu. Kader kaleminden nice bayraklar, baş aşağı olur.

Gönlümde, sana hiçbir düşmanlık yok. Çünkü bunu, ben senden bilmiyorum ki.

Sen Tanrı aletisin; yapan, Tanrı’nın eli. Hakkın aletini nasıl kınayayım, Hakkın aletine nasıl itiraz edeyim?” derim.” (Mesnevi, 1988: I/3844-3853).

Bu beyitlerde Mevlâna bakış açısıyla, şehit olacak ve şahadete yürüyecek bir kişinin ruh halini, kader inancını, ölümüne sebep olacak kişinin bile takdir-i ilahi çerçevesinde hoşgörüyle karşılanması gerektiğini, yaşayan ancak şahadete yürüyen Hz. Ali’nin kişiliği, kader inancı ve Allah'a olan bağlılığı üzerinden verildiği görülür. Devamındaki beyitlerde ise şehitlerin Allah katında nasıl rızıklandırıldıkları hem Kur’an ayeti, hem de ölüm ve hayat mukayesesi üzerinden şöyle tasvir edilir:

می‌کند دندان بد را آن طبیب تا رهد از درد و بیماری حبیب
بس زیادتها درون نقصهاست مر شهیدان را حیات اندر فناست

چون بریده گشت حلق رزق خوار | یرزقون فرحین شد گوار
حلق حیوان چون بریده شد به عدل | حلق انسان رست و افزون گشت فضل
حلق انسان چون ببرد هین ببین | تا چه زاید کن قیاس آن بر این
حلق ثالث زاید و تیمار او | شربت حق باشد و انوار او
حلق ببریده خورد شربت ولی | حلق از لا رسته مرده در بلی

"Sevgilinin ağrıdan, hastalıktan kurtulması için hekim, çürük dişi çekip çıkarır.

Noksanlarda nice fazlalıklar var. Şehitlere hayat yokluktadır.

Rızk yiyen boğaz kesildi mi "Onlar Rablerinden rızıklanır, ferahlarlar" (Kur'an, 2011: 3/169-170) nimeti hazmedilir.

Hayvanın boğazı kesilince insanın boğazı gelişir. O hayvan, insan vücuduna girer, insan olur, fazileti artar.

İnsanın boğazı kesilirse ne olur, fazileti ne dereceye varır? Artık agâh ol da onu bununla mukayese et.

Öyle bir üçüncü boğaz doğar ki o, Tanrı şerbetiyle, Tanrı nurlarıyla beslenir, gelişir.

Kesilen boğaz, bu şerbeti içer ama "Lâ" dan kurtulmuş "Belâ" da ölmüş boğaz!" (Mesnevî, 1988: I/3870-3876).

Ölüm olayının ebediliğe açılan bir pencere olduğu vurgusu yapılan diğer beyitlerde ise, Mesnevî'nin ilk beyitlerinde "Ney" metaforu üzerinden ifade edilen, "Aslından (vatanından) uzak düşen kişi, yine vuslat zamanını arar" (Mesnevî, 1988: I/4) şeklindeki insanın asli vatanına dönmeye yönelik arayışının, bu defa Hz. Ali'nin şahadeti ve Allah'a kavuşma arzusu üzerinden tekrarlandığı da şu beyitlerde görülür:

چون مرا سوی اجل عشق و هواست | نهی لا تلقوا بأیدیکم مراست
ز آنکه نهی از دانهی شیرین بود | تلخ را خود نهی حاجت کی شود
دانهای که تلخ باشد مغز و پوست | تلخی و مکروهیاش خود نهی اوست
دانهی مردن مرا شیرین شده ست | بل هم احیاء پی من آمده ست
اقتلونی یا ثقاتی لائما | إن فی قتلی حیاتی دایما
إن فی موتی حیاتی یا فتی | کم أفارق موطنی حتی متی
فرقتی لو لم تکن فی ذا السکون | لم یقل إنا إلیه راجعون

راجع آن باشد که باز آید به شهر سوی وحدت آید از تفریق دهر

“Ecele doğru meylimiz, ecele aşkımız olduğundan “Nefislerinizi elinizle tehlikeye atmayın” (Kur’an, 2011: 2/195) nehyi asıl bizedir.

Çünkü nehiy, tatlı şeyden olur, acı için nehye zaten hacet yok ki.

Bir şeyin içi de acı olur, dışı da acı olursa onun acılığı kötülüğü esasen nehiydir.

Bana da ölüm tatlıdır. “Onlar ölmemişlerdir, Rablerinin huzurunda diridirler” (Kur’an, 2011: 3/169) ayeti benim içindir.

Ey inandığım, itimat ettiğim kişiler! Beni kınayın ve öldürün. Şüphe yok, benim ebedî hayatım öldürülmemdedir.

Ey yiğit! Hayatım, mutlaka ölümdedir. Ne zamana kadar yurdumdan ayrı kalacağım?

Bu âlemde durmaklığım, ayrılık olmasaydı (öldüğümüz zaman) “Biz, şüphe yok, Tanrı’ya dönenleriz” (Kur’an, 2011: 2/156), denmezdi.

Dönen kişi; ayrıldığı şehre tekrar gelen kişidir; zamanın ayırışından kurtulup birliğe erişendir” (Mesnevî, 1988: I/3930-3937).

Hz. Ali’nin Allah inancını, şehitlik özlemini, bu dünyanın hiçliğini ve ebedi alem tutkusunu ifade eden bu beyitlerden sonra, Seyis’in son defa Hz. Ali’ye yalvarışı ise şöyledir:

باز آمد کای علی زودم بکش تا نبینم آن دم و وقت ترش
من حلالت می‌کنم خونم بریز تا نبیند چشم من آن رستخیز

“Seyis tekrar gelerek “Ya Ali, beni tez öldür ki o kötü vakti, o fena zamanı görmeyeyim.

Sana helâl ediyorum, kanımı dök ki gözüm o kıyameti görmesin”, dedi (Mesnevî, 1988: I/3938-3939).

Seyisin bu yalvarışına rağmen, Hz. Ali’nin, Seyis’e karşı ifadeleri çok manidar ve düşündürücü olmakla birlikte; Allah’a teslimiyeti, kadere rızası ve adeta ölüme gülümser nitelikte olan ifadelerini de Mevlana şöyle tasvir etmektedir:

گفتم ار هر ذره‌ای خونی شود | خنجر اندر کف به قصد تو رود
یک سر مو از تو نتواند برید | چون قلم بر تو چنان خطی کشید
لیک بی‌غم شو شفیع تو منم | خواجه‌ی روحم نه مملوک تنم
پیش من این تن ندارد قیمتی | بی‌تن خویشم فتی ابن الفتی
خنجر و شمشیر شد ریحان من | مرگ من شد بزم و نرگسدان من

“Eğer her zerre bir kanlı, bir katil olsa da, elinde hançer olarak senin kastına yürüse. Yine senin bir tek kılını kesemez. Çünkü kader kalemi böyle yazmıştır; sen beni öldüreceksin.

Fakat tasalanma, senin şefaatçin benim. Ben ruhun eri ve sultanıyım, ten kulu değil! Yanımda bu tenin kıymeti yok; ten kaydına düşmeyen bir er oğlu erim. Hançer ve kılıç, benim çiçeğim; ölüm meclisim... bağım, bahçemdir” (Mesnevî, 1988: I.3940-3944).

İslam tarihinin en acı olaylarının bir kısmı, ne yazık ki, Hz.Ali’nin de yaşadığı dönemi kapsayacak şekilde yaşanmıştır. O hem bu yaşanan acı ve dramatik olayların ortasında kendini bulmuş, hem de bu olayların ve acıların mağduru olmuştur. Hz. Peygamber’in en yakınındaki kişi ve en yakın akrabası olan Hz. Ali’nin, bazılarının iddia ettiği gibi, yöneticilik, emirlik ve halifelik heveslisi bir kişi olmadığı kanaatini taşıyan Mevlâna, Hz. Ali’nin bu yöndeki gayretinin asıl maksadını ise şu beyitlerde dile getirerek anlatımını tamamlar:

آن که او تن را بدین سان پی کند | حرص میری و خلافت کی کند
ز آن به ظاهر کوشد اندر جاه و حکم | تا امیران را نماید راه و حکم
تا امیری را دهد جانی دگر | تا دهد نخل خلافت را ثمر

“Tenini bu derece öldürüp ayaklar altına alan kişi, nasıl olur da beylik ve halifelik hırsına düşer?

O, ancak emirlere yol göstermek, emirliği belletmek için zahiren makam işleriyle ve hükümle uğraşır;

Emirlik makamına yeni bir can vermek, hilâfet fidanını meyvelendirmek için bu işle meşgul olur” (Mesnevî, 1988: I/3945-3947).

Hz.Peygamber'den sonraki tarihi süreçten bu güne kadar hep tartışma konusu yapılan ve pek çok mezep ve fırkaların doğmasına sebep olan "Halifelik-emirlik" konusuna dair Mevlana kendi dönemindeki insanlara mesaj vermek ve adeta bu yöndeki tartışmayı bitirmek ister. Bunu yaparken de halifelik tartışmalarının odağındaki isim olan Hz. Ali'nin, sonu şehadete de varsa, bu işe kuru bir emirlik davası için değil, "ancak emirlere yol göstermek, emirliği belletmek için zahiren makam işleriyle ve hükümle uğraştığı" mesajıyla bu noktaya ışık tutar. Aynı zamanda Peygamberimizin halifelerini Hz. Ali'nin şahsında bu yersiz ve gereksiz tartışmaların odağından çekip çıkarmak isteyen Mevlana, onların samimi niyet ve insanlığa hizmet gayesiyle bu yola çıktıklarını ve başkaca bir dünyalık kaygısı taşımadıkları düşüncesini ortaya koymaya gayret eder.

Ayrıca bir başka hikayede de Mevlana, Hz.Peygamber'in insan yetiştirme projesinin en simgesel ismi olan Hz.Ali'nin manevi şahsında, bir savaş ortamında bile hak ve adalet anlayışından sapmadan, nefsani ve rahmani olan işleri büyük bir titizlikle bir birinden ayırabildiği ve sonucunda savaş ortamında ölümü mukadder ve hatta an meselesi olan bir kişiyle birlikte çevresinde olan pek çok kişinin hayatını hem bedeni, hem de manevi ve imani olarak nasıl kurtardığını etraflıca anlatmaya gayret eder. (Mesnevî, 1988: I/3975-3989).

Aslında Mevlana'nın Mesnevi'deki bu son noktadaki yaklaşımıyla Muhammed Mustafa (SAV)'nın ve İslam Dini'nin insana, onun şahsiyetine, insanın hidayedine yani İslamla şereflenmesine verdiği değeri Hz.Ali örnekliği üzerinden vermeye gayret ettiği de dikkatlerden kaçmayan bir gerçek olarak gözükmektedir.

4.13.HZ. PEYGAMBER VE EVLATLIĞI ZEYD

Mesnevî'deki tasvirlerin bir bölümü de, Hz. Peygamber'in kölelikten kurtararak özgür kıldığı, kendisini evlat edindiği ve Kur'an-ı Kerim'de de adından övgüyle bahsedilen (Kur'an, 2011: 33/37) Zeyd adlı sahabi ile Peygamber'imiz arasında gerçekleştiği öngörülen, samimi ve derinlikli diyaloglar halindeki anlatımların Mevlâna tarafından dile getirilmiş kısımlarından oluşmaktadır. Bu diyaloglar Hz. Peygamber'in bir sorusu ile şöyle başlar:

گفت پیغمبر صباحی زید را　　کیف اصبحت ای رفیق با صفا

"Peygamber bir sabah Zeyd'e "Ey temiz ve saf arkadaş, sabahı nasıl ettin?" (Mesnevî, 1988: I/3500).

Zeyd'in bu soruya cevabı bir hayli ilginçtir:

(گفت عبدا مومنا) "Mümin bir kul olarak", diye cevap verdiği bu sohbetin devamında;

Hz. Peygamber ikinci defa: (باز اوش گفت کو نشان از باغ ایمان گر شگفت)

"İman bağın yeşermiş, çiçekler açmışsa nişanesi nerede?" (Mesnevî, 1988: I/3501), diye sorunca, Zeyd derinlikli bir yorumda bulunarak duygularını şöyle ifade eder:

گفت تشنه بوده‌ام من روزها — شب نخفته ستم ز عشق و سوزها
تا ز روز و شب گذر کردم چنان — که از اسپر بگذرد نوک سنان
که از آن سو جمله‌ی ملت یکی ست — صد هزاران سال و یک ساعت یکی ست
هست ازل را و ابد را اتحاد — عقل را ره نیست آن سو ز افتقاد

"Zeyd dedi ki: "Gündüzleri susuz geçirdim, geceleri aşktan, yanıp yakılmadan uyumadım.

Mızrak kalkandan nasıl geçerse ben de gündüzlerden, gecelerden öyle geçtim. (onlar beni tutamadıkları gibi onlardan bana bir şey de bulaşmadı.)

Ondan dolayı bence bütün şeriatler, bütün dinler birdir. Bence yüz binlerce yılla bir saat aynı. Ezelle ebed birleşti.

Fakat akıl, kabiliyetsizliğinden buraya yol bulamaz."
(Mesnevî, 1988: I/3502-3505).

Burada bütün İlahi Dinlerde imana yani inanca dair esasların ve kuralların bir olduğu; ancak aklın yetersizliği sebebiyle, "Ezelle-Ebedi" de içine alan bu iman bütünlüğünü ve zaman üstü kuşatıcılığını anlamada zorlanacağını Zeyd'in dilinden aktaran Mevlâna'nın, iman ön kabulü ile İlahi Hakikatlerin kavranabileceğinin mesajını da burada gündeme getirmiş olduğu görülür.

Hz. Peygamber, diyalogun devamında, Zeyd'e "Peki, o yoldan, bu diyarın anlayışınca, bu diyar akıllılarının harcına getirdiğin bir hediye var mı, nerede? Çıkar bakalım!" diye sorduğunda ise, Zeyd, sahib olduğu iman sayesinde, Cennet ve Cehennemliklerin ahvaline vakıf olduğunu, "Kıyamet günü, bazı yüzler ak olur, bazıları kara..." (Kur'an, 2011: 3/106) ayetinin sırrının ortaya çıktığını, bazı ruhların dünyaya gelmeden önce ana rahminde iken de

kusurlu oldukları halde, insanların bunu fark edemediğini ifade ettikten sonra, "Şaki, ana karnında şaki olur (fakat bilinmez) Cisim âlemindeyse cisimdeki hallerden, ruhun halleri de anlaşılır", sözleriyle de "Kader" hadisi olarak isimlendirilen ve " insanın ana rahminde iken rızkının, ecelinin ve amelinin; şaki veya said (kötü ya da iyi insan) olduğunun Allah tarafından görevli bir melek tarafından kaderine yazıldığı" şeklindeki insanın gelişim sürecini anlatan hadis-i şerife (Hadislerle İslam,2013: III/188) de Mevlâna tarafından işaret edildiği görülür (Mesnevî, 1988: I/3506-3514).

Zeyd'in bu metafizik ve gayba dair derinlikli konuşmaları karşısında Hz. Peygamber'in onu uyarmak maksadıyla söylediği sözleri de Mevlana şöyle dillendirir:

گفت هین در کش که اسبت گرم شد — عکس حق لا یستحیی زد شرم شد
آینه‌ی تو جست بیرون از غلاف — آینه و میزان کجا گوید خلاف
آینه و میزان کجا بندد نفس — بهر آزار و حیای هیچ کس
آینه و میزان محکهای سنی — گر دو صد سالش تو خدمتها کنی
کز برای من بپوشان راستی — بر فزون بنما و منما کاستی
اوت گوید ریش و سبلت بر مخند — آینه و میزان و آن گه ریو و پند
چون خدا ما را برای آن فراخت — که به ما بتوان حقیقت را شناخت
این نباشد ما چه ارزیم ای جوان — کی شویم آیین روی نیکوان

"Kendine gel, atın pek hızlı gidiyor, yuları çek. "Tanrı haya etmez" (Kur'an, 2011: 2/26) hükmünün aksi vurdu, utanma ortadan kalktı.

Aynan, kılıftan çıktı. Ayna ve terazi yalan söyler mi?

Ayna ile terazi, kimse incinmesin, utanmasın diye sözünü saklar mı?

Ayna ile teraziye yüzlerce yıl hizmet etsen onlar yine doğrucu ve kadri yüce mihenklerdir.

Sen benim sırrımı sakla, doğruyu gizle; sen de eksik gösterme, fazla göster, (diye yalvarsan bile-yalan söylemezler)

Onlar sana "Kendini maskara etme ayna, terazi nerede; hile düzen nerede?

Tanrı, hakikatlerin bizim vasıtamızla anlaşılması için kadrimizi yüceltti.

Eğer bu doğruluğumuz olmasaydı ne değerimiz olurdu; iyilerin yüzünü nasıl ağartırdık?" derler" (Mesnevî, 1988: I/3544-3551).

Hz. Peygamber, Zeyd'e dikkatli olması yönünde öğütler verirken de;

لیک در کش در نمد آیینه را　　گر تجلی کرد سینا سینه را

"Fakat sen, gönlüne Sina dağındaki Tanrı tecellisi vurduysa bile yine aynayı koynuna koy!" (Mesnevî, 1988: I.3552) şeklindeki uyarısına karşılık, Zeyd, içinde bulunduğu ruh halini tarif edercesine;

گفت آخر هیچ گنجد در بغل　　آفتاب حق و خورشید ازل
هم دغل را هم بغل را بر درد　　نه جنون ماند به پیشش نه خرد

"Tanrı güneşi, ezeli güneş, hiç koltuğa sığar mı?

Aslı olmayan şeyleri de yırtar, yakar; koltuğu da. Önünde ne delilik kalır, ne akıllılık!" (Mesnevi, 1988: I/3553-3554), sözleriyle meramını dile getirmiştir.

Hz. Peygamber tarafından da; insanın yanılgısını, nimet ve imkanların; hatta Cennet'in ırmaklarının bile, Yüce Allah'ın emriyle nasıl insanın iradesine tevdi edildiğinin gösterildiği irşadi ve tasavvufi tasvirin temellerine inildiğine de Mevlâna'nın şu beyitlerinde şahit olunur:

گفت یک اصبع چو بر چشمی نهی　　بیند از خورشید عالم را تهی
یک سر انگشت پرده‌ی ماه شد　　وین نشان ساتری الله شد
تا بپوشاند جهان را نقطه‌ای　　مهر گردد منکسف از سقطه‌ای
لب ببند و غور دریایی نگر　　بحر را حق کرد محکوم بشر
همچو چشمه‌ی سلسبیل و زنجبیل　　هست در حکم بهشتی جلیل
چار جوی جنت اندر حکم ماست　　این نه زور ما ز فرمان خداست
هر کجا خواهیم داریمش روان　　همچو سحر اندر مراد ساحران

"Bir parmağını gözünün üstüne koydun mu... dünyayı güneşsiz görürsün.

Bir parmak bile, aya perde oluyor. İşte bu padişahın ayıp örtücülüğüne alâmettir.

Bu suretle bir nokta (gibi olan parmak), cihanı örter; bir sürçme de güneşi küsufa uğratır.

Dudağını yum, denizin dibine bak. Tanrı, denizi, insana mahkûm etmiştir.

Nitekim Selsebîl ve Zencebîl ırmakları da Tanrı'nın cennete koyduğu kulların hükmü altındadır.

Cennetin dört ırmağı bizim hükmümüzdedir.

Fakat bu gücümüzden, kuvvetimizden değil... Tanrı emriyle böyledir" (Mesnevî, 1988: I/3555-3561).

Zeyd'le olan bu diyalogda Hz. Peygamber, Cennetteki dört ırmağın, aynen insanın iki gözünün kişinin kendi iradesi doğrultusunda istediği yere baktığı gibi, Allah'ın emriyle insanın iradesine göre akıtılacağını söyler ve insan gönlünün iradesine uyan gözlerle bu ırmaklar arasında bir paralellik kurar; beş duyu, göz ve diğer azalarla gönül bütünleşmesini ise şu ifadelerle dikkatlerimize sunar:

گر بخواهد رفت سوی زهر و مار ور بخواهد رفت سوی اعتبار
گر بخواهد سوی محسوسات رفت ور بخواهد سوی ملبوسات رفت
گر بخواهد سوی کلیات راند ور بخواهد حبس جزویات ماند
همچنین هر پنج حس چون نایزه بر مراد و امر دل شد جایزه
هر طرف که دل اشارت کردشان می‌رود هر پنج حس دامن کشان
دست و پا در امر دل اندر ملا همچو اندر دست موسی آن عصا
دل بخواهد پا در آید زو به رقص یا گریزد سوی افزونی ز نقص
دل بخواهد دست آید در حساب با اصابع تا نویسد او کتاب
دست در دست نهانی مانده است او درون تن را برون بنشانده است
گر بخواهد بر عدو ماری شود ور بخواهد بر ولی یاری شود
ور بخواهد کفچه‌ای در خوردنی ور بخواهد همچو گرز ده منی
دل چه می‌گوید بدیشان ای عجب طرفه وصلت طرفه پنهانی سبب
دل مگر مهر سلیمان یافته ست که مهار پنج حس بر تافته ست
پنج حسی از برون میسور او پنج حسی از درون مأمور او
ده حس است و هفت اندام و دگر آن چه اندر گفت ناید می‌شمر

"Gönül dilerse gözler; zehrin, yılanların bulunduğu tarafa gider; gönül dilerse baktığı şeylerden ibret alır.

Gönül dilerse görülen şeylere bakar; gönül dilerse örtülü , gizli şeylere akar.

Gönül dilerse, gözleri külliyat tarafına sevk eder; gönül dilerse cüziyatta hapseyler.

Bu beş duygu da (çeşmelerdeki lüleler, nasıl çeşmeye tâbi ise) aynı tarzda gönle tâbidir. Onun muradınca ve onun emrine göre iş görür.

Gönül ne tarafı işaret ederse beş duygu da eteklerini toplayıp o tarafa gider.

Musa'nın elindeki sopa nasıl Musa'ya tâbi ise el, ayak da apaçık gönlün emrine tâbidir.

Gönül isterse ayak, raksa girer, yahut yavaş yürürken hızlı yürümeye başlar.

Gönül isterse el, parmaklarla hesaba girişir, yahut kitap yazar.

El, gizli bir elin hükmündedir. O gizli el içerdedir, dışarıya teni dikmiş, kendisine onu vekil etmiştir.

Gönül dilerse el, düşmana bir ejderha kesilir. Gönül dilerse sevgiliye yardımcı olur.

Gönül dilerse el, yemek için kepçedir, on batmanlık gürz.

Acaba gönül, bunlara ne söylüyor ki? Bu ne şaşılacak vuslat, bu ne gizli sebep!

Gönül, acaba Süleyman Mührünü mü ele geçirdi ki bu beş duygunun yollarını istediği gibi işaret etmekte!

Beş zâhirî duygu dışarıda kolayca onun mahkûmu olmuş, beş bâtınî duyguda içeride onun memuru...

On duygu bunlardan başka yedi endam... Daha da dille söylenmeyecek kadar çok kuvvetler... Gayri sen say" (Mesnevî, 1988: I/3563-3577).

Hz.Peygamber'in evlatlığı Zeyd'le arasında geçen konuşmaların anlatıldığı bu hikayede, özellikle insanın yaratılış süreci, sağlıklı ve hastalıklı ruh yapısı, manevi hallerde yaşananlara herkesin tahammül edemeyeceği, gönül dünyasına hakim olanın, beş duyunun dünyasına da hakim olacağı, hatta Cennet'teki ırmakların bile insanların istek ve iradelerine uygun bir şekilde akacağının anlatıldığı hususlar bu hikayenin hülasasını oluşturmaktadır

4.14.HZ. PEYGAMBER'İN KÖLELERLE MÜNASEBETLERİ

4.14.1.BİLAL-İ HABEŞİ

İslam öncesi dönemde insanların köle olarak alınıp-satıldıkları bilinen bir gerçektir. Gerek İslam'ın Kutsal Kitabı olan Kur'an-ı Kerim'de, gerekse Hz. Peygamber'in hadislerinde köleleri azat etmenin (özgür bırakmanın) ve onlara insanca muamelenin önemi vurgulanır. Bu bölümde, Hz. Peygamber'in köleler konusundaki hassasiyetini gösteren ve onlara karşı pozitif ayrımcılığını ortaya koyan iki örnek şahsiyetin anlatıldığı görülür.

Birinci örnekte Peygamberimizin, en yakın arkadaşı, aynı zamanda kayınbabası ve birinci Halife olan Hz. Ebubekir ile birlikte bir kölenin, yani İlk Müezzin de olan Bilal-i Habeşi'nin kurtuluşu için ortaklaşa verdikleri mücadele anlatılır. Daha doğru bir ifade ile, iman etmiş olan Bilal'in, bu inancından vazgeçmesi için efendisi tarafından maruz kaldığı işkenceye rağmen, Hz. Peygamber'e karşı gösterdiği sevgi ve bağlılık; İslam inancına karşı gösterdiği samimiyet, sadakat, hassasiyet ve kararlılığının en üst derecedeki takdimi şu beyitlerde görülür:

تن فدای خار می‌کرد آن بلال — خواجه‌اش می‌زد برای گوشمال
که چرا تو یاد احمد می‌کنی — بنده‌ی بد منکر دین منی
می‌زد اندر آفتابش او به خار — او احد می‌گفت بهر افتخار
تا که صدیق آن طرف بر می‌گذشت — آن احد گفتن به گوش او برفت
چشم او پر آب شد دل پر عنا — زان احد می‌یافت بوی آشنا
بعد از آن خلوت بدیدش پند داد — کز جهودان خفیه می‌دار اعتقاد
عالم السرست پنهان دار کام — گفت کردم توبه پیشت ای همام
روز دیگر از پگه صدیق تفت — آن طرف از بهر کاری می‌برفت
باز احد بشنید و ضرب زخم خار — برفروزید از دلش سوز و شرار
باز پندش داد باز او توبه کرد — عشق آمد توبه‌ی او را بخورد
توبه کردن زین نمط بسیار شد — عاقبت از توبه او بیزار شد

"Efendisi, Bilâl'i terbiye etmek için diken dalı ile dövmekte, o da dikenlere canını feda etmekteydi.

Efendisi, neden Ahmed'i anmaktasın diyordu... Sen, kötü bir kulsun, benim dinimi inkâr ediyorsun.

Efendisi onu güneş altında dövmekte, o da "Ahad" diye övünmekteydi.

Derken Sıddıyk, o taraftan geçti, onun “Ahad” demesini duydu.

Gözü doldu, gönlü incindi, o “Ahad” sözünden bir âşina kokusu aldı.

Sonra onu tenhaca görüp nasihat verdi, dedi ki: İnanışını kâfirlerden gizli tut.

Allah, gizli şeyleri bilir, maksadını gizle. Bilâl, tövbe ettim dedi.

Ertesi gün Sıddıyk, erkenden bir iş için oradan geçiyordu.

Yine “Ahad” sözüyle dayak sesini duydu. Gönlü ateşlendi.

Yine nasihat etti, o da tövbe etti ama aşk gelince tövbesini bozuverdi.
Böyle bir hayli tövbe etti, nihayet tövbeden bezdi” (Mesnevî, 1988: VI/888-898).

İnancını gizlemesi için Hz. Ebubekir’in yaptığı nasihatleri bir türlü yerine getiremeyen Bilal, bunun gerekçelerini, Peygambere duyduğu aşk ve muhabbet bağlamında şöyle dillendirir:

فاش کرد اسپرد تن را در بلا — کای محمد ای عدو توبه‌ها
ای تن من وی رگ من پر ز تو — توبه را گنجا کجا باشد درو
توبه را زین پس ز دل بیرون کنم — از حیات خلد توبه چون کنم
عشق قهارست و من مقهور عشق — چون شکر شیرین شدم از شور عشق
برگ کاهم پیش تو ای تند باد — من چه دانم که کجا خواهم فتاد
گر هلالم گر بلالم می‌دوم — مقتدی آفتابت می‌شوم
ماه را با زفتی و زاری چه کار — در پی خورشید پوید سایه‌وار
با قضا هر کو قراری می‌دهد — ریش‌خند سبلت خود می‌کند
کاه‌برگی پیش باد آنگه قرار — رستخیزی وانگهانی عزم‌کار
گربه در انبانم اندر دست عشق — یک‌دمی بالا و یک‌دم پست عشق
او همی‌گرداندم بر گرد سر — نه به زیر آرام دارم نه زبر
عاشقان در سیل تند افتاده‌اند — بر قضای عشق دل بنهاده‌اند

“(Bilal) İnanışını açığa vurdu, bedenini belâya attı, ey Muhammed dedi, ey tövbelere düşman!

Bedenim de seninle dolu, damarım da. Artık bu bedene nasıl olur da tövbe sığar?

Bundan böyle tövbeyi gönülden çıkaracağım. Ebedî hayattan nasıl olur da tövbe edebilirim?

Aşk, kahredicidir, ben de onun eline düşmüş, kahrolmuş birisiyim. Aşkın coşup köpürmesiyle, aşkın acılığıyla şeker gibi tatlılaştım.

Ey kasırga, senin önünde bir yaprağım ben, nereye düşeceğimi ne bilirim?

Hilâl'sem de koşuşup duruyorum, Bilâl'sem de. Senin güneşine uymuşum bir kere.

Ayın bedir oluş, yahut zayıflayıp eriyerek hilâl haline gelişle ne işi var? O, güneşin ardına düşmüş gölge gibi koşar durur.

Kaza ve kadere karşı bir kararda durmaya kalkışan kendi sakalına güler.

Hem bir saman çöpü olup rüzgârın önüne düşmek, hem de bir yerde durmaya kalkışmak. Hem kıyamet, hem de sonra işe güce girişmeye kalkmak!

Ben aşkın elinde dağarcıktaki kedi gibiyim. Bir an yukarı çıkmadayım, bir an aşağı düşmede.

O, beni başının üstünde döndürüp durmada. Ne aşağıda kararım var, ne yukarıda.

Âşıklar kuvvetli bir selin önüne düşmüşlerdir. Onlar, aşkın takdirine razı olmuşlardır" (Mesnevî, 1988: VI/899-910).

Köle olan Bilal'in, Allah aşkı ve Peygamber sevgisi sayesinde çektiği acılara sabrettiği de şu beyitlerden anlaşılmaktadır:

نک هلالی با بلالی یار شد — زخم خار او را گل و گلزار شد
گر ز زخم خار تن غربال شد — جان و جسمم گلشن اقبال شد
تن به پیش زخم خار آن جهود — جان من مست و خراب آن و دود
بوی جانی سوی جانم می‌رسد — بوی یار مهربانم می‌رسد
از سوی معراج آمد مصطفی — بر بلالش حبذا لی حبذا
چونک صدیق از بلال دم‌درست — این شنید از توبه‌ی او دست شست

"İşte bir Hilâl bir Bilâl'e dost oldu. Diken yarası, ona gül ve gülnar kesildi.

Beden, diken yarası ile kalbura döndü ama canım, bedenim, devlet gülistanı oldu.

Beden, o kâfirin dikeninin zahmı önünde ama canım, Allah'ın sarhoşu!

"Canıma bir can kokusudur gelmede, merhametli sevgilimin kokusu erişmede.

Mustafa, Miraçtan geldi, Bilâl'ine ne mutlu, ne mutlu!

Sıddıyk, doğru özlü, doğru sözlü Bilâl'den bu sözleri duyunca tövbesinden el yudu" (Mesnevî, 1988: VI/947-952).

Bilal'in inancındaki taviz vermez tutumu ve samimiyeti gören Hz. Ebubekir'in, onu inkarcı ve zalim sahibinin elinden kurtarmak için, durumunu Peygamberimize arz etmesi; hürriyetine kavuşturmak için de gösterdiği maddi ve manevi fedakarlık da şu beyitlerde Mevlana tarafından gözler önüne serilir:

بعد از آن صدیق پیش مصطفی — گفت حال آن بلال با وفا
کان فلک‌پیمای میمون‌بال چست — این زمان در عشق و اندر دام تست
باز سلطانست زان جغدان برنج — در حدث مدفون شدست آن زفت‌گنج
جغدها بر باز استم می‌کنند — پر و بالش بی‌گناهی می‌کنند
جرم او اینست کو بازست و بس — غیر خوبی جرم یوسف چیست پس

"Sıddıyk bunun üzerine Mustafa'nın yanına gelip vefalı Bilâl'in halini anlattı.

Dedi ki: O felekleri ölçen çevik ve kutlu kanatlı Bilâl, şimdi senin aşkına düşmüş, senin tuzağına tutulmuştur.

Padişahın doğanıyken, o kuzgunlardan zahmetlere uğramada. O ağır define, pislik içine gömülmüş.

Baykuşlar, doğana sitem etmedeler. Suçsuz olduğu halde kanatlarını yolmadalar.

Suçu ancak doğan oluşu. Yusuf'un güzellikten başka ne suçu var ki?" (Mesnevî, 1988: VI/953-957).

Bilal'in kurtuluş çaresini soran Sevgili Peygamberimize, Hz. Ebubekir, sahibinden satın alınması teklifinde bulunur. Buna karşılık Hz. Peygamber'in bu özgürleştirme konusunda kendisinin de maddi katkı sunmak istediğini, bu hizmete ortak olmak istediğini de Mevlâna şu beyitlerinde açıkça ifade eder:

مصطفی گفتش که اکنون چاره چیست | گفت این بنده مر او را مشتریست
هر بها که گوید او را می‌خرم | در زیان و حیف ظاهر ننگرم
کو اسیر الله فی الارض آمدست | سخره‌ی خشم عدو الله شدست
مصطفی گفتش کای اقبال‌جو | اندرین من می‌شوم انباز تو
تو وکیلم باش نیمی بهر من | مشتری شو قبض کن از من ثمن
گفت صد خدمت کنم رفت آن زمان | سوی خانه‌ی آن جهود بی‌امان
گفت با خود کز کف طفلان گهر | پس توان آسان خریدن ای پدر

“Mustafa dedi ki: Peki, ne çaresi var şimdi? Ebubekir ben ona müşteriyim dedi...

Efendisi ne isterse zarara ziyana bakmadan alacağım.

Çünkü o yeryüzünde Allah esiri olmuş, Allah düşmanlarının hışmına uğramış.

Mustafa dedi ki: Ey devlet arayan, bu hususta ben de sana ortağım.

Vekilim ol, müşteri olup onu al, yarı parasını ben de sana ortağım.

Ebubekir, baş üstüne deyip derhal amansız kâfirin evine gitti.

Kendi kendine çocukların elindeki inciyi almak kolaydır diyordu” (Mesnevî, 1988: VI/986-992).

Hz. Ebubekir’in, kölenin sahibi ile yaptığı ve teferruatı aşağıdaki satırlara yansıyan pazarlıkta, iman sahibi, aynı zamanda duyarlı bir kimsenin, hürriyeti yok edilerek köleleştirilmiş mümin bir insanı; hem de onca para vererek kurtarışının,Mevlana tarafından ortaya konulmuş mükemmel bir anlatımı ile karşılaşılır:

یک نصاب نقره هم بر وی فزود | تا که راضی گشت حرص آن جهود
قهقهه زد آن جهود سنگ‌دل | از سر افسوس و طنز و غش و غل
گفت صدیقش که این خنده چه بود | در جواب پرسش او خنده فزود
گفت اگر جدت نبودی و غرام | در خریداری این اسود غلام
من ز استیزه نمی‌جوشیدمی | خود به عشر اینش بفروشیدمی
کو به نزد من نیرزد نیم دانگ | تو گران کردی بهایش را به بانگ
پس جوابش داد صدیق ای غبی | گوهری دادی به جوزی چون صبی
کو به نزد من همی‌ارزد دو کون | من به جانش ناظرستم تو بلون
زر سرخست او سیه‌تاب آمده | از برای رشک این احمق‌کده

دیده‌ی این هفت رنگ جسمها | در نیابد زین نقاب آن روح را
گر مکیسی کردیی در بیع بیش | دادمی من جمله ملک و مال خویش
ور مکاس افزودیی من ز اهتمام | دامنی زر کردمی از غیر وام

“Ebubekir, o kâfirin, hırsı yatışıncaya, gönlü razı oluncaya kadar da para verip Bilâl’i satın aldı.

O taş yürekli kâfir acıklanarak, eğlenerek, alay ederek bir kahkaha attı.

Sıddıyk dedi ki: Bu kahkaha neden? Herif cevap vereceği yerde büsbütün gülmeye, kahkahasını arttırmaya başladı.

Dedi ki: Bu kara köleyi almaya bu kadar düşmesen, bu kadar sevdalanmasan,

Ben de ısrar etmezdim, bu verdiğin paranın onda biriyle almış olurdun. Bence o yarım akça bile etmez. Fakat pahasını bağıra çağıra sen arttırdın. Sıddıyk, a ahmak diye cevap verdi, çocuk gibi bir cevize karşılık bir inci verdin.

Bence o iki cihana değer. Ben cana bakıyorum, sen renge bakıyorsun.

O kızıl altın, fakat şu ahmaklar yurdunda oturanların hasedi yüzünden kara görünmede.

Cisimlerin şu yedi rengini gören baş gözü, bu perde ardından o ruhu göremez.

Eğer satışta biraz daha nekeslik etseydin, bütün malımı mülkümü verirdim.
Daha ziyade üstüne düşseydin, başkalarından bir etek dolusu altın borç alır, onu da verirdim” (Mesnevî, 1988: VI/1033-1044).

Bu alış-verişin sonunda, Bilal’in azatlığı için verilecek paraya katkı sunmak istediğini daha önce bildiren Peygamberimizin, bu parayı tek başına karşılayan Ebubekir’e yaptığı sitem ve Hz. Ebubekir’in de, buna karşılık Muhammed Mustafa (SAV)’ya yönelik olarak hissettiği sevgi, saygı ve muhabbetinin dile getirildiği samimi ifadelerle dolu bu tasvir, şu şekilde tamamlanır:

گفت ای صدیق آخر گفتمت | که مرا انباز کن در مکرمت
گفت ما دو بندگان کوی تو | کردمش آزاد من بر روی تو

تو مرا می‌دار بنده و یار غار — هیچ آزادی نخواهم زینهار
که مرا از بندگیت آزادیست — بی‌تو بر من محنت و بیدادیست
ای جهان را زنده کرده ز اصطفا — خاص کرده عام را خاصه مرا
خوابها می‌دید جانم در شباب — که سلامم کرد قرص آفتاب
از زمینم بر کشید او بر سما — همره او گشته بودم ز ارتقا
گفتم این ماخولیا بود و محال — هیچ گردد مستحیلی وصف حال
چون ترا دیدم بدیدم خویش را — آفرین آن آینه‌ی خوش کیش را
چون ترا دیدم محالم حال شد — جان من مستغرق اجلال شد
چون ترا دیدم خود ای روح البلاد — مهر این خورشید از چشمم فتاد
گشت عالی‌همت از نو چشم من — جز به خواری نگردد اندر چمن
نور جستم خود بدیدم نور نور — حور جستم خود بدیدم رشک حور
یوسفی جستم لطیف و سیم تن — یوسفستانی بدیدم در تو من
در پی جنت بدم در جست و جو — جنتی بنمود از هر جزو تو
هست این نسبت به من مدح و ثنا — هست این نسبت به تو قدح و هجا
همچو مدح مرد چوپان سلیم — مر خدا را پیش موسی کلیم
که بجویم اشپشت شیرت دهم — چارقت دوم من و پیشت نهم
قدح او را حق به مدحی برگرفت — گر تو هم رحمت کنی نبود شگفت

“Peygamber dedi ki: Ey Sıddıyk, sana demedim mi ki bu ihsanda beni de ortak et.

Ebubekir, biz dedi, ikimiz de senin kullarınız. Ben, onu senin rızan için azat ettim.

Sen beni kul et, bana dostum de, de senden hiç azatlık istemem.

Benim azatlığım sana kul olmamdır. Sensiz olursam mihnetlere, azaplara uğrarım.

Ey Allah seçilmişi, bu seçilişinle dünyayı dirilttin. Halkın geri kalanlarını ileri götürdün, hele beni yok mu?

Gençliğimde rüya görmüştüm, değirmi güneş, bana selâm vermişti.

Beni yerden almış, gökyüzüne çıkarmıştı. Bu yücelişte ona yoldaş olmuştum.

Bu rüya, olmayacak bir şey, malihulyadan ibaret. Hiç olmayacak şey, benim halime uyar mı, benim vasfım olur mu? demiştim.

Fakat seni görünce kendimi gördüm. Aferin o güzel aynaya!

Seni görünce olmayacak şey, bana hâl oldu. Canım ululuklara daldı.

Ey şehirlerin ruhu, seni görünce bu güneşin sevgisi, harareti, gözümden düştü.

Gözüm senin yüzünden yüce bir himmet sahibi oldu, artık çayırlığa, çimenliğe hor bakıyor, onları hoş görmüyor.

Nur aradım, kendimi nurun nuru olarak gördüm. Huri aradım, kendimi hurilerin bile kıskandıkları derecede güzel buldum.

Lâtif ve gümüş bedenli bir Yusuf aradım, sen de bir Yusuf'lar yurdu gördüm ben.

Cennet peşindeydim, arayıp duruyordum. Her cüzün, bana bir cennet göründü.

Bu övüşte bana nispetledir, yoksa bu övüş sana bir kınamadır, bir hicivdir.

Hani, Allah Kelimi Musa'ya karşı, o sâf çoban, Allah'ı övüyor.

Gel de bitlerini kırayım sana süt içireyim, çarığını dikeyim, önüne çevireyim diyordu ya.

Fakat Allah onun bu sözlerini medih, saydı; sen de merhamet eder, benim sözlerimi medih sayarsan şaşılmaz" (Mesnevî, 1988: VI/1075-1093).

Hz.Peygamber ve arkadaşı Hz.Ebubekir'in, ogün için toplumun en mağdur ve en dejavantajlı kesimini oluşturan kölelere karşı gösterdikleri şefkat ve merhamet, onları özgürleştirmek için yaptıkları gayret ve feragat, köleliğin ve özgürlüğün simgesi olan Bilal-i Habeşi üzerinden bu hikayede dile getirilmiştir. Mustafa Peygamber ve arkadaşının insan duyarlılığı, varlığını Allah yolunda harcama cömertliği ve inanmayan insanların ise mal tutkusu ve dünyalık sevdası bu özgürlük hikayesinin ana unsurlarını oluşturmaktadır.

4.14.2.HİLAL

Hz. Peygamber'in değer verdiği kişilerden biri de, sahibine hizmet eden, seyislik (at bakıcılığı) yapan Hilal isimli köle idi. Mesnevî'de anlatıldığına göre, sahibi tarafından devamlı hor ve hakir görülen Hilal hastalanır, ancak onun bu durumuna vakıf olan Hz.

Peygamber'in, ona moral vermek ve ne kadar değerli bir kişi olduğunu sahibine de bildirmek için yaptığı ziyaret, edebi bir üslup ile şu şekilde dile getirilerek bahse konu edilir:

از قضا رنجور و ناخوش شد هلال — مصطفی را وحی شد غماز حال
بد ز رنجوریش خواجه‌ش بی‌خبر — که بر او بد کساد و بی‌خطر
خفته نه روز اندر آخر محسنی — هیچ کس از حال او آگاه نی
آنک کس بود و شهنشاه کسان — عقل صد چون قلزمش هر جا رسان
وحیش آمد رحم حق غم‌خوار شد — که فلان مشتاق تو بیمار شد
مصطفی بهر هلال با شرف — رفت از بهر عیادت آن طرف

"Hilâl kazara hastalandı, zayıflamaya, erimeye başladı. Mustafa, vahiyle onun halini anladı.

Efendisi, onu, pek hor gördüğünden hastalığından da haberdar olmadı.

O ihsan sahibi, ahırda tam dokuz gün yattı. Hiç kimse halini bilmiyordu.

Er olan, erlere padişahlar padişahı kesilen, kendisini yüzlerce akıl, bir deniz gibi kaplayan,

Peygambere vahiy geldi, Allah merhameti dertlilere derman oldu, iştiyakını çeken Hilâl hastadır.

Mustafa kadri yüce Hilâl'i görmek, ona geçmiş olsun deyip hatırını sormak için o tarafa doğru yola çıktı" (Mesnevî, 1988: VI/1150-1155).

Kölenin sahibi olan beyin, Hz. Peygamber'in kendisini ziyarete geldiği zannıyla ortaya koyduğu sevinç hali kısa sürer ve Peygamber'in uyarısıyla birlike asıl ziyaretin kendisi için değil de, kimsenin değer vermediği; toplum nezdinde değer ve itibar görmeyen ve köle bir şahsiyet olan Hilal'e değer atfetmek üzere yapıldığının tesbiti ile anlatım şöyle devam eder:

میر را گفتند که آن سلطان رسید — او ز شادی بی‌دل و جان برجهید
برگمان آن ز شادی زد دو دست — کان شهنشه بهر او میر آمدست
چون فرو آمد ز غرفه آن امیر — جان همی‌افشاند پامزد بشیر
پس زمین‌بوس و سلام آورد او — کرد رخ را از طرب چون ورد او
گفت بسم‌الله مشرف کن وطن — تا که فردوسی شود این انجمن
تا فزاید قصر من بر آسمان — که بدیدم قطب دوران زمان

گفتش از بهر عتاب آن محترم | من برای دیدن تو نامدم
گفت روحم آن تو خود روح چیست | هین بفرما کین تجشم بهر کیست
تا شوم من خاک پای آن کسی | که به باغ لطف تستش مغرسی
پس بگفتش کان هلال عرش کو | همچو مهتاب از تواضع فرش کو
آن شهی در بندگی پنهان شده | بهر جاسوسی به دنیا آمده
تو مگو کو بنده و آخرجی ماست | این بدان که گنج در ویرانه‌هاست
ای عجب چونست از سقم آن هلال | که هزاران بدر هستش پای‌مال
گفت از رنجش مرا آگاه نیست | لیک روزی چند بر درگاه نیست
صحبت او با ستور و استرست | سایس است و منزلش این آخرست

“Beye, o padişah geldi dediler. Neşesinden çılgın bir halde yerinden sıçradı. O padişahlar padişahını, kendisi için gelmiş sanıp sevinçten ellerini çırptı.

Aşağıya inip muştucuya canlar saçıyordu âdeta.

Yeri öptü, selâm verdi. Yüzü, sevincinden gül gibi kızarmıştı.

Buyurun, dedi, yurdumuzu şereflendirin de burası cennete dönsün.

Evim, gökyüzünden üstün olsun, çünkü zamanın kutbunu gördüm.

O hürmete değer sultan, onu azarlar gibi dedi ki: Ben seni görmeye gelmedim.

Bey; ruhum sana feda olsun, dedi, hatta ruh da nedir ki? Lütuf et, bu geliş kimin için?

Söyle.

Söyle de senin lütuf ve ihsan bağına dikilmiş bir fidan olan o zatın ayaklarına toprak olayım.

Mustafa, arşın Hilâl’i nerede? Tevazuundan ay ışığı gibi yerlere döşenen.

Kullukta gizlenen padişah, o sırları duymak için dünyaya gelmiş er nerede?

O bizim kulumuz, seyisimiz deme. Şunu bil ki define yıkık yerlerdedir.

Binlerce dolunay, ayaklarının altına döşenmiş olan Hilâl, hastalıkla ne âlemde acaba?

dedi.

Bey; hastalığından haberim yok ama dedi, birkaç gündür yanıma gelmedi.

O, atlarla katırlarla düşer kalkar, seyis olduğu için şu ahırda yatar" (Mesnevî, 1988: VI/1158-1172)

Sonunda Peygamberimiz, Hilal'i ahırda atlarla katırların bulunduğu izbe bir yerde bulur ve karşılıklı birbirlerine olan sevgi ve muhabbetlerini ihtiva eden diyalogla birlikte bu hikaye sona erer:

رفت پیغامبر به رغبت بهر او — اندر آخر وآمد اندر جست و جو
بود آخر مظلم و زشت و پلید — وین همه برخاست چون الفت رسید
بوی پیغامبر ببرد آن شیر نر — همچنانک بوی یوسف را پدر
موجب ایمان نباشد معجزات — بوی جنسیت کند جذب صفات
معجزات از بهر قهر دشمنست — بوی جنسیت پی دل بردنست
قهر گردد دشمن اما دوست نی — دوست کی گردد ببسته گردنی
اندر آمد او ز خواب از بوی او — گفت سرگین‌دان درون زین گونه بو
از میان پای استوران بدید — دامن پاک رسول بی‌ندید
پس ز کنج آخر آمد غژغژان — روی بر پایش نهاد آن پهلوان
پس پیمبر روی بر رویش نهاد — بر سر و بر چشم و رویش بوسه داد
گفت یا ربا چه پنهان گوهری — ای غریب عرش چونی خوشتری
گفت چون باشد خود آن شوریده خواب — که در آید در دهانش آفتاب
چون بود آن تشنه‌ای کو گل چرد — آب بر سر بنهدش خوش می‌برد

"Peygamber, Hilâl'i görmek üzere ahıra girdi, araştırmaya başladı.

Ahır karanlık, pis ve berbattı. Fakat ülfet zamanı gelip çatınca, bu kötülüklerin hepsi ortadan kalktı.

O erkek aslan, Yusuf'un kokusunu alan Yakup gibi, Peygamberin kokusunu aldı.

Mucizeler, imana sebep olmaz, sıfatları çeken cinsiyet kokusudur.

Mucizeler, düşmanı kahretmek içindir. Halbuki cinsiyet kokusu, gönül almaya, insanı âşık etmeye sebep olur.

Mucizeler, düşmanı kahreder ama dostu değil. Hiç dostun boynu bağlanır mı? Hilâl uykudayken Peygamberin kokusunu aldı, bu gübrelik içindeki şu güzel koku nedir ki? dedi.

Derken atların, katırların ayakları arasında o eşi olmayan Peygamberin tertemiz eteğini gördü.

Sürüne sürüne ahırın bucağından gelip, o erin ayağına yüzünü, gözünü sürdü.

Peygamber, yüzünü yüzüne sürdü. Başını, yüzünü, gözünü öptü.

Rabbim dedi, sen ne gizli mücevhersin. Ey arş garibi, nasılsın, iyi misin?

Hilâl dedi ki: Uykusu dağılmış bir âşıkın ağzına gün doğarsa ne hale gelir?

Toprak çiğneyen bir susuzu su, güzel bir halde başı üstünde taşırsa nasıl olur?"
(Mesnevî, 1988: VI/1173-1185)

Toplumun ezilmişlerine, mağdur ve mazlumlarına ve özellikle özgürlüğü olmadığı için en çok horlanan ve hakir görülen kölelere karşı Hz. Muhammed Mustafa (SAV)'nın gösterdiği sevgi, şefkat ve merhameti tahkiye metodu ile takdim eden Mevlâna'nın; geçmişten günümüze bütün insanlara ve özellikle de Müslümanlara, hangi konum ve durumda olursa olsun, insan olmanın erdem ve faziletini bilmek, koruyup kollamak gerektiğinin mesajını iki müslüman kölenin sahipleri olup; biri putperest- münkir, biri de mümin ancak varlığından dolayı mağrur ve İslam'ın özünden habersiz olan sosyal statüsü yüksek iki varlıklı kişi üzerinden verdiği görülür. Burada, sonuç itibariyle kişilerin kalplerindeki inançları üzerinden değil; onların dışa yansıyan davranışları ve kötü muameleleri üzerinden yapılan bir değerlendirme sözkonusudur. Bu iki hikayede, sosyal statüleri ve dini kimlikleri ne olursa olsun, ihlal edilen insan haklarına karşı gösterilen bir tepkinin ve verilen mücadelenin iki somut örneği Bilal ve Hilal isimleri üzerinden temsili ve tasviri bir anlatımla Mevlana tarafından sunulduğuna şahit olunur.

SONUÇ

On üçüncü asırda yaşayan ve etkisi günümüze kadar kesintisiz devam eden mütefekkirlerin en başta gelenlerinden birisi de Mevlana Celaleddin-i Rumi'dir. Onun eserlerinden en çok okunup, yorumlananı ise hiç şüphesiz "Mesnevi" adlı şaheseridir.

Bu çalışmanın Giriş Bölümünde; Mevlana'nın çocukluk, gençlik, tahsil hayatı, ailesi ve yakın çevresi ile ilgili kısa bilgiler; ona ilham kaynağı olan hocaları ve onun vekili konumundaki halifelerinin yakınlık ve yaşantılarına dair değerlendirmeler yapılmıştır. Ayrıca Mevlana'ya ait olan manzum ve mensur eserlerinin kısa tanıtımlarıyla birlikte muhtevası yine bu bölümde ortaya konulmuştur.

Çalışmanın Birinci Bölümünde; Kuran-ı Kerim'de adları zikredilen 28 Peygamberden 18'inin ismiyle birlikte Tevhid mücadelesi, irşad hizmeti ve tebliğ faaliyeti çerçevesindeki gayretlerinin Mesnevi'de de farklı boyut ve şekillerde yer aldığının tespiti yapılmış ve bir kısmı örneklendirilmeye gayret edilmiştir. Özellikle Ulü'l-Azm Peygamberlerden olan Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. İsa ve İlk Peygamber Hz. Adem'e ilişkin anlatımlara Mesnevi'de daha fazla yer verildiğine dair genel ve özel tespitler ve değerlendirmeler yapılmıştır. Ayrıca Nuh Peygamber'le ilgili 45, İbrahim Peygamberle ilgili 21, İsa Peygamberle ilgili 20 olmak üzere bu bölümde toplam 81 beyitin Farsça orjinallerine ve Türkçe tercümelerine yer verilmiştir.Hz.Peygamber'in beşeri ve manevi yönüne işaret eden anlatımlar da bu bu bölümdeki yerini almıştır. Bu meyanda Peygamberimiz Muhammed Mustafa (SAV)'nın beşeri yönüne dair 10 farklı tespitte bulunulmuştur. Ayrıca Hz. Peygamber'in manevi yönüne dair de 8 ayrı hususiyeti tespit edip değerlendirilmiştir.

Çalışmanın ağırlıklı kısmını oluşturan bölümlerden biri olan İkinci Bölümde ise; Mevlana'nın Mesnevi'sinde Hz. Peygamber'in şahsiyetinin ve huyunun tanıtılarak öne çıkarıldığı 22 kadar sıfatı belirlenerek ortaya konulmuş ve bunlar yine beyitlerdeki orijinal kullanımları ve Türkçe karşılıklarıyla birlikte bu bölümde sunulmuştur. Mesnevi'de özel isimleri dışında Peygamberimizden bahsedilen beyitlerde bazen Farsça kökenli "Peygamber" (ya da Peyamber) kavramı kullanıldığı, bazı durumlarda da Arapça kökenli "Nebi", "Resul" ve "Resulüllah" kelimelerinin kullanıldığı belirlenmiştir. Hz. Peyhamber'e dair özel isimlere gelince; Mevlana'nın Hz. Peygamber'in kendine has isimlerinden üç tanesini çoğunlukla kullandığı sonucuna varılmıştır.. Bu isimlerden en çok "Mustafa" isminin 83 beyitte, 2. sırada "Ahmed" isminin 79 beyitte ve üçüncü sırada da "Muhammed" isminin 34 beyitte kullanıldıdığı da bu araştırma esnasında tespit edilerek ortaya konmuştur.

Ayrıca Mevlana'nın Mesnevide şahıs zamiri ve işaret yoluyla da Peygamberimizi anlattığı ve kasdettiğine dair daha pek çok beyitlerin bulunduğu da bu çalışma esnasında görülmüştür.

Çalışmanın yine ağırlıklı bölümlerinden birini oluşturan Üçüncü Bölümde ise Hz. Peygamber'in hayatındaki bazı hikmetli olaylara, olağanüstü hallerde yaşanan mucizelerine dair tespitler yapılmış ve yakın çevresindeki insanlarla diyaloglarına da özellikle yer verilmiştir. Bunlar arasında eşlerinden en çok Hz. Aişe, Dört Halife'den en çok damadı Hz. Ali ve kayınpederi Hz. Ebubekir'le olan diyaloglarının öne çıktığı görülmüştür.

Bazı beyitlerde Hz. Ömer ve az sayıdaki beyitlerde de Hz. Osman'ı dolaylı olarak irtibatlandıran Mevlana'nın; bu İki Halife'nin Hz. Peygamber'le doğrudan diyaloglarına yer vermediği de anlatımlarından açıkça ortaya çıkan hususlardan birisidir. Yine Peygamberimizin evlatlığı olan Hz. Zeyd ve kölelikten kurtarılan Hz. Bilal üzerinden Peygamber Efendimizin toplumun zayıf ve mağdur kesimleriyle olan diyaloglarına da Mevlana'nın Mesnevi'sinde ayrı bir değer ve önem atfedildiğinin tespiti yapılmış olup, bu durum orjinal beyit ve tercümeleriyle yine bu bölümde ortaya konulmuştur.

Mevlâna Anadolu'da, bir yandan Moğolların, bir yandan da Haçlıların saldırılarına maruz kalan ve umutsuzluğa kapılan insanları, yeniden hayatla buluşturan, mücadele azmi aşılayan; herkese ve her kesime hoş görü ile bakan ve bakılmasını isteyen bir Bilge Kişi olarak ortaya çıkmış ve bu anlayışını yaşadığı dönemden bugüne kadar da devam ettirebilmiştir.

Yazdığı eserlerin temelini ve düşünce ikliminin kaynağını Kur'an-ı Kerim ve Hadis-i Şeriflerin oluşturduğu dikkatlerden kaçmamıştır. Özellikle en çok okunan ve üzerinde çalışma yapılan eseri Mesnevî, her ne kadar hikâyelerle dolu gibi gözükse de, gerçekte "Kur'an'ın Özü" olarak anılacak ve değerlendirilecek nitelikte bir edebi eser olduğu görüşü, irfan geleneğinden gelen İslam Bilginlerinin neredeyse ortaklaşa paylaştıkları bir kanaat haline gelmiştir. Özellikle Kur'an'da adları ve mucizeleri çokça zikredilen peygamberlere, Mesnevî'de de sıkça yer verilmesi, Mevlâna'nın Kur'an'ın ana konularını, metodolojisini ve temel önceliklerini dikkate alarak insanlara mesajlarını aktardığı tespitini rahatlıkla söylenebilir ve kabuledilebilir kılmaktadır.

Mesnevî'de Son Peygamber Muhammed Mustafa'ya ayırdığı bölümlerin ve O'na ait Hadislerin çokluğu da, Mevlâna'nın, Kur'an'dan sonra ikinci ilham kaynağının Hz. Peygamber olduğu tespitini doğrular niteliktedir.

Mevlâna, mesajlarını, çoğunlukla hikâyeler, temsiller, bir çok benzetmeler, metaforlar, tasvirler ve mukayeseler üzerinden vermeye çalışmıştır. Ancak onun, aslında insana dair, eşyaya dair, kainata dair, yaratılışa ve Yaratıcıya dair değerlendirmelerini, o günün de, bu günün de etkili anlatımlarından olan tahkiye ve temsil metodunu kullanmak suretiyle insanlara ulaştırmak istediği görülmektedir. Aslında Mevlâna'nın, öncelikle insana kendini tanıtmak, sonra da Son Peygamber aracılığıyla Yaratıcısını tanıtmak; sadece bu dünyaya bakıp-takılıp kalanları uyarmak ve insanlığı ebedi bir hayat olan Ahirete-Sonsuzluk alemine hazırlamak gibi bir misyon üstlendiği, özellikle Mesnevî penceresinden bakıldığında, görülebilen bir gerçekliktir.

Zaten peygamberler, kutlu birer elçidir. Son Peygamber de esasen kendi görevini, "yanan bir ateşin etrafında bulunan pervanelerin (insanların), o ateşe düşmesini engellemek" olarak tarif etmiştir. "Alimler de peygamberlerin varisleri" olduğuna göre, bir mürşid, bir insan-ı kamil, bir alim ve çok yönlü bir bilge kişi olan Mevlâna'nın da, elbetteki birinci önceliği insandır ve insan olmuştur. Diğer bir ifadeyle insanın manevi yönden eğitilmesini, bilinçlendirilmesini, yönlendirilmesini ve korunmasını temin etmek olmuştur.

Genel olarak insana bakışı itibariyle cins, renk ve inanç bakımından dışlayıcı ve ötekileştirici değil; kapsayıcı ve kucaklayıcı bir anlayışa sahip olan Mevlâna'nın, bu anlayışını Mesnevî'nin ana çizgilerine adeta desen, desen ve motif, motif nakşettiği görülmüştür.

Ancak onun insanlık adına varmak istediği sonuç; karakterli, ahlaklı, saygılı, sabırlı, hoşgörülü, adaletli, hakkaniyetli bir kişiliğin sahibi olan iyi bir insan ve samimi bir müslüman modelini üretmek ve çoğaltmaktır denilebilir.

Aslında Yüce Yaratıcının Kur'an'da, Muhammed Mustafa Peygamber (SAV)'in de hadislerinde vurguladığı örnek insan modeli ile Mevlâna'nın öngördüğü insan modeli arasında her hangi bir fark olmadığı, Mesnevî'nin satır aralarında açıkça görülmektedir. Her ne kadar son zamanlarda inançlar ve dinler üstü, İslam Dini'nden bağımsız, hümanist bir Mevlâna anlayışını yaygınlaştırmak; Sema'dan ibaret görsel ve törensel bir Mevlevilik şablonu oluşturmak istense de; Doğu'da ve Batı'da samimi ilim adamlarının yaptığı çalışmalar, yedi asırdan beri devam eden Mevlevilik kültür ve geleneği ve en önemlisi de orjinalitesi bugüne kadar korunarak gelebilen Mevlâna'nın eserlerinin ve özellikle de Mesnevînin, bu yanlış kulvarlara sürükleme gayretlerini boşa çıkaracak güç ve kuvvete sahip nitelikte çalışmalar ve eserler olduğu görülmüş ve anlaşılmıştır.

Mesnevî anlaşıldıkça Mevlâna'nın düşünce ve idealleri daha çok içselleştirilecek; sonuçta insani, ahlaki ve manevi değerlere sahip olan insanların yaşadığı ve etkin olduğu bir toplum oluşturmak üzere, bu günkünden daha mutlu, geleceğinden daha da umutlu; saygı, sevgi ve hoşgörünün hakim olduğu yaşanılır bir dünyanın kurulması mümkün hale gelecektir. Günlük hayatta çokça paylaşılan sözleri ve törensel (sema) gösterileriyle sadece dış dünyamızı süsleyen bir Mevlâna'dan; "Ben sağ olduğum müddetçe Kur'an'ın kölesiyim, O'nun hizmetindeyim. Muhammed Mustafa'nın yolunun tozuyum, O'nun emrindeyim…" anlayışıyla kalbimizi, gönlümüzü, ruhumuzu kuşatacak ve hayatımızı kucaklayacak; geldiğimiz sonsuzluktan, gideceğimiz sonsuzluğa (ezelden-ebede) ulaşmak ve kavuşmakta bize rehberlik yapacak olan bir Mevlana'ya ulaşmak hepimizin ortak ideali olmalıdır. İşte sözü edilen Mevlâna'yı bulmaya, tanımaya ve anlamaya sevketmesi umulan bu çalışma, Mevlana'nın düşünce dünyasının Kur'an ve Sünnet eksenli olduğu sonucuna bizi ulaştırmıştır. Kur'an'a ve Hz.Peygamber'e dayanan bu düşünce ve anlayışın korunup geliştirilmesi Mevlana'nın da en büyük arzusu ve ideali olarak gözükmektedir.

KAYNAKÇA

KURAN-I KERİM, (2011); *Kur'an-ı Kerim Meali*, (çev, Halil Altuntaş-Muzaffer Şahin, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

HADİS-İ ŞERİFLER, (1992); *Sahih-i Buhari*, 2.Baskı, İstanbul: Çağrı Yayınları.

---------- , (2013); *Hadislerle İslam, (Komisyon)*, 1.baskı, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

ARPAGUŞ, Safi, (2008); *Mevlâna ve İslam*, İstanbul:Vefa Yayınları.

CAN, Şefik, (2006); *Mevlâna, Hayatı, Şahsiyeti, Fikirleri*, 6.baskı, Ötüken Neşriyat A.Ş., İstanbul: Özener Matbaası.

ÇAVUŞOĞLU, Ali, (2007), "Kültürümüzde Asa ve Mevlana'da Asa Mecazı", *Türk Kültürü, Edebiyatı ve Sanatında Mevlâna ve Mevlevilik Ulusal Sempozyumu (BİLDİRİLER-2006)*, Konya: S.Ü. Mevlâna Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.

DKS (Dini Kavramlar Sözlüğü), (2007), Editör: İsmail Karagöz,3.baskı,Ankara:Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

DTS (Dini Terimler Sözlüğü), (2009), Editör: Ahmet Nedim Serinsu, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

EFLÂKİ, Şemsü'd-Dîn Ahmed, (2001); *Menâkıbü'l-arifin, Âriflerin Menkıbeleri C I-II*, (çev. Tahsin Yazıcı), 3. baskı, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul: Serler Matbaacılık.

FIĞLALI, Ethem Ruhi, "Ali", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. II*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

FAYDA, Mustafa,(2004); "Aişe", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. II,* İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

FÜRUZANFER, Bediuzzaman, (1963); *Mevlâna Celaleddin*, (çev.: Feridun Nafiz Uzluk), 1.baskı, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

GÖLPINARLI, Abdülbaki, (1973); *Mesnevî Şerhi C. I-VI*, İstanbul: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları.

GÜRER, Dilaver, (2011); *Peygamberlerin Öyküleri*,4.baskı, İstanbul: İnsan Yayınları.

KILAVUZ, Ahmet Saim, (2006); *İlmihal I (Heyet)*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

LEWİS, Franklin D., (2010); *Mevlâna Geçmiş ve Şimdi, Doğu ve Batı*, (çev.Gül Çağalı Güven-Hamide Koyukan), 1.baskı, Kabalcı Yayınevi, İstanbul: Ayhan Matbaası.

MEVLANA Celaleddin, (2007); *Mesnevi-i Ma'nevi I-VI*, (haz.Adnan Karaismailoğlu-Derya Örs), 1.baskı, Ankara: Akçağ Yayınları

MEVLÂNA Celaleddin, (1988); *Mesnevî I-VI*, (çev.Veled Çelebi İzbudak), İstanbul: MEB Yayınları .

_____, (2004); *Mesnevi I-VI*, (çev. Şefik Can), 7. Baskı, Ötüken Neşriyat A.Ş, İstanbul: Özener Matbaası.

_____, (2010); *Mesnevi I-VI*, (çev. Adnan Karaismailoğlu), Ankara: Akçağ Yayınları.

_____, (2006); *Fihi Mafih*, (çev.Meliha Ülker Tarıkahya/Anbarcıoğlu), Konya ve Mülhakatı Eski Eserler Sevenler Derneği Yayını, Konya: Altunarı Ofset Ltd. Şti.

ÖNGÖREN, Reşat, (2004), "Mevlâna Celaleddin-i Rumi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. XXIX*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

SEMAZEN.net (http://www.semazen.net internet sayfası)

SİPEHSÂLÂR, Ferîdûn b. Ahmed, (1977); *Risâle-i Sipehsâlâr be Menâkıb-ı Hüdâvendigâr, Mevlâna ve Etrafındakiler*, (çev. Tahsin Yazıcı), İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser.

ŞİMŞEKLER, Nuri, (2002); "Mevlana'nın Eserleri ve Eserlerinden Seçmeler", *Konya'dan Dünya'ya Mevlâna ve Mevlevilik (Heyetle birlikte)*, Konya: Karatay Belediyesi Yayınları

TEMİZEL, Ali, (2009); *Mevlâna, Çevresindekiler, Mevlevilik ve Eserleriyle ilgili Eski Harfli Türkçe Eserler*, Konya: SÜ Mevlâna Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.

VELED Sultan, (2001); *İptidaname*, (çev.Abdülbaki Gölpınarlı), Konya ve Mülhakatı Eski Eserleri Sevenler Derneği Yayını, Konya: Altunarı Ofset Ltd. Şti.

VİTRAY-MEYEROVİTCH, Eva de, (2012); *Hz. Mevlâna ve İslam Tasavvufu*, Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

YENİTERZİ, Emine, (2014); "Hz.Mevlana'nın Diliyle Mesnevi-i Şerif", *Tarihi Süreçte Mevlana ve Eserleri, (BİLDİRİLER-2011),* Konya: SÜ Mevlâna Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.

YENİTERZİ, Emine, (2015); *Sevginin Evrensel Mühendisi Mevlâna*, Ankara: TDV Yayınları.